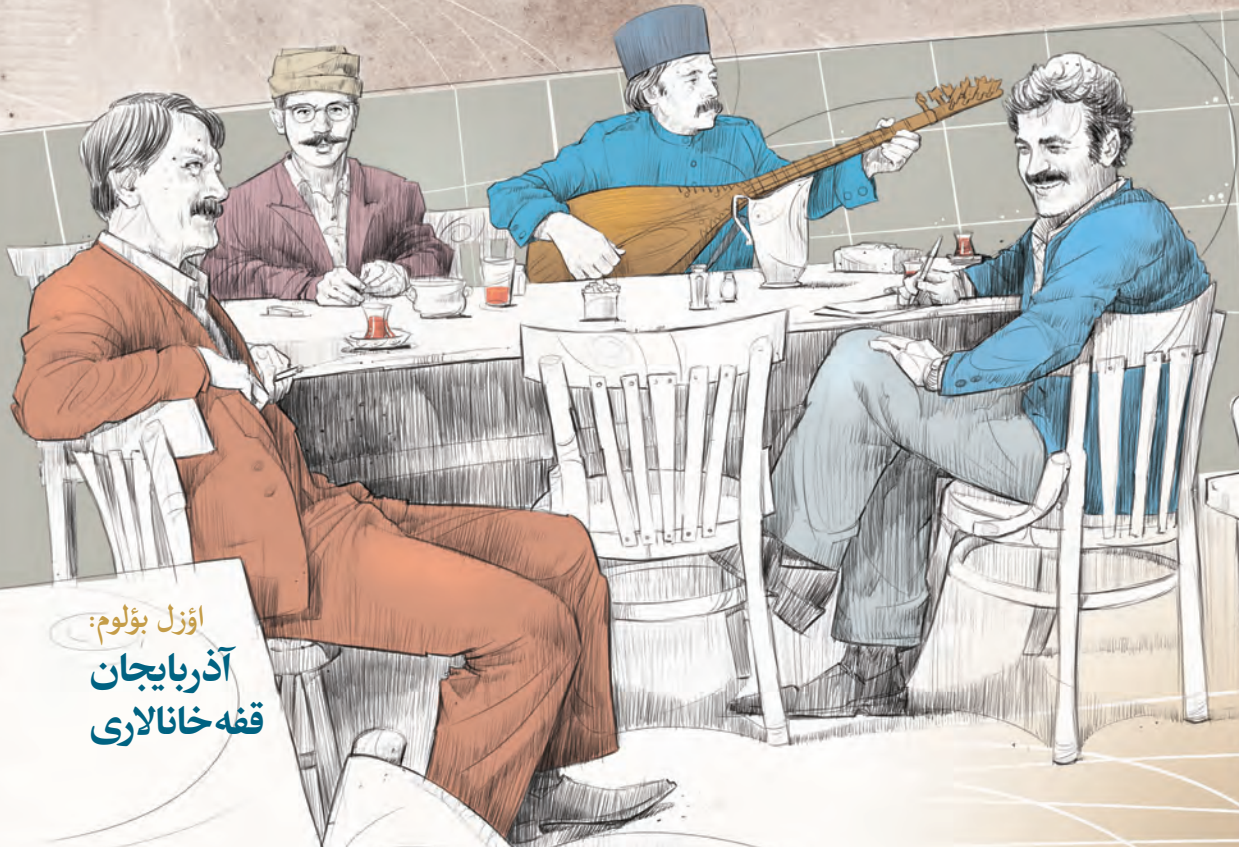

ایشیق

سایى ۲، تیر و مرداد ۱۳۹۷، قیمت: ۱۵,۰۰۰ تومن

اۆزل بۆلوم:
آذربایجان
قغه خانالاری

مرکز دندانپزشکی و زیبایی

دکتر زهدی

جراح - دندانپزشک

استفاده از ست استریل شده اختصاصی برای هر بیمار
 مجهز ترین دوربین داخل دهانی
 اتاق رادیوگرافی مجزا ۱۰۰٪ کنترل اشعه
 سیستم رادیوگرافی با Vista scan با بهترین کیفیت تصویر دیجیتال (RVG)

ارتودنسی- درمان ریشه - جراحی دندان عقل
 ایمپلنت - زیبایی

اشرفی اصفهانی، بالاتر از میدان پونک، نبش بلوار امام حسن، پلاک ۳۳۳، طبقه سوم، واحد ۸

WWW.ZOHDI.IR

۴۴۶۲۰۰۳۵ - ۴۴۴۵۸۰۰۷

کافه ارغوان

تبریز، خیابان شهناز، کوچه مهران دوم
تلفن: ۰۴۱۳۵۵۵۱۳۲۵

arghavancafe

ساعت کار: از ساعت ۹ الی ۲۱
صبحانه از ساعت ۹ الی ۱۲
جمعه ها کافه تعطیل است

مسئول مدیر و درگی نین صاحبی:
روشن نوروزی

کاتب لرشوراسی نین نظارتی آلتیندا

یازچی لار کاتبی: رامیز قلی نژاد

یازچی لار هیئت: سودابه تقی زاده زنوز،
علی دانشیان، مسعود داوران، ایمان
پاک نهاد، روشن نوروزی

عکس: حسین کریم زاده، پریسا هاجری،
آذین حقیقی
طرح: امین منتظری

ایشیق

آذربایجان تورکجه سینده ایکی آیلیق درگی
بیرینچی ایل، ایکینچی سایی
۱۳۹۷ نجی ایلین تیر و مرداد آی لاری
قیمت: ۱۵ مین تومن

طرح جلد: امین منتظری
غلامحسین ساعدی، عاشیق حسن اسکندری،
صمد بهرنگی و عمران صلاحی قفه خانادا

سؤنمز بو ایشیق | روشن نوروزی

اؤزل بؤلوم: آذربایجان قفه خانالاری

پاساژ دؤنمینده گئری یه سوروکله نن قفه خانای | ائلاید موسوی
«آقا اسرافیل» هله ده سفردن قاییتما ییب | جلال شمس آذران
«بابک قفه خاناسی» و «قفه چی ذوالفقار» | علی تقی زاده لاریجان
قفه خانای، یئمک و دانیشیق عنعنه سی | شیرین نظامتی
طلبه لیک ایل لری و قفه خانای مباحثه لری | محمود رضوی
جلال آل احمد «میرتچی لار» قفه خاناسیندا | وحید مقبول
«آیش» بین چای لاری | ابوالفضل جمالی
«سراب قفه خانالاری» نین اجتماعی رولو | احمد عسگرپور
حیاتیمین قفه لری | رضا ستاری
قهوه خانه آخیرجان | از کتاب «نامه های صمد بهرنگی»
صمد در کافه لطفی | سینا بهرنگی
حاج عباس لطفعلی زاده ایله دانیشیق
بؤیوک آذربایجان قفه خاناسی | دکتر مرتضی مجدفر
یئری بوش | عمران صلاحی
قهوه خانه های اسرار آمیز | حجت حمیدی
بورا چایا، قلیانا گلمز دیلر | حمید چای فروش
«عاشیق لار قفه سی» ندن توپا گئتدیم | عاشیق حسن اسکندری
قفه خانادا مدنی اعتراض | حمیدرضا مظفری
«یوخاری قفه» دن «آشاعی قفه» یه | محمد رزاقی
عاشیق لار قفه خاناسی باشقا قفه خانالاردان فرقلی دیر | ناصر شهبازی
اورمیه قفه خانالارینا بیر باخیش | حسین واحدی
قفه خانای، ادبیات کلاسی اولدو | حاجی هریزلی

۴

۷

۸

۱۲

۱۵

۱۶

۱۸

۲۰

۲۴

۲۷

۲۸

۳۲

۳۴

۳۵

۳۶

۳۹

۴۰

۴۸

۵۲

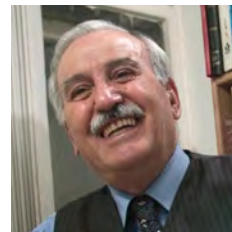
۵۶

۵۸

۶۰

۶۲

۶۷

اؤزل بۆلومون مصلحتچیسى:
بهرروز دولت آبادی (چای اوغلو)

اندیت و ترجمه: سودابه تقی زاده زنوز،
ناهید شری زاد، مهدی حسن نژاد، ائلدار
موغانلی

ایشیق سایتی نین باش یازاری:
ئلدار موغانلی
www.ishiq.net

داخلی مدیر: تارلا سلطانوند

بوسایی نین امکداشلاری:

همت شهبازی، روزبه جدیدالاسلام،
نیگار نوروزی، نیما افشار نادری،
فرید موسوی، باقر خوش منش، رضا
کاظمی، سعید موغانلی

گرافیک و صفحه آرایی:
استودیو شید

چاپ: چاپخانه عمران
تلفن: ۰۲۵۱۶۶۶۱۰۹۱

مطبوعات دکه لرینده ساتیش:

شرکت نشرگستر امروز
تلفن: ۰۲۱-۵۴۰۸۱۰۰۰

کتاب ماغازالاریندا ساتیش:

پخش ایشیق
تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۳۰۱۶۴

آنلاین ساتیش و آبونمان:

www.ishiq.ir
info@ishiq.ir
۰۹۳۷۹۹۹۶۳۷

۷۰ دوربین بین قارشیسیندا
۷۲ من، ماشین کرایه سی و کتاب | محمد حب وطن
۷۴ آبیده لریمیز: «بابک قالاسی» | مسعود داوران
۷۸ «اصغر یوسفی نژاد» ایله دانیشیق | زینب کاظم خواه
۸۴ تبریز؛ شرق موسیقیسی نین منشائی | ناصر بهنژاد
۸۷ تاریخ گنڈیرم...
۸۸ آذربایجان صنعتکاری: رسام؛ ساوالان جماعتی ثمرین
۸۹ ایتیمیش روایت لر | فواد نجم الدین

۹۴ ادبیات ایشیغیندا: شاعر؛ ارشد نظری
۹۸ بیر سوال، ایکی جواب | رضا کاظمی، شریف مردی
۱۰۲ شورانلیق او یغوسو | نریمان ناظم
۱۰۴ سماعه فیزلانیر او بارماق لار | هلیا بشیرزاده
۱۰۶ یاریم بیر حکایه | طاهر میرابی
۱۰۸ چای دادیندا کوکاکولا | محمود مهدوی
۱۱۱ انتقام | سحر بارانی

ضمیمه فارسی

روایتی تاریخی از قهوه خانه های تبریز | ماشاالله رزمی حکم آبادی

▲ ۲۷ آذر ۱۳۸۸ / استاد کریم مشروطه چی (سۆنمز) / عكس: روشن نوروزی

سۆنمز بو ایشیق

| روشن نوروزی | مسؤل مدیر

«ایشیق»ین ایکینجی سایینی حاضیرلادیغیمیز سون گونلرده، عزیز و خۇرمتلی استادیمیز، کریم مشروطه چی (سۆنمز) جنابلاریندان بیر مکتوب آلدیم. بیر نچه هفته اوندان اول، استادلا دانیشدیغیمدا، «ایشیق»ین بیرینجی سایینی اوخویوب، اؤز نظرلیرینی بیزیمله پایلاشماسینی خواهش ائتمیشدیم. استادین مکتوبو بیزیم اوچون چوخ اؤنملی ایدی. بیرینجی بونا گؤره کی، استاد اؤز نظرلیرینی تلفن واسطه سی ایله بیزه چاتدیرسا دا، مکتوب شکلینده ده درگی نین ایمیل آدرسینه گۆندرمیشدیلر. ایکینجی بو کی خوش و تشویق ائدیجی سۆزلردن علاوه، درگینی پئشه کار بیر اوخوجو کیمی نقد ائدیپ، بیزه یول لار گۆسترمیشدیلر. استاد اؤز مکتوبونون باشلانیشیندا بئله یازمیشدی:

«ایشیغین بیرینجی سایینی آلدیم. چوخ ساغ اولون! سیزین، ژورنالیزمه بو نوع گئنیش اؤلچوده باخیشینیز، و عصریمیزه او یغون دوشوندویونوز منی سئویندیردی. سئویندیگیم قدر ده منده اومود یاراتدی. عینی زماندا، مخاطبلرین ذهنینده حکّ اولونموش دخیل سۆزلرین یازی شکیللیرینی محافظه ائده رک، ساده، اوخوناقلی بیر مجله خلقیمیزه هدیه ائتدیگینیزه گؤره ده سیزه

🔊 یازینی دینله یین

«الترینیز آغریماسین!» - دئییرم. اشاره ائتدیگینیز مرحوم استاد یحیی شیدانین باشقا بیر اؤزل سجه سی ده وار ایدی: مسموم اندیجی شیرین مدحیه دن داها چوخ آجی و ساغلام تنقیدی آلقیشلاردی. منجه بو سجه، هر هانسی بیر عاغیللی و یوکسه لیش آریلایان ژورنالیستین موفقیت رمزیدیر...»

استاد سؤنمین مکتوبونو یازیچی لار هیئتینین جلسه سینده باشقا دوستلارلا برابر اوخودوق. هامیمیز اونو بؤیوک حؤرمته قارشیلادیق و بئله بیر انصافلی داورانیشا احسن دئدیك. استاد سؤنم، مکتوبوندا بوگونکو آذربایجان مطبوعاتین ایله باغلی بیر نئچه اؤنملی مساله، او جومله دن: یازی قایداسی، ترجمه ایشی و املا سهولری کیمی مساله لره توخونموشدور؛ بو مساله لر «ایشیق»ین بیرینجی ساینندان سونرا، آز چوخ باشقا اوخوجولاریمیز طرفیندن ده مختلف شکیل لرده بیزه چاتدی ریلیمیشدی. اوخوجولارین نظرلری و استاد سؤنمین مکتوبو، بو مساله لر حقینده «ایشیق»ین اساس سیاستلرینی اؤز اوخوجولاری ایله پایلاشماق ضروریتینی بیر داها ایره لی گتیردی.

بیز «ایشیق» درگیسی نین نشرینه باشلامدان اول، بو گونکو آذربایجان مطبوعاتیندا گئدن وضعیتین معین قدر آراشدیریپ، اونون حقینده جدی صورتده دوشونوب و مباحثه لر آپارمیشدیق. بو دوشونمه و مباحثه لر اساسیندا دا بیر پارا نتیجه لره چاتمیشدیق:

■ ایران اؤلکەسی نین نفوس ترکیبینه بؤیوک بیر حصه نی تشکیل ائدن میلیونلارجا آذربایجانلی، آنا دیلی مطبوعاتیمیزین اساس مخاطبلری اولمالی دیر. بو میلیونلار نفوسون مختلف مارقاقلاری وار دیر. آنا دیلی مطبوعاتیمیزین بو مختلف مارقاقلارا جدی صورتده یاناشماسی و اونلارین اؤزونه مخصوص مخاطبلرینی آنا دیلیمیزده یازیب اوخوماغا جلب ائتمه سی، مطبوعاتیمیزین اؤنونده دوران اساس هدف لردن دیر. بونا گؤره ده آنا دیلی مطبوعاتیمیزدا مختلف مخاطبلری و مختلف مارقاقلاری نظرده آلاق، درگیمیزین مخاطب احاطه سینین گئنیشلندیرمک آماجی، «ایشیق»ین اساس سیاستلریندن بیر کیمی سئچیلدی. بونو نظره آلاق، «ایشیق» بیر ادبی عنعنه دن دوغولدوغونا باخمایاراق، یالنیز بیر ادبی درگی کیمی یوخ، اجتماعی و مدنی بیر درگی کیمی چیخیش ائتمه یه جان آتاجاقدیر و ادبیاتچی لاردان علاوه، یئنئ اوخوجولارین مختلف مارقاقلارینی دا عکس ائتدیرمه یه چالیشاجاقدیر.

■ آذربایجان تورکجه سینده یازیب اوخویانلار، آنا دیلیمیزده تحصیلین اولمادیغی اوچون، آز ساییلی نفوسو تشکیل ائدیرو بو آز ساییلی نفوسون اکثریتی ده داها آرتیق ادبیات ایشچی لری و هوسکارلاری دیر. تاسف له نئچه میلیونلوق بیر جمعیتین اکثریتی، دانیشدیغی دیلده بئله یازیب اوخویا بیلیمیر. بو آجی مساله نی نظرده آلاق، آنا دیلیمیزی نئجه یازماق، هانسی بیر املا ایله اوخوجو کوتله سینه چاتدیرماق و اونلاری آنا دیلینده یازیب اوخوماغا هوسلندیرمک موضوعسو، دوشوندوروجو بیر مساله یه چئوریلیدیر.

ائله بونا گؤره دیر کی کئچمیش ایل لرده ده بو مساله حقینده مختلف چالیشمالار و تکلیف لر ایره لی سورولوب. املا مساله سی مختلف اجتماعی و مدنی شخصیتلریمیز طرفیندن آریا قویولوبدور. او جمله دن بهزاد بهزادی، یحیی شیدا، محمدعلی فرزانه، محمدتقی ذهتابی، حمید محمدزاده، حمید نطقی، کریم مشروطه چی (سؤنم)، احمد شایا (آلو)، محمد پیفون و باشقالاری. بونلاردان علاوه بیر سیرا آذربایجان ادبی مدنی قوروملاری طرفیندن تشکیل ائدیلیمیش «اورتوگرافی سمیناری» دا بو موضوع حقینده اؤز تکلیفینی وئریدیر.

«ایشیق» بیر

ادبی عنعنه دن

دوغولدوغونا

باخمایاراق، یالنیز

بیر ادبی درگی

کیمی یوخ،

اجتماعی و مدنی

بیر درگی کیمی

چیخیش ائتمه یه

جان آتاجاقدیر و

ادبیاتچی لاردان

علاوه، یئنئ

اوخوجولارین مختلف

مارقاقلارینی دا

عکس ائتدیرمه یه

چالیشاجاقدیر.

«ایشیق» درگسی نین یازیچیلار هیئت، بو دیرلی تکلیف لرو سندلری آراشدیراراق، هله لیک بئله بیر قناعته گلیبدیر: درگی ده گندن املا قایداسی دیلیمیزین فونتیک قانون لارینی پوزماماق شرطی ایله اولدوقجا راحت، ساده و جلب اندیجی اولمالی و اوخوجولاری آنا دیلینده اوخویوب یازماغا هوسلندیرملی دیر. اوخوجو دا آنا دیلینی یازیب اوخوماغا رغبت قازاندیرماق اوچون درگی ده یاییلان یازی لارین کناریندا، اونلارین سس فایلینی دا یئرلشدیرمیشیک.

بو اهمیتی نظره آلاق، «ایشیق» ین بیرینجی ساییندان ائدیتورلار گروهو معین بیر املا قایدالارینی درگی ده گندن یازیلار حاکم ائتمه یه چالیشیر. عین حالدا بیلیریک کی بو قایدالارین لایقینجه یئرینه دوشمه سی بیزیم طرفیمزدن ده آز-آز اولمالی دیر و درگی نین بیرینجی سای سیندا بو قایدالارین معین قدر پوزولماسی نین شاهده ی بیک.

■ مطبوعاتیمیزدا آنا دیلینده یازان یازیچی لارین سای چوخ آزدیر. بونون اوچون درگی نین مختلف موضوعلار مراجعت ائتمه سینی نظرده آلاق، باشقا دیل لرده یازان آذربایجانلی یازیچی لاردان دا دعوت ائدیپ، اونلارین یازیلارینی آذربایجان تورکجه سینه چئویرمک قرارینا گلمیشیک. یازیچیلار هیئت نین نزدینده ترجمه گروهو تشکیل ائدیلیپ و درگی یه چاتان باشقا دیلده یازیلان یازی لاری آذربایجان تورکجه سینه چئویریر. ترجمه اولونموش یازی لار، درگی نین بیرینجی سای سیندا معین ائدیلمه میشدیر. بو سای دان ترجمه اولونموش یازی لارین کناریندا «ت» شکلی معین اندیجی بیر نشانه کیمی گله جکدیر.

بیر زامان، آنا دیلیمیزده یاییلان کتابلار و درگیلرین سای آزا اولسایدی دا، اما بوگون آذربایجان دیلینده چوخ ساییلی اثرلر وار. بو اثرلر آنا دیلیمیزین انکشافی اوغروندا، پارلاق بیر ایشیق کیمی گورونور. الفبا قایدامیزی کوتله اوچون او یغونلاشدیرساق، اوخوجولاری آنا دیلینده اوخوماغا هوسلندیرسک و آذربایجانلی یازیچی لاری دانشدیلقلاری آنا دیل لرینده یازماغا ماراقلاندیرساق، او زامان بو ایشیق سؤنمز.

ساغلام املا بیرلیگی اوغروندا
کریم مشروطه چی (سؤنمز)
نشر نگاه سبز، ۱۳۸۶

بوسایی دان ترجمه
اولونموش یازی لارین
کناریندا «ت»
شکلی معین اندیجی
بیر نشانه کیمی
گله جکدیر.

یازی لارین کناریندا اولان «بارکد» ی اسکن ائدیپ، یازینی دینله یه بیلر سینیز

با اسکن بارکد کنار هر مطلب
توسط تلفن همراه، به نسخه
صوتی مطلب گوش کنید.

اپلیکیشن های زیر جهت اسکن بارکد های QR، با
استفاده از دوربین تلفن همراه و تبلت کاربرد دارند:
Barcode Scanner، QRcode Scan و... برای اندروید
QR Reader، NeoReader و... برای اپل
Winphone QR-Scanner و... برای ویندوز موبایل

اؤزل بؤلوم

آذربایجان قفه خانالاری

قهوه خانادا اوتوردوق
 قلیانا لاشدیق، چایلاشدیق!
 محبتی قویدوق میزین اورتاسینا، پایلاشدیق!
 عمران صلاحی

پاساژ دۆنمىندە گئرى يە سوروكلەنن قفە خانا

| ئالپاد موسوى | شاعر |

|| يازىنى دىنلەيىن ||

۱

قفە خانايى كىمىسىنى گۆرمەك اوچون دئىيل، اورداكى تولىلۇغون بىر پارچاسى اولماق اوچون گندىرلەر. قاپى دان گىرىس بىر گۆز دولاندىرارسان دۆرە يە و كئچىب ھمىشە اوتوردوغون بوجاقدا بىر يىرتايىب اوتورارسان. اوتوردوغون بوجاقدا، سنىن سئومە دىگىن بىرىسى دە ۱۰ دىققە سندن سونرا گلىب اوتورا بىلەر. اوردا نەلردن دانىشلاچاق قونونو دا چوخ زامان كسىنلشدىرمەك اولماز. بىردن گۆرىس قارشىندا اوتوران بىرىسى نىن سنى دئىمكە اولان سۆزونو او بىرىسى طرفدە اوتوران بىرىسى يارىمچىق قويوب اۆز نظرىنى اصرارلا يىدىرتە يە چالىشار. طبعى كى بو اولايلارىن ھامىسى قفە خانانىن معمارى سىنە و مىزلىرىن نئجە دوزولمە سىنە دە مربوطدور. يعنى قفە خانادا دۆرە اوتورالار، دانىشماق اىستەين كىمسە دە سسى نىن اوجا ياواشلىغىنى تولىلۇغا دانىشان كىمى تنظيم ائلر؛ اما سادە جە بو دئىيل، ھم دە قفە خانادا يىيىب ايچە بىلە جىكلىرىن سايىسى ايله دە ايلگىلى دىر بو سايىدقلارىمىن ھامىسى. قفە خانانىن مئوسو اولماز، اوردا آللى مدلى يئمەلى، ايچمەلى و آللى مدلى قىمتە راست گلمزسن. سۆز چاي قفە خانالارىندان گندىرسە، دئىمك سادە جە بىر سئچىمىن واردير: «چاي». دئىگىم سۆزون آنلامى آيدىن دىر. ھر كىم اولورسان اول، او قفە خانادا چاي ايچە جىكسن، ھامى كىمى، ھم دە ھامى نىن ايچدىگى چايدان.

سۆز جوكلىرىن ياردىمى ايله پايلاشماغىنا چالىشدىغىم بو تصوير، «يورگن ھابرماس» يىن عمومى حوزە دئىە آدلاندىرىدىنى و اوزەرىندە دوشونوب يازدىغى يىرلردن دئىيل، لاپ بئلە گونوموزە كىمى شىرلىرىمىزدە ياشانىب ياشانماقدا اولان اىستەنىلن ھر ھانسى بىر قفە خانادا اولوب- بىتن لردن قايناقلانيب.

۲

بو يازى ايله الدن گنتىمكە اولان قفە خانالارىمىز طنطنەلى بىر مرثىيە قوشارق، سون نفس لرىنى چىكەمكە اولان او دۆرد بوجاقلى يىرلردن ائوپيا ياراتماق اىستەمىرم. اولار تنقىد ائىدىلمز يىرلەر دئىيل لر، ندىن لرىنى گلن پاراگرافدا يازاچام. آتچاق منىم و بو يازى نىن اوداقلاندىغى يىر، قفە نىن سۆز جويو دئىيل دە، بو پاراگرافدا يىر آلان «الدن گنتىمكە اولان» و «سون نفس لرىنى چىكن» قئىدلرى دىر. يعنى «نە اولدو بورا چاتدىق؟» سوروسونو جوابلاندىرماق دىر ايندىكى آماجىم. اما اورا چاتمامىشدان اۇنچە، ندىن سون نفس لرىنى چىكىر دئىيرىسن سوروشسا بىرىسى، اونو بىرلىكە تبرىزىن قفە خانالارىنى دولانماغا چاغىرارام و بىر بە بىر گۆستەرەم گونو گوندىن آتتىق قوجالىب دا، دىزە چۆكەمكە اولان او يورغون بىنالارى. ھم دە دئىەرەم باخ منىم دوستوم، تبرىزىن يىنى محلەلرى نىن ھىچ بىرىسىن دە داھا او قفە خانالار يوخدور؛ قدىم محلەلر ايسە گون بە گون دالى چىكىلمەكە دىرلر. تبرىزى بوگون «ارك» يى ايله دئىيل، «گۆى مچىد» يى ايله دئىيل، «امامىيە» سى ايله دە دئىيل، اوجا بىنالارى لا، بۆيوك پاساژلارى لا تانىمالى يىق. بونون اوچون اۆيونلر يىن سايىسى دا آزدئىيل.

▲ عكس: آرشیو جدید اسلام

۳

قغه خانالار یوخاری دا سایدیغیم بوتون یاخچیلیق لارینا رغما، هم ده بؤیوک بیر سانسور مرکزلی اولوبلار. تپلوموموزون یاریسی نین (اوخو خانیم لارین) بو قغه خانالارا گئتمک لری ایسترسما، ایستراعات اوزوندن یاساقدیر. بو یاساغین تاریخی نندن لری آیدین اولسا دا، او نندن لر ایله بو یاساغین گونوموزه کی می سوروب، هله ده کنچرلی اولدوغونو آچیقلاماق اولماز. هئج بیر قغه خانایا هئج بیر خانیمین آیاغی ایندییه کی می یئتیشمه ییب دئمک ایسته میرم. طبیعی کی اورادا-بورادا گاهدان خانیملاری دا قغه خانادا گۆرمک اولار (میش)، آنجاق اونلارین قغه خانایا گئتمک لری، آن خوش گۆرولو آچیدان باخماق ایسته سک، ساده جه بیر استثنادیر و استثنا بوجور بیر یئرلرده، قاعده نی سوال آلتینا آپارماز، ایلر بویو استثنالیغینی دوام ائتدیگینه گۆره قاعده نی تثبیت ائلر. دئمک ایسته دیگیم سؤزون «ممد قولوسو» بودور: تپلوم دیشدی و قغه خانالار دیشمه دیلر، دیشمه بیلمه دیلر. گونو گوندن چوخالان پاسازلار، او پاسازلار یاراشان انسانلار دوغوروب اورتایا گتیردیلر. یاراشمایانلارین دا حسابی آیدین ایدی، اونلار حاشیه یه سوروکلندیلر. حاشیه انسانی ایله او دیزه چۆکمکده اولان قغه خانالارین آراسیندا یارانیمیش اولان او سیخ ایلگینی و بونلارین بیر بیرلرینی نجه

▲ رحمت قفە خاناسی، پارس آباد / عکس: اتابک سپهری

تا پیدقلا رینی اؤیرنمک ایسته یین بیرسی و اردیرسا، «داوود دوستار» یین «هوپانا» اؤیکوسونو اوخوسون. او اؤیکوده کی قفە خانا، قوولموشلارین، یاددان چیخمیشلارین و ازیلمیش لرین قفە خاناسی دیر. آنجاق دئدیگیم کیمی قفە خانایا - آن آیزندان کئچمیش اون ایلیلک لرده - هم ده «روشنفکر» لرین پاتوغو ایمیش. او قفە خانالاردا توپلانیب شعردن، اؤیکودن، سیاست دن دانشارمیشلار انسانلار. «صمد بهرنگی»، «غلامحسین ساعدی»، «اوختای»، «رضا براهنی»؛ بو آدلارین هامی سیندان، قفە خانایا دئیە باشلایان بیر چوخ خاطره لر وار یادیمیزدا. اما بو آدلارین هامیسی نین اثرکک آدی اولدوغو دقت دوغوران بیر شئی دئییل می سیزجه؟ بیزده «صمد بهرنگی» و اردیرسا، نندن «فروغ فرخزاد» یوخدور؟ بونون قفە خانایا نه علاقه سی وار دئمه یین، البته علاقه سی وار. هنر، دوشونجه و ادبیات آلانی نین (میدانی نین) مرکزی قفە خانادیرسا و او قفە خانایا هانسی سا بیر خانیمین گلهمی یی یاساق یا دا چتیندیرسه، طبیعی کی او توپلومدان هاراداسا اؤنملی بیر خانیم آدی نین قولاقلارا دئمه سی چتین ایش اولاجاق.

۴

کافی شاپ ایله عمومی حوزه نین آراسیندا اولان نسبتی آراشدیرماق ایسته سک، و او آچیدان قونویا باخساق، منجه بو کافی شاپلار او چتین لیکن قاچماغین یالانچی و ایدئولوژیک قاپیسی ایدیلر.

۵

کافی شاپا بیریسینی، یا دا بیر لرنی گؤرمک اوچون و قرارلاشدیقان سونرا گئدرلر؛ مثلا تک باشینا کافی شاپدا اوتورموش بیرسی آنورمال گؤرونر. سنین اوتوردوغون میزده، باشقا بیرسی اوتورماز، اوتورا بیلمز. بیرسی قیراق میزدن سنین

سۆزونه كامنت آرتيرماز، گۇرۇش بيلديرمز. دئمك اوردا اوتوران انسان لار، سايى لارى چوخ اولموش اولسا دا، بير بيريندن آيرى دوشموش آدالارديرلار. اما ساده جه بو دا دئييل هئچ. آدم لارى سانسورائله ين داها بۇيوك بير مكانيسم ده واردى ايشين ايچينده: «مئنو». قفه خانادا بيرايكى چاي ايچيب، بيرايكى مين تومن ايله نئچه ساعات اوتورا بيلن انسان، كافى شاپا گئتمك اوچون جيبينده كى پولدا فكر وئرمه لي دير. اما فقط ده جيبينده كى پول دئييل، باشقا و داها دا سرت شكل ده خشونت و زوراكى ليق اعمال ائله ين باشقا سمبوليك گوجلر ده واردير كافى شاپدا. گئيدىگين گئييم، چكديگين سيگار، گۇتوردويون كيف، باشارديغين و باشارماديغين تعارف لار، سئوسن ده، سئومه سن ده كافى شاپدا انسان لارى سانسور ائله مكده دير. جيبينده يئرئنجه پولون اولسا دا بئله، آينى-باشين، دانيشيغين و دوروشوغون اوراداكى لارا اوخشامايرسا، كافى شاپا گئتمزسن. گئتسن ده راحتليق احساسى ائلييه بيلمزسن. اونون اوچون يئننى و رنگلى و ايشيغى چوخ اولان پاساژلاردا كافى شاپا راست گلرسن ده، قفه خانايا راست گله بيلمزسن. كافى شاپ انسانى ايله پاساژ انسانى نين نئجه تاييشتيدىقلارى دا دئييل، اونلارين عيىنى انسانلار اولدوقلاريني بوردان دا آنلاماق اولار. دئمك قديم بازارين مشترى سى ايله يئننى پاساژلارين مشترى سى قدر فرقلى دير قفه خانا مشترى سى ايله كافى شاپ مشترى سى. تبريزه يولو دوشن دوستلاريميز بازاردا «لطفى قفه خاناسى» نا باش چكسينلر؛ سونرا دا رشديه پاساژينداكى كافى شاپا. اوردا انشيدە بيله جه ييز سۇزلرى، بوردا انشيمه يه جكسيوز. بورداكى لار ايچرى گيرديكدن اۇنجه اۇزلرينى قاپى آغزيندا قويوبلار، گۇره جكسيوز؛ و طبعى كى بو ساختا قورولوشون ياراتديغى فيگور، هنرمند دئييل، «سلبريتي» اولاجاق. يا دا «ميلان كوندرا» ديلي ايله دئمك ايسته سم، «رقاص» ياراتماق اوچون داها يارارلى ديرلار بو كافى شاپلار دئيهرم.

بير طرفده قفه خانالاريميز دوروب، يازيق، يورغون و ديزه چؤكموش؛ چاتلاميش دووارلار، رنگى سويولموش سقف لرو «دستشويى خراب است» ساژلارى ايله. اورادا هم ده شعردن، ادبياتدان، نقاشى دن و سينمادان دانيشماق اولور، اوزون اوزادى. آنجاق دانيشيغين آراسيندا بير نفر او اوزاقدان سسله نه بيلر سنه طرف: «بو چرت و پرت نمنده دى دئييرسيوز؟ هئچ بيليرسن بالا بهمن نئچه اولوب؟» و بو سوال تام او لحظه، او پرفورمنس ايله، دنياين آن فلسفى سوال لاريندان بيريسى دير دئسم يانيلماميشام. ادبيات و هنرين گۇره وى اوزه رينده «بارت»، «سارتر»، «كامو» و بير چوخ باشقالارى دا يانيب دوشونمه ييب لر مى؟ آنجاق بو سوال، او چيلپا قلىقلا ساده جه قفه خانادا مطرح اولاييلر: شوشه يه دىن، ميزين اوستونده كى نظمى بير بيرينه ووران داش كيمى، هاميني اۇزونه گتيره بيلر، اما بو قفه خانايا قادينلار گله بيلميرلر و اونلارين گله بيلمه مەيى يعنى توپلوموموزون ياريسى نين سانسورو، و توپلومون ياريسى سانسور اولموشسا، قالان ياريسى نين سسى ده دوغما دئييل، دوغال دئييل.

او بيريسى طرفده كافى شاپلار دا يانيب لار. اوزاقدان باخديقدا هانسى سا سانسور يوخدور؛ اما دقيقلشدىكجه سانسورون لاپ اۇزودورلر اونلار. قفه خانالارداكى زوراكىليغى آيدىنجاسينا سئچيب، سئزه بيلمك امكانى وار ايدى سا، بورداكى زوراكىليق گيزلى دير، سيمگه سل دير. عموميتده گۇزله مه ديگين سۇزه راست گله بيلمزسن كافى شاپدا. دئمك ايسته ديگيم سۇز آيدىن اولوب سانيرام: «آتميزه اولموش انسان لارين ساختا پاتوغودور بوگونكو كافى شاپلار». اوردا انشيتديگينيز سسلر جانلى بير نمايشين ديالوگ لارى دئييل، قاباقچادان يازيلميش مونولوگ لارين روحسوز ايفالارديرلار بير چوخ زامانلار. (طبعى كى بو يازى نين قونوسو گۇزه ديه بيلن بعضى آز سايلى استئنالار دئييل.)

اميدسيزليگيمه رغما بو يازىنى يورگن هابرماسين بير مصاحبه سينده دئديگى سۇزلرله قورتارماق ايسته ييرم: «توپلوم، اۇز سنتلرى نين سوره كلى ليگينه، يئننى دن انشا انديلمه سينه و ائلشديرلمه سينه (نقد ائتمه سينه) باغلى دير. چونكو بو سنتلر، انسانين توپلومداكى و دنياىداكى يئرئنى آنلاماق اوچون بيزه يۇن وئير».

تبریزین «اسرافیل» قفه خاناسی

«آقا اسرافیل» هله ده سفردن قاییتمايیب

| جلال شمس آذران | عکاس |

﴿﴾ یازینی دینله ییین

ت بازارین کرپیج بوغازیندان کئچیرسن. «صاحب الامر» مسجدی اؤز گؤیرچین لری ایله اوزاقدان گۆرونور. «دوه چی» بازارینا دؤنورسن. «اسرافیل قفه سی» نین آچیق اولماسینی آرزو ائدیرسن. نفت ساماوار یانیلی، چایی ایسه دملنمیش اولسون ایسته بیرسن. تبریزین قیشی چوخ سویوق و رحمسیزدیر. سازاگی انسانین ایلیگینه قدر ایشله ییر؛ دیشلرینی ائله بیر-بیرینه قیفیلاییر کی «مشه زیاد» ین حالینی بئله سوروشماغی دا اونودورسان؛ هله قالسین دوربینی چیخاریب تکراری عکس لر چکک ایسته یه سن!

بازارداکی آدمالار قارا پالتولاری نین آلتیندا گیزلنیلر. ماغازاچی لار، نفت والولاری نین یانیندا بوزوشوب قالیلار. والولارین اوستونه بیر کرپیج، کرپیجین اوستونه ایسه بیر چایدان قویوبلار. بیرآجا اونا ساری آییلیب ال لرینی قیزیشدیریرلار. سانکی هنج زامان قیزیشما یاجاق بو شهر و بو آل لر. گاهدان باشلارینی قالدیریپ، سئحیرلی گۆز لری ایله گلیب-گئندن لری و مشتری اولایله جک انسان لاری ایزله ییرلر.

حاجی هاشیم دالانینا دؤنوب، بؤیوک تاختا قاپینی ایته ییرسن. قاپی نین جیریلتی سسی سنی دومانلی تبریزه، پالچیق جانلی کوچه لره قدر آپاریر. بو سسین هنج اولماسا نئچه یوز یاشی وار. سانکی «شمس» ائله بو قاپی دان «قونه» یه ساری یولا دوشوب. بیر پیشیک سسی سنی اؤزونه قایتاریر. یوخ، «آقا اسرافیل» ین دوچرخه سی ماغازانین قاباغیندا دئییل. یقین کی آقا اسرافیل هله گلمه ییب. اوندا، یاریم ساعات بو سویوق دا بورالاردا گزملی سن.

آقا اسرافیل گنجه یاریسینا قدر اویاق قالیر. اؤزو، «اوشاق چاغلاریمدا گنج یاتیپ، گنج دوراردیم»- دئییر. ایندی او آناسی ایله یاشایان ۵۰ یاشیندا بیر سوهای دیر. راستا کوچه دن قفه یه قدر دوچرخه ایله او قدر ده یول دئییل. قفه نی گون اورتا چاغی ساعات بیر یاریمدا آچیر. نفت ساماوارینی یاندیریر؛ کؤمورلری قیزادیر و دونن گنجهدن ایسلانمیش تنباکی لاری حاضیرلاییر.

مشتری لر بیر-بیر تاپیلیرلار. «حامامچی حاج صمد» مخصوص شاپو بؤرکو ایله و قدیم مشتری لری و بازار قونشولاری. چوخ کئچمه دن قفه آدم لا دولور. قلیان اییی، سیگار توستوسو، چاپین آجی دادی، بیر دفعه دادماسی یئتر. آرتیق سفره گئدیب، اونون چایی نین دادینی اؤزلمه مک اولماز.

آقا اسرافیل دئییر: «بو قفه نین ۹۰ ایل لیک تاریخی اولسا دا، من ۱۰ ایلدیر اونو ایشله دیرم. بیرینجی ایل لر، کوپن بازاری قیزیشاندا، کوپنچی لر گلیب، قفه نین دؤرد طرفینده اوتوروب کوپن آل-وئری ائلدیلر. کوپن ماجراسی قورتاراندا سونرا یئنی بیر نسل گلیب و قفه یئنه ایشه باشلادی. «ساسان» و «سامان» آدلی تبریزین ایکی گنج گرافیتیچی لری، همین گونلر قفه نین دیواریندا نئچه گرافیتی چکدیلر و او گوندن قفه نین احوالی دیشیدی. اوندان سونرا ایدی کی بو قفه باشقا قفه لردن فرقلی گؤرؤندو.»

بو گونلر اسرافیل قفه سی گنج صنعتکارلارین ییغینجاق یئری دیر. عکاس لار، تئاتر اوشاق لاری و... بورا آياغی آچیلمايان صنعتکار یوخدور. تیراخورون مسابقه سی اولان زامان بوردا ایینه سالماغا یئر اولمور. تیراخور گل ووردوغوندا قفه ده شادلیق و هیجان سسیندن قولاق توتولور.

عکس فستیوالی قورولدوغو زامان لار قفه نین آن شلوغ گونلریندن ساییلیر. ایران یین بوتون یئرلریندن فستیوالدا اشتراک ائندن عکاس لار نئجه ساعاتلیق عکس چکدیکدن سونرا، استراحت اوچون بورا یا گلیب، بیر-بیرلری ایله گؤرؤشورلر. ناهار دان سونرا، قلیان و سیگار توستوسو، آردی-آردیجا دولوب بوشالان چای استکان لاری، عکاس لارین ائتدیک لری ظارافات لار، یئنی قوناق لار و آقا اسرافیل ایله عکس و سلفی چکک ایسته یین توریستلر گؤرونور. آقا اسرافیل بو قدر

▲ عکس: فرشید تیغه ساز

های-کویدن یورولسا دا، اوزونه گتیرمیر. اوزو دئیشکن: «قهه چی ائلدار اولمالی دیر» آقا اسرافیل دان «ندن تبریزده بو قدر قفه وار؟!» سوروشورام. قلیانیندان بیر نفس آلیب، بیرآزجا دؤزندن سونرا دئییر: «تبریز فرق ائلیر، آدام لاری فرق ائلیر، تورکلر فرق ائلیر و قفه لری؛ قفه لری و آدام لاری حیالی اولمالی دیرلار. هئج شهر، تبریز و اونون آدام لاری کیمی دئییل»؛ و من اوره ییمین درینلیگیندن بیلیرم آقا اسرافیل نه دئمک ایسته ییر. بو کی، بیزیم سؤزلریمیز فرق ائلیر، دیلیمیز و دردلریمیز فرق ائلیر. بیز قهرلریمیزی و آجی گولوشلریمیزی قفه لره آپاریریق. بیز قفه لره اونوتماق اوچون گئدیریک؛ خاطیرلاماق اوچون گئدیریک. قفه لره بو آغیر یوکو چکه بیلک دئییه، گئدیریک. ائوده بو گوج یوخدور. ائو بو یوکون آلتیندا بوکولر. آخشاملار، قفه ده دؤوره اوتوردوغوموزدا هر یئنی حادثه دن دانی شیریق. دانی شمداییمیزدا بئله، سکوتوموز دا معنالی دیر. داریخماق لاریمیزی و هیجانلاریمیزی حس ائدیریک. بیر مدت قفه یه گلمه یین شخصین ندن گلمه دیگینی بیلیریک؛ و «امیر» بیر آی اولار کی قفه یه گلمیر. یاخشی کی آقا اسرافیل و اونون قفه سی جیبیمیزین وضعیتینی ده گؤزله ییر. اسرافیل قفه سی بو گونلر بیزیم چوخوموزون ایکینجی ائوی دیر. تکجه بو قفه دئییل، تبریزین بیر چوخ قفه سی دوشونجه لرین قارش-قارشیا گلدیگی مکان دیر؛ یئنی دوشونجه لره صاحب اولان یئرلی و آزاد بیر دانشگاه دیر؛ آخارلی بیر کتابخانه دیر.

بیر چوخ عکاس لار اؤزلرینی بو قفه یه بورجلو بیلیرلر. حرارتلی صؤحت لر، پیچیلتیلی شعرلر، باخیشلارین، آغیزلارین سکوتوندا قاچاق اولان دوشونجه لر و ایده آل لار. توتقون بوغازلاردان چیخان نغمه لر (آقای اخوانین یئری بوش) و بعضا سازی ایله قفه یه گلیب، یانیق کرمی داستانینی تکرار سسلندیرن عاشیق؛ و بیز بو تکراردان یورولموروق. بیلیریک کی تکرار اولان یانیق کرم داستانینی یوخ، تکرار اولان بیزیم دردلریمیزدیر و بیزیم هر بیریمیزین ایچینده ایل لردیر «اصلی» سینی ایتیرمیش بیر یانیق «کرم» وار.

گئجه ساعات ۱۱ اولونجا آقا اسرافیل «قهه نین ایش و اختی قورتاریب»-دئییر. آیریلماق چتین اولسا دا، صاباحا کیمی بیر-بیر اورانی ترک ائدیریک. آقا اسرافیل قفه نی تمیزله ییر. سون دفعه اولاراق قلیانیندان بیر نفس آلیر.

▲ عكس: شیرین نطاقتی

آقا اسرافیل، خدمتچی «مشه زیاد» و «مشه زیاد»ین یانیندا یاتمیش پیشیک، قهه‌نی ترک ائدن سون شخص لردیرلر. شاختا آستا-آستا ایاقلاریندان قالخیب، سویوق اؤپوش کیمی دوداقلارینا اوتورور. دفعه‌لرجه قهه‌یه یاخین گئدیپ دؤنورسن، اما آقا اسرافیل ین دوچرخه‌سی اوردا دئییل. اؤزونده بیلیردین کی قهه بو گون باغلی دیر. دینجلمک اوچون نئچه گون سفره گئده جگینی آقا اسرافیل اؤزو دئمیشدی. باشقا بیر سئچیم یوخ ایدی. نه سرخوشلوغا بیر یئر وار ایدی، نه گۆزلرینی دالغالارینا تیکیب ساکن اولماق اوچون بیر دنیز. سنی کئفلندیرن ده، دنیز اوره‌کلی ائدن ده ائله اسرافیل قهه‌سی ایدی. «بو دفعه تئز قاییدیب دیر»- دئییه دوشونسن ده، سهوا ئدیپسن. جمعه گونو اول، هاوانین آن سویوق چاغی اول، سئوگیلی نین طرفیندن طرد اولاسان، تیراخور اودوزا و اسرافیل قهه‌سی ده باغلی اول. بو، تبریزین اونودولماز آغیر آخساملارینین بیریدیر.

یئنی دن بازارین قاراللیق بوغازینا باتیرسان. توتقون حالیندان و یئرشیندن، بازارین پیشیک‌لری ده بئله آقا اسرافیل ین سفردن گلمه‌دیگینی آنلاییلار.

یازینی دینله یین

«بابک قفه خاناسی» و «قفه چی ذوالفقار»

علی تقی زاده لاریجان | شاعر

کلیبر ماحالیندا اؤز عظمتی ایله باش قالدیران «بابک قالاسی» بیر چوخ لاری نین دقتینی چکن و اونون گوروشونه گئتمک آرزوسوندا اولان انسان لاری ماراقلانديران و مبارزه تاريخيمیزی اؤز غرور و ثريجي عظمتينده عکس انتديرن تاريخی بینالارداندير.

تخمیناً ۲۸ ایل قاباق «بابک قالاسی» نی گورمه ميش بير داغچی دوستوم لا اورا گئتمک قرارينا گلدیک. يايين سون آبی، شهر يور آبی ایدی. باهارين چوخدان کئچمه سينه باخمایاراق، ماحال هله ده گؤزل گورونوردو. کلیبر باغلاريندا «زغال» و اختی ایدی. بو ماحالين اوجا باش سلسله لی داغلاری و اؤزونده مخصوص آب هواسی بير چوخ دردلره درمان اولان «زغال» میوه سی نین ييتيشمه سينده بؤيوک رول اوينايير. بئله کی «زغال» ی کلیبر ماحالی نین آديندان و اونون کيمليگيندن آييرماق چتين اولوب دور و دئييلن لره گوره هرايل نئچه مين کيلو بو میوه دن کلیبر ماحاليندان اؤلکه نين مختلف يئرلرينه گؤندريلير.

اوزامان اينديکی کیمی ماشين يولو يوخ ایدی. آخشام باشی کلیبردن پيادا يوللانديق. گونون باتابات چاغی شجاع آبادا چاتديق. بير داش ديواردان تیکيلميش قفه خانای وار ایدی، صاحبی نین آدی «ذوالفقار». ذوالفقار کيشی نین ۵۰ ياشی اولاردی. هم گونون باتماسيندان، هم ده يورغونلوغوموزو آلماق اوچون قفه خانایا کئچديک. ذوالفقار کيشی بيزه چای گتيردی. قفه نين ديواريندان آسيلميش «بابک خرمی» نین ياغلی بویا تابلوسوندان گؤزومو چکه بيلميرديم. آينده قيلينجي گورونن بو رسيم، سانکی بير ملتین بوتون ايگيدليگینی، غرورونو و عظمتینی اؤزونده جانلانديرميشدی. قفه خانانين آدين ائله «بابک» قويوموشدورلار؛ البته اونا «داغچی لار قفه خاناسی» دا دئييرديرلر.

ذوالفقار کيشی بيزدن گئجه اوردا قالیب قالماماغيميزدان سوروشدو.

«قالماق ايسته ييریک. بوردا ياتیب سحر صبحانه يئيندن سورا قالایا چيخاچاغیق» - دئديک.

او بيزيم اوردا گئجه قالماغيميزی بيلندن سونرا نفتی يخچالی گؤستريب دئدی:

- «کنده توی وار. بو گئجه من گئتملی يم. اوردا پامادور، يومورتا، کره، پئندير و بال وار. قند، چای، چؤرک ده کی اوداها. اؤزوز هر نه خوشلاساز پيشيرين، دوشورون. ياتماغيزا يورغان دؤشک ده وار. صبح گوروشريک. من خودافيظ». گورونوردو کی داغچی لارين گؤزل روحیه سی ذوالفقار کيشی یه ده اؤز تاثیرینی قويوب دور. ائله صميمی دانیشدی کی محبتی اوره ييميزه ياتدی. بيزيمله وداغلاشيب کنده دوعرو يولا دوشدو.

سو قاييندا سو آزايدی، بوشالتديق ساماوارا. قوه چراغی ایله گئنديگ بولاقدان سو دولدوروب گتيرديک. ياخشی کره ایله بير املت پيشيرديک. ساماوارين ايستی سويو ایله ده باش گؤزوموزو يودوق. چای ايچيب ياتديق. ايکی ساعات يوخوش يولو آغير کوله ایله چيخماق يورموشدو بيزی. شیرين يوخويا گئنديک. سحر ائركن اويانيب صبحانه ييئيرديک کی ذوالفقار کيشی گلدی. بيزه قوللوق ائده بيلمه ديگی اوچون صميميتله عذر ايسته دی. بيز بوتون يئمک-ايچمک و ياتاق وسايلي اوچون اونا پول وئرمک ايسته ديک. چوخ چتينليکله آز مقداردا قبول ائله دی. سانکی اوزون مدت تانیش لار کیمی، ذوالفقار کيشی له قوجاقلاشيب، بابک قالاسينا دوعرو يوللانديق.

ايندی او قفه خانين و قفه چی ذوالفقار کيشی نین نئجه اولدوغونو بيلميرم. سونرالار اورالغا ماشين يولو چکيلدی، هتل تیکيلدی؛ آنجاق منيم حيات دفتریمده اؤز صميميتی و کيشيلىگی ایله ايز بوراخان «قفه چی ذوالفقار» و شجاع آبادداکی «بابک قفه خاناسی» اونودولماز قالدی.

|| يازىنى دىنلەيىن ||

قەھانا، يىمك و دانىشىق عنعنەسى

| شىرىن نىزاتى | ملتار يىمكلىرى اوزره تدقيقاچى |

﴿ت﴾ تانىنىمىش قەدىمى شەكىل لرو گرافىتى لرىن اورتاسىندان، جانسىزو ملايم بىرايشىق قەھانانىن يوخارىداكى پنجرەسىندىن ايچرى سوزوب، انسانى اوزونە والە ائدىر. قەھانانىن صاحىبى سلام صلوات ايله، ايچى قىزارمىش كۆمورلە دولو اولان، دۇرد بوجاقلى كۆمور قىزىشدىرىجى اليندە ساغلىق آرزو ائدە- ائدە بىزە ياخىنلاشىر. يارى سىخىم اوزرلىك دنەسىنى اليندەكى كۆمورلرىن اوزەرىنە آتماق لا قادا- بلالارى اوزاقلاشدىرىر. اوزرلىك ايىى قەھانانى دولدورور. يوز ايللىك قەھانادان مثالسىز بىر گۇرونوش بئىنىمدە يارانىر. بو آنا يوردومدان خاطىرلادىغىم سونونجو گۇرونوشدور. «دوھچى» قەھاناسى قادىن لار اوزونە آچىق اولان چوخ آز سايلى قەھانالاردان بىرى دىر. اوزون سورە «يىمك»، خصوصى ايله آذربايجان يىمكلىرى حققە آپاردىغىم تدقيقاتا دايناراق، تبرىز منىم اوچون اوزونە مخصوص مدنيت، يىمك لرو ايچەك لرو صاحىبى اولان جنت دىر؛ خصوصى ايله قەھانالارى. آدلارى صمد بهرنكى، غلامحسین ساعدى، جلال آل احمد، عاشىق حسن اسكندرى و... كىمى بۇيوك انسانلارنى آدى ايله دويونلەنن ايكى قاپىلى، باستان، دوھچى، پنبەچى، قنبر، لطفى و عاشىقلار كىمى قەھانالار.

قغه ایلە بیرگه، بعضی دئدیكلره گۆره «چین» اۆلكه سیندن ایرانا گلن «ختایی» آدلی چاییین استفاده سی یاییغین اولور. قغه خانالارین یارانماسینا دایر الده ائدیگیمیز معلوماتین بیر چوخو، صفوی و قاجار دؤنمینە عاید دیر. صفوی و قاجار شاه لاری و شاهزاده لری نین ساراییندا «قهوه» حاضر لاییب ایچمه یین یاییغینلا شماسیندان آرسونرا، دادلی و مور اولان «چای» آدلی ایچه جک ایران شاه لاری نین سارایی و زنگین انسانلارین ائولریندن سونرا کوتله ایچینه ده داخل اولور. همین عرفه ده، انسانلارین شعر، دانیشیق و مدنی علاقه لره اولان ماراقلاری نین نتیجه سینده شهر ایچی قغه خانالار دا انکشاف ائدیر.

عمومیته یازیلما میش، دئیلمه میش و مدنیت آرخاسیندا گیزلنن قغه خانا عنعنه لری، سرعتله تبریزده عمومی لشیر. اونلاردان بیرری آغ ساققال و قغه چی نین یاخین دوستلارینا چای پشککش ائتمک عنعنه سی دیر. آغ ساققال لارین حؤرمینه، باشی یاربمچیلیق، بئلی اینجه استکانلاردا چای گتیریلیر. ایشچی لر و یوک داشیجی لاری اوچون بؤیوک استکانلاردا چای سوزولور. «فهله چایی» دئییمی ایسه همین سببدن یارانمیش دیر.

تدقیق آپاردیغیم سوره، هئچ بیر شئی «یئمک» قدر مدنی و اجتماعی علاقه نی گوجلندیرمه یه قادر دئییل نتیجه سینە چاتمیش دیم. هر شهرین یئمک طرز لرینی، هئچ بیر شئی اونلارین رنگ لی یئمک لری و ایچه جک لری قدر تانیتدیرا بیلمز؛ خصوصی ایله یئمک لرینی قوناق لاری ایله پایلاشماغی مقدس و واجب بیر عنعنه حساب ائدن، قوناق سئور تورک لر اوچون.

تورک لر دیگر شخص لره یئمک وئرمک له محبت و مهربانلیغین اونلارین قانیندا و اتینده کؤک سالماسینا اینانیرلار. کوچه- بازارداکی ساده یئمک خانالار، رستوران لار و قغه خانالار دا همین سیرادا یئر آلیر. فرق لی کباب نوع لریندن توتوموش، اییی کیلومتر لره اوزاغا گئدن تزه پیشمیش تندیر چۆره گی ایله وئریلن شوربا، املت، یاغ یومورتا، بال قیماق، تاوا کبابی، قیساوا و ... کیمی.

قغه خانالاردا عرضه اولونان یئمک دب لری حقه ده بیر او قدر ده قاینای یوخدو. بو معلوماتین بیر چوخو، آنجاق سینە دن سینە یه الده ائدیکیلریمیز دیر. دوه چی قغه خاناسی نین صاحبی «اسرافیل خوش وطن» دئییر: «باشلانیشدان یئمکله قوللوق ائتمک قغه خانالاردا دب دئییل دیر. قغه خانالارین یئری ایله باغلی همین دب ده دئییشیلدی»

اسرافیل ایل لر اؤنجه کروان سارادا تاجرلر، صنعتکارلار، ایشچی لر و یوک داشیجی لاری نین ییغینجاق یئری اولان بیر قغه خانا صاحبی ایدی. بعضی دئدیكلره گۆره، قغه خانادا یئمک ایسته یین مشتری لرین بؤیوک قیسیمینی ایشچی لر تشکیل ائدیردی. ایشچی لر سحر و ناهاردان سونراکی ایش نوبت لری نین اورتاسیندا ائوه گئدیب دینجلمک اوچون واخت آییرا بیلمدیکلرینه گۆره، یئمک و دینجلمک اوچون قغه خانالاری سچیرمیشلر. ناهار، چای و قلیان ایشچی لرین یئنی دن گوج توپلاماق لاری اوچون لازم اولان شئی لر ایدی. اردبیل و سرعین شهرلرینده هله ده داش شورباسی ایله تاوا کبابی یئمک لری ایله قوناق لاری قارشیلاییرلار. تبریز ده ایسه، یول لارین یاخین اولدوغو و تبریزی لرین عایله ایله بیرلیکده واخت کئچیرتمک ایسته دیک لری اوچون بیر چوخ شخص لر ائوده یئمک یئمە یی ترجیح ائدیرلر. تبریزین بهداشت اداره سی ده قغه خانالارین یئمک وئرمه سینە قارشی دیر. حتی بعضی قغه خانالار، «لطفی» قغه خاناسی کیمی دوواریندا «بوردا یئمک یئیلمز» جمله سیننی یازیب دیر، اما «گونش» قغه خاناسی کیمی بعضی قغه خانالاردا یونگول یئمک لرله قوناق لارا سرویس وئریلیر.

بیرچوخ بازار اهالیسی و پشه چی لر، آن یاخین رستوران گئدیب یا آلمینوم و روی مجمعی لرده حجره لرینە یئمک گتیرتدیرلر. بونلار باخمایاراق، یئمە یین رولو قغه خانالاردا او قدر ده قایاریق دئییل. مشتری لرین قغه خانالاردان آن چوخ ایسته دیکلری چای، قلیان و یا یاغ یومورتا و املت کیمی تئز حاضر لانان یئمکلر دیر. آنجاق بو گون، انسانلاری قغه خانالاردا بیر یئره توپلایان یئمک دئییل. اونلار یئمە یی باشقا یئره یئییب، قغه خانالار «روح غذا سی» قیدالانماق اوچون گلیرلر؛ اودا دانیشیق و صحبت لرین ایچینده یئرلشن انسانین روح و دوشونجه سیننی قیدالاندیران یئمک لر اوچون. قغه خانالارین یارانیشی نین اساس سببی: دانیشیق و صحبت عنعنه سی دیر!

تبریزین «پارس» قفه خاناسی طلبه لیک ایل لری و قفه خانای مباحثه لری

| محمود رضوی | تدقیقاتچی |

یازینی دینله یین

یئنی یئتمه لیک چاغی یاشادیغیم «عجب شیر» شهرینده قفه خانای و اورادای وخت کئچیرمک له ائله ده تانیس دئییلدیم. شهرین هر بیر محله سینده اولان قفه خانالاردا محله جوان لاری و کیشی لری نین نئجه وخت کئچیرمه لری هله ده یادیمدادیر. منیم بو قفه لره گئدیپ و اورادای آزاد واختلاریمی کئچیرمه یه هئچ وخت جساتیم اولمامیشدی. محله لرده یئرلشن بو کیچیک قفه لردن علاوه شهرین اصلی خیابانلاریندا دا بیر نئجه بؤیوک قفه خانای فعالیت گؤستریردی. بو قفه خانالارین مشتری لری نین اکثریتینی معین اجتماعی صنفه منسوب آدام لار تشکیل اندیردی. اونلارین آزاد وخت لاری بو مکان لاردا کئچیردی. دبیرستانی قورتاردیقدا تبریز دانشگاهینا قبول اولدوم. ۱۳۴۷نجی ایلدن ۱۳۵۱نجی ایلین یاریلارینا قدر بو شهرده تحصیل آلدیم. سونرا ایکی ایل عسگرلیک خدمتیمی ده ائله بو شهرده کئچیرتدیم.

طلبه لیک ایل لری مده تدریج له ۷-۸ نفر باشقا طلبه لرله دوستلوق قاتدیم. بیز، سیاسی و اجتماعی فیکریمیزین عینی و اوخشار اولدوغوندا بیر دوستلوق گروپو تشکیل ائتمیشدیک. اکثر حال لاردا ایستریاتاقخانادا، ایسترسه ده درس کلاس لاریندا بیرگه اولوردوق. باشیمیزدا گنج لیک هاواسی وار ایدی. استراحت وخت لازیمیزدا گروپو شکینده گزمه یه چیخیردیک؛ ایدمان لا و جمعی او یون لار لا مشغول اولوردوق؛ یا دا کی آخشام اوستو بوش و اختیمیزی قفه ده کئچیریردیک.

طلبه لیک ایل لری نده بیز دوستلارین گؤروش و آیلنمه یئری شهرناز چهارراهی (ایندیکی شریعتی) اطرافیندا یئرلشن قفه لر، سینمالار و خیابان لار اولموشدو؛ خصوصیه ده «داش ماغازالار» دا یئرلشن «پارس» قفه خاناسی بیزی داها آرتیق ماراقلاندیریردی. بو قفه خانای، «داش ماغازالار» یین آن ماراقلی مکانی ایدی. اونون اکثر مشتری لری نین مطالعه اهلی، ضیالی طلبه لر و گنج لر تشکیل اندیردی؛ بیز دوستلاردا هفته نین بیر نئجه گونونو و عمومیتله آخشام اوستولر بو قفه یه گئدیپ و اورادای مختلف اجتماعی و سیاسی مساله لر حقینده دانیشیب، مباحثه اندیردیک و استراحت و اختیمیزی بئله سینه کئچیریردیک.

قفه چی نسبتا اوجا بوی، آریق و گولر اوز و مشتری لر آراسیندا چای دولاندیران کؤمکچیسی ایسه اورتا بوی، آز دانیشان و هوشلو بیر آدام ایدی. مشتری قفه یه داخل اولان کیمی بیر نئجه دقیقه کئچمه میش ایکی استکان چای میز اوستونه قویوردو. سونرا مشتری نین سفارشی ایله باشقا چای لار و یا دا قلیان گتیریردی. قفه ده نه زامانای کیمی اوتورماقدا هئچ بیر محدودیت یوخ ایدی، بعضا مشتری لرین سایب چوخالاندا اوزون زامان قفه ده اوتوران باشقا مشتری لر یاغا قالخیب، قفه نی ترک اندیردیلر کی تزه گلن لره یئر آچیلین.

«داش ماغازالار» دا

یئرلشن «پارس»

قفه خاناسی

بیزی داها آرتیق

ماراقلاندیریردی.

اونون اکثر

مشتری لری نین مطالعه

اهلی، ضیالی طلبه لر

و گنج لر تشکیل

اندیردی.

▲ نمونه (پاریس) قهه خاناسی، تبریز / عکس: آذین حقیقی

قهه نین تیکینتی فورمو ترسه L شکلنده ایدی. بئله کی اونون اوزون حصه سی گیره جکدن باشلانیر و قیسا حصه سی ایسه قهه نین آخریندن ساماوار قویولان سکی نین سول طرفینه قدر چکیلیردی. بو سول حصه ده آیله شن لری باشقا مشتری لر گؤرموردو. اونا گؤره ده عمومیتله بو حصه نین اؤزونه مخصوص مشتری لری اولوردو و خصوصیه ده تبریزین تانینمیش ضیالی لازی مختلف سیاسی اجتماعی مباحثه لرینی بو حصه ده آپاریردی.

قهه نین میز لری دؤرد بوجاق، صندل لری ایسه گیره اوتوراجاقلی صندل لر ایدی. چای، آرمودو استکان لاردا و ناصرالین شاه ی نعلبکی لرده پایلانیردی. چوخ خوش رنگی و عطری اولان بو چای لارین دادی طعمی هله ده داماغیمدادیر.

مشتری قهه یه داخل
اولان کیمی بیر نجه
دقیقه کئچمه میش
ایکی استکان چای
میزا وستونه قویوردو.
سونرا مشتری نین
سفارش ایله باشقا
چای لار و یا دا قلیان
گتیریردی.

طلبه لر و باشقا گنج لر قهه یه گیرن کیمی بیر بوجاقدان توپالاشیر، چای ایچرکن مباحثه لره مشغول اولور و دئییب گولوردولر. ۴۰ نجی ایللرین آخر لری و ۵۰ نجی ایللرین اول لری ایدی. جامعه ده ده گرگین سیاسی اجتماعی حادثه لر باش وئرمیش، عمومیتله گنج لرین میلی بو سیاسی اجتماعی مباحثه لره چوخالمیشدی. بیر مدت بو قهه باغلانندی. بئله بیر خبر یاییلدی کی گویا قهه نین مشتری لری و اورادا گندن مباحثه لر سببندن ساواک اورانی باغلا ییدیر. سونرالار یئنی دن بو قهه ایشه باشلادیقدا دولت مامور لاری نین اورایا نظارت ائند یگینی دوشونرکن، بیز ده باشقا طلبه لر و گنج لر کیمی داها آرتیق احتیاطا داورانیردیق.

من تبریزده اولدوغوم ایل لره قدر «پارس» قهه خاناسی تبریز ضیالی گنج لری و طلبه لری نین داها آرتیق مراجعت ائند یگی مکان اولدوغونون شاهدی ایدیم. ائشیتیمیشم بو قهه خانایه ده فعالیت ائدیر؛ آنجاق آدی دییشیلیب و «نومه» اولوبدور.

هله ده قهه چی نین گولر اوزو، جلد ترپیش لری و مشتری لر آراسیندا چای دولاندران کؤمکچیسی نین صمیمی باخیش لاری گؤز اؤنومه دیر. اولایلسین هر ایکیسی ایندییه قدر دنیا لارینی دییشیدیرلر. روح لاری شاد اولسون.

یازینی دینله یین

«جلال» مین تبریز سفریندن

جلال آل احمد «میرتچی لار» قفه خاناسیندا

| وحید مقبول | معلم |

(ت) جلال آل احمد سفره چیخماغی و اؤز سفرلری نین گزارشینی یازماغی چوخ سئوردی. او بیر نئچه دفعه «غلامحسین ساعدی» و باشقالاری ایله تبریزه ده سفر ائدیبدیر. آل احمد، غلامحسین ساعدی، صمد بهرنگی، مفتون امینی، بهروز دولت آبادی و خلیل ملکی کیمی تبریزلی یازیچی لارین یاخین دوستو ساییلیردی. او آذربایجانلی اولمایان بعضی یازیچی لارین عکسینه، آذربایجان مدنیتی و تورک دیلی ایله جدی صورتده ماراقلانیردی. «در خدمت و خیانت روشنفران» آدلی کتابینن ایکینجی جلدینده ده دفعه لرله انصافلی بیر تنقیدچی گؤزو ایله آذربایجان مدنیتی، دیلی و اونلارین قارشیسیندا دوران چتینلیکلر حقه دانیشیب دیر.

جلال آل احمد ۴۶ نجی ایلین اردیبهشت آییندا تبریزه گئدیر. بهروز دولت آبادی بو حقه یازیر: «۴۶ نجی ایلین اردیبهشت آیی ایدی. جلال دکتر ساعدی ایله تبریزه گلدی؛ عزیز دوستوموز صمد ده وار ایدی. ناهار چاغی ایدی و جلال بیر قدیم یئرده ناهار یئمک ایسته ییردی. گئندیک بۇرکچو بازاردا تبریزین آن قدیم چلوپزخاناسی ساییلان حاج علی به (تبریزین بۇرکچو بازاری نین آخیرینده یئرلشن حاج علی چلوپزخاناسی هله ده چالیشیر). قاشیق چنگال دان خبر یوخ ایدی؛ ناهاری نوش جانلیقلا یئدیک.»^۱

آل احمد و دوستلاری حاج علی ده ناهار یئدیکدن سونرا تبریزلی دوستلارین تکلیفی ایله «ایکی قاپیلی» داکی تبریزین مشهور قفه سینه گئدیرلر. «سونرا دوستلار میرتچی لار قفه سینه^۲ گئتمه ییمیزی تکلیف ائدیلر. جلال ایسه در حال قبول ائله دی. یولدا قفه خانانین حقیقته جلالا چوخ معلومات وئردیک.» (بیرینجی منبع)

بو قفه خانادا مختلف گؤروش لره مالک اولان هر جور آدم، فهله، تاجر، ضیالی توپلانیب، قفه خانایا تزه گلن لری آجی و سانجار سؤزلرله قارشیلاییردیلاز. اولایلسین کی بو قفه خانا میرتچی لاری نین آجی ظارافات لاری اؤزونو چوخ اؤین حؤکومت آدمالاری نین گوردیو وایشلره قارشى بیر عکس العمل ایدی.

▲ مېرېتچى لار (اتششك لار) قفە سى، تېرىز / عكس: آرشیو جەدىدالاسلام

«قفەخانایا گېردیکدە ایندى بیز اونلار یاخشی اوو ساییلیردیق. اول جلال سلام وئردى. مجلسین باشیندا آیلىشن مرشد (مرشد سۆز آتماقدا و ظارافات ائتمکده حرىفی اولمايان شخصه دئییلیر) دوستلارینا خطاب دئدى: «بلى موفته خور آغالار گلدیلر. آلاە خانعلی یه^۳ رحمت ائله سین؛ بیر عدەنى یاخشی دوز چۆره یه چاتدیردى.» بیلیمیرم هاردان بیزیم معلم اولدوغوموزو سئزدى. مرشد جلال دان گۆزونو آلمادان دىلى نین آلتیندا بیر شئى لر دئییردى و باشى ایله تصدیقله ییردى. سونرا یولداشلارینا خطاب دئدى: «قیافه نى گۆروسوز؟ حیف، یوز حیف؛ آغا سن هارا مالى سان؟» جلال دئدى: «فلان یئر» (جلال، بیزدن بوتون سۆزلرین چئویرمه سینی ایسته میشدی) مرشد دئدى: «هاردان قاچمىسان؟» جلال جواب وئردى: «سیزین پایتختیزدان». هامى یوکسک سسله گولدى. «هله باخین آغانین پاتلینه»... جلال گولوردو و خوشونا گلیردى. مرشد: «حیف... نه قدر اوپان بویانا قاچدیق! بلکه ده سن بدشانس ایمیش سان. اگر اىکى اوچ آى بوندان قاباق محرم لیكدە گلسه ایدین اىکى اوچ مین تومن قازاناردین. دوه چى دسته سى سن صفت ده بیر شمر آختاریردى». مرشدین دوستلارى نین بیرى «آغا، بوردا اولسايدى ییزدیسيز قالمادىق کى...» دئدى. هامى باشلادی گولمه یه. جلال خوش احوال - روحیه ده ایدى. گئجه ده ساز و عاشیق موسیقیسى ایله کنچدى.» (بیرینجى منبع)

جلال، تېریزه سفرى نین اوچونجو گونونده طلبه لرین و ساعدى نین خواهشى ایله تېریز دانشگاهینا گئدیر. بو دعوتین گئذیشاتی و تېریز دانشگاهیندا اولان دانیشیق و سورغو سوالین گزارشى «کارنامه سه ساله» عنوانلى کتابدا «گفت و گویى درازبا دانشجویان تېریز» عنوانى آلتدا

بوقفه خانادا مختلف
گۆروش لره مالک
اولان هر جور آدم
تویلائیپ، قفه خانایا
تزه گلن لری آجی
و سانجار سۆزلره
قارشىلائییردیلار.

▲ احمد دامود، غلامحسین ساعدی، فرج سرکوهی، بهروز دولت آبادی، یونس نابدل و جلال آل احمد / عکس: دکتر یونس نابدل بن آرشیویندن

قید اولونوب. جلال آل احمد بو حقدە یازیر: «جلسه ۴۶ نجی ایلیں اردیبهشت آیی نین اون اوچونده چرشنه گونو گون اورتادان سونرا تبریز دانشگاهی طلبه لری نین سازمان هنری سینده کنچیریلدی. جلسه نی دکتر ترابی اداره ائدیردی و دکتر غلامحسین ساعدی، مفتون امینی و من (جلال آل احمد) طلبه لرین سوال لارینی جوابلا بیردیق. دانییقلا ر ضب ط اولوندو؛ سونرا صمد بهرنگی، بهروز دولت آبادی، بهروز دهقانی و بیر نچه طلبه نین سعی ایله یازیا کؤچورولدو.» جلسه ده طلبه لرین بیر جلال دان سوروشور: «سیز دندیز کی تبریزه گلنده دیلینی باشا دوشمه دیگینیز باشقا بیر اؤلکه یه گتدیگینیزی حس ائله دیز.» آل احمد: «بلی، بئله دی. هله ده او حسده ییم. بیر باشقا سؤز ده دئییم بلکه سئوینرسیز؛ ایندی آلمانجا اؤیرنمک ایسته دیگیم قدر تورکجه ده اؤیرنمک ایسته ییرم.»^۴

سفرین دؤردونجو گونونده جلال تبریزی یولداشلاری ایله باغمئشه محله سینده کی «قله» یه، گون اورتادان سونرا ایسه تبریزین قدیم و تاریخی محله لریندن اولان «حؤکماوار» ا گتدیر. بو حقدە بهروز دولت آبادی دئییر: «همن گون، گون اورتادان سونرا احمد کسروی نین دوغما یئری ساییلان «حؤکماوار» ا گتدیک و فرش کرخانا لاریندا چوخو ۵-۶ یاشیندا اولان ایلمک سالان قیز اوغلان ایشچی لری گؤردوک. جلال فکره دالمیشدی. دوستلارین بیرینه (ملت- بهروز دولت آبادی) ه اوز چئویریب دئدی: «ملت، بو اوشاقلارا و بو شرایطه اؤزل بیر موسیقی یاز! و بشینجی گون جلال تهرانا قاییدارکن چوخ ناراحات ایدی و حقلی ایدی ده.» (بیرینجی منبع)

بیر آ سونرا جلال بیئی دن تبریزه گتدیر. موغان دان قاییداندان سونرا بیئی دن دوستلارلا گؤروشور؛ آنجاق تاسف کی شهرین چوخ یئرین گؤرن جلالین بو سفری نین جزئیاتی حقینده بهروز دولت آبادی نین یازیسیندان باشقا هئج بیر شی قئیده آیینماییب.

«جلالین تبریزه نؤوبتی سفری بئش آلتی آ سونرا قیشدا باش وئردی. او موغاندان گلیردی بو دفعه ده جلال کئچمیشده کی کیمی آذربایجانا جلال وئردی. بو سفرده ده شهرین چوخ یئرینی گؤردو. میرتچی لار قهقه سی تکرارلاندی

▲ جلال آل احمد خرمشهرده بیر قفه ده / عکس: آرشیو موسسه مطالعات تاریخ معاصر

→ جلال قلیان ایسته دی. قلیانی تزه دم چای لا بیرلیک ده گتیردیلر. جلال قلیانی هئی چکیدری، آنجاق تنبکی توسولنمیردی. نهایت قلیانی گتیرن کیشی دادینا چاتدی. سونرا معلوم اولدو کی تنبکی یئرینه چای تیلیفی قویموشدولار!

و عاشیقلا قفه سی علاوه اولوندو. میرتچی لار قفه سینه گنتدیک، اما مرشد باشقا بیررسی ایدی. ائله تزه اوتورموشدوق؛ مرشد دوستلارینا خطاب دئدی: «ادبلی اولون، قوناغیمیز وار!» جلال کئچمیشده کی کیمی ساکت قالمادی؛ داهایا آرتیق میرتا قوشولماق ایستیردی! مرشد خطاب دئدی: «بو ایل ده قیشینیز خوش کئچه جک! نییه کی یاز، یای یاخشی یاغیشلی اولوبدو». مرشد اول جلالین سؤزونو باشا دوشمه سه ده، سونرا دئدی: «بوراخ بابا! عاغیللی اولسایدی قیشین شاختاسیندا بورادا نه گزیردی!»... سونرا جلال قلیان ایسته دی. قلیانی تزه دم چای لا بیرلیک ده گتیردیلر. جلال قلیانی هئی چکیدری، آنجاق تنبکی توسولنمیردی. نهایت قلیانی گتیرن کیشی دادینا چاتدی. سونرا معلوم اولدو کی تنبکی یئرینه چای تیلیفی قویموشدولار! جماعت باشلادی گولمه یه. نهایت، جلال چوخ خوش احوال روحیه ایله میرتچی لار قفه سیندن آیریلدی.» (بیرینجی

منبع)

منبع لرو ایضاح لار

۱- یادنامه جلال آل احمد، به کوشش علی دهباشی، انتشارات پاسارگاد ۱۳۶۴ (جلال در تبریز، بهروز دولت آبادی) ۲- «میرتچی لار قفه سی»: ایکی قاپیلی دا «انشک لار قفه سی» آدی ایله مشهور اولان قفه دیر. حال حاضرده قفه خانانین یئرینده اویونچاق ماغازاسی واردیر. بازار اهلی و دولت دایره لرینده ایشله یئر ناهاردان سونرا قفه خانایا گلردیلر و بازارین گیزلی ساتیراسی اوردا اؤزونو عیان و آشکار اندر، چوخ جدی ساتیریک دانیشیقلا اوردا گندردی. بو قفه خانانین سوسیولوژیک آراشدیریلماسی وظیفه سی ایسه اوزمانلار تاپشیریلمالیدیر. بو حقهده باخین: رضا ستاری نین شخصی سایتینا ۳- ابوالحسن خانعلی، ۲۹ یاشلی فلسفه معلمی - او ۱۳۴۰نجی ایلین اردیبهشت آیی نین ۱۲ سینده تهرانین بهارستان میدانیندا کنجیریلن معلملر میتینگینده بهارستان کانتربسی باشچیس طرفیندن وورولدو و بو حادثه دن سونرا معلملرین معاشی چوخالیریلدی. ۴- کارنامه سه ساله - جلال آل احمد، انتشارات اوراق، ۱۳۵۷

اھر، قفە خانالار شھرى «آيش» ين چاي لارى

ابوالفضل جمالى | يازيچى |

يازينى دىنلەيىن

۵۰نجى ايل لرين اول لرينده، اھر شھرينده تحصيل آلميش دىپلم سندی اولان شخصلر، آراشدیریلیب مصاحبه اولونمادان، درحال دولت ایشینه آلینیر، اعتبارلی و اویغون بیر گیره صاحب اولوردو. بئله لیک له قاراداغ بؤلگه سی، یوزلرجه کندلری و شھرلری ایله اھر شھرى نین مرکزلیگی طرفیندن اداره اولونوردو. همین سبب دن قاراداغلی لار طرفیندن «اھر قاراداغین پایتاختی دیر!» سؤزو ظارافاتا چئوریلیمیشدی. دولت ایشچی لری بوش واخت لارینی کئچیرتمک اوچون استراحت و تفریح یئری آختاردیق لاریندا، قفە خانالارا گئتمکدن باشقا یول لاری یوخ ایدی.

«اھر» هر کوچه ده نچه قفە خاناسی و هر قفە خانانین اؤزونه مخصوص مشتریسی اولان شھرلردن ایدی. اهرده قفە خانالارین چوخ اولماسی نین باشقا سبب لری ده وار ایدی. اونلاردان بیرى نفوسون چوخلوغو و استراحت مرکز لری نین اولماسی سببیدن، اھر شھرى نین تفریح و ایلنمه امک انلاری باخیمیندن محروم شھرلر سیراسیندا یئر آلمای ایدی. بئله لیک له انسان لارین قفە خانالارا گئتمکدن باشقا یول لاری یوخ ایدی. شھرى ن چوخ گئج تیکیلن سینماسی دا مشتری قازانا بیلمه دیگی اوچون، قیسا زاماندا زیان ائله ییب، باغلاندى. بونا باخمایاراق قفە خانالار هله ده گل-گئتلی و مشتری ایله دولو ایدیلار.

۵۰نجی ایلین باهاریندا، بیرینجی معلمیم «حبیب فرشلاف» ین کۆمکی ایله آلتینجی ابتدایی مکتبی نین امتحانلاریندان کئچمک اوچون چوبانلیق آغاجینی قلم له دییشیب، ایلمک دفعه اولاراق اهر شهرینه گئتدیم. باهار گونلریندن بیر، سحر چاغی «زنگ آباد» کندیندن پیادا یولا دوشوب، «گۆیجه بئل» دوراغینا چاتیپ و اهر ماشینلارینا میندیم. امتحان اوچون گیریش کارتینی «آموزش و پرورش» دن آلدیم. بو امتحانلاردا اشتراک ائدن بوتون شخص لر فیزیکی باخیمدان ایری شخص لرایدیلر. امتحانا قاتیلان لارین ایری هیکل لرینی گۆرمکدن نیگران اولوب، تعجب اندیردیم. اونلاری گۆرونجه حالیم پوزولدو. جناب فرشلاف گوله-گوله کوره گیمه ووروب دئدی: «باخ! اده بونی بیل کی، سن بولارین هامیسیندان ساوادلیسان؛ هئچ ده قورخماق یئری یوخدو!» لازم اولان قایدالاری دئییب، تاپشیریقلار وئردی؛ - «امتحانندان چیخانندان سونرا ابیش قفه سینه گنده جه ییک!» دئدی.

معلمیم فرشلاف ین آقیشلاماسی ایچیمده کی نگرانچیلیغی آرادان آپاردی. امتحانندان باشی اوجا چیخدیغیمدا، اوشاغینی گۆزله ین آتالار کیمی حیطده منی گۆزله دیگینی گۆردوم. ایکیمیز ده سئوینیردیک. آدیملاییب صؤحبت ائدرک، «پهلوی» مدرسه سیندن «چای کنار» دا یئرلشن «ابیشین قفه خاناسی» نا گئتدیک.

اهر جمعیتی نین بیر چوخو ابیش ین تانینمیش و آدلیم بیر قفه خانایا صاحبی اولدوغونو خاطیرلاییرلار. دادلی و عطیرلی چای لاری مشهور ایدی و هرکس آن آزی بیر دفعه اونون چای لاریندان ایچیب، ابیشی یاخیندان گۆرموشدو. ابیشین چایخاناسی اهرین چای کناری و «سلیمانی گاراژی» نین ایچینده، «اوج دوکان لار» آدلانان کندلی لرین آل-وئر یئرینی یاخینلیغیندا ایدی.

ابیش، ظریف، یاراشیقلی و گۆرکملی بیر کیشی ایدی. قارا ساچی و نازیک سیبیل لری وار ایدی. قفه خاناسی نین سلیقه لی و اؤزونون گولر اوز اولماسی مشتری لری نین چوخالماسینا سبب اولموشدو. هر سحر، سامواری یانديرانندان سونرا، قفه خانانی سوپوروب، میز و صندل لرین توزونو آلیب، استکان-نعلبکی لری یویوب دستمال ایله قورولاردی. سو قایناپانندان سونرا چایی بیر کيسه یه تۆكوب آغزینی باغلايیب، چایدانین ایچینه آتیپ، آستاجا ساماوارداکی قاینار سو ایله دولدوروب، یانینا کۆمور قویاردی. داها یاخشی دم آلسین دئی، چایدانین اوستونه بیر دستمال دا قویاردی.

یولدان چاتان مشتری لری ابیش ین «عقاب نشان» لی عطیرلی چای لاری نین اییی نی چوخ یاخشی حس اندردیلر. ابیش، چایی قیرمیزی گول نعلبکی لی اینجه بئل (امرودی) استکان لارا سوزوب، بورونج سینی لرده مشتری نین قاباغینا قویاردی. یولدان چاتان کند اهالیسی، ساده چۆرک، پئندیر سیفرالارینی سحر یا ناهار یئمیه یی اولاراق میزین اوستونه آچیب، آردی-آردیجا ابیش ین عطیرلی چای لاریندان ایچیب، رادیودان گلن موسیقی سسینه قولاق آساردیلار. بازاردان آدیقلاری اوراق، درگز، چای و قند پاکت لرینی ابیش کیشی یه تاپشیراردیلار...

مش قربانعلی، قوجاغیندا خوروز و غازلا کنددن قفه خانایا چاتیر. قفه خانانین قاپیسیندا دوروب، نفس آلیب، اوزاقدان ابیش له سالاملاشیر. ابیش سالاملاشانندان سونرا: «مش قربانعلی بویور ایچری، تزه چای حاضریدی» دئییر. اما مش قربانعلی قوجاغینداکی غاز و خوروزلا قفه خانایا کئچمک ایسته میر. ابیش: «اونلارین آیاقلاری باغلیدیر، باغلی اولماسا دا باغلا» دئییب، ائشیکده کی آغاجی گۆستریب، آرتیریر: «آیاقلارینی آغاجا باغلا؛ قاقاقلارینا دن تۆک؛

ابیش، ظریف،
یاراشیقلی و گۆرکملی
بیر کیشی ایدی. قارا
ساچی و نازیک
سیبیل لری وار ایدی.
قفه خاناسی نین
سلیقه لی و اؤزونون
گولر اوز اولماسی
مشتری لری نین
چوخالماسینا سبب
اولموشدو.

ایچرى گل!.

مش قربانعلی اونلاری آغا باغلايیب، ایچرى کئچیر. نئچه چای ایچندن سونرا اییشه دئییر: «اییش قاغا، کئچن ایل آزار بوتون تویوق-جوجه نی اؤلدوردو. بختیمیز گتیردی بو ایکسی دیری قالدی. نئچه آیدان سونرا بیچیم واختی چاتاجاق. بونلاری چای-قند آلماق اوچون ساتماغا گتیرمیشم، آنجاق خوروزو ساتماغا اوره بییم گلمیر. وخت تانییان خوروزدی. هر سحر اونون سسیله یوخودان دورورام»

اییش دئییر: «مش قربانعلی، ناراحات اولما، محصول بیچیلندن سونرا بیر چووال بوغدا ایله اوچ-دورد تویوق-خوروز آلا بیلرسن».

ناهارا چاغی یاخیلاشیر. دوچرخه زنگی نین سسی گلیر. بیرى باغیرارق دئییر: «آی دده، گور نه لر یازیب!» گونده نئچه دفعه لر اییش چایخاناسینا گلن «حمیش»-ین تانیس سسی دیر. حمیش دوچرخه سینی آغا باغلايیب، الینده ایکی قزنت ایله ایچرى کئچیر. قزنتلری اییش همیشه کی مشتری لرینه چاتدیرسین دئییه، گنجه نیس اوستونه قویور.

اییش قفه خانسی حمیش اوچون خصوصی اولراق جاذبه لی ایدی. اییش یین چای لاری حمیش یین جانیندان یورقونلوغونو چیخاردیردی. بیر دفعه اییش قفه خاناسیندا آل-وئر ائتمه یه باشلايیب، بوتون قزنت لرینی ساوالان داغینا گئدن داغچی لارا ساتمیشدی. بوندان علاوه اییش له اوزاق ایل لرین دوستو ایدی. اییش بعضا حمیش ایله ظارافاتلاشاردی:

حمیش، سنین قزنت لرین بوگونون قزنتی دئییل، دونه نین قزنتلری دیر. قزنتلرین تزه دئییل، بایاتدی، هم ده اوچ گونلوک بایات!

حمیش ایسه دئیردی: «اییش قویا جاقسان چوره ک چیخارداق یا یوخ؟!»

اون ایل سونرا، سلیمانی گاراژی نین قورولوشو دییشیلدی. اییش قفه خاناسی دا خاقانی گاراژینا کؤچدو، اهر-تبریز، اهر-ورزقان دروازاسینا. من ده دؤلت ایشچیسى اولدوم. اییشیم اوچون هر هفته یولوم اهره دوشردی. اییش قفه سی نین همیشه کی مشتری لریندن ایدییم. هله ده چای لاری دادلی ایدی. هله ده منی خاطیرلايیب حورمت ائردی.

ایل لر کئچدی... ۱۰۰۰ ایل دیر اهردن کؤچموشم؛ تهران ساری گئدیرم. میانا شهرینه چاتینجا، اتوبوس دوراجاق لارین بیرینده ساخلايیر. قفه خانایا کئچیب چای ایسته ییرم. چای یین بولانیق رنگیندن «چای» دئییل، «وای» دیر دئییه بیلینیر.

ناچارلیقدان نئچه قورتوم ایچیرم. استکانی یاری دا میزین اوستونه قویورام. اییش یین حیات وئریجی چای لارینی خاطیرلايیرام. میزین آرخاسیندان دوروب تهرانین اتوبوسونا مینمک ایسته ییرم. چیخدیغیمدا اوزاقدان محبتله منه باخان اییش یین سئویملی سیماسینی گورورم؛ مهربانجاسینا منی سوزوردو.

قفه خانایا کئچیب

چای ایسته ییرم.

چایین بولانیق

رنگیندن «چای»

دئییل، «وای» دیر

دئییه بیلینیر.

ناچارلیقدان نئچه

قورتوم ایچیرم.

استکانی یاری دا

میزین اوستونه

قویورام. اییش یین

حیات وئریجی

چای لارینی

خاطیرلايیرام.

بازینی دینله بین

«سراب قفه خانالاری» نین اجتماعی رولو

احمد عسگرپور | تدقیقاتچی

■ قفه خانالارین تاریخی کئچمیشی بیرینجی شاه طهماسب دؤورونه عاید دیر. مختلف تاریخی سند و منبع لره گؤره بیرینجی شاه طهماسب دؤورونده «شرلی» قارداشلاری نین صفوی لر پایتختی اصفهان شهرینه گلدیک لرینده «قهوه خانه» لر ایلک دفعه دربارین داخلینده یارانیر و سونرالار جمعیتین اجتماعی مدنی حیاتینا کنچیر و گونو گوندن انکشاف ائدیپ، گئیشله نیر. چای بیتگیسی نین ایرانین شمال حصه سینده اکیلیپ انکشاف تاپماسی لا بو مکان لاردا «قهوه» یئرینه «چای» سرو ائدیله ر. بونا رغما مکانین آدی جمعیت آراسیندا ائله «قفه»، «قفه خانه» کیمی سؤزلره تثبیت لشیو و بوگونه کیمی داوام تاپیر. قفه خانالارین جمعیت آراسیندا گئیشلنمه سی مختلف اجتماعی و سیاسی وضعیت لردن تاثیرلنه رک، اونو خصوصیه ده شهرلره اجتماعی صنف لرین بیر یئره گلمه سی، دانیشیق مکانی و عمومی بیر اجتماعی مدنی ساحه سوپه سینه گئیریب چیخاریر. بیر چوخ قفه لر ضیالی انسان لارین و موسیقی فعال لاری نین ییغینجاق و ایفا یئری اولور. عینی حالدا کند جامعه سی اوچون خبر و بیلگی منبعی کیمی ده عمل ائدیر. آذربایجانین تاریخی شهرلریندن اولان «سراب» شهرینده کئچمیش یوز ایله ده جمعیتین حیاتیله مختلف اجتماعی رول اوینایان بیر چوخ قفه خانالار اولوبدور. بو عمومی مکان لارین چوخو شهرین قدیمی بازاریندا یئرلشیب دیر و مختلف اجتماعی صنف لر او جمله دن: کندلی لر، ضیالی لر، صنعتکارلار، سیاستچی لر، آل-وئرچی لر، ایدمانچی گنج لر، ایش آختاران لار و دیگر اجتماعی گروپ لارین ییغینجاق مرکزی و دانیشیق مکانی اولوبدور. بو قفه لرین بعضی لری آنتیک اشیالارین، تسبیح و عقیق اوزوک لرین سرگیلنمه و ساتیش یئری کیمی ده فعالیت گؤستریب دیر و بوگونه بئله بیر فعالیت لرین شاهدی ییک.

سراب قفه لری نین اجتماعی رولونون آن قاباریق دؤورو ۲۰نجی ایل لرده اولوب و سراب ماحالیندا باش وئرن کند حرکاتی لا باغلی دیر. بو ایل لرده «سومالی قاسیم» و یولداشلاری نین ارباب لار و خان لار قارشى قالدیردیغی عصیان جریانیندا بو قفه لر حرکتین جبهه آراسی معلومات منبعینه چئوریلیمیشدیر و کند انقلابچی لاری دشمن طرفی نین خبرینی اؤز رابط لری واسطه سیله بو مکان لاردان آلیو و اؤز سؤزلرینی اونلار چاتدیریرمیشلار.

سراب شهرینده بعضی قفه خانالار خصوصیه ده ۴۰نجی و ۵۰نجی ایل لرده ضیالی معلم لرین و اونلارین اجتماعی و سیاسی موضوعلارلا ماراقلانان شاگردلری نین گؤروش و ییغینجاق یئری اولموشدور. انقلاب گونلری بو ضیالی لار شهر قفه لریندن انقلاب خبرلری نین مبادله مرکزی کیمی استفاده ائدیردیله ر.

ایندی لیکده باخمایاراق کی قفه لرین بیر چوخ اجتماعی و مدنی رولو دیشیب دیر، آنجاق یئنه ده بیر عمومی مکان اولاراق اؤز تاثیرینی جمعیتین اجتماعی حیاتیله قویور. آشاغیدا سراب شهری نین بیر تعداد قفه خانالاری نین آدلارینی چکیریک: عباسزاده قفه خاناسی (کندلی لر و اثلات لارین ییغینجاق یئری)، خطیبی قفه خاناسی (مسافرلرین ییغینجاق یئری)، بیوک قفه خاناسی (فصلی کارگرلرین ییغینجاق یئری)، محسن قفه خاناسی (میرزه حننی محله سی جوان لاری نین ییغینجاق یئری)، عیسی خان نایب اوغلی قفه خاناسی (اکینچی لرین ییغینجاق یئری)، حمزه قفه خاناسی (داها آرتیق بئکارلارین ییغینجاق یئری)، عرب زاده قفه خاناسی (کارمندلر و اداره آداملاری نین ییغینجاق یئری)، محمود بئی قفه خاناسی (کندلی لرین ییغینجاق یئری)، تختی قفه خاناسی (جوان لارین ییغینجاق یئری)، خطیبی قفه خاناسی (مسافرلرین ییغینجاق یئری)، محرم قفه خاناسی (بازاری لرین ییغینجاق یئری)، حمید باغبان قفه خاناسی (سبزی اکن لر و باغدارلارین ییغینجاق یئری)، فرقانی قفه خاناسی (کندلی لر و اکینچی لرین ییغینجاق یئری)، عباسعلی نهانی قفه خاناسی (فرقه چی کندلی لر و اکینچی لرین ییغینجاق یئری)

حياتيمين قفهلر

رضا ستارى | كتابفروش

■ قفه خانالار شهرين ريهلری کیمی دیرلر. شهر اونلارلا نفس آلیر. اگر جماعتين دانیشماغینا عمومی بیر مکان اولماسا، شهر بوغولار. بو قفهلر حقیقنده دانیشماق یاخشی دیر. چوخلارینین نظرینده «قفهلر بئکارلارین یئری دیر». بونلار داها آرتیق بو مکانین منفی یؤنلرینی گؤروب، قفهلرین اجتماعی روللاریندان غافل دیرلر. تبریز شهرینده قدیم زامانلاردان قفهلرین سایسی چوخ ایدی. بو قفهلرین هر بیرسی بیر صنفه مخصوص ایدیلر. بو قفهلرین بیر چوخو یا تعطیل اولوبلار، یا دا آدلارینی دییشدیریب، معلوم بیر صنف اوچون دئییل، بوتون جماعت اوچون گؤروش مکانینا چئوریلیبلر. بلکه ده هله قدیمکی کارکردی اولان قفهلر ده واردیر. بو دانیشیق دا، گؤردویوم و خاطیرلادیغیم قفهلر حقهده معلومات وئریرم:

📱 یازینی دینله ییین

باریش قفه سی

خاقانی خیابانیندا «گلشن» آدیندا بیر مسافرخانا وار ایدی. بو مسافرخانا و اونون قفه سی، باریش لی لارین پاتوغی ایدی. باریش اهلی تبریزه گلنده اوردا قالاردیلار. باریش قفه سی نین بیر خیطی وار ایدی، آخشاملار خیطه صندلی قویوب دؤشردیلر؛ قصابلار گئدیپ اوردا بیر بیرلری ایله حساب گؤرردیلر. اوردا بؤیوک باش قصاب بیر میزی پاتوق ائلردی، اؤزونه پته (ژتون) آلاردی. بعضا ۵ پته آلاردی قفه چی دن، تۆکردی بیر پیالایا، قوناق لاری چای ایچنده، بیر پته وئردی قفه چی یه و اونون قوناق لاری چای پولو وئرمزدیلر. منیم ددهم ده قصاب ایدی. باریش قفه سی نه من بیر اوشاق اولراق، آتامین واسطه سیله گئتمیشم. حدودا ۱۰ یاشیم اولاردی. ددهم حساب-کتاب گۆرمک اوچون اورا گئردی. منی ده آپاراردی. بیز ده اوردا خیطهده اویناردیق. جمعهلر آخشام اوستو قصابلار بؤیوک باش قصابدان حساب کتاب گۆرمک اوچون بیغیشاردیلار. بؤیوک باش قصابلارین بیرى حاج حسین آقا جباری ایدی؛ چوخ روشنفکر و باسواد بیر آدم ایدی و قصاب صنفی اونون تاییینی گۆرمه ییب دیر. سونرالار، من کتابفروشی ده ایشله دیگیم زامان، اونا «ویل دورانت»ین «تاریخ تمدن» کتابینی و «فرهنگ معین» کیمی کتابلاری ساتدیم.

قفه خانالار شهرين ريهلری کیمی دی. شهر اونلارلا نفس آلیر. اگر جماعتين دانیشماغینا عمومی بیر مکان اولماسا، شهر بوغولار.

▲ ۱۹۷۹، کافه باستان، تبریز / عکس: ژیل پرس، مگنوم

■ قله قفه‌سی

قله چوخ گۆزل بیر یئر ایدی. بیز قله‌یه شهرین ایچیندن پیاده گئدردیک. هفته‌نین سونو تفریح اوچون ددهم بیزی اورا آپاراردی. جیب‌لریمیزی دولدوراردی سیمیشقادان و یولدا چیرتلییا چیرتلییا اورا گئدردیک. یولدا قارپوز و قوهون آلاردیلار، آپارسینلار قفه‌ده یئسینلر.

■ نور قفه‌سی

نور قفه‌سی بیزیم مدرسه‌یه یاخین ایدی. عجیب قفه ایدی. هم قوجالار گئدردیلر، هم جوانلار. قفه‌نین بیر طرفینده بازنشسته‌لر اوتوراردیلار، بیر طرفینده محصل‌لر. بیر نین ده بیریله ایشی یوخ ایدی. اوردا ایکی‌رنگ چای وئردیلر. چایا بیلیمیرم نه قاتاردی، چایی گتیرنده ایکی رنگ اولاردی. مَشْدی آدیندا شبسترلی بیر کیشی او قفه‌نی ایشله‌دردی. باهالیق زامانی، اوشاقلار قفه‌ده بیر بیرلرینه قند آتیردیلار. مَشْدی دئییردی: «آتما بالا، قند باهالاشیب. اونو کی آتیرسان ائله بیل ایکی قیران پول آتیرسان!» بیز مدرسه‌دن آکیلک اوچون گئدردیک اورا. مدرسه‌نین مدیری آقای پرویزی نچه دفعه‌لر گلیب یاپیشاردی اوشاقلارین یاخاسیندان، سوروتله‌یبب قفه‌دن مدرسه‌یه آپاراردی!

■ میرتچی‌لار قفه‌سی

بو قفه‌یه «اَششک‌لر قفه‌سی» ده دئییردیلر. من قفه‌نی گۆرموشدوم، اما گئتمه‌میشدیم. بیز جوان اولدوغوموزا گۆره گئتمزدیک. بعضی‌لر ده قاباق گئدیبلر و ایندی اوتانیرلار دییه‌لر کی گئتمیشدیم! ولی من حقیقتاً گئتمه‌میشدیم. واقعیت ده بیر آز دا گئتمه‌لی یئر دئییلدی! اَششک‌لر قفه‌سی ایکی قاپی‌دا گوشه‌ده ایدی. «رحیم آبیاری» آدیندا، آبیاری اداره‌سی‌نین کارمندی، اورانین رئیسی ایدی. ناهاردان سونرا گلردی اورا. بیر ده حاج اسماعیل ده‌دیلا نی گلردی. تبریزین بازاریندا بیر گیزلی طنز وار ایدی و او طنز، اَششک‌لر قفه‌سینده آشکار اولوردو. طنز اوردا عربان شکلده کتچیریلردی و بعضاً ده رکیک اولوردو. سونرالار دا قویمادیلار بو قفه ایشینه دوام ائتسین. دئییردیلر شوخ‌لوقلار بیر آز دا شاه رژیمینه وصل اولوردو. انقلاب‌دان سونرا دا دئییردیلر اوردان گئدیبلر قارا آغاچدا بیر قفه آچییلار و گویا او قفه‌نین ده ایشی توتماییب.

▲ عاشیق لار قفه خاناسی / عکس: سجاد باقری

■ باستان قفه‌سی

فردوسی خیابانیندا چوخلو مسافر خانای وار ایدی و باستان قفه‌سی ده چوخلو مسافر یئری ایدی. اطرافدان تبریزه گلنلر، سحر تئزدن و عموما باستان قفه‌سینده صبحانه یئییردیلر. بال-قایماق و پنیر چۆرک اولاردی. اوردا صبحانه لرین یئییب، بازارا یا دۆکتوره یا ایش یئرلرینه گئیدیردیلر. من «کتابفروشی شمس» ده ایشله ینده، چوخ واختلار اوردان ناهار گتیردیک. بعضی واختلار دا گئردیک اوردان آبگوشت یئییردیک. حدودا ۵ ایل تامام، باستان قفه‌سینه گئت-گل ائله میشم.

■ عاشیق‌لارین قفه‌لری

«تیرانداز قفه‌سی» گلستان باغی نین قاباغیندا ایدی. اوروجلو قدا مخصوصا افطاردان سونرا اورا چوخ شلوغ اولاردی. یادیمدا دیر عاشیق لار دا هئچ سازلارین ائوه آپارامازدیلار؛ قفه‌نین دؤوره‌سینه میخ سالمیشدیلا، عاشیق لار سازلارین آساردیلار اورا. گلردیلر سازی گۆتوروب چالاردیلار. اورا دا چوخ یاخشی قفه ایدی، مشهور ایدی. او ایل لر بیر روشنفکری جو وار ایدی. بیز ده آذربایجان موسیقی سی و مخصوصا عاشیق موسیقی‌سینه هوسیمیز وار ایدی. بعضی معلم لریمیز ده و بیر چوخ آذربایجان موسیقی سین سئون روشنفکرلر اورا گلردیلر. بعضا گۆرردین بیر نفر گیریب قفه‌یه دئییردی «آی بالا، بیزیم تویوموز وار». عاشیق‌لار قفه‌سی، صنفی بیر فضا ایدی و عاشیق لاری اوردان گلیب تویا آپاراردیلار. او سندیکانی ساخلایان او قفه ایدی.

عاشیق عیسی دا «باهارعلی» نین قفه‌سینده چالاردی. عاشیق حسن اسکندری ده اونون یانیندا بالابان چالاردی. سونرالار عاشیق حسن، تیرانداز قفه‌سینه گتتدی. عاشیق عیسی داستان دا دئییردی، ولی سازی چوخ قدرتلی چالاردی. دای لازم دئییلدی سازنین سسین بالابان یا قوالین سسینین آلتیندا گیزله ده. عیسی حقیقتا هم ساز اوستاسی، هم ده سؤز اوستاسی ایدی. بیز ده اونو چوخ سئوردیک، دئییردیک جنگی کوراوغلو چالسین. چوخ دا پولوموز اولمازدی.

جوان ایدیق، عاشیق بیر دنه جنگی کوراوغلو چالسین بیزه دئیّه، بیر تومن ایکی تومن جیبیمیزده ساخلامیشدیق. عاشیق جنگی کوراوغلو چالاندا، بیز ده تپیکلریمیزی یئره دؤیردیک! بیزده بیر انقلابی حال وار ایدی؛ شور وار ایدی. عاشیق چالاردی باهارعلی دیلله نردی: «تپیکلری دؤیمه یین یئره، یاواش آل چالین!»

■ لطفی قفه سی

لطفی قفه سی تربیت خیابانیندا، شیشه گرخانا بازاریندا ایدی. اورا قدیم زامان کتابفروشی لر مرکزی ایدی. سروش، معرفت، ابن سینا، سعدی، اپیکور و ... کتابفروشی لاری. آن تانیمیش کتابفروشی سی ده فردوسی ایدی. تورکو کتاب ساتاردی. لطفی قفه سی بو کتابفروشی لرین کؤلگه سینده، روشنفکرلرین پاتوغو اولدو. من اورانین تعریفین ائشیدن سونرا، اورا گئتدیم. چوخ ایستیردیم گؤرم صمد بهرنگی گندن قفه، نئجه یئر ایمیش.

■ تبریزین باشقا قفه لری

بو دئدیکلریمدن علاوه، تبریزده بیر سیرا دا باشقا قفه لروار ایدی. مثلا: «پارس قفه سی» داش ماغازالاردا اولاردی. جوانلار ییغیشاردیلار. اورا شوخلوغا دیپلم لار قفه سی دئیردیلر.

«مستشار قفه سی» داش ماغازالاردا بارون آواک محله سینه یئتیشمه میش ایدی. چوخ جوان لار گئردی اورا.

«جلالی قفه سی» شهرداری میدانیندا اولاردی. تبریزده یاشایان سرابلی لار اورا ییغیشاردیلار. «برادران قفه سی» شهرداری میدانیندا اولاردی. فهله-بنالار اورا ییغیشاردیلار. فهله-بنا آختارانلار او قفه یه گئردیلر.

«نوحه خوان لار قفه سی» صفی بازاریندا اولاردی. شهیدی مچیدنینن ایکینجی طبقه سینده. نوحه خوان لار اورا ییغیشاردیلار.

«حاج محمود نارگیله قفه سی» میارمیارد اولاردی. قلیان چکمک و میرت ویرماق یئری ایدی.

«اصغر قفه سی» شیشه گرخانا بازاریندا اولاردی و قصاب لار ییغیشاردی.

«میصیر قفه سی»، «آقاجان قفه سی» و «میربؤیوک قفه سی»، اوچو ده عینالی اته یینده اولاردی. کندن شهره فهله لی یه گلن لر اوردان بنالار معرفی اولاردیلار.

«سید قفه سی» سرخاب محله سینده اولاردی و خارکن لر ییغیشاردیلار. خارکن لرین نئجه ائششک لری اولاردی، چایلاق لاردان بنالار و معمارلار اوچون قوم و ماسا گتیردیلر، قاییداندا دا شهرین آشغالین آپاراردیلار و حساب کتاب ائله مه یه سید قفه سینده گؤروشدیلر.

«بلندنظر قفه سی» رنگلی بازاردا اولاردی. اوردا تسبیح ساتان لار، اوزوک ساتان لار و عتیقه چی لر ییغیشاردیلار.

«گزران قفه سی» لاله جاده سی نین اول لرینده و گزرانین آخیرینده اولاردی. شهر جماعتی نین بیر تعدادی گون باتان چاغی اورا گئدیردیلر. گزراندا توت آغاجی چوخ اولاردی و جماعت ده توت یئمه یه گئردیلر.

تبریز شهرینده
قدیم زامانلاردان
قفه لرین سایسی
چوخ ایدی. بو
قفه لرین هر بیر سی
بیر صنفه مخصوص
ایدیلر. بو قفه لرین
بیر چوخو یا تعطیل
اولوبلار، یا دالارینی
دیشدیریب، معلوم
بیر صنف اوچون
دئیل، بوتون جماعت
اوچون گؤروش
مکانینا چؤر ییلیلر.

قهوه‌خانه آخرجان

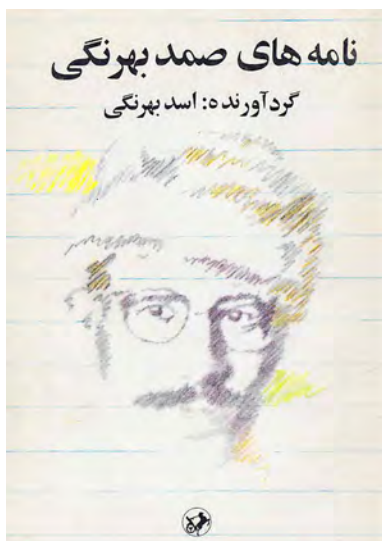
| از کتاب «نامه‌های صمد بهرنگی» به کوشش اسد بهرنگی |

نامه‌هایی که در مجموعه «نامه‌های صمد بهرنگی» منتشر شده است، مربوط به دوران‌های مختلف زندگی صمد است. او این نامه‌ها را برای افراد مختلف نوشته است [...] قسمت چهارم، شامل نامه‌هایی است که صمد برای یوسف، دوست ایام کودکی و بچه محل خود - که در میان دوستان او جای خصوصی داشت و من حیفم آمد و ضرورتی ندیدم که نام او را از نامه‌ها حذف کنم - نوشته است. او از دوستان هم قلم صمد نبود و همانطوری که از فحوای نامه‌های صمد نیز برمی‌آید، فقط دوست داشت که صمد را دوست بدارد؛ و عجیب این که، هر آن دو، سرنوشت مشابهی یافتند؛ صمد را آب شمال غرق کرد و یوسف را آب جنوب. درست دو نقطه مقابل هم و بسیار دور از هم: کلاله ارس و چاه بهار. شاید بیشتر دوستان صمد، تا کنون نام یوسف را نشنیده‌اند؛ یوسفی که شیدای صمد بود. حقش این است که اگر بشود چنین کاری را کرد این کتاب را از طرف صمد، به یوسف تقدیم کنم؛ چون می‌دانم که اگر صمد بود، خود، همین کار را می‌کرد.

اسد بهرنگی

یوسف عزیز، نامه‌ات رسید؛ یعنی دومین نامه‌ات. به اولی جواب نداده بودم که دومی رسید و تازه خواسته‌ای ازت گله کنم که چرا به صمد نامه نمی‌نویسی. نه داداش، تو باید از من گله کنی. تو باید از صمد گله کنی که چرا جواب نمی‌دهد. راستش نامه‌ات را که خواندم، پاکت را گم کردم. آدرست را هم که عوض کرده بودی و نشانی مدرسه را نوشته بودی، نتوانستم به آدرس سابق نامه بفرستم و ماندم که ماندم. بعدش، یعنی دیروز، دومین نامه‌ات رسید. حال من خوب است؛ یعنی همان طور که دیده بودی. باز در «آخرجان» هستم؛ همان ده قبلی. شب‌هایم را اغلب در قهوه‌خانه سرراه «آخرجان» می‌گذرانم. یوسف، تو هیچ قهوه‌خانه سرراه دیده‌ای؟ وسط بیابان، دور از آبادی، تو باشی و قهوه‌خانه چی و یک مشت مردم ناشناس که هر ساعت عوض می‌شوند و دیگران می‌آیند و به جای آن‌ها می‌نشینند و چایی می‌خورند؛ راننده‌ها، کمک راننده‌ها، دهاتی‌ها و...

شب‌ها توی این قهوه‌خانه می‌خوابم. صبح هم پا می‌شوم و راه می‌اقتم می‌روم به ده. حالا هم که رمضان است و... چسبیده به قهوه‌خانه یک اتاقچه هست که دو طرفش سکو است و یک دریچه به صحرا دارد و یک پنجره که جای دروردی هم هست. شب‌ها روی سکو می‌خوابم. یک گلیم پهن کرده‌ام و یک بخاری هیزمی هم روشن داریم. هیزم

شب‌هایم را اغلب
در قهوه‌خانه سرراه
«آخرجان» می‌گذرانم.
یوسف، تو هیچ قهوه‌خانه
سرراه دیده‌ای؟ وسط
بیابان، دور از آبادی،
توباشی و قهوه‌خانه‌چی
و یک مشت مردم
ناشناس که هر ساعت
عوض می‌شوند و دیگران
می‌آیند و به جای آن‌ها
می‌نشینند و چای
می‌خورند؛ راننده‌ها،
کمک راننده‌ها، دهاتی‌ها
و...

را برادر کوچک قهوه‌چی می‌رود از باغ‌ها و درختزارهای دور و بر کش می‌رود و می‌آورد.

یک دوست معلم هم دارم که گاهی شب‌ها او هم با من می‌خوابد. در همان مدرسه من درس می‌دهد. ضمناً مدیر هم هست. کاش اینجا بودی و شبی با هم توی آن قهوه‌خانه می‌گذراندیم. می‌دانم که خیلی دوستش داری. قهوه‌خانه‌چی پسر نازنینی است. سه برادرند... و اما هر سه تاشان صدیق. به برادر بزرگ و برادر کوچک درس فارسی می‌دهم. اگر برادر بزرگ را ببینی از سر محبت می‌خواهی که ماچش کنی. مخصوصاً که بی‌پول باشد و بزند و بخواند. دوشب پیش بود که تو قهوه‌خانه‌اش تا ۱۲ شب نشستیم و چایی خوردیم و درس فارسی خواندیم. من و رفیقم توی ده مهمان بودیم؛ یعنی دعوت داشتیم برای افطار. کسی از مشهد برگشته بود و سفره احسانش را برای افطار پهن کرده بود. آش بلغور و «سوتلو‌آش» هم بود. جات خالی. برین بوش، یوسف یولداش.

ساعت ۸ شب رسیدیم به قهوه‌خانه. من دیدم که جلیل - همان برادر بزرگ - یک جوری است. از فیلم‌های چارلی چاپلین هیچ دیده‌ای؟ یک همچو قیافه‌ای داشت. به زبان خودمان بگوییم: هؤلوندن او خوردی. وای، یوسف می‌آمدی و می‌دیدي. که جلیل چه جور آدمی است. می‌خندید و بشکن می‌زد که مثلاً شاد است. به هر حال، من دوستش دارم. باور کن درست به اندازه یک انسان دوستش دارم. از قهوه‌خانه باز هم برایت خواهم نوشت. می‌دانی چرا؟ برای اینکه من قهوه‌خانه جلیل را دوست دارم و فکر می‌کنم که تو هم دوستش داشته باشی. بعدها باز می‌نویسم.

یوسف جان، مطالعه درسی داری یا نه؟ منظور که می‌خواهی باز در کنکور شرکت کنی؟ می‌دانم که ول کن نیستی. اما می‌خواهم هروقت نامه می‌نویسی، برایم خبرش را بنویس که مطالعه می‌کنی. عزیزم، از آرزوهایت راجع به من و آن مقامی که خودت می‌دانی، برایم نوشته بودی، باور کن که من نمی‌خواهم چیزی بشوم، تنها می‌خواهم یک انسان باشم. یوسف باور کن مشکل است که آدم یک «انسان» بشود، یوسف خوبم، دوستت دارم. والسلام. نه بگذار چند حرف هم دارم: اولش اینکه [...] آداخلاندی. خواهر [...] را گرفت. دوم اینکه من خودم را پیش تو لخت هستم حس می‌کنم، و خجالت هم نمی‌کشم. می‌دانی یعنی چه؟ یعنی که چیزی ازت پنهان نمی‌کنم و خوشم می‌آید که این کار را می‌کنم.

دوستت و دوستدارت

صمد

تبریز - / ۴۴ / ۱۰

▲ کافه لطفی، تبریز / عکس: روشن نوروزی

صمد در کافه لطفی

| سینا بهرنگی | مستندساز

■ راه خیلی از معلمان، کارگران، دانشجویان، جوانان، فروشنده‌ها و بازنشسته‌ها به کافه لطفی (لطفی قه‌سی یا بالاخانه قه‌سی) که در اواسط دهه سی خورشیدی توسط حاج عباس لطفعلی زاده (معروف به عباس شاماما که از عیاران خوش‌نام زمان خود بود) در بالاخانه‌ی دالان شیشه‌گرخانه‌ی بازار تبریز تأسیس شد، افتاده است. فضای فیزیکی خاص، موقعیت مکانی سنتی، سرو نوشیدنی‌های کلاسیک و خاص کافه، فضای اجتماعی سالم و صدا البته مردم‌داری بی‌مثال مرحوم حاج عباس و پسرانش باعث شده تا خیلی‌ها برای نوشیدن چای تازه‌دم خوش‌رنگ یا شیرکاکائوی خامه‌دار و یا شربت گل محمدی راه خود را به سمت کافه کج کنند و ساعتی را به استراحت، گپ‌وگفت و نوشیدن چای بگذرانند. دانشجویان، دانش‌آموزان و معلمان زیادی به واسطه وجود کتاب‌فروشی‌های «ابن‌سینا» و «شمس» به شیشه‌گرخانه رفت‌وآمد می‌کردند. صمد بهرنگی، بهروز دهقانی و کاظم سعادت‌نی نیز از معلمان بودند که هر وقت از دهات به تبریز می‌آمدند، حتماً به کتاب‌فروشی‌های شیشه‌گرخانه سری می‌زدند و بعد از اتمام کارشان در کتاب‌فروشی به کافه لطفی می‌رفتند. وجود پاتوقی که هم نزدیک به کتاب‌فروشی‌ها باشد و بتوان آنجا نشست و استراحت کرد و هم با مردم عادی کوچه‌بازار و کف جامعه ارتباط گرفت، ضروری به نظر می‌رسید. اگر شاعران و نویسندگان روشنفکر تهران، کافه‌ترباهای مدرنی چون کافه نادری یا کافه فردوسی را برای خود پاتوق کردند، صمد و دوستانش قهوه‌خانه‌های عادی و عمومی را نه برای کافه نشینی صرف، بلکه برای ارتباط و شناخت از قشرهای پایین جامعه انتخاب کردند. مطرح شدن نام کافه در نشریات و کتاب‌ها به سبب رفت‌وآمد صمد و دوستانش، یکی از دلایل جذابیت کافه برای نسل جوان امروز است به طوری که خیلی‌ها، حتی از دیگر نقاط ایران وقتی به تبریز می‌رسند به دنبال کافه لطفی می‌گردند تا به یاد نوستالژی بهرنگی و رفقاییش چای بنوشند.

پویان شاهرخی مستندساز معاصر، در مستند «تاب» (روایتی از زندگی و مرگ صمد بهرنگی) مصاحبه‌ای با مرحوم حاج عباس لطفی در باره‌ی صمد بهرنگی و حواشی مرگش ترتیب داده است. متن این گفتگو را در ادامه بخوانید و بشنوید.

یازینی دینله بین

شفاهی تاریخ

«حاج عباس لطفعلی زاده» نین روایتی

«تاب» فیلمیندن

▲ حاج عباس لطفعلی زاده. عکس: عاتله نین آرشیویندن

■ «صمد گلردی بورا. من ۳۶ دان بوردا قفه چی یم. او گلردی یا اوتوراردی بوردا وسط میزده، یا اوتوراردی گوشه ده؛ اؤزو مطالعه ائله ردی، نامه یازاردی، کاغیز یازاردی، روزنامه اوخویاردی. ۳-۴ دنه ده دوستو وار ایدی، اولارنان سلام علیکی وار ایدی. اولاردا معلم ایدی لر، گلردیلر. سونرا، بیرگون بو شاگردلری کئندن بیغدی گتدی بورا. شاگردلرن با هم اوتدو صحبت ائله دی. چای ایچدیلر گتدیلر. ایکیمینجی جلسه، گلن ایلیسینه گننه گلدی، شاگردلرن با هم. بونون باجیسی آری ده گلردی. جواد آقا زعفرانچی. باجیسی آری معرف لیق ائله دی کی صمد دی بو. صمد بهرنگی. گلدی گتدی...

کتاب یازمیشدی بیردنه؛ ایکی یاشیندا ایدی منیم اوغلو. اونو وئردی بونا. دئدیم آخی او اوشاغدی، اوخومیوب، سواد یوخی، ایکی یاشی اوچ یاشی وار. دئدی خیلی خب، آینده ده اوخویار انشالله منه رحمت اوخویار. بو کتابی منه وئرندن سورا، بو مدرسه شاگردلری گتدی بورا گتدی. ایکی جلسه شاگردلرن با هم گلدی. بیرگون ده من گوله-گوله دئدیم کی آقای بهرنگی لاقل لباس لاریوی عوض ائلیردین، بونه لباس دی؟ دئدی: من بو لباس لاری عوض ائله سم، منیم یولداشلاریم ناراحاند اولار. یولداشلاری عبارتدی شاگردلرن. منده او ترتیب نن اولاردان رفقار ائلییم اولار ناراحاند اولماسین. سورا بیر ایکی گون اوستوندن کئچدی، گلدی اوتدو گوشه ده بیردنه چای ایچدی، نامه نی چیخاردی اوخوردو. دئدی عباس گل بورا، گتدیم. دئدی بو نامه بیلیرسن کیمدن گلیب؟ دئدیم خیر. دئدی بو شاه دان گلیب و منی دعوت ائله بیب تهرانا، گل سن تهراندا قال. اوندان سونرا منیم بیر اطلاعیم یوخدو. باجیسی آری گلندن سونرا، دئدیم جواد آقا ناراحات سان؟ دئدی صمد آقا یوخدو، خبریمیز ده یوخدو هاردادی. اوندان سونرا دئدیلر آستارادان تاپیلیب. آستارادان جنازه سین تاپیب گتیرمیشدیلر.»

کتاب یازمیشدی بیردنه؛ ایکی یاشیندا ایدی منیم اوغلو. اونو وئردی بونا. دئدیم آخی او اوشاغدی، اوخومیوب، سواد یوخی، ایکی یاشی اوچ یاشی وار. دئدی خیلی خب، آینده ده اوخویار انشالله منه رحمت اوخویار.

بۆيۈك آذربايجان قه خاناسى

دکتر مرتضى مجدفر | يازيچى و ژورناليست

■ ايگيرمى ايكي ياشىمى سونا چاتديرميش بير گنج اؤيرتمن اولموشام. دۇرد ايلدير معلم چيليك له ياشايرام. تهراندا درس دئديگيمه باخميايلاق، شاگردلريمين بير چوخو، آتا-آنالارى ايله، آذربايجان شہر و کندلريندن تهرانا كۇچموش تورک عائله لرى ديرلر. ائله اونا گۇره کلاس لاردا، اوشاق لارلا تورکجه دانیشماقدان چکينميرم و اوره ييم ايسته ديگيم کیمی داورانيرام.

کئچميش بئددى ايلده، يئتميش ايلدن آرتيق تجربه الدهه ائتميشم. انقلابين قيزغين گونلريندن، آتامين تدبيرى ايله تورک يازيچى-شاعرلرين اورتاسينا آتيلميشام و نئچه-نئچه او گونلرين بۆيۈک قوجامان و سونرالار آدلارى و اثرلرى ايله تانينان او واختين جوان يازيچى-شاعرلريندن درس لر آلميشام.

کئچميش نئچه ايلده، ژورناليست لر دئميشکن، «مئديا» ميز نئچه دۇنه ديشيلميشدير. انقلابين ايلک گون لرى، «اولدوز»، «يولداش»، «اولکر»، «گونش» و بئله-بئله نشريه لر بيزيم مئدياميز اولموش و گونو-گوندن شرايط ديشيلديکجه، آيرى مئديالارا اوز گتيرميشيک. مثال اوچون، منه «اولدوز»، «يولداش» و «آزادليق» درگى لرى، «انقلاب يولوندا» و سونرالار «يئنى يول» ابدال اولموش، نهايت بو ايکى درگى نين باغلانماسى ايله، بوتون صحيفه لر ينى اوزوم

❧ يازينى ديتله يين

منیم آیاغیمی «بؤیوک آذربایجان
 قفه خاناسی» نا آچان، قدرتلی ائل
 شاعریمیز، «تورک اوغلو» تخلصو ایله تانینان
 «برجعلی قریشی» ایدی.

یارالی تورک اوغلو

تورک اوغلونون بیر پارچادان دوزلینمیش
 چانتاسی وار ایدی. او آخشاملار ائولرینه
 آلدیغی بعضی یئر-یئمهلر، بو
 چانتادا اؤزو ایله قفه خانایا گتیرردی. بیر
 گون تورک اوغلو، بیله ییندن قان آخا-
 آخا و چانتاسیز ایچری گیردی. الی نین
 اوستو و بیله یی تمامیه سییرلمیش و قان
 اوستونده کۆزمک وورومشودو. سوروشدوق
 نه اولوب؟ معلوم اولدو، بیر قالب ليقوان
 پنیری آلیب، دوزگونجه سینه اونو
 باغلایب، چانتانین آراسینا قویوب،
 پارچانین قالانینی پنیرین اوین-بویانینا
 بوروموشدور. بو آرادا اوزاقدان باخان اوغرو
 بئله ظن اندیر کی تورک اوغلو، بیر بسته
 اسکناسی چانتانین آراسیندا گیزله درک،
 اوین-بویانا آپارماق فکرینده دیر. اوغرو،
 تورک اوغلونو گودور و غفیلجه سینه
 چانتانی اونون الیندن اوزه رک، قاچیر.
 تورک اوغلو، مقاومت اندیر و اوغرو اونو
 نئچه متر اؤز آرخاسینجا چکیب، ال-
 قولونو تمامیه یارالاییر.
 منزوی بو حالی گۆرکن، دئدی: «او
 پنیردن بیر آز قیریپ، بیر بربری ایله
 بیزیم چاییمیزین قیراغینا قویسایدین،
 بئله بیر بلایا دا اوغرامازدین!»

تایپ ائتدیگیم «بولتن» آدلی بیر زیراکس ایله تکثیر اولونان آرتیراؤلی
 مثلاً نشریه، بیر مئدیا کیمی میدانا چیخمیشدیر.

ایندی ۱۳۶۴ دور. یای، آخشام چاغی، تهران، انقلاب خیابانی،
 تهرانین بؤیوک دانشگاهی نین اؤنونده، بیر بؤیوک زئرمی ده
 یئرلشن، «بؤیوک آذربایجان قفه خاناسی / قهوه خانه ی بزرگ
 آذربایجان». ایندی نچه مدت دیر بو قفه خانا بیزیم یئنی مئدیامیزا
 چئوریلیب دیر.

یازچی، شاعر و صنعتکار، یاراتدیغی اثرلرینی دیگر صنعتکارلارا
 گؤسترملی، اولارین باخیشلارینی قازانمالی و نهایت خلق ایله
 اشتراک قویمالی دیر. او ایل لرین شرایطینی دویمادان، ادبی-مدنی
 قفه خانالارین عرصه یه چیخماسی و آذربایجانلی یازچی-شاعرلرین
 بو قفه خانالاردان استقبالی نی تحلیل ائتمک امکان سیزدیر. تهراندا
 یاشایان آذربایجانلی شاعر-یازچی لارین «بؤیوک آذربایجان
 قفه خاناسی» ندان استقبالی دا، ائله بو شرایطدن آسیلی ایدی: بوتون
 قاپی لار باغلانندی، هامی مئدیالار الدن گئتدی، تکجه قفه خانالار
 قالدی، چای ایچمک، قلیان چکمک، هردن بیر یومورتا و املت
 یئمک، ناهار و اختی اولورسا، تکجه یا نئچه نفرلیک بیر پیتینی
 جانا وورماق و البته، شعر اوخوماق، حئکایه سؤیله مک و بونلارلا
 برابر ادبی-هنری بحث لری ایره لی آپارماق و باشقا یئرلرده مطرح
 اولونماغا امکانی اولمایان قیزغین دانیشیق لار!

منیم آیاغیمی «بؤیوک آذربایجان قفه خاناسی» نا آچان، قدرتلی ائل
 شاعریمیز، «تورک اوغلو» تخلصو ایله تانینان «برجعلی قریشی» ایدی.
 تورک اوغلو، بؤیوک شاعریمیز «قافلاتنی» (مرادعلی قریشی) نین
 عمی اوغلوسو ایدی. تورک اوغلو، آذربایجان قفه خاناسی نین،
 ثابت عضولریندن ایدی، آنجاق تکجه آخشاملار، چتین آیناسازلیق
 ایشینی قورتارانندان سونرا، قفه خانایا گلردی و شعرلری ایله بیزی
 جانلاندیرانندان سونرا، فلاح محله سینده کی ائوینه ساری دؤنردی.
 بو آرادا قافلاتنی نی، هم یاشی نین یوخاری اولدوغو اوچون، هم ده
 اونون سیخ-سیخ ایش له مشغول اولدوغونا گۆره، قفه خانادا مرتب
 گۆره بیلمز دیک.

تورک اوغلو و قافلاتنی دان باشقا، «عمران صلاحی» دا مرتب اولاراق،
 قفه خانایا گلردی. او گلن گونلر، منیم خوش گونلریم ایدی. عمرانی،
 تورک لردن علاوه، فارس یازچی، شاعر و ناشرلری ده تانیردیلار،
 ائله بو دلیل اوزره، قفه خانادان چیخدیقدان سونرا، من ده اونونلا
 آياقلاشیپ، او گئتدیگی بیر چوخ یئرله باش ووراردیم. عمرانین
 «عاشیق لار قفه خاناسیندا» شعر، «بؤیوک آذربایجان قفه خاناسی» نا
 عاید دئییل و عمران او شعر ۱۳۵۷ نجی ایله، «تبریزین عاشیق لار

قغه خانادا گوروش

او ایل لر، «قغه خانادا گوروش» آدلی بیر تک پرده لی پیئس یازمیشدیم. بو پیئسی، قغه اوتورمالاریمیزدا دوستلار اوخودوم. یازیدا آنقى و آتقى آدیندا ایکی ادبیاتچی، بوتون یازیچی-شاعرلریمیزین اثرلرینی، ترتیب ایله لووغازا قویورلار. او گونلر، یحیی شیدانین «ادبیات اوجاغی» و دکتر هئیتین «سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی» کتاب لاری بوراخلمیشدی.

یازی نین طریقی ایله ایسته بیردیم دیزه چؤکوب، یازیب، یاراتماغین چتینلیگینی دوستلاریمیزا گؤسترم و جمعیتمیزده یئنی بیر نقد بحث لرینه جیغیر آچام. بو اثری ۳۴ ایلدن سونرا هله ده منتشر ائتمه میشم. بئله دوشونورم کی، اثری بیر آز یئنی لیک لرله معاصرلشدیریپ، ایکی-اوچ پرده ده صحنه ده آپارماق اولار.

بیر آز گوله لی نظره گله جکدیر، آنجاق قغه خانایمیزیم گؤزوموزون ایشیقی و ادبیاتیمیزی دیری و آفاق اوسته ساخلایان بیرانیلماز مئدیامیزایدی.

قغه خاناسی» ندا یازمیشدیر.

عمران، نئچه ایل لیک دوستو، قدرتلی شاعر «حسین منزوی» نین آیاغینی دا آذربایجان قغه خاناسینا آچدی و نئچه آی مرتب اولاراق، منزوی، هر گون آخشام بیزیمله ایدی. آنجاق نئچه دلیله گؤره، یولو بیزدن آیریلدی. بیرینجی دلیل، عمومیتله اونون فارسجا شعر اوخوماسی ایدی.

بو گونلر یوخاری سویه ده ادبیات ساحه سینده تحصیل آلمیش و «شورای کتاب کودک» له یاردیمچیلیق ائدن «اکبر نعمتی» ده، آذربایجان قغه خاناسینا گلن لردن ایدی. اکبر، منیم کیمی، عمومیتله نثر یازاردی و البته کی بیز اقلیت ده ایدیک. نعمتی دن، سونرالار فارس ادبیاتیندا، یاخشی ایشلر گؤردوک.

اکبر آزاد، ائل اوغلو، حسن راشدی، هاشم شیر، منیم آتام غلامرضا مجدفر، هاشم ترلان، هردن بیر حسن ایلدیریم و باشقالاری دا قغه خانایا گلنلردن ایدی لر. آنجاق اونلارین حضورلاری آرا-سیرا ایدی. هردن تبریز، اورمیه، زنجان و اردبیل دن ده قوناقلاریمیز اولوردو. البته بعضی دوستلار دا ثابت و آرا-سیرا قغه خانایا دوستلاریمیزدان ایدیلر. آنجاق اونلارین طرفیندن بو کیچیک یازیدا اجازه م اولمامادیغیم اوچون، اونلارین آدلارین چکمکدن چکینیرم. قغه خانادا نئچه ساعات اوتورماغیمیزا محدودیت یوخ ایدی. آنجاق یاز، یای، پاییز و قیش فصل لری نین ساعات اؤزلیک لری، هم ده قغه خانادا اولانلارین باخیشلاری و نئجه بیزی ایزله دیک لری، اوتورومالاریمیزین قیسا یا اوزون اولماسینا سبب اولاردی. اورادا بیز یئنی ادبی خبرلردن، او زامان سایب آزا اولان کتاب و درگی لرین چاپیندان و نه لر چاپ ائتدیک لریندن خبردار اولاردیق. دئمک، قغه خانایمیزیم مئدیامیز ایدی. بیلیرم بو گونگو مجازی فضالارین خبر اوچوروملاریندا اوزمکده اولان گنج لره بئله بیر مئدیادان دانیشماق، بیر آز گوله لی نظره گله جکدیر، آنجاق قغه خانایمیزیم گؤزوموزون ایشیقی و ادبیاتیمیزی دیری و آفاق اوسته ساخلایان بیرانیلماز مئدیامیز ایدی. بو مئدیا، هم تهراندا، هم ده دیگر شهر و کندلرده اؤز وظیفه سینى دوزگونجه سینه یئرینه یئتیردی. آنجاق بالا-بالا آغیر ایل لرین سونا چاتماسی، هم ده یئنی امکان لارین یارانماسی ایله برابر، قغه خانالار اؤزل ایشلک لرین الدن وئردیلر و طبیعی کی بو، زامان طلباتیندان و دییشیکلیک لرین آسیلی ایدی.

هله ده او گونلر کیمی قغه خانادا اوتوروب، هنده وریمیزی سس-سمیر بوروین قیزغین فسادا، قغه چی نین الینده کی اون-اون بئش چای لاردان بیرینی آلیب، ایچیپ، شعر دینله مک ایسته بیرم. نئجه تئز آرخادا قویدوق او گونلری!

یازینی دینله یین

یئری بوش

| عمران صلاحی |

قهوه خانادا اوتوردوق
 قلیانا لاشدیق، چایلاشدیق!
 محبتی قویدوق میزین اورتاسینا، پایلاشدیق!
 بایاتی لاز
 ایران کیمی داماغیمدا داد وئردی

دووارلاردا مئشه لرین ناخیشی
 مئشه لرده، یارپاق- یارپاق جئیران لازین باخیشی
 قلیان لازین توستوسو
 مئشه لرین دومان؛

ایستیکان لارقولاق آسیر
 سماوار ناغیل دئییر،
 قفس لردن
 ساری سس لرسالانیب؛

«چای اوغلو» یا دئییرم
 بولبول لرین سسی خوش،
 بوردا هر شئی وار، اما
 عاشیق لازین یئری بوش!

روایت تصویری از قهوه‌خانه‌های اردبیل
قهوه‌خانه‌های اسرار آمیز

| حجت حمیدی | عکاس |

■ یکی از ظهرهای پاییزی پارسال بود که به دعوت دوستی قدیمی برای صرف چای به کافه حبیب رفتم. ماجرای قهوه‌خانه‌های من از همان جا آغاز شد؛ هم‌نشینی نور و دود و بوی خاص قهوه‌خانه‌های سنتی، با چهره‌ی پیر از چین و چروک پیرمردهای کاریزماتیک کلاه شاپو دار و مردان خسته از کار روزانه که برای رفع خستگی و صرف چای و دیزی و هم‌صحبتی با هم آنجا جمع شده بودند، شور عجیبی در من ایجاد کرد. اولین عکس را همان روز ثبت کردم و جرقه‌ی ادامه‌ی این مجموعه عکس از قهوه‌خانه و فضاها‌ی مشابه در ذهنم زده شد. روزها گذشت و ساعت‌های زیادی را صرف ثبت لحظه‌های ناب قهوه‌خانه‌ها کردم. شاید در نگاه اول ماجرای پیچیده‌ای به نظر نرسد، اما در پس هر قاب، داستانی نهان است؛ کشف راز و رمز نگاه‌ها، خنده‌ها، غم‌ها و حتی فرم دست‌هاست که از لذت سرشارم می‌کند و دوست دارم مخاطبم با عکس‌هایم داستان‌سرایی کند. وقتی دست مردی روی پیشانی می‌رود، زمانی که با دستش چشمانش را می‌پوشاند یا کلاهش را روی سرش جابجا می‌کند، هر نگاهی به هر سمتی و هر اشاره‌ای به چپ و راست، داستان خودش را دارد. فقط کافی است چند بار در یکی از این قهوه‌خانه‌های اسرارآمیز رفت و آمد و با مردم آنجا معاشرت کنید و فضای گرم آنجا را لمس کنید. با شور و انرژی‌ای که در فضا در جریان است، یا شاعر می‌شوید یا نویسنده؛ شاید هم عکاس شدید.

» یازنى دینله بین

«مشه احمد قفه خاناسی» نین شفاهی روایتی

بوراجایا، قلیانا گلمزدیلر

| حمید چای فروش | قفه چی |

■ «بیرگون وارایدی، بیرگون یوخ ایدی». بو کئچمیش آنا بابالاریمیزین سؤزلری، صؤحت لری دی. ایندی نئچه ایللردن سونرا آدام یئتیشیرکی، «بیرگون وارایدی، بیرگون یوخ ایدی» یعنی نمئه! صؤحتیمیز «عاشیق لارقفه سی» ندن دیر. «گجیل بازارچاسی» نین ایچریسینده، «مشه احمد عمی» نین قفه سی. من اؤز آغزیندان ائشیدن صؤحت لری عرض ائلیرم؛ نه آ، نه چوخ! بو گؤی مچید قاباغیندا قفه آچیدى؛ اوردا ایشله مه ییبدی، گلیب گجیل بازارچاسی کی شلوغ ایمیش، اوردا آچیب؛ کی هر یئردن، اهردن، دور و بر شهرستان لاردان حاصل گتیررمیشلر، تبریزده ساتارمیشلار. او زامانین صؤحتین ائلیرم کی پیشه وری دؤوره سی ایمیش. اوندادا بو نام و نیشانلارکده بیرتالار واریمیش، عاشیق لارین اوردا ییغینجاغی اولارمیش. باشچیسی دا «عاشیق حسین جوان» ایمیش. بیزیم قفه ده ده کئچمیش رحمتلیک عاشیق لاردان، «عاشیق حاج علی» وار ایمیش. عاشیق حاج علی دن قابق «گوموش کمر عاشیق علےسگر» واریمیش. باشیندا توخونمادان پاپاغی اولارمیش و توخونمادان شال گئیرمیش.

بیرگون قفه ده بیراغتشاش دوشور. بیرطرف دئییر: گرک «عاشیق حاج علی» اوخویا؛ بیرطرف ده دئییر: گرک «عاشیق عیسی» اوخویا. بو دعوالار کی دوشور، منیم آغامی (همن مشه احمد عمی نی) چاغیرلار «ارک» ین تالارینا کی، عاشیق لارین ییغینجاغی ایمیش. دئییرلر: «نه اولوبدی؟ اونو گرک دئییه سن!» بو چیخیر سئنه، دئییر کی: «بیر طرف دئییر: عاشیق عیسی اوخوسون، بیر طرف دئییر: عاشیق حاج علی اوخوسون. من ده دئییرم کی یاریم گون بیرى اوخوسون، یاریم گون ده بیرى اوخوسون.» آغام دئییر «اوردا منه آل چالدیلار!» بو بیر خاطره آغام دان ایدی کی عاشیق لار قفه سینیه مربوط اولاندی.

عاشیق لاردان دا قابق دا کی بو قفه آچیلیمیشدی، بیر سککسی وارایدی؛ یوک گتیرنلر گلردیلر اوردا یورغونلوقلارین آلدیلار. بو یورغونلوقلارین آماقدا گنجه نی ده قالدیلار اوردا. قیش زامانی اولاندا آغام هره سینیه بیر منقل اوت وئوردی کی او منقل ده قیزیشسینلار. قاپینی باغلاردی، گلردی ائوینه، اونان سونرا سحر قاییداردی. قند یوخ ایدی؛ کشمش نن

▲ مشه احمد عمی
عکس: عائله نین
آرشیویندن

چای ایچردیلر. آغام او زامان کی گۆرور دای بیرآز شاختا زاد اولاندا قفه یه هئچ کس گلگیر، یوک ده کی تبریزه گتیرمیرلر، - اوندا حیواننان گتیرمیشلر- بو قالیر معطل. گندیر «میان» دان «عاشیق بولود جوادی» نی گۆتورور گتیریر.

آغام «عاشیق بولود جوادی» یه بیزیم اؤز ائویمیزین بیر طرفینده یئر وئیر. عاشیق بولود گلیر اوخویور. اونان سونرا دئی او بیرسی، دئی او بیرسی: - «عاشیق حسین ناموری»، «عاشیق عیسی»، «عاشیق حاجی»، «عاشیق مصطفی»، «عاشیق حسن غفاری» و «عاشیق حسن اسکندری» یاواش- یاواش قفه ده اوخویورلار. نه اینکی بولاری دئمکده عرضیمی اونا یئتیریرم کی تمامی عاشیق لارا ائو وئیرب؛ یوخ! اول باشلانیشیدا او جورسینا بیر ائو توتوب، اجاره ائلیب دیر. بو سایاق عاشیق لار اوخویوب، بو دا چای ساتیب. جماعت ییغیشیب، بو دا چای یاخجی ساتیب دی. اونان سونرا دئی یاواش- یاواش، یاواش- یاواش «عاشیق لار قفه سی» مشهور اولوبدو؛ «مشه احمد عمی قفه سی» مشهور اولوب؛ تا او زامانجان کی هر گون ۶ دسته عاشیق ساعات به ساعات اوخویارمیش. بو قفه نین قشنگ بیر خسن لریندن بیری بو ایدی کی بو قفه یه چایا گلمز دیلر، قلیانا گلمز دیلر؛ بو قفه خانا عاشیق لار اوچون مشهور اولموشدو؛ عاشیقا گلر دیلر. دای یاواش- یاواش گلیر دیلر عاشیق لاری توپلازا آپاریر دیلر. هامی اوردا ردیفه سالینمیشدی، هامی توپا گندیردی. اول، انتخاب آغام نان ایدی. ایندی نؤبه فلان کسین کی دی. ردیفه سالاردی کی هامی گنتسین توپا، چه یاخجی اوخویان، چه بیرآز دالی اوخویان، هامیسی گنتسین توپا. هدفی او ایدی. سونرا جماعت آیلدیقجان، عاشیق لارا ارزش وئردیقجان، هر کس گلیب اوره یی ایسته دیگی عاشیقی انتخاب ائلر دیلر. بیری گلردی «عاشیق حسین» ی آپاراردی، بیری «عاشیق مصطفی» دان اؤتورو گلردی. واخت آلر دیلار. عاشیق دئیردی کی، «منیم بویون- صاباحا

تویوم وار. سیز تویوزو سالین اوچ گوندن سورایا. «بو سایی، بو سبکله گئدردی قاباغا؛ چوخ باش آغریسی اولماسین، تا یئتیشدی بو انقلاب زامانینا.

البته، یاددان چیخماسین هئچ واخت منیم بؤیوک قارداشیم مصطفی کی داداش دئیردیک. الان آلاهیین رحمتینه گئدیب. او، قفیه آغامنان با هم گلمیشدی تا انقلاب زامانیناجان. ۵۷یه جن آغامین ساغ قولو ایدی. دئمک اولار اوردا مدیریت ده بو کیشیله ایدی. آغام چون قوجالمیشدی، فقط

▲ عاشیق حسین تبریزی،
عاشیق‌لار قفه سینده.
عکس: چای فروش
عائله سینین آرشیویندن

بیر بؤیوک کیمی اوتوراردی اوردا و قاریشمازدی. مدیریت وئریمیشدی مصطفی داداشیما. او دا عؤمرو بویو زحمت چکدی اوردا؛ عؤمرو بویو ذلت چکدی؛ کاسیچیلیقان، چتینلیکلرین اوز به اوز اولدو؛ تا انقلاب زامانیناجان او کیشی نین بؤیوک نقشی وار ایدی. بو عاشیق‌لار قفہ‌سی نین اولی آغام ایدی، سونرا مصطفی قارداشیم کی اوردا ائلدارچیلیق ائله‌ییب و جانین قویدو عاشیق‌لارین و قفہ‌نین یولوندا.

انقلاب‌دان سونرا دئدیلر: «موسیقی حرام‌دی». بیر دئدی: «یاخجی‌دی»، بیر دئدی: «پس‌دی». من اوچ ایل ده دده‌مین طرفیندن کی یوردو بوش قالماسین، عاشیق‌لاری اوختودوردوم. اوچ ایلدن سونرا گلدیلر سازلاری آپاردیلار. سازلاری سیندیردیلار. هر کسدن کی بالابان توتدولار، آپاردیلار اونو شاللاق ووردولار. دای اونان بویانا بیز ییغیشدیردیق، آبگوشت قویدوق. زامانلا حرکت ائله‌دیک. گۆردیک بو دوکانا هئچ کس گلمیر. بورا عاشیق‌لارلا مشهور اولموشدو، دای ییغیشدیردیق، وئریدیق اجاره‌یه. الان اوردا لباس ساتیرلار، ولی ورته آراسیندا بیر یادگاردی دده‌میزدن بیزه قالیب‌دی. بیر ده کی اونان خاطره‌لریمیز واردی.

۱.

انقلابین اول‌لرینده «سرتیپ ارزیلی» کی «سرلشگر بیدآبادی» نین بیئرینه گلمیشدی و تبریز پادگان‌نین فرماندهی اولموشدی؛ تبریزی دولاندیران او ایدی. روبرودا قارداشی حاجی بؤیوکین دوکانی وار ایدی، قنددن چای‌دان ساتاردی. بییرگون تمام بازارچا اهلی ییغیشدیلار، فرماندهین قارداشی «حاجی بؤیوک ارزیلی‌نی» اؤتوردولر قاباغا، گلدیلر بیزیم دوکانا کی، «عاشیق‌لار گرهک اوخوماسین!» آغام دئدی: «عیبی یوخ، بولارین هر بییری نین خانواده و اهل و اعیالی وار. گرک اوخویالار. اگر سیز دئییرسیز اوخوماسینلار عیبی یوخ، ۷۵ نفر بوردان چۆرک آپاریر، دۆرد- بئشی من‌ن با هم اولسون، من اولارا چۆرک وئریم؛ سیز ده هرزه بیرین دوکانا قویون، بولار دا هره‌سی بیر چۆرهک آپارسینلار.» هئچ بییری قبول ائله‌مه‌دی. الله رحمت ائله‌سین، دای آدینی دئمیرم؛ بیر بالابانچی وار ایدی، سرهنگ ارزیلی‌یه دئدی کی «سنه دئسه‌لر زیرنا چالما، قویارسان آدامین قولاغی نین دییندن. من زیرنا چالماغی اؤزومه کسب ائله‌میشم کی، اهل و عیالیم چۆرک آپارام.» دای بیر سۆز دئییه بیلمه‌دیلر، چیخدیلار گئتدیلر.

▲ عاشیق حسن
اسکندری، عاشیق‌لار
قغه سینده .
عکس: چای فروش
عائله سینین آرشیویندن

۲.

«عاشیق حسین جوان» دان بیر کاسئت گتیرمیشدیلر منه؛ عاشیق‌دان سوروشورلار کی، «استاد سنین نه آرزون وار؟» استاد دئییر: «تبریزدن بیر خاطره لر دئ منه!» دئییر: «گولوستان باغی نین قاباغیندان کئچیردیم، یاغیش امان وئرمیردی. گۆردوم هامی گئدیر بیر یئر ساری. من ده اولارا قوشولدوم. بیر اوستو اؤرتولو بازارا ساری گئتدیم. بیر

خوش سس گلدی قولاغیما. عاشیق سسی ایدی. گئتدیم، من ده اوتوردوم اوردا. گۆردوم کی بیر نفر (همان گوموش کمر عاشیق علئسگری دئییردی او نام نشانلا؛ او قارا پاپاق باشیندا، شال گئینمیش) - دئدی کی: عاشیق، بیر دنه ده توفارقالی عباس دان «دومان گل گئت بو داغلاردان!» ی اوخو!... چوندو عاشیق منه یاواشجانا جواب وئردی کی، «دومان بئله کی گلیبدی، آل چکن دئییل.» سونرا گوینده سوروشور کی، «عاشیق، دئییرلر سازدان کوسوبسن! سازدان اینجیبیسن!» استاد دئییر: «یوخ، سازدان کوسماق اولماز؛ سازدان اینجیماق اولماز. نه قدر حیات وار، اودا زنده دیر/ صنعت، عاشیقی نین سینه سینده دیر.»

۳.

کئچمیش عاشیق‌لار ائلدار ایدی لر. بیز اؤزوموزده اولارا ائلدار دئییردیق، یعنی هامی نان قونوشاردیلار؛ هامی نان احترامان کئچینردیلر. بونلارین ادب، کمال و احترام لاری وار ایدی. قفیه هر هانسی آغ ساققال یا جوان عاشیق کی گلردی، بیر بیر نین ایاغینا دوراردی لار؛ ال وئردیلر؛ بیر-بیر هامیسی نان، اؤپوش گۆروش ائلردیلر. چوخ احتراملی ایدی لر. ایندی مثلا اورمیه دن «عاشیق دهقان»، یا «عاشیق درویش» قوناق گلیبلر. آیری عاشیق لار اؤز وخت لاری کی ساعات یاریم ایدی وئردیلر اونا کی، بو قوناغیمیزدی. اؤزلری اوخومازدی؛ عاشیق درویش اوخیاردی، عاشیق دهقان اوخیاردی. یا تورکیه دن بیر «اسلام» آدیندا عاشیق گلمیشدی، اونا وخت وئردیلر اوخوسون.

۴.

عاشیق‌لیق هنری بیزیم قفه دن چوخ یئرله یاییلیب گتیدی. کندلردن بئله یاییلیدی. آخرده رسم اولموشدو کی هر کس هفته نین اولین دن آخینه جن ایشلیردیلر، پنجشنبه و جمعه نی تۆکولوردولر قفه یه. ایینه سالماغا یئر اولمازدی. دای چای اوردا مفهومی یوخیدی، نوشابه آچاردیق! قاپی آغزیندا نفره بیر دنه نوشابه آچاردیق. بو حده اورا مشهور اولموشدی کی تمامی کندلردن، تمامی شهرستانلاردان هر کسدن سوروشوردون «عاشیق لار قفه سی» (گجیل ده مشه احمد عمی نین قفه سی) دئییردیلر کی هارادیر. چوخ ساغ اولون!

❧ یازینی دینله ییین

شفاهی روایت

«عاشیق لارقفه سی» نندن تويا گتتدیم

| عاشیق حسن اسکندری |

■ تهراندا موسیقی کلاسینا گئدیردیم. ایرانی ردیف لرین اؤیرنمه ییین قورتاریب، گواهی سین آلدیم. گواهی الیمده، بیرننچه موسیقی اولان یئرلری دولانیب، آخیرده شمیران خیابانیندا بیر یئر گتتدیم. اولار منیم سسیمی بیه نیب، دئدیله کی، صاباح آخشام گل، سنه برنامه وئرک. سئوینه- سئوینه ائوه گلدیم. صاباح اولوب، ایشدن سونرا اورا گتتدیم. منه ایکی برنامه وئردیلر. بیرى گنجه اون دا، بیرى ده ساعات بیرده. بونودا دئییم کی، بو واخت من اولکی، ایشله دیگیم یئرده دئییلدیم. اورا یاخین اولان بیر چؤرک خانادا ایشله بیردیم. بورانین صاحبی بیلدی کی من گندیب کافه ده اوخوورام، منه دئدی: - «سن گندیب اوردا اوخوما، یوخسا گلیب اورانی داغیداجاغیق.» من دئدیم: - «یوخ سن بو ایشی گؤره بیلمزسن. من گندیب اوردا اوخویوب، بوردا دا ایشیمی گؤره رم.»

ایسته میردیم اورانی الدن وئرم، نییه کی، اورادا آذربایجانین بؤیوک اوخویان لاری وار ایدی. خواننده «اباذر»، خواننده «فریدون»، «حمید عبادی» و آیری لاری. آخی اورانین صاحبی «آقا نادر» کی، تورک ایدی؛ همی ده آذربایجانین بؤیوک اوپنایانی «صابر آتشین» یین قارداشی ایدی. من گندیب اونا بو مساله نی دئدیم. گولوب دئدی: «سن قورخما!»

ایکی گون بو سؤزدن سونرا من اول برنامه می وئیردیم. گوردوم ارباب بیرننچه نفرله گلیب اوتوردولار. من بولار خوش گلدین دئییب، اوخوماغا باشلادیم و بیر آرز سونرا بیر شوشه قولاغیمین دیییندن ائله سوووشدو کی، گل گؤره سن. نجور اولدو کی، باشیما دیمه دی، یوخسا بئینیم پارتلاردی. منی سئندن تئز گؤتوردولر. دای بیلمه دیم نه اولدو. بیر ساعات سونرا سس یاتیب، منی چاغیردیله ر. گلیب گوردوم هر یان دییب بیر- بیرینه. نادر دئدی کی، «سن هئچ ناراحت اولما. فقط بیر هفته دؤز. خبر وئره ریک، گلرسن.» من ائوه گلدیم و دای خبر اولمادی. من ده کی، ائوده اوتوروب، ایشه گئتمیرم.

داها تهراندا قالا بیلمه دیم. بیر طرفدن باشیما گلن لر، بیر طرفدن ایشسیزلیک، باعث اولدو کی تبریزه قاییتماق فیکرینه دوشم. ائوی ییغیشدیریب، تبریزه گلدیم. آقامین ائوی ده، حؤکماوار خیابانیندا ایدی. اورا گتتدیم. بئله لیکله

▲ عکس: بهروز دولت آبادی نین آرشیویندن

یئنه ده باجی، قارداشیمی باشیما بیغیب، بیر فرش کرخاناسیندا فرش توخوماغا مشغول اولدوق. یئنه ده من اوزومه عزیزآقا آدیندا بیر یاخشی دوست تاپدیم. اونونلا بیر کرخانادا ایشله بیردیک. آخشام لار گندیب عاشیق لار قفه خاناسیندا، عاشیق لارا قولاق آساردیق. هردن ده عزیزآقا اولارا پول وئریب، دئیردی: «بیر تهران سه گاهی چالین، حسن اوخوسون!» دای من تهران سه گاهی له معروف اولدوم. عاشیق لار بالا-بالا منه دئییردیلر کی، «گل بوردا قوال چال، ائله بیزیمله ده توپا گندرسن.» من اولارین دندیک لرینه باخمیردیم. «عاشیق عیسی» کی یاخشی عاشیق لارین بیر ایدی، هئی منه دئییردی: «حسن، گل من له قوال چال! سن من له اولسان یاخشی توپا گندریک.»

بوردا سؤز چوخدو... آنجاق عاشیق عیسی منه بیر قوال آلیب، اونونلا ایشله مه یه باشلادیم. بونو دا دئییم کی تورکو اوخویا بیلیمیرم. عاشیق عیسی سازدا فارسی دستگاه لاری چالیر، من ده اوخویورام. اما قوال چالماقدان راضی دئییلیم. بیر آرزو زاماندا سونرا آیری عاشیق لارا ایشله دیم. «عاشیق علسگر داداش پور»، «عاشیق رسول»، «عاشیق اصغر مرندی» و «عاشیق عبدالعلی نوری» له.

بیر گون عاشیق علسگر له قفه خانادا اوخویوردوق، بالابان چالان دا «عباس عبادیان» ایدی؛ قورتاریب، یئره اوتوراندا، منی چاغیردی، دئدی: «حسن، گل بورا سنه سؤزوم وار!» من گلدیم. دئدیم: «بویورون!» دئدی: «سنه بیر سؤز دئیجه ییم، ناراحت اولمویاسان. سن اوزووی معطل ائله مه. سندن هئج زاد اولماز، گنت ایشیوه!» عباس آقا بعضا من له شوخلوق ائلردی، دئدیم به یئنه ده شوخلوق ائدیر، گولدوم. دئدی: «نییه گولورسن؟ دوز دئییرم.» دئدیم: «آخی نییه؟» دئدی: «نییه سی یوخدو کی. بلکه بیرری سندن فارسی ایسته مه دی، سن ائله دوروب باخاجاقسان؟» دئدیم: «بس نه ائله ییم، آخی تورکو اوخوماق بیلیمیرم.» دئدی: «من اویترسم، اویترسن؟» دئدیم: «بلی، نییه اویترنمیرم!» دئدی: «دفتترین وار؟» دئدیم: «وار.» دئدی: «باخ بو سه گاه تصنیفی دی. (گول آچیلاندا، یاز اولور به به به.) بونون شعرلرین دئییرم یاز! بو دایاتی قاجار تصنیفی دی، شعرلری بئله دی، یاز! (عشقین اودونا قالدنام.) بولاری

صباح سنه چالاجام، اوخویاسان. اگر بولاری دوز اؤیرنسن، گونده ایکی ماهنی سنه دئیجه ایم،
 ائله، سونرالاردا بو ایکی ماهننی تلویزیوندا «داستانپور» و «اورکستریله اوخودوم کی، بو ایش باعث اولدو من چوخ
 آدمالارلا تانیش اولوم. بیرری «محمدعلی حسینی» ایدی. او دا منه چوخ شئی لر اؤیرتدی. دای من بو فکده اولدوم کی
 عاشیق لیق ائله ایم. دئییم کی بو زمان لار منیم بیر نئچه یولداشیم وار ایدی: بیرری «اشرف» ایدی؛ او بیرری «ایلیاس»
 ایدی؛ بیرری ده «ولی عبدی» ایدی. من دای عاشیق هاوالارین اؤیرنمیشدیم. ولی یه دئییم: «گل بیر استاد گۆرک کی
 بیزه داستان اؤیرتسین، بالا-بالا ساز گۆتورک. آخی عاشیق لیق ائله مه یه داستان لازمدی.» او دا سۆزومو قبول ائله ییب،
 «عاشیق علی بخشی»، «عاشیق عزیز شهنازی»، بیر ده «عاشیق حاجی محمدباقر» ین یانیندا داستان اؤیرندیک. سازی
 دا دوز ۱۳۵ ده «عاشیق حاجی عبادیان» دان اؤیرنیم، عاشیقلیغی باشلادیم.

گونلریمین چوخو «گولوستان باغی» نین قاباغیندا، «حسین تیرانداز» قفه خاناسیندا کئچیردی. اما ساز گۆتورن گوندن،
 من «گجیل بازارچاسی» ندا «مشه احمد عمی نین قفه خاناسی» نا گئتدیم. منیم ده عاشیقلیغیم دوز صفر آییندان سونرا
 ایدی. بونو دئمه لییم کی عاشیق لارین ایلده اوچ آی محرم، صفر، بیر ده اوروجلوق آیی رسمی تعطیل لری اولار.
 صفر آیی نین صباحیسی بیغیشمشیق قفه خانایا. «عاشق حسین تبریزی» اوخوردو. قفه خانادا آدملا دولودو. بیر
 بالابانچی وار ایدی «مش تیمور» آدیندا. من بونلا قدم وورماق اوچون گولوستان باغینا گئتدیک. اونونلا مصلحت
 ائله ییردیم کی گۆره سن من عاشیق لیق ائله مه یی باشاراجام یا یوخ؟ بو دا منه اورهک وئیر: «اوغلان نه دئییرسن؟
 سن هانسی عاشیق دان عاجیزسن؟» اما منیم قلبیمدن آیری سۆزلر کئچیردی:

سازا صاحب اولان کیمسه	مرد کیمسه یله اولایاق،	«عاشیق حسن» آلسا اؤیود،
معرفتی اولار گرک.	گره «حسین جوان» ساییق،	حلال اولار امدییی سود،
سینه سینه آلان کیمسه	یوخسوللارا اولایاق،	چالیش اولما ایشینده کود،
بلد اولایولا گرک.	آلدانمایا پولار گرک.	دئمه سین لر آلا گرک!

ایتیرمه یه اؤزون ائله،	بیله صؤحبت، داستان لاری،
آدی تمیز گره دیله،	دئیه عشقه یانان لاری،
بولبول کیمی مئیلی گولده،	آییلتماغا انسان لاری
قونمویا هر گوله گرک.	اله قلم آلا گرک.

منیم بو سۆزلر نظریمدن کئچه- کئچه، گۆردوم مشدی احمد عمی نین اوغلو مصطفی، منی چاغیریر کی، «تئز گل،
 تویچون وار!» من دئییم کی، «بؤیوک عاشیق لازله توی توتما ییبلار، منیم تویچوم گلیب، ائله بیل کی، منله شوخلوق
 ائله ییر.» من دورمادیم. تیمور دئدی: «بابام دور گنت، به یه دوز دئییر!»

خلاصه، من قفه خانایا گئتدیم. مشه مصطفی تویچولاری منه نشان وئردی. اولار ایکی نفر ایدیلر. منی گۆرچک،
 دوروب منله گۆروشدولر، دئدیلر: «عاشیق، گندک ائشیکده دانیشاق!» دئییم: «باش اوسته،» بیز ائشیه چیخیب،
 دئییم: «سیز هارالیسیز؟» دئدیلر: «بیز ایرانالی ییق.» من دئییم: «آخی من اورا گلمه میشم، سیز منی نه تانیرسیز.
 آخی من تزه ساز گۆتورموشم.» دئدیلر: «سن مگر عزیز آقا شب خیزین حیطینده اوتورمورسان؟» دئییم: «نییه اوردا
 اولوروق. سیز اونو نه تانیرسیز؟» دئدیلر: «دای نئیلیرسن. بو گنجه بیزیم تویوموزدو. اگر راضی اولسان، ناهاردان سونرا
 ساعات اوچ ده گلیب، سیزی گۆتورک.»

واختا یاخین «حاجی شاه محمدی» آدیندا بالابانچینی گۆتوروب، آخشاما یاخین چاتدیق توی ائوبنه... بئله لیک له
 منیم عاشیقلیغیمین باشلانیشی «عاشیق لار قفه خاناسی» ندان اولدو و ایلک دفعه تویا گئتمه ییم اوردان باشلاندی.

▲ عکس: عاشیق حسن اسکندری نین آرشیویندن

» یازینی دینله یین

«عاشیق‌لار قفه‌خاناسی» ندان بیر خاطره قفه‌خانادا مدنی اعتراض

| حمیدرضا مظفری | معلم

(ت) تبریزین اجتماعی محیطی ایله تانیش اولانلار بو شهرده قفه‌نین چوخ اولدوغونو و هر قفه‌نین ده بیر صنفه مخصوص اولدوغونو یاخشی بیلیرلر. مثال اوچون: بنالار و معمارلار میار میارداکی قفه‌لرین بیرینده توپلاشاردیلا؛ آسفالت‌کارلارین اؤزونه مخصوص قفه‌لری وار ایدی؛ تقاعده چیخان معلم‌لرین پاتوق یئری داش ماغازالار و فردوسی خیابانی نین اولینده‌کی قفه‌لر اولوردو؛ ائله بو سایاق، تبریز میرتچی‌لاری و دوببه‌لری نین ده اؤزلرینه مخصوص و جماعت آراسیندا «اٹششک‌لر قفه‌سی» آدی ایله تانینان قفه‌لری وار ایدی. بو قفه‌یه گلن‌لر جمعیتده‌کی چاتیشمامازلیق‌لاری طنز و طعنه دیلی ایله مسخره‌یه قویار و گولردیلر.

بو قفه‌لردن باشقا تبریزده بیر نئچه «عاشیق‌لار قفه‌سی» ده وار ایدی کی باشقا قفه‌لر کیمی ایندی اونلاردان دا خبر یوخدور. بو عاشیق‌لار قفه‌لری ایچینده «گجیل» محله‌سینده‌کی قفه چوخ تانینمیش ایدی. بو قفه‌ده هر گنجه «عاشیق حسن اسکندری» نین برنامه‌سی اولاردی. عاشیق حسن تبریز عاشیق‌لاری آراسیندا خصوصیله ده طلبه‌لر طرفیندن چوخ سؤیل و اؤزونه مخصوص ساز و سؤز اوسلوبو اولان عاشیق ایدی. ۵۶نجی ایل عاشیق حسن بیر نئچه باشقا عاشیق او جمله‌دن «عاشیق یداله» ایله بیرلیکده تبریز دانشگاهی نین کشاورزی دانشکده‌سینده چوخ طنطنه‌لی بیر کنسرت کنجیردی و تبریز دانشگاهی طلبه‌لری طرفیندن گنجیش صورتده قارشیلانندی.

۱۳۵۵نجی ایلدن عاشیق حسن یین کنسرت‌لری ایران دانشگاه‌لاریندا کنجیریلمگه باشلادی. اونونلا برابر «عاشیق عبدالعلی» و آذربایجانین گؤرکملی عاشیقی «عاشیق قشم» ده دانشگاه‌لاردا چیخیش ائتمگه باشلادیلا. او گونلر «صفرخان قهرمانی» نین زنداندان آزادلیغی مناسبتیله عاشیق حسن یین اوخودوغو ماهنی‌لار خصوصیله ده جوان‌لار و طلبه‌لر طرفیندن گنجیش صورتده قارشیلانیردی. عینی حالدا «صمد بهرنگی» نین آرازا بوغولماسی ایله باغلی شاعر «بهمن زمانی» نین «آراز - آراز» عنوانلی شعری عاشیق‌لار طرفیندن خصوصیله ده عاشیق عبدالعلی نین سسی و سازی ایله چوخ گؤزل آلینیردی. «آراز - آراز» ی ایلک دفعه «مراد آقایی» اوخوموشدو.

یادیمدادیر، ۵۵نجی ایلین سونو و ۵۶نجی ایلین اول‌لرینده طلبه یولداشلاریمیزلا واخت تاپدیقدان اون - اون بئش نفر اولوب، آخشام‌لار گجیل‌ده‌کی عاشیق‌لار قفه‌خاناسینا گئدردیک. او زامان بوگونکو کیمی اینترنت و موبایل مشغولیت‌لری یوخ ایدی. عاشیق‌لار قفه‌سینده عاشیق حسن یین گؤزل سسینه و سازینا قولاق آسماق بیز جوان طلبه‌لرین کؤنلونا اوخشاییردی. عاشیق حسن اوخویوردو:

سسله دده قورقود قوبوزون چالسین!

هایاندا کوراوغلو؟ هایاندا نبی؟

هئچ اولار کی بیر ائل قوجاق سیز قالسین؟

▲ عکس: عاشیق حسن اسکندری نین آرشیویندن

بو سازلی سۆزلو آخشاملارین بیرینده «مراد برقی» سریالی نین کارگردانی «پرویز کاردان» اؤز دسته سیله عاشیق لاردان فیلم چکیب، اونو سراسری تلویزیوندا نمایشه قویماق هدفی ایله عاشیق لار قفه سینه گلدی. تصادفا اوگون بیز طلبه یولداشلار دا اوردایدیق. قفه آغیزینداک مشتری لرله دولو ایدی. نجه دئیرلر هنج ایینه سالماغا دا یئر یوخ ایدی. یادیمدا بیر قفه نین بیر بوجاغیندا قالین بیغلی «گوران» گۆزکملی نجه نفر اوتورموشدو و اونلارین ایستگی ایله عاشیق حسن «شاه اسماعیل» حقینده بیر ماهنی اوخویوردو. «مراد برقی» نین فیلم چکنی هنج اجازه آلمادان دوربین یق قفه نین اورتاسینا گتیریب، باشلادی فیلم چکمه یه. عاشیق حسن اوخوماغی دایانمادی. بو ائنادا «کیهان» روزنامه سی نین تبریزده کی نماینده سی فرصتدن استفاده ائدیپ، بو دسته نین اورایا گلکدن هدف لرینی ایضاح ائتمگه باشلادی و دئدی کی تهراندا گلن بو گروه آذری فرهنگینی تانیتدیرماق اوچون بوردادیرلار. پرویز کاردان یق دا همکارلاری اونون دانیشیق لارینی اؤز تبسم لری ایله تائید ائدیردیلر و فیلم چکمه گه حاضرلاشیردیلار. طلبه لر دن بیر نجه سی کیهان، مراد برقی یه و سراسری تلویزیونا اعتراض لارینی بیلدیرمک مقصدی ایله آغا قالخیب، قفه دن چیخدیلار. عاشیق حسن ده سازین کنار اویوب و ایکی همکاری ایله قفه دن چیخدی. عاشیق حسن یق دالیسینجا قفه ده اولان بوتون مشتری لر قفه نی بوشالتدیلار! «پرویز کاردان» یق دسته سیندن باشقا بیر نفر ده قفه ده قالمادی. کیهان یق تبریزده کی نماینده سی چوخ دیل آغیز ائله دی کی جماعت قایتتسین، آنجاق باش توتمادی. پرویز کاردان و دسته سی قفه دن چیخما یینجا هنج کیم قفه یه ایاق باسمادی.

عاشیق حسن ایندی عاشیق صنعتی نین سیرلرینی شاگیردلرینه اؤیردیر و حیاتین بوتون چتینلیک لرینه رغما، یارادیر و یاشاییر. سون زامان لار عاشیق حسن یق خاطره لری و اثرلریندن بیر مجموعه ایشیق اوزو گۆروب دور. اونون بیزیم عاشیق صنعتیمیزین بونوندا بؤیوک حق وار دیر.

زنگانین عاشیق‌لار قفهلری «یوخاری قفه» دن «آشاغی قفه» یه

| محمد رزاقی | فولکلور آراشدیریجیسی |

■ تاریخی دؤورلرده عاشیق صنعتی نین آن اؤنملی اجرا مکانلاریندان بیرى قفه‌خانالار اولموشدو. اورتایا چیخان تکنولوژیک انکشاف و دَییشن حیات شرطلرینه پارالل اولاراق بعضی فرقلی لیک‌لر گؤرولمه‌سینه رغما، گونوموزه قدر عاشیق قفهلری، اؤز اساس فونکسیونلارینی (کارکردلرینی) ایتیرمه‌میشدیر. «قفه» نین بیر ایچگی اولاراق اورتایا چیخماسی و بو ایچگی نین «قفه‌خانه» آدلی مکاندا سونولماسی ایله بیرلیکده، بو مکان‌لار بللی بیر اجتماعی احتیاجی قارشیلانماغا باشلامیشلار. باشلانیشدا یالنیز قفه ایچمه مکانی کیمی فعالیت گؤسترن قفه‌خانه، زامانلا عاشیق موسیقی‌سی و باشقا صنعت فعالیت‌لرینی ده اؤزونده یئر وئرمیشدیر. بئله‌لیک‌له خالقین دویغو و دوشونجه‌لرینه ترجمان اولان عاشیق‌لاردا بو مکان‌لاردا اؤز صنعت‌لرینی اجرا ائتمه‌یه یۇنلیمیشلر؛ آنجاق زامان کئچدیکجه بو عاشیق‌لار قاباقکی لار کیمی داها هر هانکی بیر قفه‌خانادا یوخ، یالنیز اؤز لیلیکله سئچیلیمیش و دیگرلریندن فرقلی اولان قفه‌لرده چیخیش ائتمگه باشلامیشلار و بئله‌لیک‌له «عاشیق قفهلری» اورتایا چیخمیشدی. (دورگون، ۲۰۱۱: ۳۱۸)

اۆلکه‌میزده ایلیک دفعه اولاراق ۱۶ نجی یوز ایل ده «قفه‌خانه» لر آچیلماغا باشلامیش. ایلیک «قفه‌خانه» طهماسب شاه (۹۳۰-۹۸۴ ه.ق) زامانی آچیلیر (نواپی ۱۳۹۱: ۳۹۴). آدیندان بللی اولدوغو کیمی بو مکاندا «قفه» ایچیلریمیش. «چای» ین گلمه‌سی‌له «قفه» اؤز یئرینی چایا وئریر. فواد کؤپرولو، ۱۸ نجی یوز ایلده عاشیق‌لارین قفه‌خانالاردا ال‌رینده‌کی سازلاری ایله شعرلر سؤیله‌دیگینی گؤستریر. (کؤپرولو، ۱۹۶۲: ۳۹۱)

» یازینی دینله یین

▲ عکس: محمد رزاقی

۱۳۳۰ نجی گونش ایلی زنگاندا ایکی قفه‌خانا وار ایدی. بیرینجیسی «یوخاری قفه»، ایکینجیسی «آشاغی قفه». طارم ماحالی یوخاری قفه‌دن، خمسه‌لی‌لر، زنگان چایی، قارا پوشلو ماحالی آشاغی قفه‌نین عاشیق لاریندان اؤز توپلارینا آپاراردیلار. یوخاری قفه‌نی «فتی»، آشاغی قفه‌نی «آقاجعفر» دولاندیرارمیشلار. (رزاقی: ۱۳۸۹: ۱۸) سونرالار بو قفه‌لر چوخالدیلار.

دکتر علی قافقاسیالی «ایران تورک‌لری، عاشیق محیط‌لری» کتابیندا بئله یازیر:

«عاشیق لارین بؤیوک اعتبار گۆردویو زنگان عاشیق محیطی‌نین همین هر یئرله‌شیم یئرینده عاشیق لار قفه‌سی، عاشیق، اوزان کولتور اوجاق‌لاری مؤجوددور. زنگان‌دا سلیم عاشیق لار قفه‌سی، افضل عاشیق لار قفه‌سی، نورالدین عاشیق لار قفه‌سی، عاشیق علی خلی عاشیق لار قفه‌سی، «خرم‌دره» ده حیدر بابا عاشیق لار قفه‌سی (عاشیق گولاب داوودبیگی ایشله‌دیر)، آذربایجان قفه‌سی (غلامحسین حیدری ایشله‌دیر)، ابهرده سلمان عاشیق لار قفه‌سی؛ قیداردا

قیدار عاشیق لار قفه‌سی» (قاسیمی ۲۰۰۷: ۲۵۲، قافقاسیالی ۲۰۰۶: ۱۷۷)

۱۳۹۱ نجی گونش ایلی زنگانین آشاغی مسگرلر محله‌سینده آلتی عاشیق قفه‌خاناسی وار ایدی. قفه‌لرده گون اورتادان قاباق ۱۰ دان ۱۱ هـ، گون اورتادان سونرا ۴ دان ۵ هـ عاشیق لار اوخویوردولار. آذربایجانین آیری یئرلریندن زنگان توپلارینا چاغیریلان عاشیق لار گنجه‌نی بو قفه‌لرده قالیردیلار. مختلف بؤلگه‌لردن دینله‌ییجی‌نین یئر آلدیغی عاشیق قفه‌لرینده داها آرتیق کندلی لری و شهرلی اصنافی گۆرمک مومکوندور؛ آجاق مأمور و ایشچی‌لر، امکلی‌لر، فولکلور آراشدیرماچی‌لری، مطبوعات نماینده‌لری و اؤیرنجی‌لرده عاشیق قفه‌لرینه گندنلر آراسیندا دیرلار. (دوزگون، ۲۰۱۱: ۳۲۳)

قایناق لار

۱. اوغوز، م. اؤجال-م، انکیچی-م، آجا-د، دوزگون-و... تورک خالق ادبیاتی ائل کتابی، آنکارا، گرافیکتر یایینلاری، ۲۰۱۱.
۲. کۆپرولو، محمد، فواد، تورک ساز شاعرلری، ۵ جلد، آنکارا، ۱۹۶۲-۱۹۶۴.
۳. رزاقی، محمد، زنگان کوراوغوسو (۱)، عاشیق علی خلی، بایرام درگیسی ۳۱، ص ۱۸، زنگان، ۱۳۸۹.
۴. قاسیمی، محرم، اوزان-عاشیق صنعتی، اوغور نشریاتی، باکی ۲۰۰۷.
۵. قافقاسیالی، علی، ایران تورک‌لری عاشیق محیط‌لری، ارزوم، ۲۰۰۶.

عاشیق لارقفه خاناسی باشقا قفه خانالاردان فرقلی دیر

یازینی دینله یین

ناصر شهبازی | عاشیق صنعتی تدقیقاتچیس

■ «عاشیق لارقفه سی» عاشیق صنعتی نین اوجاغی دیر. بو مکان لار عاشیق لارین ییغینجاق یثری دیر. اونلار بو قفه لرده ملتین تاریخیندن، مدنیتیندن، خلقین قهرمانلیغیندان و غدار شاهلارین حؤکومتیندن دانیشیرلار. بؤیوک لره حؤرمه، آتا-آنا یا خدمت و بو کیمی گؤزل رفتارلاری شعر دیلی ایله ائشیدنلره سؤیله ییرلر؛ جماعتین اوره ک سؤزلرینی اؤز صنعت دیلی ایله باشچی لارا و مسؤل دایره لره چاتدیریرلار؛ ساز چالیرلار و اوخو یورلار. «عاشیق لارقفه سی» مدنی بیر مکان دیر. تبلیغ و حمایت اولونارسا، بیر چوخ گنج لری و خصوصیه ده توربست لری جذب ائده بیلر. تاسفله بوگونلر بو مدنی مکان لارین سای آزدیر؛ خصوصیه ده قزوین استانیندا یوخدور و «آبیک» شهرینده یئرلشن «آذربایجان قفه سی» (عاشیق لارقفه سی) استانین تکجه قفه سی دیر. بو قفه نین بانیسی استاد «عاشیق احمد شهبازی» دئییر: ■ «من ۱۳۳۶نجی ایل آذربایجانین بستان آباد ماحالی نین «گول آخار» کندینده آنادان اولموشام. ۱۳۷۰نجی ایلدن بیر سیرا مشکل لر سببیدن قزوین استانینا کؤچموشم. منیم آتا-بابالاریم نسلدن نسله عاشیق اولوبلار. او جمله دن «عاشیق علی آقا» و «عاشیق صادق». بو عاشیق لار بیر نچه اؤلکه یه پیادا دا گئدیبلر. بونا گؤره ده عاشیقلیق بیزیم قانیمیزدادیر. من قزوین استانینا گلن زامان بو استاندا هئچ بیر عاشیق یوخ ایدی و حتی اداره لر و مسؤل لاردا عاشیق صنعتی ایله تانیش دئییلدیلر. منیم قزوینه گلدیگیمدن بیر ایل سونرا تصمیم توتدوم عاشیق صنعتینی بو استاندا تانیتمیرام. بونا گؤره ده عاشیق لارین حضورو اولان دائمی بیر مکان یولا سالماغا دوشوندوم. ایسته ییردیم مسؤل لار جماعت بو عاشیق صنعتی ایله تانیش اولسونلار و یاخیندان اونلاری گؤرسونلر. «عاشیق لارقفه سی» فعالیتینه اجازه آلماق چوخ چتین بیر ایش ایدی. نییه کی استاندا اصلا بیلیمیردیله عاشیق ندیر. من عاشیقی تانیتمیرمقدا بیر نچه دفعه شرقی آذربایجانا گئتدیم و نهایت اورانین ارشاد اسلامی اداره سیندن عاشیقلیق فعالیتیمه تائیدیه آلدیم. نچه دفعه ده عاشیق لارقفه سینین برپا ائتمگه تهرانا گئتدیم و بیر چوخ چتین لیکن سونرا قفه خانایا دا اجازه آلدیم و استانین بو بیرینجی و تکجه عاشیق لارقفه سی اؤز فعالیتینه باشلادی. قفه نین آچیلیشیندن سونرا باشقا استان لاردا خبردار اولدولار و یاواش-یاواش بیزیم قفه دیل لره دوشدو. آذربایجان، زنجان و اردبیل عاشیق لاری تهرانا گلدیکلری زامان، یول اوستو بیزیم قفه یه باش ووروردولار و برنامه اجرا اندیردیلر.

■ بیز قفه نین بیر حصه سینین تبلیغاتینا اختصاص وئرمیشدیک. بئله کی اونلار اؤز ویزیت کارت لارینی، عکس لارینی، تلفن نومره لرینی و باشقا لازمی معلوماتلارینی اورادا قویوردولار و توی اوچون عاشیق آختاران لار اورایا مراجعه ائدیپ اؤز سئودیکلری عاشیقی تویلارینا آپاردیردیلار. او واخت شهرین بیر چوخ آدیم آدملاری دا قفه یه گلیردیلر و بیزیم عاشیق لارین ایفالارینا قولاق آسیردیلار. او جمله دن: ارشادین رئیس «حجت الاسلام سیدمهدی حسینی»، جناب شهردار آقای «پاک»، اسلامی شورا عضولریندن آقای «مرسل محمدی» و باشقالاری. یثری گلمیشکن اسلامی ارشاد اداره سی نین ایندیکی رئیس جناب «کریم زرگر» دن ده بیزدن حمایت اتدیکلری اوچون تشکر ائدم. شهرین مسؤل لاریندن علاوه بیر چوخ ایران آذربایجان و آذربایجان جمهوربسیندن ده گؤرکملی عاشیق لار بیزیم قفه ده قوناق اولوب و برنامه اجرا اندیلر. نمونه اولاراق بونلارین آدلارینی چکه بیلرم: آذربایجان جمهوربسی نین عاشیق لار اتوی نین رئیس استاد «عاشیق ایلقار» و معاونی «عاشیق قاراجان بورچالی»، ایران عاشیق لار اتوی نین بانیسی استاد «عاشیق سلجوق شهبازی»، آذربایجانین گؤرکملی و استاد عاشیق لاریندن: «عاشیق یداله عیوض پور»، «عاشیق بولود جواد»، «عاشیق علحسگر مرندی»، «عاشیق قاسیم رستمی»، «عاشیق حسن اسکندری»، «عاشیق نصرت الله زرگر»، ایران

عاشیق لار ائوی نین نماینده سی قیزیل بارماق «عاشیق عارف حمیدی» و استاد بالابانچی «فرامرز گلزار فرد» و اونلاردان علاوه «عاشیق بیژن اسلامی»، مرحوم «عاشیق عرب پرنلو»، مرحوم «عاشیق فیض اله جعفری»... و «عاشیق گلاب داوودی».

ایشین باشلانیشیندا من یالقیز ایدیم. یاواش - یاواش گنج لردن بو صنعت ماراق گؤسترن لر چوخالیدی. من ده آلاهیمن کؤمکی ایله هئچ بیر پول آلمادان اونلاردان ۱۰ نفرینی مجلس یولا سالان عاشیق سویه سینده تربیه ائتدیم. او جمله دن: «عاشیق علی مرادی»، «عاشیق حسین فتح اله پور»، «عاشیق داود نجف زاده»، «عاشیق التماس عبدی»، «عاشیق برات قربانی» و ... بیر نچه نفرده منیم چکدیگیم زحمتلره رغما نانکور چیخدیلار. سونرالار «آبیک» شهرینده ارشاد اسلامی اداره سی نین حمایه سی ایله ۲۰ نفرلیک بیر کلاس دایر ائتدیم و ایندی بو کلاس دا «بهروز شجاعی» و «بیژن اسلامی» کیمی استادلار واردیلار. بیر زامان «آبیک» شهرینده یالنیز من عاشیقلیق ائدیردیم، آنجاق ایندی بیر چوخ عاشیق، بالابانچی، قاولچی، سازبند و ۱۵ نفرده شاگرد کیمی بو صنعتین انکشافیندا و تانیتدیرماسیندا چالیشیلار. ایندی بیز ایران عاشیق لار ائوی نین بانیسی استاد عاشیق سلجوق شهبازی نین موافقتی ایله بو بیرلیگین فعال بیر شعبه سی کیمی قزوین استانیندا چالیشیریق.

۱۳۸۱نجی ایل آذربایجان جمهوریس ی عاشیق لار ائوی نین رئیس ی «عاشیق ایلقار» ایرانا گلیب، بیزیم عاشیق لاری دیرلندیرمک هدفی ایله اونلاردان امتحان آلدیلار. هر بیر عاشیق دان اؤز ماحالی نین هاواجاتینی اوخوماق ایسته دیلر. من ده «هشتری (سراسکند)» ماحالی نین عاشیق هاوالاریندان اوخودوم. سونرا بیر تعداد همکاریملا او جمله دن بالابانچی «اسمعیل قربانی» ایله آذربایجان جمهوریسینه دعوت اولدوق و ایکی هفته اورانین مختلف ماحال لاریندا برنامه اجرا ائتدیک. سونرالار بو سفرلر آذربایجان جمهوریس ی نین عاشیق لار ائوی نین معاونی عاشیق «قاراجان بورچالی» نین فعالیت ی ایله بیر چوخ عاشیق لاریمیزدان آذربایجان جمهوریسینه سفر ائتدیلر.

عاشیق قفه لری باشقا قفه لرله فرق لیر. بیزیم اکثر مشتری لریمیز یاشلی آدمالار دیر و قفه یه گلن جوان لار دا بو یاشلی لارین حؤرمتمینی ساخلاییرلار؛ یاشلی لار ایسه اؤز حیات تجربه لریندن اونلار دانیشیلار. عاشیق لار بو قفه لرده ایفا ائدرکن داها آرتیق عدالت دن، معرفت دن، بؤیوک لره و آتا- آنا یا حؤرمت دن دانیشیلار؛ شعرلر اوخویورلار و داستان لار سؤیله ییرلر. جوان لار ایسه بو سؤزلره یاخشی قولاق آسیرلار. منجه بو کیمی قفه لر دن بوتون شهرلرده دایر اولمالی و مدنیتیمیزین چیچکلنمه سینده رول اوینامالی دیر.

» یازینی دینله یین

اورمیه قهه خانالارینا بیر باخیش

| حسین واحدی | یازیچی و ژورنالیست

■ اورمیه نین تاریخینى اوخویوب، کنجیمیشینه گؤز دولانديراندا، آدام چوخ ماراقلانیر. نئجه آجی گونلر کئچیریب بو غریب شهر؛ نئجه قوچاق ایگیدلر ایتیریب بو دیار؛ نئجه شهر ایمیش بو وطن؛ نئجه عمارت لر، نئجه بینالار وار ایمیش بورالاردا.

آرادان گنتمیش و تاریخه قوشموش اون لارجا آبیده نین یانیندا، شهرین قدیم دروازه لری ایله دیوارلاری و قدیم عمارت لری و کاروانسارالاری و قدیم قهوه خانالاری و قدیم انسان لاری سینهلرینده اولان یوزلرجه حكايله لرله بیرگه یاد اولوبدور. سؤز قونوسو قهه خانالاریمیز اولدوقدا، قاریش-قاریش بو شهرى دولانیب قدیم قهوه خانالاری (اورمیه دئییمی ایله؛ قهه لری) سوراغلاشدیقدا، حسرت دن سونرا هئچ نه نصیب اولمور انسانا.

صفوی لر دؤوروندن عمومی لشمیش «قهه خانه لر» ده، ابراهیم بیگ یین سیاحتنامه سینده قید اولان کیمی، دوغرودان دا قهوه ایچیلیرمیش. قهوه نین یانیندا، اوچ وعده یئمک امکانی دا واریمیش. قهه خانالارین بیر چوخو کاروان لارین یولو اوسته، شهرین یاخینلیغیندا اولورموش؛ بعضیسی ده شهرین دروازه لری نین یانیندا اولان کاروانسارالاردا دوزه لیلمیش. کاروان لار، اوزاق کندلردن گلن اکینچی لر، آل-وئرجی لر و مسافرلر، بو قهه خانالارین موشتری لری اولورموشلار. هر دروازه یه بیر طرفین کاروان لاری و کندلی لری گلیرمیشلر. مثال اوچون، خوی ایله سالماس دان گلن لر همیشه «بالوو» دروازه سی نین قوناق لاری اولورموشلار و سولدوز ماحالیندان گلن لر ایسه «خازاران» دروازاسی نین قهه خانالاری نین قوناق لاری ایمیشلر. قوناق لار اوزاق یولدان بیتیشدیکده، بیر قهوه (سونرالار چای) ایچیب، آت، قاتیر و یا اولاغ لارین قهه خانالارین قاباغینا باغلایب، بازارا یادا ایش لری نین دالیسیجا گئدرمیش لر. ناهار اوستو ناهار قاییدیب، سونرا دا گئجه نی کاروانسارادا کئچیریب، گوندوز گئری دؤنریمیش لر.

صفوی لر دؤورونون سفرنامه لرینه باخاندا، گؤروروک کی، ایران خلقي، عثمانلی توپراق لارینا گئتمک واسطه سیله، اؤنجه، قهوه ایله تانیش اولورلار. آنجاق بیر مدت کئچندن سونرا چین دن ایرانا چای دا گلیر و گئت-گئده چای یین تامی خلقي اوره یینه یاتیر و چای، قهوه نین یئرین توتور. قهه خانالارین آدی دییشیلمه سه ده، قهوه یئرینی چایا وئیر و چوخ چکمیر کی چایین اکیلمه سی ایله ایچمه سی عمومیت تاپیر.

▲ عکس: حسین محمودی

اورمیه ده قدیم قفه خانالار

اورمیه شهری نین قاباقلی دؤرورلرینه باخساق، بیر چوخ مهم ایش لر، صنعت لر، کاروانسارالار، «مرکز» آدی ایله تانینمیش میدان بین اطرافیندا قورولموشدور. قفه خانالارین بیر چوخو دا مرکز گلیب چاتان داشلی و تورپاقلی یول لارین قیراغیندا و یا مرکزین اؤزونده آچیلیمش دیلار. او جمله دن:

– «اٹلخانی قفه خاناسی» (مرکزده، مهاباد خیابانی ایله طالقانی خیابانی نین آراسیندا ایدی و ایندی یئری مسافرخانا و پارکینگ اولوب)،

– «میرغفار قفه خاناسی» (مهاباد خیابانی نین اولینده ایدی. ایندی بیر بؤلومو قالیر و یانینداکی کاروانسارادان دا هئج بیر ایز یوخدور)،

– «بوغدا میدانی قفه خاناسی» (هئج بیر ایز یوخدور)،

– «پنجلی (پنجعلی) قفه خاناسی» (زنجیر خیابانی. ایندی ایزی قالماییب)،

– «بازارباش قفه خاناسی» (بازارباش مسجدی نین یاخینلیق لاریندا ایدی. آنجاق ایندی هئج بیر ایز قالماییب)،

– «شبسترلی لر قفه خاناسی» (مرکزده)،

– «حاجی روح الله قفه خاناسی» (زنجیرده)

و بونلار تای باشقا قفه خانالار کی هئج بیر ایز اونلاردان قالماییب دیر.

قفه خانالارا کیم لر گلرمیش؟

اورمیه لی یازیچی، شاعر و مدنی چالیشقان، «رضا تقی زاده» جناب لاری ایله بو حقه دانیشدیغیمیزدا بئله دئدی:

«بوندان اول قفه خانالارا هامی گلردی؛ ایشچی، شاعر، یازیچی، مهندس، معمار و...! آنجاق زامان کئچدیکجه قفه خانالار بؤلوندولر و معمارلار قفه خاناسی، ایشچی لر قفه خاناسی، قوشبازلار قفه خاناسی، خوروزبازلار قفه خاناسی، شاعرلر، عاشیق لار ایله یازیچی لر قفه خاناسی آدلارینی داشیدیلار. هر قفه نین اؤزونه مخصوص مشتری لری اولدو

اورمیه ده. آتالاریمیزدان ائشیتیمیشیک، خوروزبازلار قفه خاناسیندا (دوشاپچی خانایا ائشیتیمیشیک) مختلف یئرلردن گلیب خوروز ساواشدیرلر. بیز چوخ یئرلردن خوروزبازلار بئله بیر قفه خانایا گلریمیش. بونلارین یانیندا، قفه خانالار معاملیه مکانی دا ساییلیردی. کیمی آلمانا باغچاسین اجاره یه وئیریدی، کیمی ائو آلمانا ایسته ییریدی و ... یئنی قفه خانالار آچیلاندان سونرا، قلیان لارین رونق تاپماسی ایله یاناشی، مشتری لر، قلیان چکک، سیگار چکک و ساده جه چای ایچیب واختینی سووشدورماق اوچون قفه خانالار آفاق قویدولار. اورمیه ده بونلاردان امام خیابانیندا «بولبول لر قفه خاناسی»، بازارباش دا «ذولفقار قفه خاناسی» نى آد چکک اولار. ذولفقار قفه خاناسی نین بؤیوک بیر حیطی وار ایدی و یای لاردا حیط ده اوتوروب قلیان چکیب، چای ایچرديلر. ایندیلیک ده ده قفه خانالاریمیز اوچ یئر بؤلونور: شهر ایچینده قلیان چکن لرین قفه خاناسی و عاشیق لار اوخیان قفه خانالار و کندلی لرین جمعه لر آچیق اولان قفه خانالاری. شهره کؤچموش کندلی لر جمعه گونلری قفه خانایا ییغیشیب، بیر-بیرینی یوخلایرلار. سسی خوش اولان لار تورکو ماهنی لار اوخیار و چای ایچیب کئف آپارارلار.

اورمیه لی گنج آراشدیرماچی و یازار «احمد اسدی» جناب لاری همین سوالا بئله جاواب وئیر: «اورمیه ده بیر چوخ عاشیق لار و شاعرلر بعضی قفه خانالاری اؤزلرینه ییغینجاقتی سئچمیشدیلر و اورادا شاگردلر، استادلارین یانیندا شعر اوخیوب یا دا ساز سسلندیردیلر. آیری شهرلر گلن عاشیق لار یا دا شاعرلر ده همین یئرلری سوراقلایب تاپیب اورمولو عاشیق لارلا، شاعرلرله گؤروشمیش لر، تانییاریمیشلار، بیر-بیریندن سؤز اویژنمیشلر.»

قدیم قفه خانالاردان بیر خاطره

آتا-بابالاریمیزدان سینهدن سینیه بیر ماراقلی خاطره نقل اولوب، بو زاماننا گلیب چاتیب دیر. اورمیه لی یازیچی «رضا تقی زاده» جناب لاری بو خاطره یه گؤره دئییر:

«آتا-بابامدان و قفه خانالاردان ائشیتیمیشیک، بیر زامان گلدی کی، ایلیک دفعه قفه خانالار رادیو گئیریلدی. آخشام لاری رادیو اولان قفه خانادا چوخ باساراق اولاردی و هامی ییغیشاردی خبرلری ائشیتسین. مش تقی آدیندا بیرری بوغدا میدانیندا کی قفه خانایا گئندن لردن بیرری ایمیش و تکجه آدام ایمیش کی اورادا فارسجا بیلریمیش. آخشام لاری قفه خانادا کی لاز گؤزله یرمیشلر مش تقی گلسمین. او گله لی، لاپ یوخاری باش دا اوتوردارمیشلار. او زامان ایکینجی دنیا ساواشی ایمیش و هامی ساواشین خبرلرینی بیلیمک ایسته ییرمیشلر. مش تقی خئیلاق قولاق آسارمیش و بیر ساعات دینمه یین! ساکت اولون! دئیندن سونرا، اوراداکی لار، خبرلر ده دئییلدیگینی سوروشاندان دئیرمیش: اوروک قازاندی! او بیر گون ده دئیرمیش: آلمان لی لار قازاندی.»

بیر زامان گلدی کی، ایلیک دفعه قفه خانالار رادیو گئیریلدی. آخشام لاری رادیو اولان قفه خانادا چوخ باساراق اولاردی و هامی ییغیشاردی خبرلری ائشیتسین.

▲ عكس: حسين محمودی

اورمیه‌ده بیر نچّه عاشیق‌لار و شاعرلر قفه‌خاناسی

عاشیق علی قفه‌خاناسی

اورمیه‌ده ایندیلیک‌ده آن اهمیتیلی عاشیق‌لار و شاعرلر قفه‌خانالاریندان بیر «قره‌آغاج‌لی عاشیق علی کریمی نین قفه‌خاناسی» دیر. ائکینجی مرتبه‌ده یئر آلمیش بو قفه‌خانا ایل لردیر بیر چوخ شاعرلر و عاشیق‌لارین بیغینجاق مکانی اولموشدور و رحمتلیک «دده‌کاتیب» ایله رحمتلیک «پورآذر» کیمی تانینمیش شاعرلرین گئتدیک‌لری قفه‌خانالاردان ایمیش. عاشیق علی نین دئیگینه گۆره، بورا آچیلمامیشدان اؤنجه اورمیه‌نین اسلام‌آباد منطقه‌سینده، آذربایجانیمیزین بؤیوک صنعتکاری، «عاشیق دهقان»، بیر عاشیق‌لار و شاعرلر قفه‌خاناسی آچمیشدی و بیر تعداد عاشیق‌لار ایله شاعرلر اورا گئدرمیش. آنجاق چوخ چکمیر اورا باغلانیر و عاشیق علی ۱۳۷۹-دا اؤزو، درویش‌لر کوچه‌سی نین آغزیندا، ایندیکی قفه‌خاناسینی آچیر و بوگونه کیمی آفاق اوسته ساخلایر. عاشیق علی بو قفه‌خانایا گۆره دئییر:

اورمیه‌نین اسلام‌آباد منطقه‌سینده،
آذربایجانیمیزین بؤیوک صنعتکاری،
«عاشیق دهقان»،
بیر عاشیق‌لار و شاعرلر قفه‌خاناسی
آچمیشدی و بیر تعداد عاشیق‌لار ایله شاعرلر اورا گئدرمیش.

«یاخین و اوزاق شهرلردن بعضی شاعرلر و عاشیق‌لار بورا گلیب اورمیه‌لی صنعتکارلارلا تانیش اولورلار. بو قفه‌خانا اورمیه‌نین فعال قفه‌خانالاریندان دیر و بورایا گلن لر فرهنگه، ادبیاتا و سازا علاقه‌سی اولانلاردیر. چوخ آز سایدا دا چای اوچون و کئچری اولاراق گلن لر اولور. منی یاشادان دا بو ائل ایچینده اولماقدیر. بلکه بورانی قلیان قفه‌خاناسی ائتمک‌له گلیریم بوندان داها چوخ اولاییلردی، آنجاق من هئچ واخت اؤزومه اجازه وئرمه‌میشم بورا ایندیکی وضعیتین الدن وئرسین و بونا دا فخر ائدیرم.»

عاشیق‌لار و شاعرلر قفه‌خاناسی ۱

همین آدلا تانینمیش قوجا قفه‌خانا، درویشلر کوچه‌سی‌له زنجیر فلکه‌سی‌نین آراسیندا یئرلشیب دیر. بو قفه‌خانا، بالاجا و اوزون سوو بیر محیطه مالک دیر و داها چوخ عاشیق

داستان لارينا و عاشيق هاوالارينا علاقه سى اولانلار گليزلر، نيهه كي آذربايجانين بويوك و قوجامان ساز ايله سوز اوستاسى، عاشيق دهقان هفته نين بير نچه گونونو بورادا سازينى سسلنديريو و سوز خزينه سيندن خلقيميزه پاى وئيرير. عاشيق دهقان لا بيرگه، بعضى گون لرده عاشيق محمد بورادا سازينى سسلنديريو. بعضى عاشيق لاردا گاهدان بورايا گليزلر. بو قفه خانادا فقط چاي وئريلير و قليان دان هئچ بير خبر يوخدور. قفه خانانى دولانديران لاردان بيرى ۲۴ ياشلى بايرام بابايى جناب لارى، قفه خانانين گئت-گنده رۇنق دن دوشمه سيندن ده سوز اچيب دئيير: «اينديكى جاوانلار بئله بير مكانا آز گليزلر و قفه خانالار يميز اولور قليان چكمه مكانى، نه سازين قدرى بيلينير، نه ده سوزون.»

عاشيق لار و شاعرلر قفه خاناسى ۲

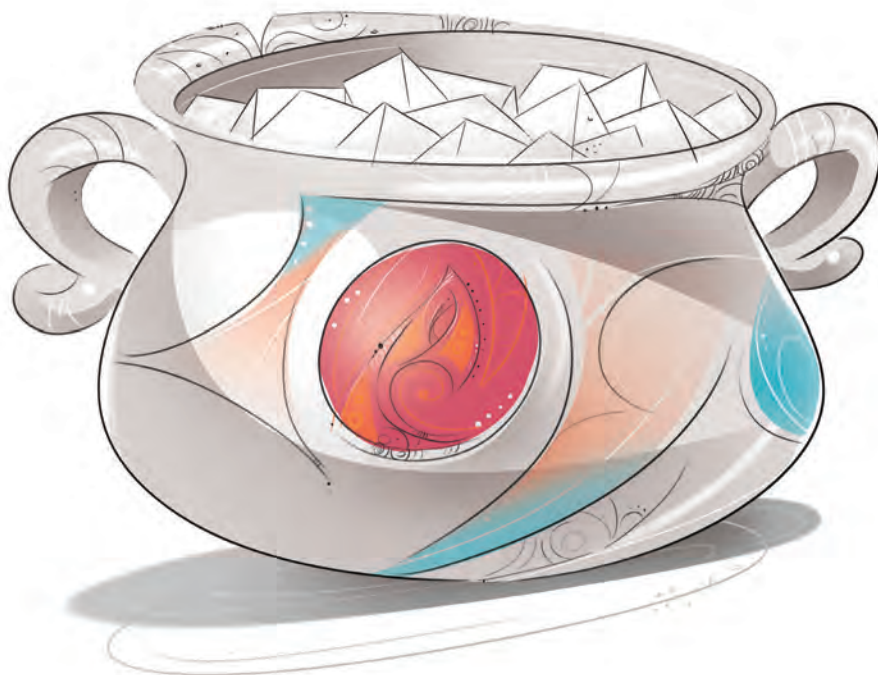
آتش نشانى چهارراه ايندا بير آبرى قفه خانادا شاعر و عاشيق لارين آدينا بزه نيبيدير و ۲۰ ايله ياخيندير هله ده قاپيسى آچيق قاليب، ائليميزين گل-گئت يئرى اولوبدور. بو قفه خانايا گيرديك ده بيرمى ايكي ياشيندا اولان عاشيق عسگر عبدالهى ني گورونجه آدامين يورقونلغو جانيندان چيخير. عاشيق آزادا چاليرو اوراداكى گوزل سسلى لر نوبه ايله چالينان هاوا ايله اويغون بير سوز دئييب اوخويورلار. قفه خانادا ايينه سالماغا يئريوخ ايدى و او گون قفه خانين رۇنق لى گون لرinden ايدى. مجلس قيزيشديقا عاشيقا و چايچى يا وئريلن انعام لاردا آرتيردى. ايكي مين، بئش مين و... آذربايجان موسيقيسى ايله ادبياتينا علاقه سى اولان هر كس، بير آن دا اولموش اولسا، بورادان دويوب، آيريلماق ايسته مهييردى، سانكى بو سوزلرى، بو سسلرى، ابدى اولازاق ائشيتكم ايسته ييردى! عين اله عقلمند جنابلارى، اوراداكى هوسكارلاردان بيرى اولان بو قفه خانايا گوره دئيير: «منيم يادىما گلنى، بورا بيرمى ايله ياخيندير بو جور فعال دير و هر قشردن بورايا گلن اولور، من اوزوم كارمندم. سونرا الى ايله اوچ-دورد نفر دن سونرا اوتوران بيرينى گؤستريب آرتيرير، او آقا مهندس دير، بعضا دؤكتورلردن دا بورا گلن اولوب. يعنى هر طبقه دن بورا گلن وار، ايشچى، كارمند، آزاد ايش له مشغول اولان و...»

يئنى جه آچيلميش عاشيق لار و شاعرلر قفه خانالارى

اوست ده آدلارى گلن قفه خانالارين يانيندا تزه ليكده بير-ايكي دنه ده بو آد دا يئنى قفه خاناي آچيليب او قفه خانالاردا يياواش-ياواش تانينماقدا ديرلار و هوسكارلارين و عادى وطنداشلارين ييغينچاق يئرى اولورلار. بئله قفه خانالار، اورميه ده مدنى و مجاهد خيابان لاريندا آچيليرلار.

عاشيق ذكريا قفه خاناسى

اورميه نين تانينميش ميدانى اولان، مركز ميدانى نين ياخينليغيندا، دميرچى خانايا چيخان كوچه لر ين بيرينده ده، اورميه لى صنعتكار يميز، «عاشيق ذكريا ملكى» نين قفه خاناسى يئرلشيب دير. عاشيق ذكريا اوزو هر گون آخشام عاشيق داستان لارين اورادا ساز چاليب اوخويور و دئديگينه گوره گون اورتادان قاباق سوز بيلن، گوزل سسلى مشتري لر اوخويار و آخشام اوست لرى ده اوزو ساز چاليب عاشيق داستان لارينى و ماهنى لارينى اوخويار. عاشيق ذكريا دا قفه خانالارين وضعيتندن گيللى لير و اميد ائدير آرتيق حمايت لرله بورا هميشه آياق اوسته قالا و بو جور ساز ايله سوز مكانى، قليان مكانينا چئوريله ميه. او دئيير: «قديم عاشيق فرهاد يا دا عاشيق درويش مركزده اولان ائلخانى و ميرغفار كيمى قفه خانالاردا اوخوياندا قالدير يميز لار (پيادا يولو) بئله دولو اولاردى و ساعاتلار جا عاشيق قفه خانادا مجلس قوراردى. آنچاق ايندى نه قفه خانالار يميزدان فايدالانا بيليريك، نه صنعتكارلار يميزدان و نه يازيق كى صنعتكارلار يميز اولوب گئدن دن سونرا تزه بيليريك كيمى ايتيرميشيك!» او آرتيرير: «بونلارلا ياناشى من هميشه عاشيق اولدوغوما فخر ائديرم و هئچ بير پول يا دا مقام ايله عاشيق ليغى ديشمه رم، نيهه كى، عاشيق توركون دده-بابا يادگارى دير.»

یازینی دینله یین

تبریزین «شاعرلر قفه خاناسی» قفه‌خانا، ادبیات کلاسی اولدو

حاجی هرizzly | شاعر

■ تبریز شهرینه، قفه‌خانالار شهر ی ده دئسک بلکه یانیلماریق. بو شهرین قفه‌لرینه دایر مختلف تدقیقاتلار اولماغینا رغما یئنه ده بو موضوعدا اجتماعی تدقیق ایش لری آپارماغا احتیاج دویولور. تبریز قفه‌لرینی داها آرتیق مختلف اجتماعی و مدنی صنف‌لرین و پئشه صاحب‌لری نین عمومی بیر شهر ساحه‌سینده بیغینجاق و دانیشیق یئری کیمی معنالاندیرمالی ییق. نییه کی بو شهرده هر بیر قفه‌نین اؤزونه مخصوص مشتری لری و معین اجتماعی و مدنی رول لاری اولموشدور. خصوصیه ده کئچمیش نئچه اون ایل لیک لرده بو اجتماعی و مدنی رول داها قاباریق شکیده اؤزونو گؤستریردی. اجتماعی و مدنی صنف و پئشه منسوبلاری نین پاتوغونا چئوریلیمیش بو قفه‌لر، بعضا اؤز آدلارینی دا مشتری لری نین منسوب اولدوغو اجتماعی صنفدن و یاخود پئشه‌دن آلمیشدیر. نمونه اولراق: عاشیق لار قفه‌سی، شاعرلر قفه‌سی، میرتچی لار قفه‌سی، نقاش لار قفه‌سی، داغچی لار قفه‌سی، شوفرلر قفه‌سی، کاشی کارلار قفه‌سی، کان‌کن لار قفه‌سی، خواننده لار قفه‌سی و...

بورادا، انقلاب دان سونرا تبریز ادبی محیطینده چوخ دَیَری لری رول اوینایان «شاعرلر قفه‌خاناسی»، اونون نئجه یارانماسی، مشتری لری نین ترکیبی و اورادا کئچن بعضی فعالیت لر حقیقده سؤز آچماق ایسته ییرم.

انقلابدان سونرا ایلرلر بویو سیخینتی چکمیش، آنجاق دیل لرینه، مدنیت لرینه و ادبی عنعنه لرینه صادق قالمیش آذربایجان شاعر و یازیچی لاری «تربیت» کتابخاناسی نین سالونوندا ادبی بیغینجاق لار کئچیریردیلر. بو ادبی بیغینجاق و اونونلا ایلیگیلی فعالیتلر «تبریز شاعرلر و یازیچی لار انجمنی» چرچیوه سینده اولوردو. بو ادبی انجمن آذربایجانین تانینمیش شاعر و یازیچی لاری یحیی شیدا، عباس صابری، محمدحسین مبین (شمشک)، فتحی خشکناهی، سلیمان ثالث، میرزه شهرک، احمد شایا (آلو) و بونلار کیمی ادبی شخصیتلرین تشبثی ایله قورولموشدو و انجمنین آرگانی «اولکر» آدیندا بیر مجله نشر اندیلیردی. چوخ تاسقله بو انجمن هله ایکی یاشینا دولمامیش معین گروه لار طرفیندن هجومو معروض قالمیش، رهبرلری و فعال عضولری دؤیولموش و انجمن ایسه باغلانمیش و آرگانی «اولکر» مجله سی ده بیر یوللوق سؤنموشدور.

بنله بیر شرایطین یارانماسی یئنه ده خلقین دانیشان دیلی اولان بو شاعر و یازیچی لاری یوواسیز قوش لار کیمی پریشان ائتدی. بیر مدت دن سونرا «فروغ آزادی» روزنامه سی نین بیناسیندا یئرلشن استاد یحیی شیدانین اوتاغی انجمنین امید اوجاغینا چئوریلدی؛ آنجاق اورادا ایش یئری اولدوغو اوچون چوخ گل - گنده امکان وئریمیردی.

استاد شیدانین اوتاغینداکی تشکیل اندیلن جلسه لرین بیرینده استادین طرفیندن قفه لرده ادبی بیغینجاق لاری تشکیل ائتمک تکلیفی ایره لی سورولدو و اواقدا حاضر اولانلار طرفیندن قبول اولوندو. تبریزین بازار آغزینداکی «کیان» پاساژی نین زئرزمیسینده «کیان» آدلی بیر بؤیوک قفه نظرده توتولدو. قفه چی علی آقا آدیندا گولر اوز بیر گنج ایدی. اونونلا دانیشیلدی؛ علی آقا ایسه تکلیفی ممنونیتله قارشیلادی.

او گوندن یواش - یواش تبریز ادبی انجمنی نین عضولری و حتی آذربایجانین باشقا شهرلریندن شاعر و یازیچی لار بو قفه یه گلدیلر. هفته ده ایکی گون (دوشنبه آخشام لاری و جمعه سحرلری) ادبی بیغینجاق اولوردو؛ بیغینجاقدا مختلف ژانردا شعرلر، داستان لار و باشقا ادبی یازی لار اوخونوردو و استادلار طرفیندن خصوصیه ده گنج لره تکلیف لر وئرلیردی، اونلارین اثرلری اصلاح اولوردو، و ادبی مباحثه لر کئچیریلیردی. عینی حالدا قفه ده سئچیلن ادبی اثرلر استاد شیدانین باشچیلیق ائتدیگی «آذری صحیفه سی» نده نشر اندیلیردی.

تبریز «شاعرلر قفه خاناسی» آذربایجانین بوتون شاعر و یازیچی لارینا سیغینجاق یئری اولموشدو. بورادا گنج لر، استاد صنعتکارلار، ادبیات هوسکارلاری سانکی بیر اوره ک له آذربایجان ادبیاتی اوجاغینا بیغیشمیشدی.

تبریزدن یحیی شیدا، محمود پدیده، محمد عابد، یوسف نجمی، منوچهر عزیزی، سلیمان ثالث، حاج موسی هریسی، رضا ایتگین، صمد ظهوری، احمد آذرلو، سلطان آبادی، حمید سخامهر، نجار اوغلو، درویش رنجدوزان، میرزا شهرک، حیدر اوغلو، عباس شب خیز، ذوالفقار کمالی، قهرمان حیدر خطیبی، نصیر پایه گذار، فریدون حصارلی، حاجی هریرلی، ائلدار موغانلی، مجید یالقیز، ایوب شهبازی (ایلدیریم)، امیرعلی مرشد، احمد شکیب، محمود میلانی، عبدالله وحدت، اسد آرش، حیدر نوروززاده، محمدحسین ملخی (طوفان)، بیوک آقا علیپور، احمد فرشی، جعفر دباغ (قائمی)، حسین آرزو، احمد شبگیر، آدلی، احد زمانی، مهندس تقوی، سئل اوغلو، قره خانلو، خسرو شاهی، بهرام ائلچین، احد باغبان، نادر شق، علی منفرد، کامران اسدی، رضا اورمان، جمشید علیزاده؛ سراب دان: یاور (بهرروز ایمانی) و حسن اسدی: اهردن عباس

استاد شیدانین
اوتاغینداکی تشکیل
اندیلن جلسه لرین
بیرینده استادین
طرفیندن قفه لرده
ادبی بیغینجاق لاری
تشکیل ائتمک
تکلیفی ایره لی
سورولدو و اواقدا
حاضر اولانلار
طرفیندن قبول
اولوندو. تبریزین
بازار آغزینداکی
«کیان» پاساژی نین
زئرزمیسینده «کیان»
آدلی بیر بؤیوک قفه
نظرده توتولدو.

بارز؛ اردبیل دن: محمدعلی نهنوندی (مغان)؛ مراغه دن حیدر عباسی (باریشماز)، نادر فتحی (آیدین)، رضا پاشازاده، عباس شاهین و مثمر عاصی، «شاعرلر قفه خاناسی» نین بیغینجاغیندا ثابت اشتراک ائدن شاعر و یازیچی لارایدی لار. بونلاردان علاوه بیر چوخ ادبیات هوسکارلاری و گنج لر ده بو ادبی بیغینجاق لارین اشتراکچیسی اولوردولار.

تبریز «شاعرلر قفه خاناسی» اؤز فعالیت دؤورونده تکجه ادبی بیغینجاق یئری یوخ، بلکه مختلف ادبی کلاس لارین دا تشکیل یئرینه چئوریلدی. بیر چوخ گنج لر آذربایجان ادبیاتی نین اساس لاری لا، خصوصیه ده آذربایجان شعرى له بورادا تانیشلیق تاپدیلار. بو کلاس لارین باشلانیشی دا استاد شیدانین تکلیفی ایله اولدو. بئله کی اونولا «آذری صحیفه سی» نه امکداشلیق ائدن گنج لر قفه یه گلن ادبیات هوسکارلارینا ادبیات کلاس لاری تشکیل ائتمه یی تکلیف ائتدی.

بیر گون قفه نین بیغینجاغی داغیلاندا سونرا استاد شیدا قفه نین بوجاغیندا سوال لارینی استاددان سوروشماق اوچون انتظاردا اوتوران دؤرد نفر گنجی چاغیریب، منی اونلارلا تانیش ائتدی. سونرا دئدی کی، باشقا دوستلارینلا بو گنج لر ده هجا و عروض وزن لرینی اؤیزده جکسینیز. گنج لرله هفته نین ایکی گونونو (یکشنبه و جمعه آخشام لارینی) کلاس گونلری کیمی ائله شاعرلر قفه سینده تعیین ائتدیک. تعیین ائتدیگیمیز گونلر هوسکارلارین سایى گونو گوندن چوخالیردی. قفه نین بیر بوجاغیندا کلاسی تشکیل ائدیردیک؛ هجا وزنی له باشلادیق و عروض وزنینه ده مراجعت ائدیردیک، آنجاق منتظم بیر آموزش اولموردو. او ایل لر تاسفله بو ساحه لرده کتاب چوخ آزو یوخ حدینده ایدی. بو مشکلی حل ائتمک اوچون شاعر دوستوم ائلدرا موغانلی ایله مصلحت لشدیم. او دادیما چاآندی و کلاس لارین درس کتابلارینی تهیه ائتمه یه سؤز وئردی. چوخ آز بیر مدته آغاموسی آخوندوفون «شعر صنعتی و دیل» کتابینی کریل الفباسیندان عربجه یه کؤچوروب اختیاریمیزدا قویدو. سونرا «قایناز سؤز چشمه سی» آدلی بیر کتاب عرب الفباسینا کؤچورولدو. بو ایکی کتاب قفه کلاس لاری نین اساس درس کتابلاری اولدو.

کتابلار قورتاراندا سونرا استاد شیدا کتاب لارین بوتون متن لرینی «فروغ آزادی» روزنامه سی نین «آذری صحیفه سی» بؤلومونده نشر ائتدی. بو کلاس لارین دوامیندا استاد شیدا ایله یاخیندا امکداشلیق ائدن گنج لر «فروغ آزادی» روزنامه سینده ایکی اؤزل بؤلوم «اوشاقلار باغچاسی» و «گنج لر» عنوانی آلتیندا نشره حاضیرلادیلار. بو ایکی اؤزل بؤلوم بو روزنامه نین «آذری صحیفه سی» حصه سینده ۱۳۶۹ نجی ایله دک نشر ائدیلدی. سونرالار نثرین شعره نسبت انکشاف ائتمه مه سینى نظرده آلراق او دؤورون گنج شاعری و استاد شیدانین یاخین امکداشی «ع. چاپار» آذری صحیفه سی نین هر هفته بیر نومره سینى نثر ادبیاتیندان نمونه لر» آدلی صفحه یه اختصاص وئردی. بو صحیفه سونرالار شاعر چاپارین باشچیلیغی ایله «قار چیچگی» عنوانی آلتیندا نئچه ایل نشر ائدیلدی.

تبریز «شاعرلر قفه خاناسی» نین فعالیتلری نین دوامیندا ارشاد اسلامی اداره سی طرفیندن ادبی انجمن تشکیل ائدیلدی. بو زامان ارشاد اسلامی اداره سی نین رئیسى «آقای رنجبر» اولموشدو. یئنی دوزلمیش انجمن یین اداره هیئتی ترکیبینه: شیدا، عابد، سلطان آبادی، پدیده و... داخل اولدولار. یئنه ده «تربیت» کتابخاناسی نین سالونوندا هر هفته چرشنه آخشام لاری شاعر ایوب شهبازی (ایلدیریم) یین آپاریجیلیغی ایله ادبی اجلاس کئچیریلیردی و بعضا موسیقی ده ایفا اولونوردو.

بئله لیک له تبریزین «کیان» پاساژى نین زئرمیسینده کی «شاعرلر قفه خاناسی» نین فعالیتی دایانديریلدی؛ آنجاق بونا باخمایارق بعضا تربیت کتابخاناسیندا ادبی انجمن قورتاراندا سونرا شاعرلر و یازیچیلارین بیر چوخو جای ایچیب، ادبی مباحثه لر ائتمک اوچون یئنه ده «شاعرلر قفه خاناسی» نا اوز قویوردولار.

نئچه ایل بوندان اول «شاعرلر قفه خاناسی» نا باش وورماق ایسته دیم. اورایا گئتدیم. قفه بیغیلیمیشدی و قفه چی علی آقا و یئرده باشماق ساتیردی.

دوربین بین قارشیسیندا

عکس: ایشیق درکیسینین آرشیوندن

■ ۱۹ آگوست بین الخالق عکاسلیق گونو کیمی تانینیر. ۱۲۲۱نجی ایلده، محمدشاه قاجارین امری ایله، عکاسلیق دوربینی ایرانا گتیریلدی. او گوندن، دوربین قارشیسیندا دوران هرکس، اؤزونو داها یاخشی، داها مهربان و داها انصافلی گؤسترمک ایسته ییر. ائله بو عکس ده، «کمیسریای ناحیه ۲ غرب و مرکز» ین امنیه لری کیمی.

کینساریای ناجرہ ۲۰۰۰

(۱۳۰۱)

❧ یازینی دینله یین

من، ماشین کرایه سی و کتاب

| محمد حبوطن | یازیچی |

(ت) نئچه هفته دیر ماشینیملا ایش یئرینه گئتدیگیمده، یولوم اوسته اولان مسافرلری ده میندیریم. هر جور آدم ماشینا مینیر: جوان، یاشلی، گولراوز، قاش-قاباقلی، شیک گئینن، حالی یاخشی یا دا پیس اولان... هر صنفدن: دولت ایشچیسی، ایشچی، معلم، طلبه، آزاد ایش صاحب لری و ...

بعضی لری سحر چاغیندان یورغون، بعضی لری ایسه ۳۰-۴۰ ایل گولمه ینلر کیمی گۆرونورلر. یول لاری اوزون اولسا یاتارلار، یاتماسالاردا بیر سؤز دانیشمالار. بیر چوخو جیب تلفون لاری ایله مشغول اولارلار. البته غربدن تهراندا داخل اولدوغوموزدا، تهرانین توزلو و کیرلی هاواسی او قدر ده گۆرمه لی دئییل... هر گون همت اتوبانی نین اطرافیندا بیر گۆی دلن گۆزه گۆرونور و سونا داغلاردا یاواش-یاواش گۆزدن ایتیر.

ماشینداکی سس سیزلیک تکجه مسافرلرین یئنمک ایسته دیکلرینده پوزولور: «آقا کیرایه نه قدر اولور؟!»، «کیرایه آلمیرام» دئییرم. ماراقلانیرلار. سۆزومون آردینی توتوب دئییرم: «کیرایه یئرینه بیر تکلیفیم وار، ایسترسینیز قبول ائدین». بیر آزجا جدی لشیلر. یئنمک ایسته یین مسافر سوروشور: «نه ایش گۆرمه لی ییک؟!»، «اگر ایمکانیزدا وار بو گون بیر ساعات کتاب اوخویون» دئییرم. آرتیق اووجوم آپیلیب، دیگر مسافرلر ده کیرایه عوضینه نه ائدجک لرینی بیلیرلر! مسافرلرین رئاکیسلاری فرقلی دیر. بعضی لری سویوق بیر دوارانیش لا تشکر ائدیب یئنیلر؛ بعضی لری تکلیفیمی یئرینه یئتیردیک لری حقه ده سؤز وئریلر. بعضی لری نین منیم تکلیفیمه احتیاجلاری اولمامیش کیمی، اؤزلری مطالعه اهلی اولدوق لاری اوچون گولومسه ییب قیسا بیر دانیشیغین باشلانماسینا سبب اولورلار. بعضی لری ایله ده دیلداش اولدوغوم اوچون «چوخ ساغ اول!» دئییب تشکر ائدیرلر.

نادر حال لاردا، بیر شخصین تکرار مسافریم اولماغی نین امکانی وار. مثال اوچون، دونن نئچه گون اول میندیردیگیم جوان بیر اوغلانی یئنی دن میندیردیم. اؤزو دانیشماغا باشلادی. «وئردیغینیز سؤزه عمل ائتدینیزمی؟! کیرایه حقینیزی اؤده دینیزمی؟!» سوروشدوم. نه دئدیگیمی باشا دوشوب «بلی» دئدی. «هانسی کتابی اوخودونوز؟!» سوروشدوم. «اشک سبلان» کتابینی دئدی.

نئچه گون اول ده، مسافرلریمین بیر یئنیب تشکر ائتدیگینده دئدی: «سیز کی کیرایه آلمیرسیز، هاردان مسافرلرین وئردیک لری سؤزه عمل ائدیب کتاب اوخودوق لارینی بیلیرسیز؟!» ماشیننی مناسب بیر یئرده ساخلاماغا چالیشیرکن دئدیم: «اون لارا گووه نیرم، اعتماد ائدیرم.»

بو آن دا، آرخاداکی ماشینین آردیجیل سیقنال سسی، ماشیننی پیس یئرده ساخلا دیغیمی آنلاتدی. ائله سیقنال چالیردی، سانکی بدنی نین هانسی سا عضوو قاپی آراسیندا قالب دیر! آرخاداکی ماشینین سوروجوسونه اعتماد ائتمه دن سرعتله حرکت ائتدیم و مسافر ایله دانیشیغیمیز یاری دا قالدی. آرخا صندلده اوتوران ایکی مسافر، اعتماد و وطنداشلیق علاقه لری نین سویه سی حقه ده دانیشیغی دوام ائتدیردیلر. آشاغیداکی اوچوموزون آراسیندا گئدن ۲۰ دقیقه لیک صؤحبتین خلاصه سی دیر:

بو گون، جمعیتین انکشاف و ایره لی لمه سی موضوع سوندا، اقتصادی، انسانی و مدنی سرمایه یانیندا، دیگر بیر سرمایه،

بلکه ده داها اهمیتلی اولان بیر سرمایه، یعنی «اجتماعی سرمایه» دن صۇحبّت گنڊیر. اجتماعی و اقتصادی علم لر تدقیقاتچی لاری نین فیکریجه بو سرمایه دنیانین گئری قالمیش اؤلکه لری نین انکشافیندا اونودولموش بیر واسطه دیر. بونا گۆره ده امکداشلیغی، ایش بیرلیگینی و هم رای لیگی آسانلاشدیران اعتماد، قایدالارو شبکه لر کیمی اجتماعی ارگان لار جمعیتی اورتاق بیر هدفه چاتدیرماق اوچون لازم و گرکلی گۆرونور.

اجتماعی سرمایه عمومی شکیلده، خصوصیلده ده اعتماد و ایش بیرلیگی نورمالاری چرچیوه سینده اولدوقدا، انسان لارین عمومی پرابلم لری نین حلینده یارديمچی اولابیلیر و بئله بیر شرایطده دیر کی جمعیتین هامیسی اونون برکتیندن فایدالانا بیلیرلر.

اجتماعی سرمایه موضوعونو سمبولیک اولاراق بئله آنلاتماق اولار: «بیلدیگینیز اهمیتلی دئییل، کیم لری تانیدیغینیز اهمیتلی دیر!»

اجتماعی سرمایه نین اوچ اساس فاکتورو «اجتماعی اعتماد»، «اجتماعی هم رای لیک» و «اجتماعی اشتراک» دان عبارت دیر. بو اوچ مولفه بیر-بیرلری ایله قارشیلیق ایلگی ده دیرلر و هر بیر یسی او بیرینی گوجلندیریر. بو آرادا اجتماعی اعتماد باشقالارینا نسبت آن اهمیتلی فاکتوردور. جمعیت آراسینداکی اعتماد انسان لاری بیر-بیرینه باغلا ییر و اولارین داغیلماغینا مانع اولور.

اجتماعی سرمایه کلان سویه ده، بؤیوک قوروم لارین (دولت، سیاسی حکومت، محکمه سیستم لری) آراسیندا اولان استراکتور علاقه لری احاطه ائدیر. بو سویه ده، سیاسی حاکمیتین قایدا-قانون لاری، سیاسی اشتراکین نه درجه ده اولماسی و سیاسی قوروم لارین فورمالاشماسی کیمی رسمی ایلیشیک و استراکتور علاقه لر اجتماعی سرمایه نین اجزاسینی و سیاسی حاکمیتده اولان اعتماد اونون اساس فاکتورونو تشکیل ائدیر.

بعضی اقتصادچی لار شرقی آسیا اؤلکه لرینده اولان اقتصادی انکشافین یوکسک آرتیمینی اونلاردا اولان اجتماعی سرمایه آرتیمی ایله علاقه ده گۆرونور. یوکسک اجتماعی سرمایه یه مالک اولان اؤلکه لر دمکراتیک سیاسی سیستمه و چیچکلنمیش اقتصاددا مالکدیرلر.

بوگونکو جمعیتین آلت قاتیندا کؤک سالان محو ائدیلیمش اجتماعی سرمایه، او زامان اؤزونو گؤستریر کی، عمومی و ملی بیر منافع اوزه رینده دولت له ملت و یاخود ملتین اؤز ایچینده هم رای لیک، اشتراک و قارشیلیق اعتماد کیمی فاکتورلار لازم و گرکلی گۆرونور و دولت اؤلکه انکشافی اوغروندا اجرا ائدیگی ملی پروژه لرین اوغورلا یئکونولاشماسیندا ملتین اعتمادینا، اشتراکینا و هم رای لیگینه احتیاج دویور. بئله بیر دورومدا دیر کی، اجتماعی سرمایه نین آشاغی سویه ده اولماسی، بو ملی پروژه لرین ملت طرفیندن مثبت قارشیلانماسینا سبب اولور. نمونه اولاراق دولت طرفیندن «نقدی یارانه» لرین آییناماسی ایسته یی یالنیز ملتین دؤرد فایز ی طرفیندن قبول ائدیلیر.

اجتماعی ساحه ده آنورمال سوروجولوک داورانیش لاری، انسان لارین دؤزوم لری نین آزالماسی، کوجه ساواش لاری نین چوخالماسی، وطنداشلیق حق لری نین هده لنمه سی و عمومی امکداشلیق مدنیتی نین آرادان گئتمه سیندن توتوموش، اقتصاد ساحه سینده انسان لارین مال و خدمت قیمت لرینی اؤز باشینا چوخالتمالاری، فردی منفعت، دلار و سکه آل-وئری نین اقتصادی قازانچ اوچون قیزیشماسی، انرژی منبع لرین حدسیز استفاده و ... جمعیتده کولکتیو احوال-روحیه نین آزالماسی، اجتماعی اشتراک و اعتمادین آرادان گئتمه سی نین نتیجه سینده دیر؛ باخمایاراق کی، بیزیم اؤلکه ده اعتماد سیزلیغین تاریخی کؤک لری وار و اؤلکه نین اجتماعی-سیاسی عؤمر و بویونجا سیاسی استراکتوردا یئرلشن امر ائدیجی و یوخاری دان آشاغی قدرت سیستمی بو اعتماد سیزلیغی انسانلارین آلت شعورلارینا داخل ائدییدیر. او قدر کی، بیزیم مدنیت و ادبیاتیمیزدا استفاده اولونان «اؤز چولونو سودان چیخارتماق»، «بۆرکونو برک توتماق»، «آستا گنڊیب، آستا گلیمک»، «قابلاما منیم اوچون قاینامیر سا...» و بونلار کیمی مثل لرده ده اؤزونو گؤستریر. بونا باخمایاراق، جمعیتین سیاسی-اقتصادی (خصوصی ایله انسانلار آراسینداکی صنف فرق لری) دورومونون تاثیرینی، یارانان اعتماد سیزلیقدا و اجتماعی هم رای لیگین و اشتراکین آزالماسیندا (عمومیتله اجتماعی سرمایه نین آزالماسیندا) گۆردن قاچیرمالمالی ییق.

آبیده لریمیز «بابک قالاسی»

مسعود داوران | مرمت متخصصی |

عکس: بهنام نزدیان

📱 یازینی دینله یین

■ «بابک قالاسی» شرقی آذربایجانین کلیبر شهری نین گون باتان طرفیندن ۶ کیلومتر آرالی، «قیز قالاسی» آدلانان بیر داغین ذیروه سینده یئرلشیپ، ۲۳۰۰ - ۲۶۰۰ متر هوندورلوگونده دیر. «بابک قالاسی» نی بوتؤو بیر سیلدریملی داغلار و چوخ سویوق ساحه اولدوغو اوچون قیسا بوی مئشه آغاچ لاری، پالید، قوز، توت، زغال، آلچا، فیندیق، زریش، گیلان، چالی، و انلاتلار مخصوص گئیش چاییرلیق و یایلاق ساحه لری احاطه اندیدیر. قیشدا چوخ سویوق و قارلی، یازدا و یای دا ایسه یاغیشلی و چیسگینلی دیر.

«بابک قالاسی» نی هر بیر یاندان ۴۰۰-۶۰۰ متر درینلیکده اولان دره لر دؤوره له ییب ال چاتماز دیر. یالنیز ائنسیز بیر یولدان اونا چاتماق اولار. بؤلگه یه حاکم اقلیم، سویوق اقلیم دیر، آنجاق بؤلگه نین طبیعی گؤزللیگی چوخ آز گؤرونن نمونه لر دندیر. قالانین هنده ورینده کی داغ سولاری «قره سو» و «کلیبر چایی» واسطه سیله نهایت «آراز چایی» نا تۆکولور.

قالایا گئتمک اوچون مناسب یول تبریز - اهر - کلیبر یولودور. اورداندا قالایا چاتماق اوچون کلیبردن گون باتان طرفینه، «شجاع آباد کندی» نه دوغرو اوچ کیلومتر یول گئدیلمه لیدیر. بو کنده چاتمامیشدان «قالا دره سی» آدلی توریسیم کمپی وار. بو کمپ دن اوچ یول ایله قالایا گئتمک اولار: «قالا دره سی یولو»، «شجاع آباد یولو» و «یورت یولو».

■ «قالا دره سی» یولو: قالا دره سی کمپیندن باشلانیر، یام یاشیل دره دن، سیخ بیر مئشه دن و سولو چایلاقلاردان کئچیر، نهایت قالانین هوندور سیلدریم قالایاری آیاغینا چاتیر؛ سونرا دیک بیر یاماجی چیخماق لا قالایا یئتیشر. قالایا چاتان بو یول چتین بیر یول دور.

■ «شجاع آباد» یولو: ایکی کیلومتر «قالا دره سی» کمپیندن سونرا شجاع آباد کندیدن باشلانیر. بو کندین یاخینلیغینا تیکیلن «بابک هتلی» نین کناریندان مینه یاخین پیله ایله یومشاق بیر یاماج لا اوزو یوخاری چیخماق و «داش درینده» دوغرو یول گئدیلمه لی دیر. بو یول راحت بیر یولدور و هامی اوچون مناسب دیر.

■ «یورت» یولو: شجاع آباد کندیدن ایکی کیلومتر آرالی «آینالی قوروغو» و «مکیدو چایی» نا دوغرو گئدیپ، سونرا ساغا دؤنوب، کؤچری لرین یورت لاریندان کئچیب، اوردان دا «داش درینده» چاتماق اولار. بو یول ایکینجی یولا نسبت چتین و بیرینجی یولا نسبت راحت دیر. هر اوچ یول نهایت بابک قالاسی نین یئرلشدیگی ساحه ده سیلدریملی بیر داغ یولو ایله داریسقال و دولانباچ بیر داش دالاندا کئچرکن، قالانین حیطینه چاتیر.

«بابک قالاسی»، «خرمی لر» حرکاتی ایله باغلی دیر. «خرمی لر» حرکاتی عرب استیلا سینا قارشى استقلال مبارزه سی کیمی یارانیر و ۲۰۱ - ۲۲۲ هجری ایل لرینه قدر اوزانیر. حرکتین آیینا جاقلی و تراژیک سونونا رغما، اونون ایران چرچیوه سینده گندن باشقا خلق حرکاتی و نهضت لره قویدوغو تاثیرى دانیلماز دیر. باخمایاراق کی «خرمی لر» حرکاتی بیر سیرا شاهلیق سارایلاریندان مایالانان و دشمن خدمتینده اولان تاریخچیلر طرفیندن قینانیر و اونا خوش مناسبت بسلنمیر، آنجاق ایسترایسته مز، بو حرکتین مختلف یؤن لری تاریخی اثرلرده اؤز عکسینی تاپیب دیر. او جمله دن: «تاریخ طبری» (محمد بن جریر طبری)، «نزهة القلوب» و «معجم البلدان» (یاقوت حموی)،

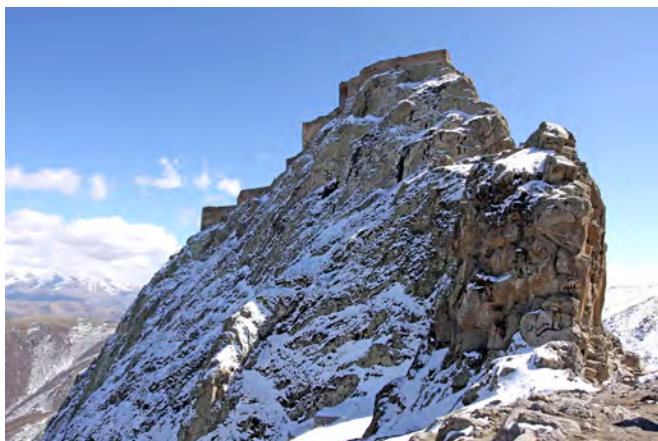
یقین کی اوزاق
دؤورلردن «بابک
قالاسی» نین
اطرافیندا یاشایش
یئرلری اولموشدور.
کلیبر و اونون اطراف
بؤلگه لرینده
اسلام دؤورونه
مخصوص اشیالارین
تاپیلما سی
بو بؤلگه ده
یئددینجی عصره
قدر انسان لارین
یاشادیغی
گؤستریلیر.

▲ عكس: سایت همگردی

«تاریخ و جغرافی دارالسلطنه تبریز» (نادر میرزا)، «البلدان» (ابن الفقیه)، «سیاستنامه» (نظام الملک)، «گزیده تاریخ» (حمداله مستوفی)، «الفرق بین الفرق» (عبدالقاهر بغدادی)، «الفهرست» (محمد بن اسحق بن ندیم)، «الملل و النحل» (بن کریم شهرستانی)، «البداء و التاریخ» (ابونصر بن مطهر بن طاهر مقدسی)، «مجمع التواریخ و القصص» (ابن شادی اسدآبادی) و «روضه الصفا» (محمد بن خوند شاه). «بابک» قالاسی نین تمل داشی نین قویولماسی تاریخیندن و اونون ایلک پلانیندان دقیق بیلگی لرلده یوحدور. محدود آرخالوگی آراشدیریجیلار و معمارى اوسلوبلارینی تدقیقلشدیرنلره گؤره، بو بینانین ایلک تملی اشکانی لر و میترائیستی ابنانجلار دؤورونده قویولموش؛ ساسانی ایمنپریاسی دؤورونده گئیشلنمیشدیر. سونرالار خرمی لر قالانین مؤوقعینی مناسب گؤردوکده اونو یئنی دن برپا ائتمیشلر. هجرتین ۶نجی و ۷نجی یوزایللیک لرینده - آتابای لار دؤورونده - قالادا یئنی دن تعمیرات ایشلری آپاریلیر و آرتیرمالار اولور.

یقین کی اوزاق دؤورلردن «بابک قالاسی» نین اطرافیندا یاشاییش یئرلری اولموشدور. کلیبر و اونون اطراف بؤلگه لرینده اسلام دؤورونه مخصوص اشیالارین تاپیلماسی بو بؤلگه ده یئددینجی عصره قدر انسان لارین یاشاماسی گؤستریلیر.

مختلف تاریخی کتاب و سندلرده بو قالا باشقا آدلارلا او جمله دن: «بذ قالاسی» و «جمهور قالاسی» آدلاری ایله ده قئید اولوبدور. «خرمی» لرین رهبری «بابک» ۲۰ ایلدن آرتیق بو قالانی «عباسی لر» علیهینه مبارزه سنگرینه چئویردیگی اوچون «بابک قالاسی» آدی ایله ده تانیلیر.

«بابک قالاسی» ۱۳۴۵ نجی شمسی ایلینده ۶۲۳ نومره ایله ایرانین ملی آبیده لر سیاهه سینده قئیده آلینیب، ۱۳۷۶ نجی ایلدن شرقی آذربایجانین «میراث فرهنگی اداره سی» طرفیندن اوندا تعمیرات و برپا ایشلری آپاریلیبدیر. برپا ایشلری اثناسیندا یئنی بینالار و اثرلر ده اوزه چیخمیشدیر. همین ایلدن قالایا گلن لرین آسان یول ایله یول ائتمه لری اوچون داش پیلله لر قورولوب، ایندیلیکده قالادان گوروش ائتمک چوخ آسانلاشیبدیر.

بیر نچه ایلدیر کی آذربایجانین مختلف شهر و کندلریندن تیر آیی نین اونونجو گونو «بابک خرمی» نین دوغوم گونونو قئید ائتمک اوچون بیر چوخ انسان لار قالا اطرافینا توپلاشیر، شعر، موسیقی و دانیشیق ایله بو گونو قئید ائدیرلر.

«اٲو» فېلمى حقىنده «اصغر يوسفى نژاد» ايله دانىشىق

اۋز دېلىمده فېلم چكىرم

| زېنب كاظم خواه | ژورنالىست

|| يازىنى دېنلەيىن ||

ت) «اصغر يوسفى نژاد» اۋتن ايل، فجر فېلم فستيواليندا، «اٲو» فېلمى ايله اشتراك ائتمىشدير؛ رٲيسورلوقدا چوخ دا اوزون سابقهسى اولمايان بير رٲيسوردان شاشيرديچى بير فېلم. فېلمين آديندان توت، چوخ اويونچولو فضالار، اوزون سكانسلى پلانلار، ياخشى اويونلار و باشقا - باشقا اۋزلىك لريوسفى نژادين ايلك سينما فېلمينه اۋزلىك بير خاصيت بخش ائتمىشدير. همين اۋزلىكى اوچون، فېلم تماشاچىلارين رغبتىنى قازانمىش و فستيوالين «هنر و تجربه» بۇلومونده اكران ائدليمىشدير. فېلم، مناقشهلى بير صحنه، آتاسى اۋلموش بير قىز و دفن مراسى اوچون اونون ائوه دۇنمهسى ايله باشلانير. آنجاق اٲو، عزادارلىق مراسى اوچون ائوه گلن بوتون انسانلارين تشرىح اوتاغينا چئوريلير. فېلم حقىنده اصغر يوسفى نژاد ايله آپاردىغىمىز دانىشىغى اوخوبا بيلرسىنيز.

■ فیلمین آدی «اٲو» دیر، بو ایسه، وطن، آنا بطنی و بو کیمی چٲشیدلی سیمبول لاری احاطه ائدیر. فیلمی گٲررکن، اصلا «اٲو»ی دوشونمورسوز و فیلمین سونوندا باشا دوشوروک کی، «اٲو» بیر حادثه نین مرکزی اولوب. هانسی سببه گٲره فیلمین آدینی «اٲو» قویدونوز؟ سناریودا، اٲل دن فیلمین آدی «اٲو» می ایدی؟

■ اٲل ده، فیلمین آدی «اٲو» دئییلدی. سناریونو یازارکن، حتی چکیم اجازه سینده آدی «تشریح اوتاغی» قیده آلینیب. بعضی دوست لارین تکلیفینه گٲره فیلمین تورکجه اولدوغونو نظره آلاق، اونون آدی نین تورکجه اولماسی داها اویغون گٲوروندو. بیز ایسه فیلمین آدینی «اٲو» قویدوق. بیزیم اساس مقصدیمیز فیلمه، تورکجه عنوان تاپماق ایدی. آنجاق سیزین ده اشاره ائتدیگینیز کیمی، بو عنوان، بیر قدر چٲشیدلی تفسیرلره آچیق دیر و فرقلی معنا لار اوندان چیخارتماق مومکوندور. یاشاییش یٲری، تاوان، قاپی، پنجره یه مالک اولان بیر مکان دان توت، هر کسین شرایطی و دورومونا باغلی اٲزل معنا لارا قدر. منیم ذهنیمده بیر شئی لر وار ایدی، آنجاق فیلمین آخیشیندا تماشاچی نین ذهنی اشتراکینا زمین یاراتماق منیم اوچون اٲنملی ایدی و سیزین کیمی تماشاچی لارین، اٲز تصورونه گٲره «اٲو»ی اٲزونه معنا ائده بیلمه سی اهمیتلی ایدی. بلکه ده باشقا عنوان فیلمه وٲره بیلردیم؛ آنجاق «اٲو» چوخ گٲنیش معنالی دیر و هر کس اٲز دوشونجه سینه گٲره اٲنو منیمسه بیر. اٲزل لیک له، بو فیلم ده اٲو ایله علاقه دار داها فرقلی بیر تصویر گٲوروروک. بیلیرم، دٲدیگینیز تعریف لره، «هویت»ی علاوه ائده بیلهرم یا یوخ، آنجاق بیر آیدین تعریفله بو ابهاما مانع اولماق ایسته مه دیم. فیلم ده ابهام و شبهه نی یاراتماغا چالیشدیم، آنجاق بو ابهام ائله اولمالی دی کی، تماشاچی اٲنو قاوارایا بیلسین و ذهنی بو شبهه نی اورتادان قالدیرماق اوچون اشتراک ائتسین. بونونلا دا فیلمین عنوانینی، تماشاچی نین منیمسه یه بیلدیگی فاکتورلارا علاوه ائده بیلدیم.

■ قیدینیزه گٲره، فیلمین آدی، «تشریح اوتاغی» اولاجاق ایدی. بو اساسدا، آدام لارین شخصی تی تدیرجله تشریح اولونمالی ایدی. بدن ارگان لاری نین تشریح ائدیلدیگی و پروبلئم لرین آیدینلاشدیریلدیگی تشریح اوتاغیندا کی کیمی. بو فیلم ده، دٲمک اولار کی سیز، آدام لاری بیر نوع تشریح ائدیر سینیز. آدام لار قضاوت ائدیلیر و ناغیلین یاخشی آدامی، سونوندا پیس آداما چٲوریلیر. بو کاراکتر تشریحی سیزین فیلمینیزده گٲورونن بیر غالب پٲسیخولوژیک یٲن دور.

■ «تشریح اوتاغی» عنوانینی دیشیدیردیگیمیز دلیل لری نین بیری، عنوانین بو موضوعا بیر باشا توخونماسی ایدی. دٲمک، تماشاچی عنواندان آلدیگی آیدین ذهنیت له، فیلمه گیریر. بو ایسه ماراقلی اولموردو. آنجاق من، سیزین دوشونجه نیزین ترسینه اولاراق، انسان لاری قضاوت ائتمک له ماراقلانیردیم. سیزین بحث ائتدیگینیز یاخشی آدام لار و اون لارین کاراکتر نین باشقا یٲنلرینه توخونماق، اصلینده منیم قضاوتدن قاچماقدا اٲزل شیوه م ایدی. قضاوت ائتمک ایسته سه ایدیم، کاراکترین یاخشی یا پیس اولدوغونو آیدینجاسینا اعلان ائتمه لی ایدیم. اصلینده سناریست یا رٲژیسور اولاراق بو انسان لارین یاخشی یا پیس اولماسی حقیقده کسکین قرار آلماق یٲرنه، کاراکتر لارین مختلف یٲنلرینی اورتایا چکه رک تماشاچینی بو قضاوته داخل ائتمک ایسته دیم. بونونلا دا تماشاچی اٲز بیلدیک لرینی و تجربه لرینه اساسا، آدام لارین داورانیشی و دانیشدیغینی قیمت لندیریر. یوخسا من بو آدام لارا پیس و سوچلو یا یاخشی و مقدس گٲزو ایله باخسایدیم، تماشاچی نین قضاوتینه یا اویونچولارین چوخ ساحه لی کاراکتر دانیشمالارینا یٲر قالمادی. بونا گٲره ده قضاوتدن اوزاق گریب، کاراکتر لارین چٲشیدلی ساحه لرینی اورتایا چکیب، بونونلا دا تماشاچی یا اٲز خصوصی تجربه لرینه اساسا، کاراکتر لار و اویونلار حقیقده قضاوت ائتمه یه زمین یاراتماغا چالیشدیم.

■ فیلمده چوخ اوزون مقدمه دن سونرا اصلی حادثه یه چاتیر سیز. بئله نظره گلیر کی، فیلمین آن ذیره و نقطه سینه چاتماقدا، بو چوخ اوزون مقدمه اولوب. سیز، بیله - بیله تماشاچینی آسیلی ساخلا ییب، اونا بیر دن ضربه ائدیر مک ایسته دینیز، یوخسا سناریونون گٲنیشی بئله ایدی؟

■ تماشاچی یا ضربه ائدیرمه نیتیم یوخ ایدی.

■ مقصد منفی ضربه دئییل می ایدی؟

■ تماشاچی یا شوک ائدیر مک، فیلمین سونونون اصلی هدفی دئییل ایدی. بیزیم اولاییمیز یوخدور. بیرینجی سی،

فیلمین سونوندا چوخ اۇنجه دن باش وئرمیش و یالتیز واختی نین یوباندریلدیگی بیر حادثه دن سۆز ائدیریک . بیز بیر حادثه ایله اوزبه اوز اولموروق . بلکه وار اولان بیر حادثه نین اۇنوندکی پرده نی قالدیریریق . فیلمی چوخ یاخشی تعریف له دینیز . نه ایسه کی فیلم حادثه یاراتماق مقصدینی داشیمیر و فیلم ده ایزله دیگینیز هر بیر حادثه ، آدام لارا یاخینلاشماق بهانه سی دیر . من ایسه مقدمه نین اوزون اولدوغون دوشونمورم و اونو اصلی متن و بو آدام لارا یاخینلاشماق فرصتی کیمی ساییرام . آنجاق بو سون و بو شوکو فیلمه مصلحت گۆردویوموزون اساس دلیلی بوندان عبارت دیر کی ، بیز ایسته دیک تماشاچی اولایلار ایله اوزبه اوز اولدوقدان سونرا ، آدام لارین داوارانیشین یئنی دن گۆزدن گئچیریپ ، اونو قیمت لندیرسین . دئمک من بیر یۆنو گۆستردیم ، آنجاق نهایت گۆردوک کی ، حادثه فرقلی و باشقا ایمیش . هم سناریست و رژیئسور اولاراق منه ، هم ده تماشاچی یا ، انسان لارین داوارانیش لارینا باشقا یۆنلردن باخیب ، ظاهری گۆرونشده اساساً انسان لاری قضاوت ائتمه مه یی خاطر لادیر . بیزه بو فرصتی وئیریکی ، حادثه نی بیر داها گۆزدن کئچیریپ ، عکس العمل لرین عاملینی آنلایب ، ایلیک نۆویه ده قواردیغیمیز معنایارین دیشدیگینی گۆرک . بیز سایه نی چوخ اردملی و آناسی نین جسدینی قوروماق آدینا هامینی قارشیسینا آلان بیر قیز گۆره بیله ریک ، حال بوکی ، حادثه بام - باشقادا اولایلر .

■ فیلمین حثکایه سینده ، بیرسیرا فرعی ناغیل لار وار و بئله نظره گلیرکی ، فیلمین آخیشیندا هئچه ده یاردیمچی دئییل لر . آلازیمر خسته سی اولان ننه و یا یاراماز اوشاق دئیه سن بو ناغیل جیک لار ، سناریو آخیشیندان اوزاق دیر . نه اوچون بونلاری سناریو یا یئرلشدیردینیز؟ ناغیلین جذبه سینی می چوخالتماق ایسته دینیز ، یوخسا ناغیلی اوزالتماق می ایسته دینیز؟ ■ من بئله دوشونوردوم کی ، فیلم واحد بیر حثکایه نی روایت ائدیر . بیزیم فرعی کاراکترلری تانیمامیز ، انسان لارین تقدیمی و ایضاحی و همچنین سناریونون آخیشیندا یاردیمچی اولور . دئمک ایسته ییریکی کی بو انسان لارین هر بیریری فرقلی دیر و یاس مراسیمینده اشتراک ائتمکده دیشیک نیت لر داشیر . فیلمین آخیشیندا توی ائولی لیک و رومانیتیزم تئمالاری ، عزادارلیغا غلبه چالیر و نه ماراقلی کی ، آلازیمر خسته سی اولان ننه ، مراسیمه گیردیگی آن دان اعتبارن اساس تئمانی قاوراییر و داییم گلین - داماد و چالقیچی لارین آردینجادییر . موضوع ظاهری تئما ایله تضادلی اولسا دا ، ناغیلین اساس گئدیشاتی ایله تام اویغون دور . بونا گۆره ده ننه نین گۆروشو ، ناغیلین اساس تئماسیله اویغون دور . او ، آلازیمر اولدوغو اوچون ، سهولری آبیید ائده بیلمیر و عائله نین سهولرینی اونودور ، آنجاق اولایین اصلینی آبیید ائده بیلیر . او ، اوشاقلیق خاصیتینه قایدیب ، اوشاق لارلا اویناییر . بو ایسه ، انسانین فطرتینده اولان بیر خصوصیت دیر و ائله همین خصوصیت ، نهایت سایه نین آغلاماسینا سبب اولور . سایه دئیر ، آتا آلازیمر اولاندا ، اوشاق کیمی داوارانیدی و بو اوره گیمی یاندریردی . وفات ائتمیش شخصین جانلی اؤرنگی ، وفات ائندنن باجیسی ، یعنی ننه سی دیر .

■ بلکه ده بو کاراکترلر واسطه سیله حثکایه نین آجیلیغینی آزالدیب ، اونا ساتیریکی ماهیت باغیشلاماق ایسته میشسینیز؟

■ فیلم مزه لی و جدی احوالات آراسیندا دولانیر . اصلینده باشقا جهتن ، ننه نین احوالاتینا آغلاماق اولار یاخود احمد ایله علاقه دار اولایلار . نهایت بیز بو نتیجه یه چاتیریکی کی ، احمده اوره ک یاندریاق ؛ چونکو حیاتی نین داوامی بیر باشقاسی نین اؤلوموندن آسیلی دیر . دوغور دور ، کاراکتری

فیلم واحد بیر
حثکایه نی روایت
ائدیر . بیزیم
فرعی کاراکترلری
تانیمامیز ،
انسان لارین تقدیمی
و ایضاحی و
همچنین سناریونون
آخیشیندا یاردیمچی
اولور .

چۆزۈمك مزەلى شرايطدە باش وئىرى، آنجاق سونو آجى دىر. كاراكتراۋنجه ياخشى مۇوقعيتە مالك اولوب، مېن بىر دىلەلە گۆرە شرايطى بېسەلەشيب، نھايتە دە، حياتى بىر جسدە باغلايىپ. بو ايسە چوخ آجى دىر.

■ بىر قەدردە فىلمىن چكىلمەسى حقىندە دانىشاق. فىلم چوخ قالابالىق، سس - كويلو، كلوزآپ و اكستىرېم كلوزآپ لا ايرەلە لىيىر. بئله نظره گلىركى، بوتون بون لار صحنە نىن جغرافياسىنى آيدىنلاشدىرماغا مانع اولور. نە اوچون كلوزآپ و اكستىرېم كلوزآپ دان استفاده ائتمىسينىز؟

■ اساس مقصد جغرافىدان قوپوب، آدمالار ياخينلاشماغىم اولوب، جغرافيا، همىن «اٲو» دىر. اٲو، انسان لارىن هويتى بېلسە نىز، بس بو آدمالار هويت لرىنى ايتىرىپ، هويت دن اوزاقلانمىشلار. بونا گۆرە دە فىلم دە بو هويتلە علاقە دارايدىن بىر تصوير وئرمەلى بىك. عىنى حالدا فىلم انسان لارا ياخينلاشيب، اون لارىن بىر-بىرىندىن ايلگى سىز اولدوغونو تآكىد ائتمك ايستەيىر؛ انسان لارى واحد چرچىودە گۆرمە نىز چوخ آز مومكون اولور؛ انسان لار تىك-تىك گۆرونورلر. فىلمىن كاراكتىرلى آراسىندا موجود علاقە دە منطق سىز و سھودىر. باشقا سۆزلە دئسك ھر بىرى نىن اۋزۈنە مخصوص آداسى واردىر.

■ بو دئدىگىنىز فىلمىن عنوانى ايلە تضادلى دىر. اٲو، جغرافيا نظردە توتساق سىز ترسىنە اولارق انسان لارىن كاراكتىرلىنە زوم ائدىرسىز.

■ ائودن قوپان آدمالار، عىنى حالدا ھامى اٲو گۆرە اوردا توپلانىپ. قونشولار، سايە و باشقالارى اٲو گۆرە اورا يىغىشيبىلار. آنجاق اٲو، حقيقى معناسىنى الدن وئىرىپ. بو آدمالارىن سىغىناجاغى دئىل؛ حتى جنایت انگىزەسى اولايىلر. بونا گۆرە دە بوردا حقيقى تضاد واردىر. دئمك، سىغىناجاك اولان بىر مكان باشقا يئره چئورلىپ. منجە، ائودن اوزاق دوشمك، انسان لارىن كاراكتىرىنى بو قەدردىشيب. بىز جغرافىانىن انسان كاراكتىرىنە بىرباشا تآثيرىنى انكار ائدە بىلمەرىك. ھرحالدا، جغرافيا انسان لارىن فورمالاشماسىندا تآثيرلى دىر. بىر جغرافىدان قوپوب باشقا جغرافيا كۆچمك و جغرافىانىن سرت شرايطى بىزىم داورانىش لاريمىزدا تآثيرلى سايلىر.

■ فىلمىن تئماسى آنا جنایتى دىر. اسكى يونان كىمى ميتولوژىك ناغىل لاردا «الكترا» آناسىنى يا «اودىپ» آناسىنى اۋلدورور. سىز بو حنكاىە دە ميتولوژى دن تآثير آلدىنىزمى؟

■ بوخ، ميتولوژىك باخشىم اولمايىپ. چوخ حادثە نىن رئاليزمى ايلە اوغراشديم. من حنكاىە نىن آن منفى يۇنۈنە، دئمك آنا جنایتى و آتيا اھانتى دوشونوردوم. سناريونو يازاركن بنزىر بىر حادثەنى ائشيتمىشديم. ميراث اوچون اوغول آناسىنى اۋلدورموشدو. من حنكاىە نىن رئاليزمىنە قايىلمىشديم. حادثە چوخ آجى ايدى، آنجاق تآثيرلى داھادا قورخونج ايدى. اۋزومو بىر قوجا، تنھا و آلازىمەر خستەسى نىن قورتارىجىسى كىمى تقدىم ائتمەيىم داھا تھلەكلى اولاجاقدى.

■ قىسا رئەيسورلوق تجربە نىزە باخمايارق سىز بو اوزون فىلمىزە، چتىن يول سئچدىنىز. فىلمىن اوزون پلان-سكانس لارى واردىر. بو ايسە اوزون فىلم چكەمەش بىرىسىنە بۇيوك رىسك دىر. بو سئچكى، سىزە نە قدر رىسكلى اولدو؟

■ البته من سىنمادا چالیشماسام دا، تلویزیون دا چوخ چالیشمىشام و چوخ تجربە قازانمىشام. «اٲو» فىلمىندە گۆردويونوز چوخ شئى لرىن تجربەسى او جملەدن دىر. آنجاق دوغرو دئىيرسىز، سىنما فرقلى اولای دىر. من چئشىدلى، تدبىرلرلە بورىسكى آلتماغا چالیشديم و مستقل اولان بىر شخسى سىنمانىن آردينجا ايدىم. بىر انسان اولارق بئله دوشونوردوم كى بوتون نالئيت لرىنى بىر واحد مجموعە كىمى تماشاچى نىن گۆزو اۋنۈنە سۈرمەك ايستەيىم و بوتون پربولم لرقارشىسىندا جواب دە يالنىز اۋزوم. فىلمىن چكىلىشى ايلە باغلى بوتون مادى شرايط و باشقا عامل لردە يالنىز ايدىم و باشقالارنى بو قالماقال لارا داخل ائتمەدیم. البته گلن لرىن بو پروژە دە چوخ پايى اولدو، اما سرمايە گتىرمەدىلر. اون لار، ھنر، واخت و انرژى لرىنى فىلمە قاتدىلار. من فىلم اوچون اصلا بودجە توپلامادىم و كىمسە دن مالى طلب دە بولونمادىم؛ عكس تقدىردە فىلم تام فرقلى اولاردى. فىلم ايدى كى مۇوقعيتى الدە ائدە بىلمەسە ايدى، دئىەردىم كى فىلمى چكدىم، چكىلىشىنە بىر سرمايە حصر ائتدىم، سرمايە م باتدى. سىز حقل سىنىز؛ من سىزىن توخوندوغونوز رىسكى آزالتماغا چالیشديم. من دقت، تجربە و سئچدىگىم آكتيورلار، آرخابىن ايدىم؛ آنجاق يئنه دە اۋزومو حاضىرلامىشديم. چونكو فىلم، تلویزیون دان داھا فرقلى بىر فسادا و شخسى سرمايە ايلە چكىلدى. نە ايسە، فىلم حقىندە بو ياخشى حادثەلر باش وئرمەسە ايدى يئنه دە باشقالارنى پربولم ياراتمايچاق ايدى.

▲ «آئو» فیلمیندن بیر گۆرۈنتۈ

■ سیز بو اوزون پلان-سکانس لاری، فیلمین سونونادک دوام ائتدیرمه دینیز. بو سیزین سئچکینیز ایدی یوخسا صرف ریسکی آزالتماق اوچون اولدو؟

■ البته بو ریسکی یوخ، بلکه سناریو ایله علاقه دار ایدی. حنکایه نی یازارکن اؤنونجه دن ذهنیمده هئچ بیر فرم یوخ ایدی. حنکایه نی دیالوگا اساسلاراق یازدیم و اونون گۆرونوش فورمونا فکر وئرمه دیم. چکیلشیده بونلارین پلان-سکانس فرمونا اجرا ائدیلسه تماشاچی ایله یاخشی رابطه یازادا بیله جه گینی دوشوندوم. بونا گۆره ده مشخص فرمون آردینجا اولمادیم.

■ اول دن، ال اوستونده کی دوربینه فکرلشمیشدینیز؟

■ بلی. من بو باغلی فضالاردا و دائمن گئت-گل ده اولان آدمالاری چکمک اوچون ال اوستونده بیر دوربینه احتیاجیم وار ایدی. بونولا دا ایسته دیگیم هر بیر حرکتی گۆستره بیلیردیم. اولایلسین کی، دنیا سینماسیندا بئله اولماسین، آنجاق منیم کیمی بیر رئژیسورون الینده اولان امکان لار، کفایت لی دئییل و من بوتون حرکت لر، هیجانلار، حتّی بیر چوخ انسانین حضورونو کادرده عکس ائتدیرمک اوچون بیر نجات وئریجی کامئرایا محتاجام.

اصلینده ال اوستونده کی کامئرا تماشاچینی اصلی کاراکترین دویغوسونا یاخینلاشدیرماسی اوزوندن دقت مرکزینده دیر. اصلی کاراکتردن باشقا قالانلاردا چوخ ساکت دئییل لر. حنکایه نین ذاتی ایسه بودور. سیز فیلم دنیاسی نین خارجینده ده هارا گئتسه نیز، بئله اولاجاق دیر. ساکت لیک یوخدور، فعالیت لر، گئت-گل لر، اوتوروب-دورمالار چوخ دور.

■ ائشیتدیگیمه گۆره دیالوگ لارین بعضیسی بداهه دن اولوب. سیز بیر رئژیسور اولاراق، اویونچولارینیزدان نه قدر امین ایدینیزی، اون لارا بو اجازه نی وئردینیز؟

■ بیز مشق مرحله سینده آکتیورلاردان، دیالوگ لاری باجاریق لاری قدر دانیشیق دیلینده ایفا ائتمه لرینی ایسته دیک. بعضی یئرلرده بو مومکون اولمادی. من ده مقاومت گۆسترمه دیم، اما مشق لرده هر شئی سونا چاتدیرماغا چالیشدیق. چونکو صحنه ده بیزه بو امکان یوخ ایدی. چکیلشه باشلایاندا بو قراره گلدیم کی، اویونلارلا مشغول اولمایام و اویونچو ایله اصلا اوغراشمادیم. من اویونلار و میزانشن لرله عینی زاماندا اوغراشماق ایسته سه ایدیم ایش قاباغا گئتمزدی. من

اویونچولاری بیر قدر سربست بوراخییم و منجه یاخشی نتیجه آلییم. اصلینده من سرت رئئیسورلاردان سایلییرام و اویونچونو تانیمدان دوربین اؤنونه و صحنه یه چیخارتمارام. او آن دا، گؤزله دیگییم حادثه باش وئرمزسه کنتزل الیمدن چیخار. بونا گؤره ده ایلک نوبه ده هر شئی منه آیدین اولمالیدیر. آکتیورون قابلیتی و دوربین آرخاسی باشقا عامل لر منه آیدین اولمالی و من ده باشقا شئیرلر تمرکز ائتمه لی یم.

■ فیلمین دیلی تورکجه دیر. سیزجه بو فیلمین تورکجه اولماسی اونون اؤلکه ده آز گؤرولمه سینیه می سبب اولوب؟ سیزجه دیل اؤنملی دیر؟

■ البته کی اؤنملی دیر. بو دیل دئییلدیرکی فیلمین آز گؤرولمه سینیه سبب اولوب. اساس پروبلئم، اؤلکه میزده واراولان دیل لرده بیزیم فیلم چکمه میزدیر. تماشاچی نین بونلار عادتلی یوخدور و سینما میز، تماشاچی میز آلتن یازینی اوخوماق زحمتینی وئرمه میشدیر. چونکو بیز همیشه تماشاچینی دوشونموشوک. منجه بو یول آچیلمالی دیر. دنیا سینماسیندا اولدوغو کیمی. دنیانین هر یئرینده بئله دیر. دنیانین هر یئرینده رئئیسورلار اؤز دیل لرینده فیلم چکیلرلر. من ده اؤز دیلیمده فیلم چکیرم. چونکو بو واسطه ایله فیلم داها دوغما قبول اولونور و فرقلی اولور. ایران سینماسیندا رئئیسورلار بو مساله ایله اوغراشما ییب، بونولار تماشاچی دا بو نوع سینمانی تجربه ائتمه ییب. حال حاضر دا، ائو، فرقلی دیلده چکیلیمیش نادر فیلم لر دن سایلییر؛ اما ایران سینماسیندا باشقا رئئیسورلار دا بو نوع فیلم لری چکسه لر، تماشاچی نین ماراغی ایله قاریشلاشاقلار. اولابیلسین کی من ایلک فیلمیمده آز دیالوگ لو بیر سناریو سئچمه لی آیدیم. منجه پرابلئم، بو نوع فیلمی گؤرمه یه آیشیق اولمایان تماشاچی و آلت یازی فورموندا گؤرونن دیالوگون اوزونلوقودور. نهایت ده منجه بو موضوع فیلم ایله تماشاچی نین علاقه سینیه خلل گتیرمیر.

■ سیزین گلن فیلمینیز هانسی ژانردا اولاجاق دیر؟

■ منیم گلن فیلمیم ده، چکیلش شرایطی جهت جه «ئو» کیمی اولاجاق. آنجاق روایت، حئکایه و مضمونلا علاقه دار فرقلی تجربه اولاجاق. آنجاق اویونچولارین سئچیمی، چکیلش مکانی، دیل و باشقا ساحه لرده عینی دیر.

■ سیزجه، سیزین فیلمینیزین اؤزل لیگی جغرافیای دیشیمک ایسته ییرمی سینیز؟

■ یوخ، هئچ لازم دئییل. مگر تهراندا رئئیسور چاتمازلیغی وار؟ و اون لار منیم فیلم چکمه ییمی می گؤزله ییرلر؟ سئچدیگییم آکتیور، ایندی بیر سینما فیلمی ایله مشغول دور. دئمک، سینما میز بیر نفر علاوه اولدو. بیر استعدادلی و تهراندا اوزاقدا یاشایان شخص، بیر فیلم واسطه سیله تانیندی. بیر باشقا اویونچوم، شبکه ۱-ین بیر سریالیندا چالیشیر. بو انسان لار، بیزیم سینما و تلویزیونوموزا علاوه اولورلار. سینما حال-حاضر دا، اویونچولارین طلب ائتدیگی معاش لاردان دولای چوخ چتین لیک چکیر. یالانچی قیمت یوکسک لیگی وار و گیشه بو پول لاری قازانا بیلیمیر.

■ سیزین فیلمینیزین اویونچولاری مشهور اولماسا دا یاخشی تانیندیلا، نه اوچون مشهور آکتیورلاردان استفاده ائتمه دینیز؟

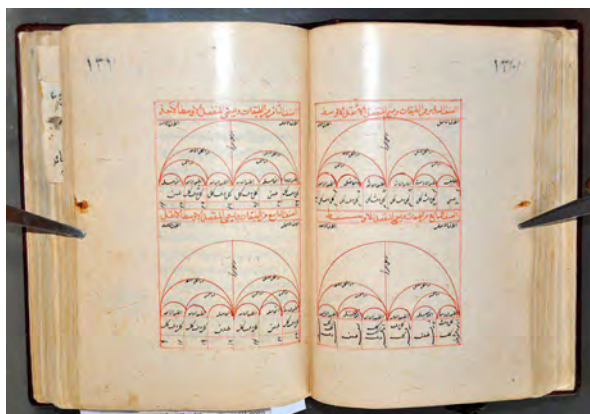
■ سینمایا باشقا ساحه لرده اساس موفقیت، تولید مرحله سینده باش وئرمه لی دیر. چکیلش مرحله سینده چوخ خرجه ییریک. بیز ایسه، ایندی، گیشه ده قازانماغی گؤزله ییریک. حال بو کی «هالیوود» دا بئله دئییل. اوردا، آکتیور، تضمین ائدیجی بیر فاکتور دور. بیز هله ده «گلزار» ین فیلمین ساتیشیندا اهمیتلی رول اویناماسیندان دانیشیریک، اما هله ده نتیجه یه چاتمامیشیق. مثال اولراق بو کیمی آکتیورلارین سوپر استار اولماسی ایله علاقه دار شبهه لریمیز وار دیر. حال بو کی هالیوود-دا بئله دئییل. ۱۰۰ ایل دیر کی اوردا بو معنا اؤز یئرینی تاپیب. تجاری، هنری و یئر آلتی سینمالارین وضعیتی بئله دیر. اون لارین تجاری و کمدی سینماسی، مبتذل دئییل دیر و دوغرو استاندازلار مالک دیر. سیز هنری فیلم گؤرمک ایسته ییرسه نیز هئچ زامان دئمیر سیزکی «اسپیلبرگ» ین فیلمیندن نفرت دیور سوز. «پیتز جکسون» و «کریستوفر نولان» ین دا فیلم لرینه باخیر سینیز؛ چونکو هامیسی، عینی استاندازلاری ایزله ییرلر. بوردا فیلم لر بللی استاندازلاری ایزله میر. شهرام مکرکی نین «هجوم» فیلمینه باخیر سیز، قارشى طرفده «خالتور» اکران دادیر. آنجاق اون لاری مقایسه ائده بیلیمیر سیز.

مختلف ملت لرین حقیقی و داواملی وارلیغی یالنیز اونلارین
اؤزلرینه مخصوص اصیل عنعنه وی تاریخ و مدنیته مالک
اولمالاریندادیر.

(آلن دانیلو)

یازینی دینله یین

تبریز؛ شرق موسیقیسی نین منشائی

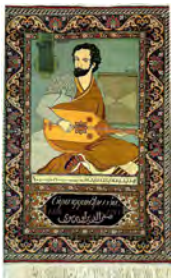
ناصر بهنژاد | موسیقیچی

(ت) موسیقی، قدیم تبریز شهرینده درین و قالارقی بیر کئچمیشه و یونیوئرسال چئشیدلی لیگه صاحب دیر. بیر چوخ تدقیقاتچی تبریزی، ایران و شرق اؤلکه لری، خصوصیه ده آنادولو بؤلگه سی نین موسیقی منشائی کیمی قیمتلندیرمیشدیلر. مختلف موسیقی ژانرلاری نین گئیش سویه ده یاییلماسی (کلاسیک شرق موغاماتی - تعزیه موسیقیسی - عاشیق موسیقیسی - فولکلور موسیقی ژانرلاری - حرب موسیقیسی - دینی آزیلیق لارا بورجلو اولدوغوموز دنیا کلاسیک موسیقیسی و یئرلی موغام موسیقیسی) و موسیقی آلت لری نین حیاتین مختلف یؤن لرینده (کولتور - دین - عنعنه - سیاست - صنعت) ایشلک رولو اولماسی و موسیقی زمینینده قالارقی و سامباللی اثرلر یازان عالیم لر، حکیم لر و فیلسوف لار، بونا آیدین ثبوت دور.

بو قیسا یازی دا من یالنیز موسیقی علمی و صنعت ساحه سینده کی ایکی گؤرکملی عالیمی تانیتماق قصدینده ایم. قدیمکی لردن تبریزین سرخاب محله سینده کی «مقبره الشعرا» دا باسدیریلان شرقرین گؤرکملی موسیقی عالیمی «صفی الدین عبدالمؤمن اورموی» و معاصرلردن ایسه تبریزده دوغولوب، بویا- باشا چاتان و ایران کلاسیک موسیقیسینده ردیف صاحیبی و چوخلو شاگردی اولان «محمدحسین خان عذاری».

اٹلخانلار عباسی لر سلاسه سینین دئوریلدیکن سونرا اؤز امپراطورلوقلارینی ایرانین بوتون بؤلگه لرینده یاییر، بیرنجی «ماراغا» نی، سونرا «تبریز» ی پایتخت سئچیلر. اوندان سونرا دیر کی آذربایجان، خصوصیه ده تبریز گوجلو و پارلاق بیر مدنی انکشاف دؤورونو باشلاییر. منه بئله گلیر کی چوخ احتمال لا شرقی آنادولو (عثمانلی) ملتی ائله بو دؤورده تبریز موسیقیسی نین پراتیک و نظری اساس لاری نین تاثیرینی قبول ائتمیشدیر.

صفی الدین عبدالمؤمن اورموی

۶۱۰ ه. ق. ۱۲۱۱ م ایلینده «اورمو» دا دوغولان و ۲۰ یاشیندا علم آردينجا اؤز دوغما يوردونو ترك ائدن استاد خطاط، اوسلوب صاحبی، چوخ گوجلو «عود» ایفاجیسی، شرقین آن بؤیوک موسیقی نظریه چیسی، مختلف موسیقی آلتلری نین یارادیجیسی صفی الدین عبدالمؤمن، اؤزونون «منتظمیه» (سیستملی نظریه) مکتبی ایله موسیقی ساحه سی و شرق موسیقیسینی تاثیر آلتینا آیر. صفی الدینی شرق موسیقی سی تاریخینده یاشادان اونون موسیقی علمینده ایکی سامباللی اثری اولموشدور. بیرینجیسی ۶۳۳ ه. ق. - ۱۲۳۵ م ایلینده بغداددا یازدیغی «رساله الادوار فی الموسیقی»، ایکینجیسی ایسه ۶۶۶ ه. ق. - ۱۲۶۷ م ایلینده اؤز دست خطی ایله یازدیغی «رساله شرفیه» دیر.

صفی الدین عبدالمؤمن اورموی دن سونرا موسیقی ساحه سینده چالیشان لارا بو ایکی کتاب مرجع اولموش و اونلاردان تاثیرلنمیشلر. خصوصیه ده: «قطب الدین شیرازی» (۷۱۰ ه. ق. - ۱۳۱۰ م، ۷۶۸ ه. ق. - ۱۳۶۳ م) «دره التاج» رساله سی نین صاحبی و «عبدالقادر مراغی» (۸۳۸ ه. ق. - ۱۴۳۴ م) «مقاصد الحان» و «جامع الحان» رساله لرین صاحبی. عبدالقادر مراغی، صفی الدین اورموی نین اثرلرینده اولان عربجه اصطلاحلارین فارسجا معادل لرینی وئریبدیر. بونلاردان علاوه بیر چوخ دیگر شارح لرده بو تاثیر آلتیندا اولوبلار و صفی الدین عبدالمؤمن اورموی نین ایکی مرجع کتابی نین شرحینده رساله لر یازمیشلار.

او جمله دن: حسن کاشی، شمس الدین محمد بن محمود، یحیی بن احمد کاشی، لطف اله بن محمد بن اسعد سمرقندی، شهاب الدین عبدالله صراف صیرفی تبریزی، محمد اسمعیل بن جعفر اصفهانی، مولانا مبارشاه جرجانی، فخرالدین خجندی و شکراله احمد اوغلو معاصرلردن.

صفی الدین تبریزده اولدوغو زامان «نُزه» آدیندا بیر نوع عود و «مُغنی» آدیندا بیر نوع سنتور ایجاد ائتمیش و اؤزو ده اونلاری ایفا ائدیرمیش. بو بؤیوک عالیم (۶۹۳ ه. ق. - ۱۲۹۴ م) ایلی صفر آیی نین اون سگگیزینده دوستاقدان ایکن حیاتا گؤز بومور و تبریزین سرخاب مزارلیغیندا سید حمزه بقعه سی نین کناریندا توریاغا تاپشیریلیر.

مرحوم حاج حسین نخبجوانی (۱۲۶۶ - ۱۳۵۳) صفی الدین اورموی نین توریاغا تاپشیریلدیغی مکان حقیقده بئله یازیر: «سرخاب محله سینده سید حمزه مقبره سی نین کناریندا، شخصی بینالارین بیرى نین آلتیندان ایکی متر اوزونلوقوندا و یاریم متر اینده بؤیوک بیر قبری داشی چیخمیش و بینانین قاباغیندا خیابانا قویولموشدو. قبری داشیندا «صفی الدین عبدالمؤمن» یازیسی آشکار جاسینا اوخونوردی. من اؤزوم اونو گوروب، اوخودوم؛ حتی یازیلیمیش تاریخ ده بیر نچه سیلینمیش کلمه لردن سونرا، اوخونوردو. بؤیوک احتماللا همین «صفی الدین عبدالمؤمن اورموی» شرفیه رساله سی نین صاحبی دیر. چونکو یئددینجی عصرده اوندان باشقا عبدالمؤمن آدیندا بیر یسی تانیمیر. بو قبری داشی بیر نچه وخت او بینانین قاباغیندا قالمیشدی و بیز معارف اداره سی و ادبیات دانشکده سی واسطه سی ایله اونو مناسب بیر مکانا آپارماق فیکرینده ایدیک. آنجاق تاسفله بللی اولدو کی بینانین صاحبی او قبری داشین دیر دیمزه - ۱۵۰ ریا - بیر داش کسنه ساتیب و داش کسن ایسه داشی یئری بیلیمز بیر یئره گوتوروبدور. (بؤیوک احتمال لا داشین ایشلمی دییشیلیب).

(یغما مجله سی، اونونجو نومره - ۱۳۲۲ نین دی آیی - آلتینجی ایل - صفحه ۴۱۴ و ۴۱۵)

مرحوم نخبجوانی توریاغا تاپشیریلان یئری مشخص ائتدیگینه رغما، مزارین دقیق یئرینی گؤسترمه ییبدیر. اونون بو سهوی و او دؤرون معارف مسئول لاری نین مسئولیتسزلیگی ال - اله وئریب، صفی الدین اورموی مزاری نین دقیق یئری بو گونه قدر بیلیمز قالدیدیر. ائله بونا گوره ده آذربایجانین و شرق دنیاسی نین فخری ساییلان بو بؤیوک موسیقی عالیمین آدینی و خاطیره سینى یاشاتماق تبریزین بوگونکو معارف مسئول لاری نین قارشیسیندا دوران مهم و واجب مساله لردن دیر. اونلار بو مهم ایشی یئرینه یئتیرمک له، مدنیت ساحه سینده گؤستردیکلری فعالیتلرینه پارلاق بیر صحیفه ده آرتیرا بیلرلر.

محمد حسن عذاری (بسته‌کار، تارایفاچیسى و مدرس)

گۆرکملى صنعتکار استاد «محمد حسن عذاری» ۱۲۸۲ نجى گونش ایلینده تبریزین «نوبار» محله‌سینده خیاط مش اسماعیلین عائله‌سینده دنیايا گۆز آچمیش، تحصیلاتینی قدیم مکتبخانادا باشلامیش و یئنی اصولو مدرسه‌ده داوام ائتمیشدیر. اوشاق چاغلاریندان موسیقی یه اورهک باغلامیش و تارا و ورولموشدو. یئنی یئتمه زامان لاریندان آتاسی نین گۆستریشی و یاردیمی ایله تار آلتینی تبریز موسیقی صنعتکارلاری نین بانیندا اؤیرنمگه باشلاییر. محمد حسین وردست،

الله وردی خان، حسن قهوه‌چی، حسین خان صادالملک، عادل، رفیعی، فروتن، محمدحسن خان دماغی و استاد جواد آقا منشی کیمی صنعتکارلارین محضرلریندن بهره‌لنیر، سونرا تهرانا گئدیپ ایران موسیقیسی نین تاییسیزلاریندان ساییلان درویش خان، مرتضی خان نی داود، یحیی زرین پنجه، ارفع الملک و نهایت‌ده حاج علی اکبر شهنازی دن درس آلیب و تار آلتی نین سیرلرینی اؤیزنیر. موسیقی علمی نین نظری اساس لارینی دا استاد حسین سنجرى دن درس آلیر، سونرا بیرینجی استادلیق درجه‌سی قازانیر و استادلاری نین تصدیقی ایله دوغما شهرینه قاییدیر. تبریزده بیرینجی دفعه اولاراق ۱۳۰۶ نجی ایل ده یئنی علمی و متدیك اسلوب لا موسیقی مرکزی یولا سالیر؛ کلاسیک موسیقی نین تعلیمنده خصوصیه ده تارایفاچیلیغیندا جهد گۆستریر و بیر چوخ شاگیردلر تربیه ائتمگه باشلاییر. تبریز شهرینده، موسیقی خصوصیه ده تار ایفاچیلیغی نین تعلیمنده آن چوخ پایى اولان استاد عذاری دیر. عینی حالدا او، یازیلی شکلنده رپرتوار (گارکان) حاضرلایان بیرینجی شخص دیر کی اؤز یازدیغی موسیقی پارچالارینی ایلک دفعه تبریز رادیوسوندا اؤزو تاردا ایفا ائتمیشدیر. استاد عذاری آن چالیشقان، چوخ بیلک لی و متانتلی بیر آذربایجان شخصیتی اولموش، قیزی ایرانین ملی قهرمانی «ستارخان» بین گلینی دیر. او عؤمور بویو تانیمنیش صنعت آدم لاری ایله او جمله دن استاد شهریارلا علاقه‌ده اولوبدور. صنعتکار عؤمرونده ۲۰۰ قطعه دن آرتیق درآمد، چهارمضرب، رنگ و ماهنی بسته‌لیمیش، موسیقی باره‌سینده بیر چوخ مقاله و بیر نئجه کتاب، او جمله دن سامباللی اثر ساییلان «تاریخچه پنجاه ساله هنرمندان موسیقی در آذربایجان» کتابی نین مولیفی دیر. ۱۳۰۷ نجی ایلدن «شیر و خورشید» موسسه‌سی ایله امکداشلیغا باشلاییر؛ بیر چوخ کنسرت لر کئچیریر و اونلارین گلیرینی خیریه ایشلرینه تقدیم ائدیر. نمونه اولاراق: ۱۳۱۲ نجی ایله ایرانین گۆرکملى قادین خواننده‌سی قمرالملوک وزیری ایله و ۱۳۱۳ نجی ایل سلماسدا زلزله دن ضرر گۆموش انسانلارین خیرینه استاد ابوالحسن خان اقبال لا بیرگه اوچ گئجه کئچیرتدیگی کنسرت لر. استاد عذاری حساس بیر زاماندا، ۱۳۲۴-۲۵ نجی ایل آذربایجان دا دمکرات فرقه‌سی نین یاراتدیغی ملی حکومت دؤورونده تبریز فیلارمونیا سیندا ایران موسیقی موغاماتینی قوروماق مقصدیه ملی موسیقی فورموندا ارکستراسیون یارادیر. تبریز رادیوسوندا ایرانی ردیف لری و ریتیمیک فورم لاری بعضا تبیک و بعضا ده «حاج محمود فرنام»-ین قوالی نین مشایعتی ایله تاردا ایفا ائدیر. عینی حالدا تانیمنیش صنعت سئور انسان لارین مجلسینده ده استاد «اقبال آذر» له بیرگه ایفاسی ایله کؤنول لری اوخشااییر. بو ایفالاردان، آمریکالی موسیقی شناس «کاوول» ون حضوروندا شور موغامی نین ایفاسی موجوددور و ایفا استادین صنعت باجاریغی نین و یوکسک لیگی نین آیدین ثبوتدور. استاد عذاری بیر چوخ صنعتکارلاری تربیه ائتمیش و صنعت عالیمنه بخش ائتمیشدیر. استادین شاگیردلریندن: حسن آقا دشتی، حسن آقا جوان (استاد شجریانین مشهد شهرین ده بیرنجی استادی)، طریقی، اسکندری، پناهی، عطا جنگوک، ابولقاسم (داریوش) پیرنیکان، محمد حسین بیگجه‌خانی، عابد آشتیانی و... آد چکمک اولار. بونلارین آراسیندا غلامحسین بیگجه‌خانی نین اؤزونه مخصوص یئری واردير. مرحوم بیگجه‌خانی صنعتی و ایفاسی باره‌ده صنعت شناس لار و تنقیدچی لر نظر وئرمه‌لی دیرلر. استاد عذاری نین تربیه ائتدیگی استاد بیگجه‌خانی نین ائله ایفا اسلوبو واردير کی سانیرسان ایفا اولونان قطعه‌لری ائله استاد بیگجه‌خانی اؤزو بسته‌له ییب دیر. استاد محمدحسن خان عذاری ۱۳۵۳ نجی ایل، خسته‌لیکدن تهرانین مهر خسته‌خاناسیندا حیاتا گۆز بومور و بهشت زهرا مزارلیغیندا تورپاغا تاپشیریلیر. استاد محمدحسن خان عذاری نین حیات و یارادیلایلیغی باره‌ده آشایداکی ایکی کتاب نشره حاضرلائییدیر: ۱- «آهنگ جاودانگی»، یادنامه استاد محمد حسن عذاری- پژوهش و نگارش: سید جواد حسینی ۲- «راه دور و رنج بسیار»، خاطرات استاد محمدحسن عذاری- به کوشش: علیرضا علینقی

ایضاح: بو مقاله‌ده استفاده اولونان منبع‌لرین آدی درگی نین اختیاریندادر.

تاریم، گزیرم...

دیتله بین
سس: کبری میرحسینی
سۆز: آذربار دانشور

حسن آذربایجان (دمیرچی)

۱۳۲۰ - ۱۳۹۷

آذربایجان صنعتکاری

رسام؛ ساوالان جماعتی تمرین

۱۳۶۸ / اردیبل

دوغوم

تهرانین «هنر شاهد» دانشگاهیندان رساملیق اوزره لیسانس و یوکسک لیسانس

تحصیل

■ «ساوالان ایگیدلری» نشریاتی نین اینجه صنعت اوزره مدیری

پروفسیونال ایشلر

■ «ایران رسام لار بیرلیگی» نین عضوو

■ طراحلیق و رساملیق اوزره اینجه صنعت معلیمی

■ تهران بلدییه سی نین «شمسه ۳» آدلی فستیوالی نین اجرا کاتبی / ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳

■ «شمسه ۳» و «مشکات» فستیوال لاری نین منصفی / ۱۳۹۳ / ۱۳۹۱

■ دده قورقود کتابی نین کاراکترلری نین پرتره لری / ۱۳۹۴

سرگی لر

■ فردی طراحلیق سرگیسی / تهران / خانه هنرمندان ایران / ۱۳۹۴

■ فردی طراحلیق سرگیسی / اردیبل / گالری فدک / ۱۳۹۵

■ «سماع خط و خط-رساملیقی» آدلی فردی سرگی / اردیبل / گالری ختایی / ۱۳۹۱

■ «دامون فرستیوالی» نین سرگیسی / پردیس ملت / ۱۳۸۹

■ «کالکت آرت» آدلی ایران و دنیا گالری لری نین رساملیق سرگیسی / تهران / موزه قصر / ۱۳۹۴

■ تهرانین لاله، دنا و هیتا آدلی گالری لرینده رساملیق اوزره گروه سرگی / ۱۳۹۵

■ معاصر ایران صنعتکارلار اثرلری نین ساتیش سرگیسی / تهران / گالری لاله / ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

■ «نقاشان امروز» آدلی ایکی ایل لیک طراحلیق موکافاتی نین بیرینجی مقامی / ۱۳۹۵

مقام لار

■ ایران گنج لری نین بین الخالق فستیوالی نین ایکینجی مقامی / ۱۳۹۲

ایتمیش روایت‌لر

| فواد نجم‌الدین |

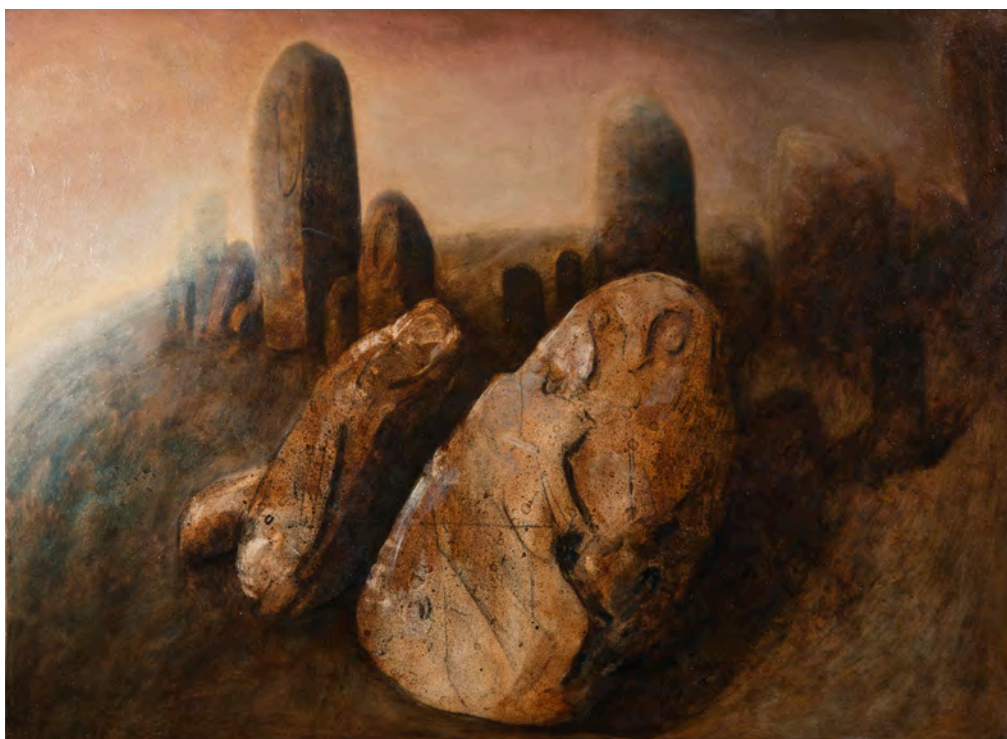

|| یازینی دینله یین

«ت» «ساوالان»ین هیکل جیک‌لری سانکی ساکن و سس سیز گۆزلرینی اوزاقلارا تیکن انسانا بنزوارلیقلار دیرلار. گۆزالتی باخدیغیندا، بعضا انسان سیمالاری گۆرونسه ده، سونرا هرشئی بیردن پوزولوب اوزاقلاشیر. نامعلوم وارلیق‌لار، دومانلی بیر آلان دا جغرافیایا باغلانمادان، ملایم و زامان‌دان اوزاق، اونلاری آیدین بیر وارلیق کیمی اورتایا قویان هرشئی دن قاچماق ایسته‌ییرلر. بو صحنه‌لر ایستر تانیش بیر وارلیق کیمی گۆرونمه‌ین شخصلر اوچون، ایستر اوجقار و چتین یول‌لاردان اۆزلرینی میفیک (اسطوره‌ای) و تاریخی داش بابالارا چاتدیرماق ایسته‌ین شخصلر اوچون، قیامت آنلامیندان باشقا آنلام داشیمیر. آنلاملی علاقه‌لر تمامی ایله کسلیب دیر. صحنه فلاکتدن اول یا دا سونرا یارانان وضعیت دیر.

حادثه‌لردن روایت یارادان، دوشوندوروجو باخیش لا اونلارین آراسیندا علاقه یاراتماقدیر، اما همین اثرده یارانان صنعتکارین باخیشی، نه دوشوندوروجودور نه ده وارلیق‌لارو هیکل‌لر اوزه‌رینده یارانان بوروشوق ایزلر و علاقه‌لر، تماشاچی‌لار اوچون روایت یارادیجی. بوردا راوی «ساوالان» دئییل، بلکه او دا بیزیمله سرگردان صحنه‌لری ایزله‌ییب، اونلارین ایتمیش روایت‌لرینی آختارماقدادیر.

» شعرلری دینله یین

ادبیات ایشیغیندا شاعر! ارشد نظری

- دوغوم ۱۳۳۷ / میانا، اؤنلۆک کندی
- تاخما آدلار قارانقوش / توغای
- تحصیل تورک ادبیاتی و اتیمولوگیاسی اوزره دؤکتورلۆک
- یاییلان اثرلر آذربایجان جمهروریسی و ایران آذربایجانى نین دؤورو مطبوعاتى و گروپسال یاییملاری
- چاپ آلتیندا سئچیلیمیش شعرلر توپلوسو
- چاپا حاضیرلانان تورکجه نین اتیمولوگیاسی کتابی

■ کسلی قارپیز

هارا گئتدی او دئییب گولمه لی پولسوز گونلر
گله جک می گۆره سن بیرده او یولسوز گونلر؟
هارد اقالدی او قارین قورساغی ییرتیق دوسلار!
هامییا قیسمت اولاونداکی جیز بیز گونلر
هارا گئتدی او گولوب سانجیلانان یونگوللر
زنجفیل اووخالایان نانه لی یارپیز گونلر
سو گلن آرخا اومود وار یئنه بیر گون گل سین
امینم قالما یاجاق بو آجی دوزسوز گونلر
گۆره سن نولدو اورهک گوزگولری کاسلاندی
یئتیر آلاه کسلی قیرمیزی قارپیز گونلر

■ نه گول، نه ده اوتان گول

مفتیل لرین تیکانلی قوجاغیندا بیتن گول
حبس خانان دوواری اولوب سنه وطن گول
آزادلیغین یاخاسی سندن ساری گۆینه ییر
آی تیکانین الینه اۆپه - اۆپه باتان گول
گولله گئیمیش دووارین اوسته هله تیر - تیر آس
توی دویونه داریخما
سنین تویون قاقاقدان
گول بزه کلی ماشینلار گلیب اوردان کتچنده
سنه یامان چتین دیر
یئنه هله سئوین کی،
قوپارماییب بیر پولیس
تاخما ییبدیر سنی او توفنگی نین باشینا
خیواندا سای گونو.
اوتاناردین اوندان سن
باخا - باخا سووشان اوشاقلارین اوزوندن.
چک دردینی منیم تک
نه گول، نه ده اوتان گول.

■ قونوت ال لری

گۆز گۆزه ساتاشدیق بیر آخشام چاغی
او ناماز اوستونده من بیان- بیان .
رئکلامسیزال لری قونوت ال لری
شیرین دانیشیردی گۆی تانریسی لان .

من هئج آیریلیغا راضیلاشمادیم
چاتدی هاراییمایم بیردلی شیطان!
ال لری قونوت دان آسیلی قالدی
سوزدو اختیاری چادیراسیندان .

گاهدان یول آیریجی چتین اولارمیش
بیر تانری او یاندی، بیر تانری بویان .
یؤنلندی یولونو ساری سجده دن
سؤگیسین صراط المستقیم دئین .

اوزون آیریلیق دان ووصالا چاتدی
قونوتون نیته چئویرن گۆزل .
بیر ثواب ایچینده گوناها باتدی
من بیر ساری یاپراق، او بیر ان گۆزل .

او اوزون بیر نذیر دئمیشدی منه
اونولا دونیانی سئویردیم آنجاق .
ایندی ده دئیهرم توپراق آلتیندان
بیر جوت ال قووزانیب قونوت توتاجاق .

کیمسه تانریسی لایچیلداشاندی
قونوت ال لرینه حسرت یئیهرم .
قیامت گونونه اینانماسام دا
سؤگی دوعالارا آمین دئیهرم .

■ انکیزتای «برج» لار

انکیزتای «برج» لار
قوشا باجی لار،
اونلاردان بوتون نیویورکا
چرشنیه قورشاعی ساللاماق اولار،
بیلیمیر یئرینه نه قویالار هله

بویالی دموکراسیا فالاسی
یا مرمی قاحی؟!
بیرده او قوشا زیروه لردن
کوولان آسماق اولار

دونیانین کۆرپه لیگین ترپتمک چین؛

آخی
قاراداغ لایلاسی ائشیتمه ییب دونیا
یوخسا
نه یینه گرکدیر بیر بئله ساواش!؟

■ آی عاشیق

قالدیریپ دونیانی دؤشونده دیندیر
چوخلار سورگون دوشوب پرده لرینده!
ایستر کدرلندیر، ایستر سئویندیر
اؤزونسن قویونون درین یئرینده .

قالدیریپ دونیانی دؤشونده بیر اؤپ
قیزیل گول تیکانی قوجاقلاماسین!
نامردلر مردلره دئمه سین چۆر - چۆپ
سؤگی گۆزلریندن او چوقلاماسین!

قالدیریپ دونیانی دؤشونده سس سیز
چاغیر قولاغینا یئنی دن آدین!
دئی اونا سئویریپ سنی قفس سیز
آی دیشی طبیعت آی اثرکک قادین!

قالدیریپ داغ لاری دؤشونده اوینات
جئیرانین قولاغی بلله لنمه سین!
داش لارین کۆلگه سین قورخوسوز یارات
جئیران اؤز گۆزونده گولله لنمه سین .

■ اوروجلوق شعری

دئمیشدین گوناها بیر کۆرپو قالیر
افطارا بیر دوداق بال ساخلا میشام .
او سینان کۆرپودن اوتوز ایل کئچیر
او شیرین قونچانی کال ساخلا میشام .
بیلیم سنین ده آغاریب ساچین
من ده بیر اوجاغام، کول ساخلا میشام .
دای نئینیم اینانجین باغلادی یولو
آما من هر دینه یول ساخلا میشام .
گل بیر گون سووالسیز قیامت سالاق
من او قیامته ال ساخلا میشام .
آزاد جهنمه نه سورغو، نه سؤز؟
بیر محکوم سؤگی به گول ساخلا میشام .

■ بوگون

بوگون، بوتون کنفرانس لارين آلت آنكى
عرب دادى وئرير، نفت قوخوسو؛
نه وئجینه باشچی لارين
آسيادا قرنفيل لر پليس لرین آتارينا قَجَره دير؟
قوى گؤينه سين هله
خرجييه خالانين ساپ سارى باخيشلارى -
جئھيز ماغازالارى نين ويترينينده،
بو ايل
بیر سوپوق ديمه ده بورجلو قالب اؤتن قيشا او،
قالسين هله ديشلری نين سؤينجی
قاتيرلارين دوغماسينا،
ياراسانين كؤهول تويونا!
بوگون، كوره ميزين طالعی
آنا بانك مانيتورونون قاش - قاباغيندان آسيلي دير.
دؤولترلرین غورورلو امنيت دووارلاری
گئييب اؤز قورشون كؤلگه لرینی.
گئجه - گوندوز رنكلام دير تۆكولن اينكلرين آخورونا -
آتنن چاناغيندان .
بلكه مترودا
تله سيك دوغولموش
فهله قادينلارين كؤرپه لری نين
يوخوسونا گيره بيلسين عدالتسيز دموكراسيا .
بوگون، منيم سوچوم بير سينيق پنجره م دير
او دا هله ،
گئجه لرین بويوزوندا سورگون گئدير .

هئ.....ی،

خئیری اولسون قوش لارين
اونلارا، نه پاساپورت گرکلی دير سرحدلردن آشماغا
نه صلاحيت لازيم دير پارلامنت داميندا اوچماغا .
بوگون، شوشه دونيا بير دَجَلين اووچوندا دير
كئشگه بيردن بيره
اوزاقدان دويمايا او شيلتاق بير هاوا شارين
ياخود، بير قار آدامين بويوندا شالی
يوخسا دوشوب سينار، پول - پول اولار كوره ميز -
وال استريت بورسوندا .

■ ايستيه جک

هر ديلسيز ديل آچسا بو گونكولردن
توستوسوز، قوبارسيز گؤی ايستيه جک .
گؤيو زهرله يين انساندان هر قوش
للك لهجه سينده پای ايستيه جک .
سنين گؤز لریندن سوزن سوبای لار
چيلله قوجاق لاردان توی ايستيه جک
اوخو داشا ديميش گؤزل اوزونه
كاسلانميش گوزگودن اوی ايستيه جک .
من بو آيريليغي ائله گورموشم
تانری دا اؤزونه تاي ايستيه جک !

■ گلخانه گازی

باخما گؤز لويومون
بين الخاق شوشه سينه ،
گؤز لريم تبريزلی دير .
ديليمدن آسيلي تبريز باشماغي
ايز ساليب زيروه مين ايپيك يولونا؛
بو گون بير جرَجَنك كند دونياسيندا
ساپ - ساری عصریمين گلخانه گازی
هانسی بير جيهه رين فرقينده دئييل،
اودور کی، ياپراقلی بير آغاج کیمی
يئر به يئر دونيانين وطنداشی يام .

■ نَمَر

گلينين قاباغين كسدى بير اوغلان
توی بيی باش آيدی ائل عادتينه .
بير جوت گؤز ياشالدى دوواق آلتيندا
بيرالی تر باسدى آلاندا نَمَر،
نئجه راضيلاشدى پارايا اوغلان
بير گؤز ياشی بيلدی
بيرده سوپوق تر!

■ مشروطه

مشروطه دامیندا اۇلن ایلدیریم
تاریخ باجاسیندان یاخیرمیش بلکه!
واقتیسز اۇلن لرین دوشونجه سیندن
بیر آزاراسینا یاخیرمیش بلکه!

■ آیریلیق

بو گون شاھید اولدوم بیر آیریلیغا
اوره کله اوره کدن دۇیونوردولر.
بو شاخاناداکی یازیق پیلله لر
آیریلیق یوکونه سئوینیردیلر.

■ یاپراق

سوزدو گۆزلریمدن بیر ساری یاپراق،
دئمه سون نفسین دولوب داشیرمیش.
کۆینه ییمده کی له پیچیلداشدیلار،
دئمه اوزشکی له ویداعلاشیرمیش.

گۆردویو گونلرین قاراسین، آغین
بیر خان گۆزلری نین دومانلی چاغین
تومروس آناسی نین داش بویونباغین
تبریزین بونونا تاخیرمیش بلکه!

چوخلو بو حیاتین درین معناسی
قوشا دورمادا یوخ، یاشاماقدادیر.
دوواردا سئویمسیز شکیل اولمادان
بیر- بیرین سئویملی بوشاماقدادیر.

اوستومه چکیلن یاشیل کۆلگه سی
پاییز اوجاغیندا آلیشیق اولور.
یانیر بیر اوجاغی دیری ساخلا سین
قارانلیق گۆزلریم آل ایشیق اولور

سن چیچک دونونا نه ایچون گیردین؟
بو یولون شاختاسی، کوله یی واردی.
یئردن آیاغینی اوزن قوش لارین
گۆیده ساورولماغا له له یی واردی.
دوداغیندان سوژن سۆز کۆلگه سیمیش
یوخسا قایانین دا دیله یی واردی.

ساجلارینا بیر اود دوشن سۆیودون
آتش نین کۆلگه سینده یانان وار.
خئیری اولسون یئنه اوشن سۆیودون
قوناقلاری هله بیلیمیر اۇلن وار.

سۆیودون چینارا چاتمادی الی
اوزاقدان اوزاغا دولوب داشدیلار
باغمانین دهره سی بیلمه سین دئییه
یئرده کۆلگه لری قوجاقلاشدیلار
بیر گونده،
قوروموش پاییز بوداقلار
اؤز توسولرینده اوجاقلاشدیلار.

گونئی یادداشیمین آغ پرده سینده
بیر سن اؤز لیرسن بیرده صولح آی قیز!
عدالت داشییر قیرمیزی سسین
چۆره یه بنزه بیر یئرده صولح آی قیز!

باخاندا گوزگویه
قالانینی گۆردوم بیر آخشامین
پاییزین زیره سیندن سوزولوردو
قرب- قریب
دئدیم جهنمه
من تک دئییلیمیشم...

«حاییف اولسون!»- دئدی بیر
سوپورگه چی

تامارزی قیزی نین آغزی دولوسو
کچه ده ازیلمیش بیر زای آلمایا؛
اوره ییمدن قوپوپ دوشدو
قیپ- قیرمیزی شریمین
تورشا شیرین جنازه سی.

هئچ زامان عهدینه قیلمازدی وفا
بو گون قارینا دوز گلیبدی یار
اومود باغلا یاردیم گله جک لره
بو گون گله جک دن تئز گلیبدی یار.

داغدا بیر داغداغان اسیر نه اسیر!
ائله بیل بو آخشام توپا گئده جک.
کۆلگه سی اؤزوندن یامان تله سیر
ائله بیل بیر اولدوز آیا گئده جک.

بیر سوال، ایکي جواب

نثریمیزین بوگونکو دورومو نئجه دیر و نثر ژانری نین دلی نئجه اولمالی دیر؟

■ بیلدیگینیز کیمی نثر ژانری نین آیری- آیری قول لاری وار. من بوردا یالنیز حکایه نثرینه توخوناراق، اجازه زله بوندان بئله «حکایه دلی» سؤزوندن یارارلانیرام. حکایه دلی دئدیگیمیزده، بعضی لرتئز- تئو معیار دلی نین اؤلچوسونو ال لرینه آیلرلار. بو اؤلچولرله قارشى- قارشى دورماق ایسته میرم، آنجاق حکایه یازاندا بیر سیرا مجبوریت لردن دولای دیلده ال آپارمالی ییق. مثلن لحن یاراتماق و اونا اوخشار او بیرى گرک لر دیلده باش وئرمه لی دی. آنجاق معیار دیلین دار چرچیوه سینده بو ایش لرین هامی سینى گؤرمک اولمور. حکایه یازاری دلی و معیار دیلینى اویزتیب بیلمه لی دی، اما دیل اونون الینده (حکایه مقصدلرینه اویغون) خام بیر ماتریال کیمی دی. چوخ لایمیز مشهور اولان بو سؤزو ائشیتیمیشیک: یازیچی اؤزونه گؤره قرامئر یازیپ، اوندا دیشیک لیک ده آپارا بیلر! پنی رینی آرتیق قوی سالاردا، بو سؤز چوخ دا یانلیش دئییل. یادیما گلیر نئچه ایل بوندان قاباق حکایه لریمدن بیرینی اوخوسون دئییه دیل معلم لری نین بیرینه وئردیم. معلم حکایه نین اؤزونه گؤره دانیشمادان بیر سیرا کلمه لرین آلتینا جیزیق چکمیشدی. میز کلمه سی یادیمدادی. دئییردی: معیار دیلیمیزده «میز» عوضینه «ماسا» ایشلتمه لی ییک. من آز قالا بوینوز چیخارتمیشدیم. اؤئردیگی کلمه لرله حکایه کیملیگینی الدن وئریپ کورلانا جاقدی...

عمومیت له معیار دیلینه بئله یاناشماق، چاغداش تحکیه ادبیاتیمیزین بؤیوک مساله لریندن بیرى دیر. آذربایجان تورکجه سی بوتون دیل لر کیمی تعریف اولونموش بیر قرامئر صاحب دی. طبیعی کی، بو دیلده یازیپ پوزان لار دا همین دیل قورولوشو اساسیندا یازمالی دیرلار. اؤز سؤزوموزه قاییداق؛ حکایه دلی معیار دیلیندن یالنیز قرامئرنى یوزه یوز ارث آپاریر. قالانینى حکایه امکان لاری او یان بو یان ائله ییب دیشیر. مثلن سؤزلر، اصطلاح لار و کلمه لر حکایه نین

بیرینجی جواب:
رضا کاظمی
یازیچی

ایستک‌لری ایله اویغون سئچیم‌لی‌دی. آخی اردیبلده یاشایان حکایه کاراکتری هاچاندان هاچانا «میز» عوضینه «ماسا» ایشلتمیشدی کی بو ایکینجیسی اولا؟

یوز نئچه ایل بوندان قاباق (دقیقن ۱۲۶۷نجی گونش ایلینده) جلیل محمدقلی‌زاده دیلیمیزجه ایلیک حکایه‌نی یازمیشدی. او زامان اونون حکایه‌لری ایله او بیرری ژانرلاردا یازیلان دیلین لاپ بؤیوک فرقی، اونلارین دوغمالیغی ایدی. یعنی حکایه‌لر اولدوقجا خالقین دانیشیق دیلینه یاخین یازیلیمیشدی. هامی اونون اثرلرینی اوخویوب (و یا دینله‌ییب)، اؤز چیخاری قدر اوندان لذت آلیردی. بونون تاثیری اوتوز قیرخ ایل سونرا حتا فارس دیلینده یازان محمدعلی جمال‌زاده و باشقالاری نین حکایه‌لرینده ده اؤزونو گۆرستمه‌یه باشلادی. کاتب دیلی یازمادیغی اوچون اونون اثرلرینه خور باخان‌لارین قاباغیندا باشینی آشاغی سالان محمدعلی جمال‌زاده، ایندی فارس ادبیاتی نین ایلیک حکایه یازاری کیمی تانییر. منجه جلیل محمدقلی‌زاده و محمدعلی جمال‌زاده‌نین لاپ اؤنملی ایش‌لری، حکایه یازماقدان قاباق حکایه دیلینی تاپماق ایدی. فارسجا ادبیاتیمیزدا، حکایه‌چی‌لر بو آخاردا یازیب یاراتدی‌لار، آنجاق تورکجه ادبیاتیمیزدا بو آخار اؤز یولونو گئتسه ده بیز ایکی مساله ایله اوز اوزه گلدیک:

پهلوی دؤنمینده‌کی مدنی آپارتایدا گۆره ایران آذربایجانیندا تورکجه یازماق قاداغان اولدوغوندان، ایستر. ایسته‌مز بو گئندیشین سرعتیندن آلیندی. او تایدا دا ییتیمیش ایل شوروی کیمی ایدئولوژیک بیر حاکمیتین آلتیندا یاشادیقلاریندان، رئالیزم سوسیالیزم مکتبی رسمی بیر ادبیات اولراق یازچی‌لار دیکته اولوندو. او ییتیمیش ایله هر نه (حتا ادبیات) دؤلت سوزگه‌جیندن سوووشوردو. شعرلر، حکایه‌لر و رومان‌لار حزبین سیفارش‌سی اساسیندا و یا اونلار ییندیغی کیمی یازیلیردی. بئله‌لیک‌له اؤز چاغی نین محصولو اولان بیر معیار دیل یاران‌دی. اونلار بو کلیشه ایله تحکیه ادبیاتینی دا اؤلچمه‌یه بیچمه‌یه باشلادی‌لار.

دئییلدی یاساق‌لار گۆره، او تاییین ادبیاتی بیز اوچون اؤنملی بیر تعلیم قایناغی ساییلیردی (و ساییلیر). معیار دیلی دئییک‌لری ده او تایدا رئالیزم سوسیالیزم بیر باخیشی اوزه‌رینده قورولموشدو. منجه بو معیار دیلینی گۆزو باغلی یامسیلايان‌لارین ادبیاتی نین بیر آیاغی یامان جا لنگییر؛ اؤزلیک‌له تحکیه ادبیاتیندا. گۆردویوموز کیمی ده بو چرچیوه‌دن چیخا بیلیمه‌ین لرین اثرلری بیر یئرئه چاتمايیب. آخی مثلن نئچه سسلی، مالیخولیا و ذهن آخینیندا توخونان بیر رومانی، رئالیزم سوسیالیزم هاواسیندا یارانان معیار دیلینده نئجه یازماق اولار؟ عکسینه او معیار دیلن یالینز قرامئرنی گۆتوروب، صمیمی بیر دیله چاتمیش یازچی. شاعرلیمیز اولوب.

بعضی لرین حکایه‌لرینی اوخویاندا، هله ده او تاییین رئالیزم سوسیالیزم نثری نین تاثیر آلتیندا یازدیقلارینی گۆروروک. بعضی لریمیز ده آنادولو متن لریندن انتکی لئیرلر. هله قویساق بونلارین دیل قورولوش‌لاری دوزدور، یئنه اوخوجویلا یازی نین فاصله‌سی دولمور. یعنی اوخوجو باسما و ساختا بیر متن‌له اوزلشدیکده، اونو منیمسه‌یه بیلیمیر. سون زامان‌لار آنجاق بیر سیرا حکایه یازان لاریمیز جلیل محمدقلی‌زاده کیمی معیار دیلی نین دیکتاتورلوقونون قارشیسینا چیخاراق، تورکجه‌میزده چاغداش حکایه دیلی آزدان چوخدان یاشاتماغی باجاریب‌لار. مثلن صالح عطایی «منیم آدلاییم» و «دون کیشوت و ذلی دومرولون کۆرپوسو» یلا، ناصر منظوری «قارا چوخا» و «آواوا» یلا، داود دوستار «هوپانا» یلا، غفور امامی‌زاده خیای «قیرمیزیم» لا، حامد احمدی (بو تئزلییه چیخاجاق) «توماتورا» یلا، حسن ثمودی «اؤزگه» یله، رقیه کبیری «ایچیمده‌کی قیز»، «اؤیوم»، «یئردن اوجا تورپاق»، «دونیا قاپار چالیب یولداش»، «قوش‌لارداها قورخمورلار» و او بیرری کتاب‌لاری لا، ایواز طاه «قورشون هاردان آچیلدی» یلا، فرانک فرید «خانیم آلی» یله، محمود مهدوی «بغداددا قار یاغیر» لا، شریف مردی «اولدوزلار قاییمیشدی» یلا و باشقالاری. و البته الف. نورانی اؤلوموندن چوخ سونرا چیخمیش «قیزیل آتیم» کتابی یلا! چوخ‌لاری دا وار هله کتاب صاحبی اولمايیب، اما آیری-آیری درگی‌لرده و یا سایت‌لاردا اؤز حکایه‌لرینی یایملايیرلار.

هر حالدا سورغونون جاوابی دئیگینیز یئددی یوز کلمه‌دن داها چوخ اولماسین دئییه سون سؤزومو بئله یازیرام: هر هانسی دیلده اولورسا اولسون، حکایه دیلی، دیلین حکایه‌سی دیر....

بیر سوال، ایکی جواب

نثریمیزین بوگونکو دورومو نئجه دیر و نثر ژانری نین دیلی نئجه اولمالی دیر؟

ایکینچی جواب:
شریف مردی
یازیچی

■ سوال او قدر گئیش دیر کی یئددی یوز کلمه ده نه قدر قونویا توخونماق اولاسی اولدوغونا هئچ ده آرخایین دئییلیم. بو اوزدن سؤزو اوزاتمادان «داغیتماغا دوغرو» آدی ایله تنقید قونوسوندا مقاله توپلوسو ساھمانلادیغیم کتابدا «چوخ سسلیلیک؛ رومان؛ بیز» باشلیقلى مقاله نین اؤزه تینی گتیرمه یه قرار وئردیم. مقاله نین آماجی سوروشولان سورغویا جواب آختاراراق باشقا نئجه اؤنملی مسالنه ده آراشدیرماق ایسته ییر. اوردا رومان دان دانشمیشام و ایران تورکلری نین رومان دورومونا باخمیشام؛ نثر ده ائله دیر هر حالدا. رومان گؤروب نثر ده اوخویا بیلر سینیز.

[...] ایران تورکلرینین رومانی ایزله دیگیمجه بیر او قدر دئییل دیر (سایماقلا قوتولور!) اولانلارین چوخو دا بیر سسین یوخسا یازارین سسی آلتدا بوغولور! دانشیق دئییه، اؤزل کاراکتر دئییه، اؤزلیک دئییه بیر شئی یوخ دور. هر شئی دایاز دیر. یازار کاراکترین پیشریمه یینده یورولور، یا بیتمه دن توکه دیر یا دا آتیق اوزادیر. شابلونلاشمیش شخصیت لر، دیالوق لار، بوش بوغازلیق، چرچیه دن چیخماق، داغا-داشا وورماق، اولای هؤرگوسونو ایتیرمک... یازیلارین چوخوندا گورونور.

[...] دیرین رومانین کاراکترلری دیری وارلیق کیمی اولمالی دیر. اؤزونو تام بویلو بوخونلو گؤسترمه لی دیر. رومان اوخوجوسونو ایناندرمالی دیر، گرچک اوستو اولورسا بئله. سؤزومو هاوادا دئمک ایسته میرم. ناصر منظوری ۱۳۷۳هـ «قاراجوخا» آدلی رومان یازمیش. باشقا یئرده دئیمیشم، بو رومان بیزیم (بیلدیگیم و اوخودوغوم) آن گؤزل و آدی چکیلمله لی رومانلاریمیزداندیر. نه ایسه بو روماندا مؤلفین سسی قولاغی کارائله ییر. کاراکتر دئییه بیر شئی آرادا اولوشمور. سانکی مؤلفین سؤزونو دئمک اوچون یازیلیمیش دیر یالئیز. سؤزو ایسه گسین دیر. باشقا رومانلاریمیزین بیرچوخو بوتونلوک ده یا رومان دئییل یا دا تجربی رومان اولماغا جان آتیر. یازارین حوصله سیزلیگی ایله، تلم تله سیک یازیلیمیش. دایاز، جان سیز، روح سوز و ژورنالیستی بیر عالم دیر. ایناندرماغی وئجینه آلمیر. یازار سانکی سؤزونو یئریتیمک اوچون بیر سیندان آلمیش الینه و سؤزجوکلره اوخوجونون بئینینی دؤیور. اویکو قولو هابئله. آنجاق اویکوده بیرآز رومان دوروموندان ایره لی گئده بیلیمیش اولساق دا، یئنه مونولوق ایچینده ییک! هله گئتملی و آجمالی یول چوخ و اوزوندور.

[...] دیل قونوسونا گلینجه، آرادا بؤیوک چات وار. خالق دیلی ائییتیمین یوخلوقوندا و مرکزیتین تک سسلیلیگی آلتدا چابالاییر. گئت گئده مئدیانیین یوخلوقوندا دیلین عئیبیه جر فورماسی آغیزدان آغیزا دولاشیر. یازار بوندان قوتولماغا چابا گؤسترمه لی دیر. گؤستیرر ده. بیر یاندان رومان یوخسا اویکو (اینجه صنعت) مخاطبینه دانشمالی، او بیر یاندان دانشیلان دیل عئیبیه جر! دانشیلان دیل ده یازماق چلیشکی یه قاتلاشماق دیر بیر یؤندن. نه ائتمه لی دیر رومانچی بو دورومدا؟ بیر طرفدن دیلی آریتماق (یابانچی سؤزجوکلردن کی اؤز یئرینه اوتوروب و دیل لرین آیش-وئیش ایلیشگی سینده اؤزونه گؤره بیر امکان دیر، اونلاردان دئییل ده قوندارما و یئرینه توشمه یین سؤزجوک، قورولوش و یاپیلاردان) یازارین بیر گؤره وی اولسا دا، اصلینده رومانچی

آنلاتیسینی کیمه دوغرو توشلامیش اولدوغونو دا نظرده توتمالی دیر.

[اؤرنک اولاراق رومانچی / یازار / شاعر «دانشگاه» کلمه‌سی نین یئرینه «بیلیم‌وردو»، «اونیوئرسیتیه / یونیوئرسیتیه / اونیوئرسیتت» یوخسا انله دانشگاه ایشلتملی دیر؟ البته کی جومله قورولوشو و تورکجه یاپیسینا اویوشمایان جومله و ساختا قورولوشلار سؤز قونوسو دئییل دیر بوردا. بعضی لری خالق دیلینده اولدوغو کیمی اونون قوللانماغینی وورغولاییر. اما بو خالق دیلینده قوللانیلان سؤزجوک لرین نثریمیزده گئیرمه‌یی هاراجاق آردینی توتوب اوزادا بیلرک؟ (بعضی لری داها تورکجه سایمیر دا) مئدیا و ائییتیم یوخلوقو ایسه بو دورومو داها گرگین ائتمیش! و بابانجی (فارسجا یوخسا اسپانیانجا و ...) کلمه نین سئچیلمه سینده معیار نه اولایلر؟ بونو بیلرک کی آلیشیلیمیش هر شئی زامان سوره‌جینده آلیشیلیمیش دوروما گلیب چیخیب دیر.]

[...] رومان یازماق و رومانین اولماغی چوخ شئی لره باغلی دیر، آنجاق آچیق دئسم: بوتونلوقده بیزیم ایراندا و داها دا گئیش گیریشسم قونویا، قونشو اؤلکه لریمیزده ایسه رومان هله او قدر یئرینه توشمه ییب دیر و آزدیر. اؤرنک اولاراق، آدلیم یازارلاری و دونیا سویه سینده آدی چکیلن رومانلاری اولان تورکیه نین رومانی نین ساده‌جه ۱۵۰ یاشی وار؛ بونو آوروپایلا توتوشدوراندایکی قات اوندان یاشلی دیر. اوردا فلسفه نین (و باشقا بیلیم قوللاری نین) آچدیغی و اؤتوردیو آچی دورتوسو ایله رومان دا آفاق توتور. آرتیق، رومان باتی اؤرونو اولاراق اوزه چیخیر.

بیزیم دیلرده گزن عاشیق، اوزان و ناغیل گله‌نه‌یی میز، گوجلو آرخاسی وار ایکن، هوندور گله‌نه‌یه دایانیرکن رومان تعریفله‌نن ژانرا چئوریلمه‌دی. رومان آوروپادان بیزه میراث گلدی. اوردا یاشایان کولتور انسانا بیرئی اولاراق یاناشماغا باشلایاراق فردیتی اولوشدوردو. رومان انگلستان دا دوغولوب، انله اوردا دا باریندی. آنلاتیچی اؤزونو یوخسا هر بیر کاراکترین اولوشماسینی روایت ائتمک اوچون ایلک اؤنجه انسانا اینمالی دیر.

آیریجا، مسیحیت کولتورونه باغلی اولان باشقاسینا اعتراف ائتمک عنعنه‌سی اونو سورهلکی اولاراق اؤزوندن و گوناھیندان، بیرسؤزله، اؤزلیوندن دانیشماغی اؤیرتدی. دینج و راحتجا اؤزوندن دانیشا بیلدی. بیزده کیمسه اؤزکنچمیشینی بئله، بیر او قدر آچیق - ساجیق یازما ییب دیر. اعتراف جسارتی و یازماق گله‌نه‌یی، چوخ شئی لره، او جومله‌دن رومانین اولوشونا، کؤرپو اولدو. اسلام دوشونجه سینده آنجاق، اعتراف ائتمک باشقادیر. سیرلی عالم‌لری یارادان سنین اورهک سؤزوندن خبرداردیر! ماورائی گوجه سیغینان اینانج، انسانین یاشادیغی آجی و دردلی تجربه‌لرینی اؤزو کیمی بیر باشقاسینا آنلاتماغا مانع اولور.

ایرانا گلینجه اوست - اوسته توشن قونولار وار. مین چئشیت ظولم، آجی، سلطه، قیتلیق، آجلیق، دیدرگین‌لیک چکن کوتله هله اؤز جانینا ییبه دورا بیلیمیر، دینجلیک و ثبات آرادا یوخ، یاپی قورولمادان سؤکولوب باشقا سیستم سوخولور اورتایا. کئچی جان هاییندادیر. اورتام رومان یارادان اورتامی دئییل بلکه. مشروطه بیر دؤنگه اولور. قضا بیلن الینی گوده‌تلمک ایسته‌ییر. بیزده دیل مساله‌سی باشدان توت ایندییه کیمی یارالی وارلیق کیمی سورونوب دور. تورکجه یازماق، بلکه دانیشماق، نیسگیل اولموشدور چوخ زامان. رومان دیل قونوسودور، سؤزجوک ایسه اونون ایشله‌ده‌ییه جک آراجی. سیاسی یؤنلره گؤره آذربایجان انساننی اؤز دیلیندن اؤزگورجه یارالانا بیلمه‌دی. بو یؤنلر اونو سورهلکی یاشام قایغیسینا دا قویدو. بو انسانین یاشامیندا تروماتیک و دؤنگه‌لرله دولو اولان اولای لار آنلاتییا کئچه بیلمه‌دی. بیرده کی یازماق گله‌نه‌یی یوخ! یازماق و بوتونلوقده یاراتماق قایغیسی آرخا پیلانا کئچدی.

رومان، یازی و روایت ائتمک گله‌نه‌یی اولان توپلوم‌دا، (ماجال تاپیب چۆرک قایغیسیندان اوزاقلاشیب) خیالا دالا بیلن، و دیلیندن یارالاناراق اؤزوندن، دردیندن، گوناھیندان، چلیشکی لریندن، سؤگوسیندن و بیر سؤزله انسانلیقدان دانیشا بیلن گله‌نه‌یه باغلی دیر. انسانین ایچ دونیاسی ایله دیش دونیاسی اونو روایت اؤزگور بوراخان گله‌نک و اورتام‌دا رومان اولوشا بیلر. بئله ایسه بیزده رومان آزدئییل، بیزده او معنا‌دا رومان یوخدور. آنجاق بو سؤز یئنی و دیرلی چابالاری گؤرمه‌مکدن یوخسا اعتناسیز باخیشدان ایره‌لی گلیمیر، یالنیز یازارین ایندییه کیمی ایزله‌دیگینه گؤره الدهه‌اندیگی سونوج دور و اومورام کی یالنیش اولسون.

یازینی دینله بین

شورانلیق اویغوسو

| نریمان ناظم |

■ کیشی بیر آن دهشته هوپولدو. شاشقین - شاشقین اوجسوز بوجاقسیز بوزقیری گۆزدن کنچیردی. قوراقلیقدان سوسامیش قیسیر تورپاقدان باشقا بیر شئی گۆره بیلمه دی. شیمالین آن اوزاقلاریندا گونشین شعالاری آلتیندا گوموشویه چالان کپیر- کیران داغلاری بیر آن سئچه بیلدی. آنجاق او دا گجیلین شدتله اسمه سیندن توز- تورپاق آردیندا ایتیپ، باتدی. گۆزلی گۆینه دی. آغیزیندا تورپاغین شورلوغونو تامسیندی. بورانین هارا اولدوغونو، بورایا نه ته هر گلیب چیخدیغینی دوشوندو. آخی او قبریستانا گئتمک ایسته میشدی. اورادا توختاقلیق دالینجا گزدی چوخدان بری. بس ایندی نییه گلیب بورایا چیخمیشدی!!

یئنیجه گون باتارا ساری اییلن گونشین قیزمار شعالاری قیسیر قومسال تورپاغی قووروردو. قورا آیی نین ایلک گونلرینده بئله بیر ایستی، کیشینی داهادا چاشدیریردی. بیر آن گجیل قانادیندا قوم تپه لری نین آردیندا گلن زینقیرو سسی کیشینی اؤزونه گتیردی. قولقلاری شکندى: - «بو سس نه سسی دیر؟! هارادان گلیر گۆره سن?!» گئتدیکجه سس یاخینلاشدی؛ آیدینلاشدی. سس شیمال طرفدن گلیردی. آز سونرا توز- تورپاغین آردیندا قارالتی لار بللندی. - «کۆچری کاروانی دیر سانکی... اؤزودور، هارادان گلیر بو کاروان?!- دوشوندو.» آخی بو صحرادا نه بیر یولدان ایز- نشان وار، نه بیر جیغیردان...!!

کاروان یاخینلاشدی. کۆچری ائلات ایدیلار. قویون، قوزو، آت، قاطر ... - «نئيسان آیی تازا چیخیبدیر. بونلار بو زمان داغدان آغنایب هارایا گئدیرلر...!!»

کاروان یاخینلاشدیقجا کیشی نین گۆزلی بؤیویوردو. او دالی - دالی چکیلیب، بیر دالالاناجاق یئری آختاردی. اما بوزاق کولونون قوروموش قول لاریندا باشقا بیر شئی تاپمادی. ایستر- ایسته مز کاروانین توتدوغو یولدا آزا آزا آچیب، دایاندى. بیر آزا اول توز- تورپاقدان قی ییلان گۆزلی ایندی ائله بؤیویوب کی آزالیر چاناغیندان پیرتلایب، ائشیکه آیلسین. - «نجه ولا بیلر بو...!!»

گۆردیونه اینانمیردی. کاروانین اؤنجولو بورما بونوز بیر کئچی دی. تۆکلری یئرن سورونوردو. کئچی دالی آياقلاری اوسته یئرینه رک، ال لری ایله کاروانا یول گۆستیریدی. «یانی بو اوبا بیی دی؟!...» کئچی نین دالینجا آدمالار گلیردی. آروادلی- کیشی لی. کورکلرینه پالان باسیلیب، یوکلنمیشدی. کیشی لرین بونونا زینقیروو، آروادلارین ایسه قومروو بونونایغسی آسيلمیشدی.

یوک آلتیندا لهله یین دوشگون آدمالارین چوخو دۆرد ال- آياغلی یول گئیدیردی. اونلارین آردینجا یهرسیز، یوون سیز آت، قاطر، پالان سیز اوزون قولاق لار، اوو سارسیز دوهلر گلیردی. قوچ لار، قویون- قوزولار کاروانین یانینجا گئیدیردی. اونلارین چوخو دالی آياقلاری اوسته یئریدیردی. قوچ لار دالا قالان آدمالاری، چاروالاری بونوزلاییب، ایره لی سالیردیلار. ایت یئرینه پورسوقلانمیش پیشیک لر کاروانی گودوردولر.

حئیرته دالمیش کیشی داشدان یونلوموش بیر هئیکله دؤنموشدو سانکی. یئریندن بئله ترپنمیردی. کاروان خئیلک اوندان آرا آچیب، اؤز یولونا داوام ائیدیدی. کیشی یئنی دن اؤزونه گلدی. ایستر- ایسته مز کاروانین ایزین توتوب گتیدی. بیر آرسونرا اؤنجول کئچی گئریه دؤنوب، الی نین اشاره سی ایله کاروانی اوتورماغا چاغیردی. کاروان دایاندی. قوچ، قویون لار یوک لری آچدی. آدمالاری اوتلاماغا بوراخیدیلار. آج- سوسوز آدمالار بیر زامان او هنده ورده دولاشیدیلار، اما او قیسیر تورپاغدا بیر چیمدیک قدری گۆرتی، بیر دامجی قدری سو بئله تاپمادان یورغون، اومیدسیز باخیشلارینی آزمان کئچی یه زیلله دیلر. کئچی یوموشاق- یوموشاق گولومسه دی. سونرا بوزقیرین ال چاتماز، اون یئتمزینده لپه له نن گوموشو سولاری اونلار گۆستردی. آدمالار بیر آن بئله دورمادان سولار ساری یوگوردولر.

قوچ لار چادیرلاری قورماغا باشلادیلار. قویونلار ایسه ساغمال آت- ائششهی، دوه لری ساغیدیلار؛ سود امر قودوق لاری، دایچالاری امیشه بوراخیدیلار. سونرا چادیرین آلتیندا کۆلگه له نیب، یئیپ- ایچمه یه مشغول اولدولار... کیشی دوشرگه دن آز آلالی دایانیب، برلمیش گۆزلری ایله صحنه یه باخیردی. سو دالینجا گئدن آدمالار گۆزدن ایتیمیشدی. سانکی لپه له نن سولار باتمیشدی. گونئی ده قاسیرغالار میدان اوخویوردولار. گاهدان بیرى اژدها سایاغیندا باش قالدیریب، گیرده له نیب گۆیه چکیلیردی؛ اؤز دؤوره سیننه هرله نیب، دلجه سیننه دولاییب، میدان وئیریدی. سونرا داغیلیب، یوخا چیخیردی. قیزمار گونش دوشرگه یه اود یاغدیریدی.

سوسوزلوقدان جانیمیش حیوان لارین دلی بیر قاریش قدر سالانمیشدی. تکجه بیر موتال پیشیک چادیرین کۆلگه سینده یئمه یین یئیپ، خومارلانیردی. دوداق لاری سالانمیش نر بیر دوه حسرتله اونو سوزوردو. نر آستا- آستا پیشیگه یاخینلاشدی. کۆله قویروغونو قالدیریب، بولادی. پیشیک خوشالانیب، یئریندن قالخدی. نر یئنی دن قویروغون بولادی. پیشیک دوه نین یالتاقلیغینی گۆروب، لووغلانیدی. آستا- آستا ائنه- بویا وئریب، پیلندی. نر قویروغون بولادیقجا پیشیک هوندورله ییر، شیشمانلاییب قافلان گۆرونوشو آلیردی. دوه ایسه سانکی اریبیردی. گئت- گئده سیسقالیب کیچیلیردی. نهایت نر دیزلرین قاتلاییب، چۆکدو. سونرا یاواش- یاواش اؤزونو پیشیگین آلتینا وئریب، کۆلگه لندی. بوتون اوبانی آياغی نین آلتیندا گۆرن پیشیگین مغرور باخیشی اوفوقلرده گزیردی. بیر آن دوه اونون یادینا دوشدو. باشینی تمکین له یئندیردی. بیر داها کۆلگه سینده دالالانان نری تحقیرله سوزدو. پیشیک قافلان باشینی قالدیردیدا، بیردن- بیره گۆزلری قوروو بیر کولون دالیندان بویالانان آغجا سیچانا دوشدو. لاپدان یئریندن سیچاردی. پیشیگین دهشتدن چيخارتدیغی سس بئل- بوخونو ازیلمیش زواللی دوه نین نریتلیسینه قارشیب، کیشی نی سیلکه لهدی. کیشی توواریق یئریندن قالخدی. دیزی، قباغینداکی چارپایا ایلیشدی. اونون اوستونده کی فینجان لا قت دانین هره سی بیر طرفه تولانیدی. دیوانا سۆیکه نن آرواد باشینی قزئتدن قالدیریب، تعجب له کیشی یه باخدی. «سنه نه اولدو؟!» دئییه، سوروشدو. کیشی - «چوخ عجیب بیر یوخو گۆردوم.» دئدی. آرواد داها دا تعجب لندی: «یوخو گۆردون؟ اوتوردوغون یئرده، گۆزون باخا- باخا یوخو گۆردون؟!».

آرواد، آغیزی آچیلی، نیگران گۆزلیرینی کیشی یه زیلله دی. کیشی جاواب وئرمه دی. او هله ده تورپاغین شورلوغونو آغیزیندا تامسینیردی.

یازینی دینله بین

سماعه فیرلانیرو بارماق لار

هلیا بشیرزاده

■ قیز آپارتمانین قاپیسینی اؤرتوب، آچاری توللادی باشماقایی نین اوستونه. آياقاییسینی گئییب، یاتاق اوتاغینا کئچدی. سیبیرمهدن حمام حوله سینی گؤتوردو. پالتارلارینی چیخارداندا، آینادا گؤزو دوشدو ساچ لاری آراسینداکی بارماق لارا. ساچینی او یان بو یان ائله ینده، بارماغین بیر یئره دوشدو. آییلب، بارماغی گؤتوردو. کیشی نین بارماق لاری ایدی. هلبت آیریلاندا، بارماق لاری قیریلب قالیب ساچی نین آراسیندا دئی، اؤز اؤزونه دوشوندو. اونلاری ساچیندان آیریپ سانادی. دوزاون دنه ایدی. یاخشی یولدا تۆکولوب ائله مه ییبلر! بارماق لاری توالت میزی نین اوستونه قویدو. ائله بیل اوشویوردولر، تیتره ییردیله. چوخ غملی گۆرسنیردیله! غریبه بیر حس له اونلارا باخیب، آجی-آجی گولومسه دی. اؤزونه دئدی: یادیندا قالسین گلن سئری گۆروشه گئندنه، اونلاری دا اؤزونه آپارارسان. سونرا ضیطی آچیب، آشپازخانایا گئتدی. سوسوزلامیشدی. لیوانی سویلا دولدوراند، بیر غریبه آغری آياق بارماق لاریندان بدنیه گیردی. سونرا بارماق لاری باشلاندی تَرنمه یه. لیوانین سویونو باشینا چکدی. بارماق لاری هله تَرنه نیردیله. آياقایی لارینی چیخارتدی. موزیک ریتمی چوخالدیقجا، بارماق لاری دا آرا وئرمه دن تَرنه نیردیله. بارماق لاری نین اوستونده دایانیب، باشلادی تیک وورماغا. ایکى دنه ساغا، ایکى دنه سولا. یخچالین قاپیسینی آچدی. اوچ تیک ساغا، سو شیشه سینی یئرینه قویدو، اوچ تیک سولا. یخچالین قاپیسینی اؤرتوب، اونا سؤیگندى. دوردوغو یئرده تیک ووروردو. اول یاواش-یاواش، سونرا تَرن-تَرنک بودلارینی او یان بو یانا آتیردی... ایندی نییه اوینامایا توتوموشدو؟ حمام ائله ملی ایدی. کیشی نین عطری ساچلارینا دولموشدو، عود اییسینه اوخشار بیر قوخو، بلکه ده گئندر. اونون حالینی دیشش بئله بیر قوخو. بیر جور خلسه یه آپاریردی او قوخو، اونو. هر زامان گۆروشه گئندنه، او عطری اییسیندن یونگول بیر یوخو گۆزلینه دولوردو...

سونرا دا حمام ائله یه بیلردی. ایندی یورغون ایدی. بلکه ده او قوخونون ساچلاریندان گئتمه سینی ایسته میردی. بارماق لاری نین اوستونده اوتاغا قاییتدی. موسیقی اوج توتوردو. مراکش موزیکی ایدی. ترومپت سسی اوچالمیشدی.

ایندی ائستئپ ووروردو، بیر سئری قاباغا، بیر سئری دالا، بیر سئری ده اؤز دؤورونه. آغری دامارلارینا دولالاراق، دیزلریندن کئچیب بودلاریندا تریپندیکجه، موج دا بارماق لاریندان باشلانیب گلیب بودلارینا چاتیردی، سونرا او آغرییا قاریشیب گلیب گؤبه یینده دایانیردی. کیشی نین اوتاغی توتقون ایدی. کوجه ده ایستی یئل اسیردی. توز-تورپاق گؤیه قالخمیشدی. کیشی نین عطری تورپاغین قوخوسونا قاتیشمیشدی. عود قوخوسو، بلکه ده... ایستی تورپاغین قوخوسو...

موسیقی ایرهلی گئتدیکجه، بارماق لاردا میزین اوستونده تریپ نیب، او یان بو یانا آتلانیردی. ایندی طبل سسی گورلانمیشدی، او آغری دا اؤزونو بک-بک اونون گؤبه یینه چیرپیردی. گؤبه ییله تیک ووروردو. اوچ دنه بیر سئری، یئنه بیر موج، اوچ دنه ده بیر سئری. کیشی نین آلتی نین تری اونون بوغازینا دامجیلایب آشاغا سوزولوردو. او توتقون هاوادا کیشی نین عود قوخوسو وئرن بارماق لاری اونون شئلهی دَریسی اوسته زویوردو... بارماق لار هله چیرپینیردی، آهنگ سسینه. آغری گؤبه ییندن سوووشوب، دؤش لرینه چاتمیشدی. نفسی آغیر گلیردی. اوچ تیک دؤش لرله... ایندی آغری ساغ الی نین بارماق لارینا گریب، ظریف بیر موج لا قول-لاریندان سوزولوب سول الی نین بارماق لاریندا دایانیردی. عود قوخوسو وئرن بارماق لار ساچلاری نین آراسینا گیرمیشدی، ساچلارینی بک-بک یاپیشیب چکیردی... اونون دوداق لاری تپییب، غریبه بیر آغری بدنینه دولموشدو. آجی بیر آغری، بلکه ده شیرین، بلکه ده سویوق، بلکه ده ایستی بیر آغری. بارماق لار ساچینی چکیردی. ساچلاری آغرییردی...

بارماق لار میزین اوسته آتیلیب دوشوردولر، آغری ایسه بوتون بدنینی بوروموشدو. بدنی بالا-بالا اسیردی. آغریدان اؤزونه بوکولوردو. بیر آن دایانیب، نفس آلیب باشینی توولادی. ساچلاری هاوایا سَرلیدی. عود قوخوسو ساچلاری نین آراسیندان تۆکولوردو. بارماق لار چیرپینیب چیرپینیب، میزین اوستوندن یئر دوشدولر. موسیقی اوجا چاتمیشدی. بارماقلار یولا دوشوب اونا ساری گلیردیلر، او ایسه فیرلانا-فیرلانا اونلاردان اوزاقلانیردی. آغری بدنندن چیخب، ساچلارینا چاتمیشدی. ساچلاری هاوادا اویناییردی، چکلییردی، آغرییردی.

فیرلانديقجا آياغی نین آلتی یوموشالیردی. ایستی تورپاغین اوسته فیرلانیردی، توز-تورپاق هاوایا قالخیردی، ایستی یئل دَریسینه کئچیردی. موسیقی نین سسی یئلین سسینده یاواش-یاواش ایتمه یه باشلامیشدی. یئلین سسی قولاغینا دولوردو، تورپاغین قوخوسو بورونونا.

بارماق لار اونا چاتمیشدی. اونون آياغی اوسته آتلانیب دوشوردولر. او اؤز بارماق لاری نین اوجوندا دایانیب، فیرلانیردی. کیشی نین بارماق لارینی آياقلامقدان قورخوردو. بارماق لار آياغیندان یاپیشیب، بوشلامیردی. قورخوردو او بارماق لاردان ...

فیرلانديقجا یونگوللشیردی. تورپاقدان آیریلیب، توزون اوسته فیرلانیردی. یئردن آیریلیب، یوخاری قالخیردی. ایندی بارماق لاردان آرا آچمیشدی. او یوخاری دان آياغی نین قاباغیندا چیرپینان بارماق لارا باخب، گولومسه ییردی. او بارماق لاردان آجیغی گلیردی. او بارماق لارا اوره یی یانیردی. او بارماق لاری سؤیردی. یوخاری قالخدیقجا، کیشی نین عطری ساچلاریندان آیریلیب، هاوادا ایتیردی.

یازینی دینله بین

یاریم بیر حکایه

| طاهر میرابی |

■ یورقانی اوستوندن آتیب تر ایچینده آیاغا قالدی. بیرآز گيجلدیکدن سونرا تختین قیراغیندا اوتوروب ائشییه باخدی اون ایکینجی قاتداکی آپارتمانین پنجره سیندن. گۆردیو شئی اؤننده اولان بیر سیرا پنجره و دووار ایدی. تختده اوزانیب سقفه یاپیشدی ریغی ونگوگون «اولدوزلو گۆی اوزو» تابلوسونا گۆزونو تیکیب، بیر سیگار یانیدیردی. اؤسگورمه سسی ایله یانیندا گنجه دن قالما بیر قادینین اولدوغونو حس ائتدی. سانکی گنجه نین یاریسی ایدی. ایکینجی اؤسگورمکه اؤزونو تختدن یئر ائتدی. یئر دوشمه سی نین سسینه قادین «نه اولدو؟ هله ده کئفلی سن؟» دئییب، بیرآز قیوریلدی. «یوخ. یاخچی یام. اؤزوم ائله ائله دیم یوخوم قاچا.» دئییب آیاغا قالدی. پالتارلارینی گئییب ائودن چیخدی. یئریمک ایسته دیی اوچون یانیندا پول گۆتورمه دی. آپارتمانین اؤننده بئش آلتی اوغلان اوشاغی توپ اویناییردی لار و بیر جوان اوغلان النده سیگارلا دوروب گۆزونو تیکمیشدی اون ایکینجی قاتداکی آپارتمانین پنجره سینده. باشینی آشاغی سالیب یولونا دوام ائتدی. خیابانین دار قالدیریمیندا اوچ قیز یان-یانا گولوشه-گولوشه گئدیردیلر. چالیشیردی اونلاری آرخادا بوراخیب گنچسین، اما قیزلارین بیریرلرینه دییب اویان بویانا آخمالاری ایدین وئرمیردی. سونوندا داریخیب اهمالجا سسلندی: «قیزیم! اجازه وئریسیز؟» قیزلارین بیرری او بیرسینه دئدی: «قیزی اجازه وئر عمی جان گنچسین!» سونرا اوجادان گولوب بیر کنارا چکیلدیلر. عمی جان یولونا دوام ائدیپ رئوف گولچونون توکانینا گیردی:

- یاللاه رئوف نئجه سن؟

- سلام حاجی داش یاشا! یاشا! بیزلره باش وورمورسان ها چوخداندى!

- هن، بیرآز باشیم قاریشیقدی بو گون لر. اتله چوخ دولانا بیلیمیرم. نه خبر؟ نجورسن؟
بیلیردی رئوف دا هر زامان بیر خبرلر اولار.

- اتله بیر خبر یوخدو. بئکارچیلیق. بو گونلر اتله چوخ گول آلان اولمور.

- رئوف بو گونلر جماعات نییه گرج گول آلا آخی؟ خاص بیر مناسبت یوخدو کی.

- بیلیرسن؟ من ده ترحیم گولو ساتسایدیم یاخچی قازاناردیم، اما گولون ایشی سئویندیرمکدی.
سئومیرم گول لریمین یانیندان اعتناسیز گئچسین لر. البته بو احوالدا دا منی سئویندیرن بیر یسی
تاپیلیب. بیر قیز وار. بترده دوزلودو. نئچه گوندن بیر گلر توکانا. اما گول آلماز!

(رئوف تعریفله دیگی شئی لری همیشه یاری دا بورا خاردی. ایستردی قولاق آسانین ناغیلین
قالانینی ائشیتمه یه هیجانین گورسون. اگرسه قولاق آساندا او هیجانی گورمه سه ایدی «هن،
بوجور دا» جمله سی ایله بورا خاردی ناغیلین قالانین، اما حاجی داش دا همیشه او هیجانی
گورردی)

- اول گون گلنده دئدیم بس منی سرییب. گلدی دئدی: «اولار گول لریزه باخام؟! دئدیم:
«نییه اولمور قیزیم، باخ!» دوردو توکانین اورتاسیندا باخدی گول لره. اوستده کی گول لره
باخاندا گورمه لی ایدی حاجی داش. اونون اورداکى دوروشو و اورداکى باخیشی کیمی گؤزل بیر
شئی اولایلمز حیاتدا حاجی داش. سونرا یاس گول لرین اییله دی. گؤزلرین یوموب اییله دی.
یالان اولماسا یاریم ساعات اییله دی. سونرا دئدی: «ال لریز آغیریماسین.» دئدیم: «به گول
آلمیرسان؟» «پولوم یوخدو یانیمدا» دئدی و چیخدی. دئدیم رئوف بو یاشا گلیب چاتدین،
اما دانیشماغوی اؤرگشمه دین. بو قیز بیر ده گلمز توکانا. اما نئچه گون سونراسی یئنه گلدی.
توکانین اورتاسیندا دایانیب باخدی گؤز لریمه. «نییه منه باخیرسان قیزیم؟ اجازه لازم دئییل»
دئدیم. نه قدر سئوسن گول لره باخا بیلرسن. گؤزلری گولودو. یئنه همان حالدا تعجب له
باخیردی گول لره. سونراسی یئنه یاس گول لرینه ساری گتتدی.

- بوردا ساخلا، پیخیم بیر سیگار چکیم، گلیم.

- تمام، گئت گل!

حاجی داش توکانین قاباغیندا دایانیب سیگارینی یاندیردی. ساغ طرفدن بیر قیز گلیردی
اوزا خدان. ال قولون اؤلجه-اؤلجه یئر ییردی. گلیب توکانین اؤنونه چاتدیقا حاجی داشا سلام
وئریب ایچری گتتدی. آرخاسینا سالدیغی بالاجا بیر کیف کی ایچینه هئج نه یئرلشمزدی.
حاجی داش باشینی آشای سالیب قیزین گلدیگی یولو گتتدی. چالیشدی ال لرینی اونون
کیمی ترتیسین یئرییه-یئرییه. بیرآز او حالدا یئریدی. گلیب گئدن آدم لارین ایری-ایری
باخیشلارینا باخیردی. اوجادان گولوب اؤز یئریشینی یئریدی. خیاباندا آنلا دیغیندا اویان
بو یانا باخمیردی. ماشیندان اوجالان سیگنال سسی ایله دؤنوب ماشینین ایچینه باخدی.
ماشینین ایچینده کی آدم باشینی اون ایکینجی قاتدا کی آپارتمانین پنجره سیندن پیخاردیب
«ائشش! باخ دا به!» دئییب سوردو. ائشش خیابانین او تاینیندا کی پارکا گیریب چمن لرین
اوستونده اوزاندی. بیرآز اویانلیقدکی نیمکت ده اوتوران قیز اوغلان ائششه بین حالینا باخیب
گولودولر. ائشش دؤنوب اوزو قولو اوزانیب باشین سوخو چمن لره. گؤزلرینی یوموب چمن لری
اییله دی. چمن لری یئمه یه باشلادی یاس گولو یئین کیمی...

یازینی دینله بین

چای دادیندا کواکولا

محمود مهدوی | حامد احمدی به

■ آینالاردا اؤلموشدو حامد؛ زئرمی نین دیوارلارینا دۆشه دیگیمیز آینالاردا. هفته اینن یئرآلما زمیسی نده ایشله ییب، پولوموزلا اؤزوموز بویدا آینا آلدیق. آینالاری گتیریب قالدیغیمیز زئرمی نین دیوارینداکی زاوارلارا سالدیق. حمید سقفدن آسلانمیش بوکس کیسه سینی یوموروقلادی. یورولوب آلی نین دالی لا ترینی سیلیدی. سو ایچدی. حامد سیقار فیسقیرتدی؛ من کیسه نی یوموروقلادیم. حمید یئرینده دایانیب تۆوشونو دَرْدی. حامد سیقار داماغیندا کیسه یه یاخینلاشیب، ساغان سولدان یوموروقلادی. من دالا چکیلیم. نم هاردان آینالارا ایشیق دوشدو. آینالار ایشیقی قایتاردی گۆزوموزه. حامد توسونو کیسه یه پیله دی. بالاجا ایشیق آینالاردا اوینادی. کیسه اؤز باشینا فیزلاندی. بیز ده میداندا گیجلدیک. یئرآلماچیلارلا چنه ووروب گئتدیک آراللی کندینه. گون چيخمامیشدان تریلی نین دالیندا یئر اوستونه چاتاناجان بیر-بیریمیزی یوموروقلادیق. حامدین قیچیندان یاپیشدیق. او آشا-آشا یاغا دوروب بُرسسه اوخودو: «یئل یاتار طوفان یاتار یاتماز تراختور بایراگی.» یئر ییه سی فرمان دالیندا چارتلاق آینادا بیزه باخیب باشینی توولادی. او بیزی تراختور دالیندا آپاریردی اؤز یئرآلما زمیسی نه. آخشاماجان یئرآلما دۆشوردوک، بئله دیک. آخشام اوستو یئر ییئه سی وئردیگی نچه استانبیل یئرآلمان تزه میداندا ساتیب پولونو وئردیک حامده. حامد تلسه-تلسه سو قویدو. قینه جه یین ابستی سویوق سو حاضیرلادی. تۆکدوم باشینی یودو. قورولادی. اوو جونا یاغ ووروب چکدی باشینا. باشینی دارادی. ساعتینا باخیب دئدی: «چاتارام. هله واخت وار.» قاپی یا چيخماق همین سسینی ائشیتدیک: «دریست!» او تراختورون او یونونا باخماغا گۆره قاچدی تبریزه. دئییردی: «استادیومدا (داغلاری سوکر تراختور) دئین ده روحوم بدنمندن چيخیر. حامد تبریزدن قاییداندان سونراسی توتولموشدو. او داغ سو ایچدی. حسرتله آلمیزده کی رنگلی چایا باخدی. آنجاق تراختور گئتدی لیگین بیرینجی دسته سینه. حامد بیزه خیرتده یه جن چای آلدی، کباب آلدی، سیقار آلدی. بیزی آپاردی کنده تراختور میندیک، عکس سالدیردیک. تراختور سوردوک. تراختور جدول ده نیریلدا یا-نیریلدا یا یوخاری قالخدی. بیز ده تلویزیونون قاباغیندا اویناقلادیق. حمید آتیلیب بوکس کیسه سینی قوجاقلادی. من یاخینلیغیمداکی

ستونو. حامد ده دئییردی: «من ده بۇیرومده کینی قوجاقلادیم. طرفین سیبیلی نین توکو اوزومه باتجایین آیریلدیم. آنجاق او ترمینالاجان منیم دایمجان گلدی.

کیسه حمیدین آلیندن بوشلانیب اویناقلادی. بیر بیریمیزه شیللاق آتدیق. حامد آینالارا چای تعارف ائله دی. بیز یئرالما یئدیک. آینادا تراختور عکسینی چکدیک. حامد بوکس کیسه سینی تومارلایب اۋپدو. حمید بوکس کیسه سینی فیرلاندی. کیسه قاباغیما گلجه یین اونو یوموروقلادیم. حامد تلسه-تلسه چای تۋکوب ایچدی. آغزی یاندی. تراختور نم نییه اودوزدو. حامد باغیردی. بیر هفته نین ایچینده، گئتدیگیمیز قفه لرین هامیسینا دوربین قویدولار. بیز چای دان قالخان بوخارا حسرت له باخدیق. حمید دئدی: «ۋزوم اۋلوم دای آخیر چایمیزدی بیردا ایچیوغ.»

اونون اورهی یی یامان دولو ایدی. دوربین لر اولماسایدی قفه چی نین نه کی وارینی چال چۋیور ائله یردی. دئدیم: «دیلوو دیشده، بو نه سۋزدی. قفه یئیه سی گۋیلی ایسدئییب دوربین قویوب، بیزه نه؟» حمید آلینی ظرافت له استکانین بۋیورونه چکیب دئدی: «ائله قفه چی لرین هامیسی بیردن بو فیکره توشوب لرهی؟ به نییه دوربین لرین سمتی بیز اوتوردوغوموز میزه طرفدی؟»

حامد سیقار داماغیندا فیکره گتمیشدی. او، او حالدا سیقارینی کول قابی نین قیراغینا قویدو. چایینی نلکی یه تۋکوب پیله ییب ایچدی. بیز اونا آیری-آیری باخیب حیرصیمیزدن سیقار آلیشیدیردیق. بو اوویون بازچیلیق لار بیزه یاراشمازدی. چایی قینه یه-قینه یه ایچمه سیدیک داها گرک ییخیلیب اۋلیدیک. حامد نلکی یه یئنه چای تۋکوب، سویودوب، آغلایا-آغلایا بیزه دئدی: «دای قینر چای باشیمیزا چکمه یین زامانی سوووشدی.» من له حمید آغلامسیب دئدیک: «بیزی اۋلدورسه لر ده ایلمانقی چای ایشمیه جیوغ.» او حیرصلی حیرصلی دئدی: «بی دورو بروزه باخون سورا مژئی جیرون!»

بیز قورخودان باشیمیزی قالخیزمادیق. بیلیردیک سسیمیز اوجالان واخت دوربین بیزیم اوستوموزده دایانیر. اونا گۋره آیمیز کیسه-کیسه نلکی ده سویودوغوموز ایلمانقی چایی آغزیمیزا طرف گتیردیک. دوربین قیزیلدایب، یالاندان قفه نین او بیر قیسمت لرینی دولانیب یئنه بیزیم اوستوموزده دایاندی. پۋرتوب قالمیشدیق. اوچوموزده نلکینی دوداغیمیزا یاپیشدیردیق. ایلمانقی چای بوغازیمیزدان آشمیردی. حمید نلکی نین قیراغینی خیرچیلتی لا دیشله دی. او سسی ائشیتجه یین توکوموز بیز-بیز دوردو. من نلکینی یئر چیرپماغا گۋره گۋیه قالخیزدیم. حامد گۋیده بیلنگیمدن یاپیشیب دئدی: «اۋزونن چیخما!»

ائله او آن دا دوربین یین کۋلگه سی یاواشجیلی موزائیک دن سوووشدو. آیم قورودو. دیش لیریمی بیر-بیرینه قیسیب دئدیم: «گۋره سن آیم گۋیده اولندا دوربین هارا دۋنیمیشدی؟»

حامد سیقارینی سوموردو. دریندن نفس آلیب وئردیم. حمید حیرصیندن آسیردی. حامد دئدی: «منه وئرن آلاه، بیلارا وئرن آلاه!»

منیم آدیم وحید ایدی. اوچوموزون ده آدیمیزین دۋرد حرفی وار ایدی. آنجاق تکجه حامدین الیفی اونو بیزدن آیریردی. شانس دان حامدین قدی منله حمیددن داها اوجا ایدی. هر زئرمی ده کی قفه یه گئئسئدیک، پیله لردن آشای توشجه یین قلیان توستوسونون ایچینده آل آله وئریب، بوش صندلی تاپیب اوتوروردوق. آیلشمه میشدن قاباق حامد دوربین لرین یئرینی دئییردی. بیز پیچیلدا بیردیق: «بیردا گۋز گۋز گۋرور مور سن هاردان دوربین لری تاپدون؟» او گوندن حامدی گۋرن اولمامیشدی. قارانیقدا حمیدله اوتورموشوق. قفه لرده چای ایچیب اوندان بوندان سوروشوردوق حامدی گۋرن اولوب یا یوخ. ائشیتیمشیدیک او نم هانسی تواتنده لوت اوینا ییرمیش. بیز او آرادا کی تواتل لرین آیناسی نین قاباغیندا دایانیب میزیلانندیق: «اوینا گولوم اوینا... اوینا بالام اوینا...» بیر ده دئییردی: «او بیر خارا با قفه نین قاباغیندا ییخیلیب قالمیشدی.» بیز اونون سۋزونه اینانمادیق. شهرده قفه لریمیزین هامیسی دوربین لر قوشولاندان بو یانا گول کیمی ائله میشدیلر. بیز حامدی هم آختاریردیق، همی ده گیزلیردیک اونونلا یولداشیق. دوربین له دولو قفه نین قاپیسینی اوزوموزه باغلا سایدی لار، باغریمیز چارتلایاردی. بیر دغه ائشیتدیک حامد قفه لرین

بیرینده چیخیب میزین اوستونه. پالتوسونون آلتیندان قارا اسپرینی چیخاریدی، دوربین نین شیشه سینی رنگ لاییب. بیرى آند ایچیردی او لحظه ده قه نین هاوا سوموران لاری سرعت له فیزلانیب توستونو سومورولار. قفه ده کی لر حامدی او حالدا گۆرجه یین تۆکولوبلر چۆله. قفه چى حامده یاخینلاشجایین حامد چیغیرا-چیغیرا دئیش میس: «من تکم. منیم بو ایشده یولداشیم زادیم یوخدى. اسپرى ده قنودان تاپمیشام.»

قفه چى نین شه ییردی دئییردی قفه چى ده آغلا یا آغلا یا دئی: «من ده تکم انه بالا.» سونرا او گوشینی گۆتوروب تکجه گوشى دالیندا دئیشدی: «قاچمئیب گلون.»

هله بیرى ده دئییردی «حامد قارا اسپرى له او دوربینی رنگ له مه میشدن بیر گون قاباق، تبریزده تراختورون علیهنه تودوغو خطایا گۆره، داورین گۆزونه آینایلا ایشیق سالمیشدی. او بیرى تیمین طرفدارلاری دا حامدی ازیشیدیریب استاد یومدان آتمیشدی لار چۆله.

زئرمی نین پیله سینده اوتورموشوق. قورتوم قورتوم چای ایچیریک. حمید بوکس کسیه سی نین سمتینه دونو خوب قالیب. ایکی سیقار آلیشیدیریب، بیرینی اونا وئیریم. او بیرى سیقاری دا دوداقلاریملا یاپیشیب قوللاب وورورام. سیقارین توستوسو گۆزومه دولما یینا گۆره گۆزومو قییرام.

اوزونو گۆرمه دیگیمیز بیر نفر هر ه نین قاباغینا دارالانق نلبکی قویدو. نلبکی نین ده اوستونه استکانی قویوب یوخ اولدو. قلیان لار اطرافیمیزدا قورولدا ییردی لار. حامد دئییردی: توستو زاد اونا فرق ائله مز؛ الان او بییزیم اوستوموزده دی. ایچون یوخسا بو سو یوق دا گلیب آتالار چۆله!

آینالاردا اؤلموشدو حامد. بیز قورخا-قورخا اونا یاخینلاشدیق. چارپایا اوستونه چیخیب اونو آشاغی گتیردیک. منیم آیم آسیردی، حمیدین دلی توتولموشدو. حامدی دوربین سیمی له آسمیشدی لار. اونون کیفینی ده قلیان شیلنگی له آینه باغلامیشدی لار. شیلنگی آدیق. کیفین زبپینی ده آشجایین گۆردوک کیفینن ایچینده نچه دنه دوربین وار. بیز او یان بو یان باخا باخا دوربین لری یان یان قویوب اونلارین قاباغیندا دوردوق. حمید تزه دم چای دان بیر استکان گتیریب قویدو دوربین لرین یانینا. چای دان بوخار قالخسادا دوربین لر قیژیلدامادی. بیزه طرف دؤنمه دی. من حمیددن گیزلین دئهنیم ده دوربین لری یوموروقلادیم، تپیک له دیم، سیندیردیم، داغیتدیم، تۆکوم توالته. جییم ده بیجاغیم اولسایدی شیشه لرینی ده جیزاردیم. یادیم دا دئییل بیزی کیم آلدادیب دئیشدی: پیچاغوزی سیندیرون، یادا اتون او یانا. بو نه وضعدی باشوزو دا دالا دارئون.

حمید اینیندن آغ کۆینگینی چیخارتدی. چیخارتدیغی کۆینک دن اینینده ده وارایدی. او آلینده کی کۆینه یی اییله ییب وئردی منه. دئدی: حامدین کفنی.

کۆینه یی اییله ییب دئدیم: «بو کی، چای اییسی وئیر؟» حمید دئدی: «حامد اؤزی بونون اوستونه چای تۇحمیشدی. دئییردی: قوی چورویه نه جن بیرنیمدا چای اییسی اولسین.»

حامدین اینینده کی کۆینه یی چیخاریدی او کۆینه یی گئیدیردیک. یامان چای اییسی گلیردی. ایسته ییردیم اونون آل لرینی سینه سی نین اوستونه قویام؛ بیردن اووچون دان تیکه آینا توشدو. آینانی گۆتوروب باخندا گۆردوم اوستونو قارا رنگ له رنگ له ییب لار. اوره ییمدن سوو شدو جومام دیواردا کی آینالاری قیریق-قیریق ائله ییم، آنجاق اؤزومو ساخلادیم. دئدیم: «بلکه آینادا بی دغه ده حامدی گۆره بیلدوغ. اونونلا چای ایچدوغ.»

حامدین بؤیرونده اوزاندیم. حمید ده او بیرى طرف ده اوزاندی. اوخودوم: «یئل یاتار طوفان یاتار...» حمید ده سسیمه سس وئردی: «یاتماز تراختور بایراغی.» نه قدر گۆزله دیک حامد یئیندن دورمادی. بیجاغی قویدوم حامدین اووچونا. حمید دئدی: «بی دا پیچاغ ایندی دور. هر کیمین اوزونه خط سالسون بیز اونو دوغرام-دوغرام ائله روغ. اصلا دئییرسن قفه چى لری بیر بیر گئیرغ بیرا سن باشدارین کس، بیز گۆزدربین چیخارداق. سن فقط دور.»

صباحدان هئچ بیر قفه یه گتمه دیک. حامدی آینالارین دالیندا باسدیردیک. بیجاغی نلبکی نین دالی لا ایتیلدیک. کوکا کولا ایچدیک.

|| يازىنى دىنلەيىن ||

انتقام

| سحر بارانى |

■ اونونلا گۇرۇشه جەيىنى بىلىردى. گۇرموشدو گىزلىنجه موبايلىنى چىك اندندە؛ اما هاردا گۇرۇشه جىكلىرىنى بىلمىردى. ارى نىن نارىن گولوش لرىندىن ده هئىچ نه آنلاماق اولموردو. شامى حاضىرلايا- حاضىرلايا بوتون اولاسى يئرلىرى بئىنىندىن كئچىردىردى. الى نىن ياندىغىنى حس ائىدى بىر آن؛ او قدر نفرتله فىكره دالمىشدى كى، قاينار سويون فلاكس دان داشىب گئتمە سىنى بىلمە مىشدى. هر نه يى حاضىرلايىب، ماسانىن اوستونه دوزدو و ايشىغى سۇندوردو. ياتاق اوتاغىنا كئچىب، خالسىزجا ياتاغا سىزدى و يورقانى باشىنا چكىب فىكره دالدى. «نئجه انتقامىمى آلا بىلرم او دانا گۇز قاديندان»- دئيه دوشونمە يە باشلادى. بىر- بىر گۇزلىرى نىن قاباغىندان رئزە گندىردى كافه لىر، رستوران لار، كلمە لىر، كلمە لىر... هئىچ يئرە چاتدىرا بىلمىردى. ياتاقدا ايلان وورموش كىمى قىورانيب دوروردو. -«گندىم او پىرپىز ساچ لارىنى ايمە دولايىب، لاپ ائله اوتوردوغو يئردىن سوروتلە يە- سوروتلە يە قاپى يا سارى چكىب، خىاواندان كئچىن آدم لارىن قاباغىن كسىب، هر بىر كىشى نىن خىانتىندە، بىر قادينىن ايزى وار» دئيه باغىرسام! «باخين، نئجه ده اۇزونو قىسىب سوچسوز گۇسترمە يە چاليشىر، دانىش گۇرك مترس خانىم! نه اولدو؟ دىلىنى سىچان يئدى؟ دونن آخشام بولبول كىمى اۇتوردون. هارا گنتىدى او عشوه، ناز؟ اۇپوجوك لردىن كئچىن لرە ده پاىلا گۇرك!»

هامى ماغىل- ماغىل باخىب سوووشماغا چاليشىردى لار. نه اولدوغونو بىلمە يىن آدم لار بىراز داينىب تئاترا باخار كىمى ايكى قادينىن چكىشمە سىنە باخىب، سونرا اۇنملى بىر شئى خايطىرلامىش كىمى سرعتلە اوزاقلاشىردىلار. قادين لارىن گۇزلىرىندە تانىش بىر ايفاده گۇرونوردو؛ كىمىسى اۇزونو او مترس يئرئىنە قويور، كىمى دلى لىر كىمى گۇزو قىزارمىش قادينىن يئرئىنە

قویوردو اؤزونو. کیشی لرین گۆزوندە ایسه گیزلین بیر قورخو دالغالانیردی. کیشی باشینی ال لری آراسیندا توتوب، حیات یولدشینا باخماییردی بئله، قورخو ایله نفرت آراسی بیر ایفاده وار ایدی گۆزلرینده؛ سئوگی ایله نفرت آراسی بیر بوغونتو وار ایدی سسینده قادینین. یئریندن دوروب قالابالینغا یاخینلاشماق ایسته سه ده، یئریندن دورماغا گوجو یوخ ایدی؛ دورسا یئر آچیلیب ایچینه دوشه جکدی سانکی. آرابیر قولاغینا گولوشمک سس لری دئییردی. یامان-سؤیوش، و آراسیرا دا قادینی حئیفسیله یین آنلاشیلماز پیچیلتی لار ائشیدیلیردی جماعتین آراسیندان.

- اوغلانا باخ هله، نئجه ده باشین قولتوغونا سوخوب سووسار!

- چیخ یوواندان گۆرک!

- الینی چک اوزون گۆرونسون آی پارا...!

هره بیر آتماجا آتیب گولوردو؛ هره بیر یاریمچیلیق جومله دئییب، قادینین حالینا باخیب اودوردو سسینی.

الینی میزه چیرپیب آیاغا قالخدی...

- بسدی، قورتارین ایکی جاناوار کیمی بیر-بیرینیزین جانینا دوشوبسوز، اوتانین. مسخره یه دؤندوک. آلاسه ایکی نیزی ده محو ائله سین... ملت دوروب تاماشایا، حیا دا یاخجی شئی دی.

قادینین قوتو قورودو بیردن؛ جانینا قورخو اوتوردو.

- ائوه گنتسک اؤلدوره جک منی. اوستورماغی بس دئییل، یئل قاباغیندا دا دورور. بیلیرم دلی دیر. گۆزو بیر قارالیدی دای هئچ کیمی تانیماز. سانکی نه بی وار بو دانا گۆز عفریته نین. دای یادینا دوشمز گئجه دنیادان دا خبرسیز قوجاغیمدا باشینی دوشومون اوستونه قویوب یوخویا گئتمیشدی، یئددی پادشاهی یوخودا گۆروردو. اؤلدورر منی گۆره سن؟ اؤلدوره جک بیلیرم.

هؤله سک ساغا سولا باخدی. ماسالاری نین بیرى نین اوستونده بیر میوه پیچاغی گۆزونه ساتاشدی. اؤزونو توللاییب پیچاغی گۆتوردو. اوووندا مۇحکم سیخاراق دالی یا باخمادان نه گوجو وار پیچاغی سینه سینه سوخودو. قیپ-قیرمیزی قانین ایلیق ایستیسی بارماقلارینا یاییلیدی.

- قاتل اولدوم، اؤلدوردوم، اؤلدوردوم...

پیچاغی توللاییب، وار گوجوایله قاقماغا باشلادی.

یورقانی مۇحکم اوووندا سیخیردی. نفسی نین چیخماسینی حس ائتمیردی. بدنی بوم بوزایدی؛ ترین سرین دنه لری آلتیندان آخیب یاستیغا دامیردی.

- مریم، مریم... هارداسان؟ ایکی ساعتدی سسله بیرم سنی، ائشیتمیرسن؟

حیات یولداشی ایدی؛ یورقانی اوزوندن چکیب، اؤزونو اونون قوجاغینا آتدی...

- یاشارسان، نفس چکیرسن، باخ قان دا گلیمر سینه ندن... آلاها شوکور یاشارسان نفسیم.

اری، اونون کابوس گۆروب قورخدوغونو ظن ائتدی؛ آشپازخانایا گئدیپ الینده بیر لیوان سو قایتیدی؛ بیراز اوزونه سپدی؛ قالانینی دا زورلا ایچیرتمگه چالیشدی...

یاخاسیندان غریبه بیر قادین اودکلونونون اییسی گلیردی.

PHOTO STUDIO

عکاسی صنعتی و تبلیغاتی

www.decophotostudio.com
info@decophotostudio.com

۰۹۱۳۳۵۴۳۵۹۶
@ deco_photo_studio

تنها جزئیات جالب هستند.
توماس مان

ضمیمه فارسی

روایتی تاریخی از قهوه خانه های تبریز

| ماشالله رزمی حکم آبادی | پژوهشگر

چایخانه های عمومی شهر تبریز که در اصطلاح «قهوه خانه» نامیده می شوند و اکثراً نیز قهوه نمی فروشند، ویژگی های خاصی دارند که با نظایر خودشان در شهرهای دیگر متفاوت است. بسیاری از این قهوه خانه ها صنفی هستند و محل تجمع و ارتباط فعالان یک صنف بخصوصی هستند. آدرس بسیاری از کارگران صنوف نیز همین قهوه خانه ها است. در مجموع می توان گفت که قهوه خانه های صنفی برای کارگران و پیشه وران نقش همزمان غذاخوری، محل کاریابی و استراحت و تفریح را بازی می کنند؛ یا به زبان امروزی نوعی کلوب سنتی هستند با تمام مشخصات آن.

در تبریز قهوه خانه زیاد است و تبریزی ها خوب می دانند که چگونه از این قهوه خانه ها استفاده کنند. به ویژه در فصل سرما که قهوه خانه مناسب ترین محل ملاقات و گفتگوست. در نگاه غیر تبریزی ها، کثرت قهوه خانه ها به خاطر کثرت افراد بیکار و تنبل است که اوقات خود را عاطل و باطل در قهوه خانه ها می گذرانند، اما این قضاوت کاملاً نادرست است. در واقع قهوه خانه ها یکی از مراکز اصلی تجمع جامعه ی سنتی است.

شهر تبریز که در محل تلاقی فرهنگ ها قرار گرفته و بخش بزرگی از تاریخ آن با جنگ، محاصره، قحطی و نیز سیل و زلزله مشخص می شود، بیش از شهرهای دیگر احتیاج به تجمع و خبرگیری داشته است و قهوه خانه ها در کنار مساجد، تکایا و خانقاه ها، این نیاز حیاتی را برآورده می ساخته اند. در تبریز وقتی دو نفر به هم می رسند بعد از سلام می گویند: «نه وار نه یوخ؟» یعنی «تازه چه خبر؟» و این اصطلاح که جای احوالپرسی را گرفته نشان می دهد که مطلع شدن از اوضاع و اخبار محلی، مقدم بر اطلاع از وضعیت شخصی و سلامتی افراد بوده است. به دلیل ماهیت مختلط افراد قهوه خانه رو، می توان آن ها را بیانگرو در عین حال مدافع فرهنگ قومی و محلی در مقابل فرهنگ های مهاجم شناخت. کثرت صنف ها و پیشه ها نیز یکی از دلایل زیاد بودن قهوه خانه هاست.

در اواسط دهه ۴۰ بسیاری از قهوه خانه های تبریز پاتوق روشنفکران، جوانان و دانشجویان مبارز تبریز شد. این عده قهوه خانه ها را به مراکز ارتباط با مردم عادی تبدیل ساختند. بعنوان مثال «صمد بهرنگی» قهوه خانه بازار شیشه گرخانه را که بیشتر محل تردد کارگران چاپ و

این مطلب خلاصه ای
از مقاله بلند
«قهوه خانه های تبریز»
است.

▲ عکس: آرشیو جدید اسلام

صحافی بود برای ملاقات با دوستانش انتخاب کرده بود؛ «بهروز دهقانی» اغلب قرارهای خود را در قهوه‌خانه «بارون آواک» تعیین می‌کرد و شاعر مبارز آذربایجان «علیرضا نابدل اوختای» بیشتر به کافه «فیروز» در مغازه‌های سنگی (داش ماغازالار) می‌رفت. کافه «فیروز» که مشابَهت اسمی با کافه «فیروز» تهران واقع در خیابان نادری داشت، بعدها محل بحث و جدل شده بود و اکثر دانشجویان و جوانان مبارز به آنجا می‌رفتند و ساواک نیز آنتن‌های خود را در آنجا کاشته بود تا مخالفان رژیم و سردهسته‌هایشان را شناسایی کند.

در این دوره چندین کافه قنادی مدرن نیز در تبریز باز شده بود که به سبک کافه‌های اروپایی بودند. این کافه

▲ قهوه‌خانه نمونه (پارس) در داش ماغازالار / عکس: آذین حقیقی

قنادی‌ها از آغاز مورد توجه افراد متجدد و پاتوق اشخاص ملی‌گرا و بخشی از جوانان و دانشجویان مبارز بودند. خُسن این کافه‌قنادی‌ها در آن بود که مانعی برای حضور زنان و مردان در آن وجود نداشت. معمولاً جوانان و دانشجویان دختر و پسر می‌توانستند با هم به آنجا بروند و ضمن خوردن چای و بستنی با هم بحث کنند و به مبادله خبر بپردازند. من چند بار با مرضیه اسکویی و صبا بیژن‌زاده از معلمین آذربایجان که هر دو در جریان مبارزه با رژیم شاه شهید شدند، در کافه قنادی «شعاع» که کمی پایین‌تر از چهارراه شهناز قرار داشت، دیدار کردم. اغلب قهوه و شیرینی سفارش می‌دادیم و حدود یک ساعت در بالکن داخلی (نیم طبقه) می‌نشستیم و بحث و گفتگو می‌کردیم. مدتی نیز قهوه‌خانه «گازران» (گزیران) پاتوق من و دوستانم مناف فلکی بود. این قهوه‌خانه حیاط بزرگی داشت که قنات گازران از وسط آن می‌گذشت و گل‌های رُز بسیار زیبایی کنار آب کاشته شده بود. اغلب کارگران دباغ‌خانه‌های اطراف به آنجا می‌آمدند و ناهار و چایی می‌خوردند. این قهوه‌خانه با صفا بعداً بسته شد. من دوستان دباغ خود را در آن قهوه‌خانه پیدا کردم. ذکر این نکته ضرورت دارد که انتخاب قهوه‌خانه بعنوان پاتوق از روی برنامه و تصمیم‌گیری جمعی نبود، اما قصد رفتن به میان مردم و تماس با آنها برای روشننگری وضعیت حاکم بود. چرا که قهوه‌خانه طبیعی‌ترین کانون‌های تجمع مردم بودند و جوانان و دانشجویان مبارز بدون مشکل خاصی در قهوه‌خانه با مردم تماس می‌گرفتند. از طرف دیگر چون اکثریت روشنفکران جوان این دوره از خانواده‌های سنتی و فقیر جامعه بودند، قهوه‌خانه، خانه‌ی دسته‌جمعی آن‌ها نیز محسوب می‌شد.

قهوه‌خانه‌های تبریز خصلت کاملاً مردانه‌ای داشتند؛ به جز قهوه‌خانه‌هایی که محل رفت‌وآمد روستائیان بود، نظیر قهوه‌خانه‌هایی که در میدان کاه فروشان (سامان میدانی) قرار داشتند و یا قهوه‌خانه‌های پشت مسجد کبود و قهوه‌خانه‌هایی که در خیابان فردوسی جنب گاراژهای مسافربری قرار گرفته بودند. در این قهوه‌خانه‌ها زنان و کودکان هم همراه با مردان برای استراحت، خوردن ناهار و نوشیدن چای به آنجا می‌رفتند. خانواده‌های سنتی تبریز رفتن زنان به قهوه‌خانه را عیب می‌دانستند و در صورت ضرورت، مثلاً هنگامی که زن همراه شوهر یا پسرش برای خرید به

بازار می‌رفت و خسته می‌شد و احتیاج به کمی استراحت و تنفس داشت، در سکویی خارج از قهوه‌خانه یا در گوشه‌ای که رفت‌وآمد نباشد می‌نشست و از قهوه‌خانه برایش چای می‌آوردند و همان جا می‌خورد. بارها اتفاق افتاده بود که مادرم وقتی جای مناسبی برای نشستن پیدا می‌کرد در گوشه‌ای از بازار می‌نشست و به من می‌گفت که برو یک استکان چای از قهوه‌خانه بیاور و اغلب نیز ایراد می‌گرفت که این آب دباغ‌خانه است و چائی نیست! خانواده‌های تبریزی تازه به دوران رسیده نیز قهوه‌خانه را جای اُمَل‌ها و لات‌ها و بی‌سوادها می‌دانستند. در چنین جو نامناسبی، رفتن دختران دانشجوی و معلم به قهوه‌خانه یک کار خارق‌العاده بود، اما در سال‌های ۴۷-۴۸ بعضی از دختران روشنفکر دل به دریا می‌زدند و زیر نگاه‌های کینه‌توزانه مردان غیرتی و نگاه‌های ناباورانه بسیاری دیگر، به قهوه‌خانه می‌رفتند که سنت شکنی بزرگی بود.

چائی بزرگ که در تهران چای ترکی نامیده می‌شود و در لیوان و یا استکان‌های بزرگ خورده می‌شود. در تبریز چائی درشکه‌چی نامیده می‌شد و بیشتر کارگران می‌خوردند. بقیه مردم استکان‌های کوچک کمری‌باریک را ترجیح می‌دادند که در قهوه‌خانه دوتایی عرضه می‌شد. یعنی بلافاصله بعد از صرف اولین استکان، قهوه‌چی استکان دوم را می‌آورد. در سال ۱۳۴۸ قیمت یک چای بزرگ یا دو چای کوچک قندپهلوسه «پنابات»^۱ بود و اکثر مردم با همین هزینه از قهوه‌خانه خارج می‌شدند.

قلیان هم در تمام قهوه‌خانه‌ها حاضر بود. برخی از مشتریان چندین سرقلیان (تنباکو) را عوض می‌کردند و هنگامی که می‌خواستند حساب بپردازند، قهوه‌چی با صدای بلند به دغلدار می‌گفت: «سه تا سر دارد!» عصرها در قهوه‌خانه‌های پر مشتری، صدای غُل غُل قلیان‌ها با صدای قناری‌های قهوه‌خانه و سرو صدای مشتریان قاطی می‌شد و فضای دودآلود قهوه‌خانه را به حالت خاصی درمی‌آورد. قلیان و تنباکوی بعضی از قهوه‌خانه‌ها معروف بود. از آن جمله: قلیان‌های کافه حاج محمود (کافه شعرا) در «میار میار» که بی‌نظیر بودند. زغالش مرغوب بود و اخگر یا جرقه نمی‌انداخت. این قهوه‌خانه پاتوق شعرای تبریز بود و هرکدام که کتابی منتشر می‌کرد، نسخه‌ای را هم به قهوه‌خانه هدیه می‌کرد و کتابخانه دیواری زیبایی در این قهوه‌خانه ایجاد شده بود. شعرا و اهل ادب تبریز در این قهوه‌خانه جمع می‌شدند و در ضمن قلیان کشیدن با هم بحث ادبی می‌کردند. در سال ۱۳۴۹ من یکی از دوستان فارس‌زبان خودم را به کافه شعرا بردم. خیلی از محیط آنجا خوشش آمد و خودش نیز سه سرقلیان کشید. وقتی می‌خواستم حساب قهوه‌چی را بدهم، شاگرد قهوه‌چی از ته سالن داد زد که «آقایان سه تا سر دارند!» من این جمله را برایش ترجمه کردم. از خنده روده‌پُرشده بود. بعدها در روزنامه‌ای به مسافرت تبریز اشاره کرده و نوشته بود که همه مردم تبریز قلیان می‌کشند.

قناری‌ها در قهوه‌خانه‌ها نقش دودسنج را بازی می‌کردند. وقتی دود سیگار و قلیان و چپق غیرقابل تحمل می‌شد، قناری‌ها ساکت و افسرده می‌شدند و شاگرد قهوه‌چی بلافاصله پنجره‌ها را باز می‌کرد تا هوای قهوه‌خانه تازه شود. حتی اگر هوا خیلی سرد بود، پنجره‌ها می‌بایست باز می‌شد. در دهه چهل قهوه‌خانه‌ای در تبریز پیدا نمی‌شد که قناری نداشته باشد. همین امر موجب رونق کار قناری‌بازها بود و قهوه‌خانه‌ی قناری‌بازها در کوچه پاساژ محل خرید و فروش این پرندۀ زیبا و خوش الحان محسوب می‌شد. قهوه‌خانه کبوتربازها (قوشبازلار قفه‌سی) نیز در همان نزدیکی قرار داشت که محل خرید و فروش کبوتر و تخم کبوتر

۱. پناه‌خان از خان‌های قدرتمند قره باغ علیا بود. وی دستور داد تا شهری محتشم بنا نهند. این شهر بنام خود وی «پناه آباد» نامیده می‌شد و پولی که آنجا ضرب می‌شد نیز بدین نام خوانده می‌شد. تا سالهای قبل از انقلاب در آذربایجان یک «پناباد» (تلفظ ترکی پناه آباد) به ۲۰ شاهی یا یک و نیم ریال اطلاق می‌شد. پناه آباد همچنان بعنوان یکی از زیباترین شهرهای آذربایجان در شمال غرب جمهوری آذربایجان است و بنام «شوش» نامیده می‌شود. این شهر در عین حال زادگاه خاندان حاجی بیگ‌ها، شوشینسکی‌ها، بلبل و بسیاری از موسیقیدانان آذربایجان است و از این رو گهواره موسیقی آذربایجان لقب گرفته است.

بود.

«قهوه‌خانه نوازندگان» (چالقیچی لازقفه‌سی) در کوچه نعل‌بندان (نالچیلار) نیز از قهوه‌خانه‌های پررونق این دوره بود. در این قهوه‌خانه گروه‌های موسیقی مرکب از خواننده، نوازنده و رقص وجود داشتند و هر کس عروسی یا جشن و سروری داشت به آن قهوه‌خانه مراجعه می‌کرد و گروه موسیقی را به خانه‌اش می‌آورد. گروه‌های موسیقی این قهوه‌خانه مرد بودند، ولی دسترسی به گروه‌های موسیقی زنانه نیز داشتند که «سازاندا» نامیده می‌شدند و می‌شد از طریق آن‌ها گروه‌های موسیقی زنانه نیز دعوت کرد. در قهوه‌خانه‌ی نوازندگان، اغلب اوقات یکی از هنرمندان مشغول نواختن تار یا آکاردئون بود.

«قهوه‌خانه عاشیق‌ها» در مقابل باغ گلستان که بعدها شهرت بی‌نظیری یافت، در آغاز پاتوق پهلوان‌ها، مارگیرها و شعبده‌بازها بود. چون مردم برای تماشای نمایش‌های این هنرمندان دوره‌گرد به درب گجیل (گجیل قاپیسی) می‌آمدند، مکانی بود برای عرضه هنرهای نمایشی سنتی؛ لذا عاشیق‌ها نیز در قهوه‌خانه مستقر شدند و وقتی نمایش پهلوانان در میدان گجیل تمام می‌شد، تماشاچی‌ها برای خوردن چای به قهوه‌خانه می‌رفتند و به نوا ساز و آواز عاشیق‌ها هم گوش می‌دادند. این قهوه‌خانه به خاطر ترکیب ویژه مشتریانش، نظر بسیاری از روشنفکران تبریز را به خود جلب کرده بود. یکی از معلمین مبارز تبریز که خود روستازاده بود و هنر عاشیقی را می‌شناخت به بکر بودن ارزش هنری این قهوه‌خانه پی برده بود و دسته‌دسته دوستان خود را به آنجا می‌برد. او بود که پای «عاشیق حسن» و «عاشیق عبدالعلی» را به محافل روشنفکری باز کرد و باعث شد که این دو «عاشیق» گمنام به هنرمندان ملی تبدیل شوند. به همت محافل روشنفکری تبریز، هنر «عاشیقی» جان تازه‌ای گرفت و عاشیق‌ها در عروسی‌های شهر هم ظاهر شدند. روشنفکران و مبارزین تبریز، اشعار انقلابی و حماسه‌های ملی را به عاشیق‌ها رساندند تا پیامشان را در شهر و روستا با آواز عاشیق‌ها به مردم برسانند. تا جایی که مردم به ساز عاشیق قسم می‌خوردند: «سنی سازین آی عاشیق» (ترا به خاطر سازت قسم می‌دهم ای عاشیق).

به تدریج عاشیق‌های دوره‌ی «پیشه‌وری» نیز هر چند پیر شده بودند، انگیزه‌ی دوباره یافته و در مجامع ظاهر می‌شدند و در محفل‌های خصوصی آوازهای بر علیه ظلم و بیدادگری و ستایش آزادی و عدالت می‌خواندند. عاشیق «قَشَم» یکی از آن‌ها بود. عاشیق‌ها که قبلاً بیشتر دوبیتی‌ها و داستان‌های عاشقانه می‌خواندند، اکنون حماسه کوراوغلو و بابک و قاجاق نبی، از دهانشان نمی‌افتاد و مردم هم هم‌آواز با آن‌ها می‌خواندند: «بابک ین قالاسین تازادان قوراخ» یعنی قلعه بابک را از نو برپا کنیم.

بعد از آنکه ترمینال اتوبوس‌ها در میدان «گجیل» ایجاد شد، قهوه‌خانه عاشیق‌ها رونق بیشتری گرفت و دیگر فضای کوچک‌اش برای آن میزان از مشتری‌ها کافی نبود. برای همین قهوه‌خانه عاشیقی دیگر در «چای کنار» و دامنه‌ی عینالی دایر شد و بسیاری از تبریزی‌ها میهمانان خود را که از شهرهای دیگر می‌آمدند به قهوه‌خانه عاشیق‌ها می‌بردند و به وجود عاشیق‌ها افتخار می‌کردند. قهوه‌خانه‌ی عاشیقی دیگر نیز که از قدیم در میدان «کاه فروشان» و دروازه «مرند» بود دوباره فعال گردید.

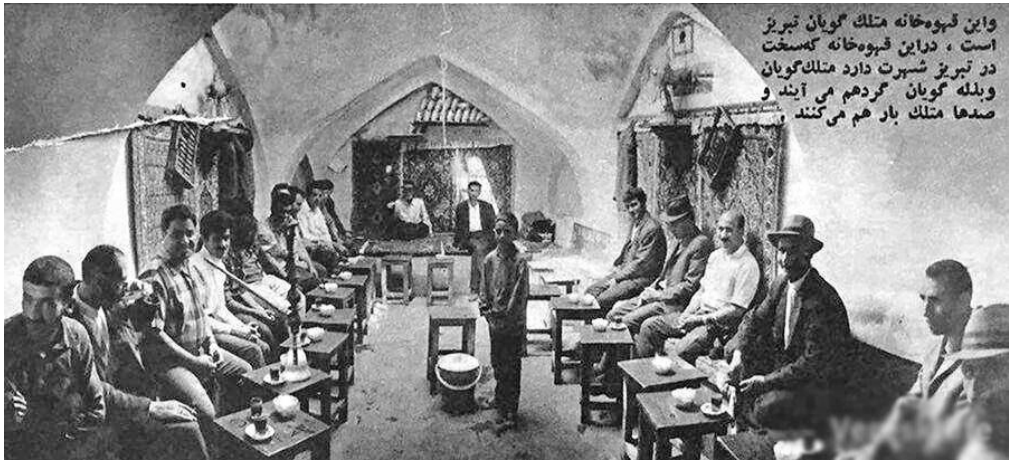
کشف مجدد هنر عاشیقی و کشانده شدن عاشیق‌ها از گوشه و کنار روستاها به قلب شهرها و دانشگاه‌ها، دو حُسن بزرگ داشت: اول اینکه جوانان و تحصیل‌کرده‌ها با فولکلور و هنر سنتی مردمی آشنا می‌شدند و دوم اینکه به تدریج عاشیق‌ها دستگاه‌های موسیقی ملی را یاد می‌گرفتند و کیفیت هنر عاشیقی را بالا می‌بردند و فرهنگ روستائی و شهری درهم ادغام می‌شدند. از طرفی عاشیق‌ها که در ترکیه «اوزان» و در بین ترکمن‌ها «بخشی» نامیده می‌شوند، بر حسب سنت خواننده آوازهای حماسی بودند و زمینه مناسبی برای خواندن آوازهای انقلابی داشتند و با روحیه انقلابی جوانان آن روز هماهنگی کاملی داشتند. حتی تعدادی از روشنفکران تحصیل کرده ساز زدن یاد گرفتند تا هنر عاشیقی را باز هم ارتقا دهند.

غیر از عاشیق‌ها که در چند قهوه‌خانه تبریز ساز می‌زدند و آواز می‌خواندند، نقال‌ها و دراویش نیز مجلس آرای قهوه‌خانه

▲ قهوه‌خانه اسرافیل در محله دوه چی تبریز / عکس: بهنام صدیقی

بودند. قبل از اینکه سینما عمومیت پیدا بکند، نقال‌ها کارشان پررونق بود. در اویش عموماً قصیده می‌خواندند، وصف حضرت علی می‌کردند و بعد از جمع‌آوری انعام به قهوه‌خانه دیگری می‌رفتند. اما نقال‌ها در قهوه‌خانه مستقر می‌شدند و بعضی از آن‌ها استادان با ارزشی بودند. در آن دوران نقال‌های مشهوری بودند که انواع و اقسام داستان‌های حماسی، تاریخی، اسطوره‌ای و حتی خرافاتی را به زبان مردم در قهوه‌خانه‌ها نقل می‌کردند. بسیاری از قهوه‌خانه‌ها بعد از ظهر روزهای جمعه برنامه نقالی داشتند و علاقه‌مندان زیادی را جلب می‌کردند. شب‌های زمستان نیز قهوه‌خانه‌های بزرگ برنامه نقالی داشتند و گاهی نقل بعضی از داستان‌های تاریخی چهل روز طول می‌کشید. نقال‌ها معمولاً یک قطعه شعر فارسی، ترکی یا عربی مربوط به یک موضوع را می‌خواندند و سپس به‌طور مفصل درباره آن توضیح داده و تفسیر می‌کردند. من داستان‌های شاهنامه، جنگ‌های شاه اسماعیل و حکایات امیرحمزه را از نقال‌ها شنیده‌ام. البته داستان‌هایی که نقال‌ها تعریف می‌کردند، هیچ قرابتی با اصل مکتوب آن داستان‌ها نداشت. در واقع آن‌ها تکه‌های

▲ شاید معروف‌ترین قهوه‌خانه تبریز برای غیر تبریزی‌ها، قهوه‌خانه بذله‌گویان (دوبله لرقفه‌سی) باشد که در بازار سرای دو دروازه (ایکی قاپیلی) قرار داشت.

بریده‌ای از داستان را نقل می‌کردند که سینه به سینه نقل شده بود و آن‌ها شنیده و حفظ کرده بودند. نقال‌ها در ضمن تعریف این داستان‌ها، شاخ و برگ‌های زیادی بر آن اضافه می‌کردند و مردم را مشغول می‌ساختند. بعضی از نقال‌ها سواد خوبی داشتند و ضمن تعریف داستان رشادت و میهن‌پرستی، آداب و رسوم مختلف را هم به شنوندگان آموزش می‌دادند. بعضی از کتاب‌های ترکی نظیر: «رستم‌نامه»، «گرشاسب‌نامه»، «امیرارسلان نامدار» و «حسین کرد شبستری» مأخذ اصلی داستان‌های نقالی بودند. نقالانی نیز بودند که خود کتاب چاپ کرده بودند.

معروف‌ترین نقال تبریز در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی، آقای شاکری بود که بعدها برای اجرای برنامه به رادیو تبریز دعوت شد. آقای شاکری با ریش سفید بلندش که تا سینه می‌رسید، در قهوه‌خانه‌ی درب گجیل (گجیل قاپیسی) نقالی می‌کرد و طرفدارانش از تمام مناطق تبریز برای شنیدن نقالی او می‌آمدند. ما پنج نفر از بچه‌های محله حکم‌آباد روزهای جمعه برای ورزش باستانی به باشگاه تهمتن (میرزا بادام زورخانه‌سی) می‌رفتیم و در بازگشت به نقالی آقای شاکری و داستان‌های شاهنامه گوش می‌دادیم؛ اما شاهنامه‌ای که او می‌خواند، متفاوت از شاهنامه اصلی بود. در واقع روح فردوسی هم از این شاهنامه خبر نداشت! اولاً تمام داستان‌های شاهنامه در اطراف تبریز رخ می‌داد، ثانیاً اشعار نیم ترکی، نیم فارسی بود و ثالثاً چنان اغراق می‌کرد که دود از کله خود رستم هم بلند می‌شد! آقای شاکری می‌گفت دره‌ای که کوه «عینالی» را به دو قسمت می‌کند و جاده قدیمی تبریز به اهر از آنجا می‌گذرد در اثر ضربه گرز افراسیاب به وجود آمده است و افراسیاب با گرز هفتاد خرواری خود ضربه‌ای به کوه «عینالی» زده و کوه را دو شقه کرده است تا قشون از میان آن راحت بگذرد.

نقال‌های تبریز شاهنامه را طور دیگر تعریف می‌کردند و معتقد بودند که رستم ترک بوده و «حسن شمالی» پهلوان معروف تبریز که در میدان گجیل زنجیر پاره می‌کرد از نوادگان رستم است. در این مورد دودستگی وجود داشت. دسته دیگر هم می‌گفتند که رستم مدت زیادی در تبریز بوده، ولی نتوانسته در سرمای تبریز دوام بیاورد و عاقبت به زابلستان رفته و گرز معروف خود را نیز در تبریز جا گذاشته است و به حوضچه‌ای کوچک یک در دو متر از سنگ چخماق که در حیاط مسجد جامع وجود داشت و به سپهر رستم معروف بود و در سال‌های چهل مفقود شد، اشاره می‌کردند. دکتر ساعدی هر وقت از تهران به تبریز می‌آمد جلسه نقالی آقای شاکری را از دست نمی‌داد.

با آنکه دراویش و خانقاه‌ها نقش برجسته‌ای در مبارزات اجتماعی در طول تاریخ داشته‌اند که از آن جمله هدایت فکری قیام سربداران، نهضت حروفیه، تأسیس سلسله صفویه و بالاخره نهضت نقطویه است که پس از سرکوب به صورت نهضت باب سرب‌آورد، با این حال در تحولات اجتماعی دهه‌های چهل و پنجاه دیده نمی‌شدند و نقش بی‌طرفی داشتند. متأسفانه یک مطالعه جدی در باره هنر نقالی صورت نگرفته تا ارزش‌های اجتماعی آن نشان داده شود.

فعالان هنر و سینما و تئاتر از مشتری‌های مجالس نقالی بودند. بعضی از نقالان رجزخوان‌های قهاری بودند و بدون شک از بازماندگان رجزخوان‌های قرون گذشته محسوب می‌شدند که در میدان‌های جنگ برای تقویت روحیه لشکریان اشعار حماسی می‌خواندند. بعضی از نقال‌ها پرده نقاشی شده‌ای بر دیوار قهوه‌خانه آویزان می‌کردند و صحنه‌های جنگ را از روی پرده نقاشی توضیح می‌دادند و دهان بینندگان از دیدن چهره شخصیت‌های داستان بر پرده نقاشی باز می‌ماند.

در قهوه‌خانه‌هایی که برنامه نقالی ترتیب داده می‌شد، معمولاً تابلوهای نقاشی متعددی از نقاشان گمنام وجود داشت که صحنه‌هایی از داستان‌های نقالان و یا پرتره‌های قهرمانان داستان‌های معروف را تداعی می‌کرد. این تابلوها از فضای قهوه‌خانه و دود قلیان تغییررنگ داده بودند. در اواسط دهه چهل، برخی از کلکسیونرها و عتیقه‌فروشان شروع به خریدن این تابلوها کردند و برخی از نقاشان مدرن هم از روی این تابلوها کپی‌هایی ایجاد کردند. سبک نقاشی قهوه‌خانه‌ای محبوبیت زیادی پیدا کرد و معروف‌ترین نقاش این سبک هم «حسین قوللر آقاسی» بود.

با توسعه سینما و آمدن تلویزیون به خانه‌ها، هنر نقالی در معرض خطر نابودی قرار گرفت و سبک نقاشی قهوه‌خانه‌ای نیز به همراه نقالی افول کرد. مردم به تدریج باسواد می‌شدند و می‌توانستند داستان‌های واقعی را در کتاب‌ها بخوانند و یا به زبان فارسی از رادیو بشنوند. به همین جهت صاحبان قهوه‌خانه، تلویزیون را جایگزین نقال‌ها کردند. فقط برخی از نقال‌ها که هنرمندان برجسته‌ای بودند توانستند موقعیت خودشان را همچنان حفظ بکنند.

لوطی‌ها نیز در قهوه‌خانه برو و بیایی داشتند. سنت جوانمردی در میان آن‌ها قوی‌تر از خصلت داش‌مشتی بازی بود و در میان اهالی قهوه‌خانه از احترام نسبی برخوردار بودند. بعضی از لوطی‌ها که شغل آبرومندی نظیر، قصابی، کله‌پزی و بارفروشی داشتند، وقتی وارد قهوه‌خانه می‌شدند برای جلب نظر دیگران به شاگرد قهوه‌چی می‌گفتند که به حساب آن‌ها به همه حاضرین چای بدهند. همه هم تشکر می‌کردند و کسی چای لوطی را رد نمی‌کرد. اهل قهوه‌خانه هرگز از چای سیر نمی‌شوند و می‌گویند: «کنچدی بئشه، ووراون بئشه. چای نه‌دی، سای نه‌دی» یعنی نباید چای را شمرد. شاید معروف‌ترین قهوه‌خانه تبریز برای غیر تبریزی‌ها، «قهوه‌خانه بذله‌گویان» (دوببه‌لر قفه‌سی) تبریز باشد که در بازار سرای دو دروازه (ایکی قاپیلی) قرار داشت. اهل تفریح و شوخ طبع‌ها در آن قهوه‌خانه جمع می‌شدند و لطیفه تعریف می‌کردند و به شوخی می‌پرداختند. روزنامه «توفیق» که سوژه‌ای بنام «حزب خران» درست کرده بود به این قهوه‌خانه لقب «کافه خران» داده بود و از آن به بعد این قهوه‌خانه به «ائششک‌لر قفه‌سی» معروف شد. در این قهوه‌خانه چند نفر پای ثابت بودند که مانند هنرپیشه‌های واقعی مردم را مشغول می‌کردند. اگر یکی از آنان غیبت می‌کرد، صاحب قهوه‌خانه کسی را به دنبالش می‌فرستاد تا قهوه‌خانه از رونق نیافتد.

این قهوه‌خانه جای هر کسی نبود و رفتن به آنجا مستلزم آن بود که تحمل هر توهین و تحقیری را داشته باشد. ما همسایه‌ای به نام کربلائی حسین داشتیم که بگفته خودش یکصد و یازده سال عمر کرده بود. این پیر مرد که قادر به راه رفتن نبود، همیشه به من اصرار می‌کرد که او را به این قهوه‌خانه ببرم. او راز طول عمر خودش را در این می‌دانست که همیشه اهل شوخی و تفریح بوده و خود را با غم و غصه بیگانه می‌دانسته است. من به او می‌گفتم که این قهوه‌خانه جای ما نیست. من از شوخی جنسی و کلمات رکیک خوشم نمی‌آید و از طرف دیگر بلد نیستم جواب متلک‌های آن‌ها را بدهم و او هم همیشه می‌گفت: عیب ندارد جوابشان را من می‌دهم! بالاخره روزی دست کربلائی حسین را گرفتم و رفتیم به قهوه‌خانه بذله‌گویان. به محض این‌که از در وارد شدیم یک نفر از ته قهوه‌خانه بلند شد و با صدای بلند گفت: «الفاتحه... غسل میت بر همه واجب شد.» من تازه متوجه شدم که پیرمرد را مرده‌ای فرض کرده‌اند که از قبر فرار کرده و از ترس عزرائیل به قهوه‌خانه پناه آورده است! نیم ساعتی نشستیم و آنان هر چه متلک داشتند بار ما کردند. کربلائی حسین گوشش نمی‌شنید و چشمانش نیز سو نداشت. مرتب از من می‌پرسید: چه می‌گویند؟ به من بگو جوابشان را بدهم. من هم می‌گفتم: مهم نیست چایت را بخور. وقتی به خانه برگشتیم برایت توضیح می‌دهم! یکی دیگر از قهوه‌خانه‌ی مهم تبریز، «قهوه‌خانه چاه‌کن‌ها» (کان کنلر قفه‌سی) بود. این قهوه‌خانه در محله اهراب قرار

داشت و چاه‌کن‌ها، لایروبی‌کنندگان قنات و تخلیه‌کنندگان فاضلاب در آنجا جمع می‌شدند. در آن زمان تبریز علاوه بر چشمه‌های متعدد، چهارده قنات بزرگ داشت که آب شهر را تامین می‌کردند. چهار دهنه از این قنات‌ها در خود شهر ظاهر می‌شدند که عبارت بودند از: گازران، اهراب، سرچشمه و امیرخیز (امیره قیز). بقیه قنات‌ها در محلات غرب تبریز یعنی آخونی، حکم آباد (حکم آوار)، جمشید آباد (گامیش آوان) و قراملک و شنب‌غازان (شام‌غازان) ظاهر می‌شدند و ضمن تامین آب آشامیدنی این محلات مزارع و باغات آنها را نیز آبیاری می‌کردند. مادر چاه و مخزن اصلی قنات‌های تبریز تماماً در قسمت شرقی شهر بودند و سرچشمه‌ها و مظهر قنات‌ها عموماً در غرب شهر و یا در خارج از شهر قرار داشتند. طویل‌ترین قنات تبریز در نزدیکی قراملک قرار داشت. در فواصل مختلف روی چاه‌های این قنات چرخ چوبی گذاشته بودند و مردم با دلو از این چاه‌ها آب می‌کشیدند و برای آشامیدن و چائی درست کردن استفاده می‌کردند. چاه‌کنی یکی از سخت‌ترین کارها بود که خطر جانی داشت و چاه‌کن‌ها آدم‌های مظلوم و سخت‌کوشی بودند و در قهوه‌خانه اکثراً چپ‌چی می‌کشیدند.

«قهوه‌خانه خارکن‌ها» نیز در محل مغازه‌های بزرگ (یئکه توکان لار) قرار داشت. در این منطقه که خارج از شهر محسوب می‌شد، لوله‌نگ، خمره، لوله آب (گونگ) و نیز اسباب بازی از قبیل قلک و سوتک سفالی و همچنین خرمهره تولید می‌کردند. کوره‌های آن‌ها که بسیار ساده و ابتدائی به نظر می‌رسید، با خار بیابان‌های اطراف گرم می‌شدند و خارکن‌ها با الاغ خارهای بیابان را جمع می‌کردند و به این کارگاه‌ها می‌فروختند. بعدها برای حفظ پوشش گیاهی منطقه کندن خار و گون خشک ممنوع شد.

«قهوه‌خانه خروس‌بازها» در میار میار یکی دیگر از قهوه‌خانه‌های معروف تبریز بود. این قهوه‌خانه محل تجمع خروس بازان حرفه‌ای بود که خروس‌های خود را برای نمایش به آنجا می‌آوردند و قرار جنگ خروس‌ها را در آنجا تنظیم و برنامه‌ریزی می‌کردند. خروس‌بازها برای اینکه خروس جنگی تربیت کنند، خروسی از نژاد خوب «لاری» یا «هراتی» می‌خریدند و ضمن آن که خروس را خوب تیمار می‌کردند و کشمش می‌خوراندند، آموزش هم می‌دادند. به این ترتیب که یک خروس معمولی می‌خریدند و می‌گذاشتند که با هم جنگ بکنند. در عرض چند دقیقه خروس «لاری» خروس معمولی را می‌کشت و مغرور می‌شد. از آن پس هر خروسی را می‌دید می‌خواست بکشد. حتی اگر رقیب قویتر از او بود، از میدان به در نمی‌رفت تا کشته می‌شد. محل جنگ خروس‌ها در میادین بزرگ تعیین می‌شد تا تماشاچی بیشتری داشته باشد. برای تماشاچی‌ها نمایش مجانی بود و فقط خروس‌بازها بین خودشان شرط‌بندی می‌کردند. اغلب، چنگال‌های خروس‌ها را تیز می‌کردند و دیده شده بود که به پای خروس‌ها تیغ ریش تراشی نیز ببندند تا جنگ خونین‌تر بشود.

من همراه «اسماعیل پسندی» به قهوه‌خانه خروس‌بازها رفته بودم. اسماعیل از بازماندگان فرقه بود و کینه بی پایان نسبت به رژیم پهلوی داشت. او عطش جنگ جویی خود را با به جنگ انداختن خروس‌ها فرو می‌نشاند. اسماعیل مرغ و خروس لاری نگهداری می‌کرد و تخم مرغ لاری برای جوجه‌کشی می‌فروخت، اما به غریبه‌ها نمی‌داد و برای اینکه نژاد خروس‌های او به دست دیگری نرسد، اغلب تخم مرغ‌ها را در آب می‌انداخت تا نشود از آن‌ها جوجه‌کشی کرد. اسماعیل خواندن و نوشتن بلد نبود، اما در قهوه‌خانه و در میان خروس‌بازها فکر خود را تبلیغ می‌کرد. علاقه زیادی به خبر داشت و هر خبری می‌شنید به همه جا جار می‌زد. اولین باری که من و مناف فلکی، صمد بهرنگی را به خانه اسماعیل بردیم روبروی صمد ایستاد و دو قدم به عقب رفت، صمد را کاملاً ورنانداز کرد، آنگاه نزدیک شد و در چشم‌های صمد خیره شد. سپس رو به من کرد و گفت: ولش کنید، به درد نمی‌خورد! ما با هم خندیدیم، ولی اسماعیل جدی بود و می‌گفت: این آدم با این قد و قواره‌اش نمی‌تواند مبارزه کند. اسماعیل این نوع معاینه کردن و ارزش گذاری را از فرمانده خود در فرقه یاد گرفته بود و با ما مثل افراد تحت فرماندهی‌اش حرف می‌زد. چند ماه بعد وقتی خبر غرق شدن صمد را در رودخانه ارس به اسماعیل دادم آتش گرفت؛ به زمین و زمان فحش می‌داد و می‌گفت: من فقط از روز مرگ خودم خبر ندارم. من به شما گفتم که این آدم سر خودش را به باد می‌دهد. گفتم ولش کنید دیدید چکار کردید؟

▲ قهوه‌خانه ایوانلی (شهریار) / عکس: حنیف جدیری

اسماعیل مبلغ بی نظیری بود. قهوه‌خانه میدان سبزی‌فروشان حکم آباد پاتوق او بود و کم نبودند کسانی که برای شنیدن خبرهای روز از زبان اسماعیل به قهوه‌خانه می‌آمدند. وقتی زن و بچه‌هایش مریض می‌شد و هزینه دوا و درمان زیاد بود می‌گفت: اداره کردن خانه‌ای که در آن مریض وجود داشته باشد از اداره کردن جنگ ویتنام مشکل‌تر است. در ماههای محرم و رمضان قهوه‌خانه‌ها وضعیت ویژه‌ای داشتند. دههٔ عاشورا عملاً کسی به قهوه‌خانه نمی‌رفت و همه برای سینه‌زنی و زنجیرزنی و قمه به دست گرفتن و «شاه حسین، وای حسین» گفتن می‌رفتند و یا در مساجد جمع می‌شدند.

در ماه رمضان قهوه‌خانه‌ها روزها می‌بستند و شب‌ها تا موقع خوردن سحری باز بودند. قهوه‌خانه‌های محلات تبریز در شبهای رمضان محل تفریح و ترنابازی و گل بازی بود و عملاً نمی‌شد حرف جدی زد؛ یا می‌بایست قاطی دیگران بشوی و در بازی‌های دسته جمعی شرکت بکنی و یا این که به خانه پناه ببری و در کتابهای غرق شوی. بر خلاف قهوه‌خانه‌های ارومیه که بدون استثنا تخته نردبازی و شطرنج بازی در آنها رواج کامل داشت، در قهوه‌خانه‌های تبریز بندرت شطرنج بازی و تخته نردبازی می‌شد و فقط در قهوه‌خانه‌های خلوت در ساعات کم‌مشری تخته بازی می‌کردند. قهوه‌خانه‌های بازار و خیابان‌های خلوت و تیمچه‌ها، ماه رمضان را کاملاً تعطیل می‌کردند.

در دهه چهل بعضی از صنوف مراکز تجمع داشتند که با نام صاحب قهوه‌خانه مشخص می‌شد. مثلاً در نقاط مختلف شهر، قهوه‌خانه درشکه‌ران‌ها (داشکچی لارقفه‌سی) وجود داشت که به نام قهوه‌خانه حاج علی، قهوه‌خانه قره‌یوسف و... نامیده می‌شدند. در واقع نام صنف، نام دوم قهوه‌خانه و نام اصلی همان نام صاحب قهوه‌خانه بود. در آن دوره درشکه مسافری از دور خارج شده بود، ولی درشکه‌های باری فعال بودند که اغلب مصالح ساختمانی و تره‌بار و سبزیجات حمل می‌کردند.

«زغال فروش‌ها» نیز قهوه‌خانه‌های مختلف داشتند. روستائیان قره‌داغ زغال را با قاطر می‌آوردند و در حیاط این قهوه‌خانه جمع می‌کردند و مردم بار زغال را مستقیماً از روستائیان می‌خریدند و برای کرسی‌ها و منقل‌های خود مصرف

▲ قهوه‌خانه عاشیق‌ها / عکس: سعید کریمی

می‌کردند. به تدریج که وسائل حمل و نقل مدرن زیاد می‌شد، وسائل حمل و نقل سنتی از دور خارج و پاتوق‌های جدیدی هم باز می‌شدند. زمانی که درشکه‌های مسافربری (فایتون‌ها) از دور خارج شدند، تاکسی جای آن‌ها را گرفت و قهوه‌خانه تاکسی‌ران‌ها (تاکسیچی‌لار قفه‌سی) در میدان ساعت بوجود آمد و وقتی شتر به خارج شهر رانده شد، قهوه‌خانه کامیون‌داران در قونقاباشی ایجاد شد. کافه رانندگان در خیابان فردوسی نیز همواره از قهوه‌خانه‌های معروف تبریز بود. این قهوه‌خانه علاوه بر راننده و شاگرد راننده و صاحب ماشین، پاتوق هنرمندان و افراد متجدد هم بود. قهوه‌خانه در محوطه ارک تاریخی تبریز قرار داشت و خود اثر تاریخی ارزشمندی بحساب می‌آمد که به سبک تئاترهای قدیمی اروپا ساخته شده بود.

اهالی شهرهای نزدیک تبریز نیز در نقاط مختلف شهر به ویژه در دروازه‌های متعدد تبریز قهوه‌خانه مخصوص خود را داشتند که بنام ساکنین همان شهر نامیده می‌شدند. مانند قهوه‌خانه مردی‌ها، قهوه‌خانه اسکویی‌ها و... معمولاً این قهوه‌خانه‌ایستگاه اتوبوس یا مینی بوس (قاپدی، قاشدی) و تاکسی بارهائی بود که بین تبریز و شهر مربوطه مسافرکشی می‌کردند. مثلاً قهوه‌خانه آذرشهری‌ها در خیابان تربیت جنب ایستگاه مینی بوس‌های آذرشهر قرار داشت. صنف نانوا و کارگران نانوائی قهوه‌خانه‌های متعددی داشتند که قهوه‌خانه شاطرها (شاطرلار قفه‌سی) مخصوص کارگران سنگ‌پزی و قهوه‌خانه نانوائیان مرکز تجمع کارگران لواش‌پزی و بربری‌پزی بود.

تقریباً تمام قهوه‌خانه‌های تبریز برای نهار دیزی می‌فروختند که «پیتی» نامیده می‌شد و اکنون اصطلاح «آبگوشت» جایگزین آن شده است. صبحانه نیز عموماً نان و پنیر و چایی شیرین و یا کره و مربا داشتند. این غذاهای مقوی کارگری و ارزان قیمت موجب می‌شد که اکثریت کارگران و پیشه‌وران هنگام ناهار در قهوه‌خانه جمع شوند و روشنفکرانی که علاقمند به تماس‌گیری با کارگران بودند حداکثر استفاده را از آنها می‌کردند و ضمن نان و نمک خوردن با این کارگران سر صحبت را باز می‌کردند و به درد دل آنها گوش می‌دادند و رابطه برقرار می‌کردند. همراه بودن با یک کارگر آشنا به برقراری رابطه کمک می‌کرد و خیلی زود اعتماد متقابل ایجاد می‌شد. من هر وقت با علی مکانیک برای

خوردن نهار به قهوه‌خانه می‌رفتیم، علی‌مرا به سایر کارگران گاراژ و مکانیک‌ها معرفی می‌کرد و اتفاق می‌افتاد که میزها را کنار هم می‌گذاشتیم و ده، دوازده نفره با هم غذا می‌خوردیم و در ضمن از هر دری سخن گفته و شوخی می‌کردیم. در میان کارگران کارگاه‌های تبریز و پیشه‌ورها، کم نبودند افرادی که در گذشته کار سیاسی کرده بودند و حتی سابقه زندان سیاسی هم داشتند. این کارگران مانند روشنفکرها محتاط و مخفی‌کار نبودند و آشکارا و با صدای بلند علیه حکومت شاه تبلیغ می‌کردند و از تجارب مبارزاتی خود حرف می‌زدند. آنها در گذشته کار سندیکایی کرده بودند و علاقمند بودند که متشکل شوند. کارگران بعضی از صنوف نظیر کفاشان و خیاط‌ها عضو سندیکا بودند، اما سندیکا‌های آن دوره عموماً از بالا ساخته شده بود و توسط اداره کار و سازمان امنیت کنترل می‌شدند. با این همه، کارگران عضو سندیکا می‌شدند و سعی می‌کردند سندیکا را از تسلط سازمان امنیت خارج سازند. آنها به موازات جلسات هیئت مدیره رسمی سندیکا، خودشان در قهوه‌خانه جمع می‌شدند و مسائل صنفی خود را بررسی می‌کردند و باصطلاح سعی می‌کردند فراکسیون خود را در سندیکا داشته باشند. بعضی از این کارگران سواد خواندن و نوشتن نداشتند و هر وقت خبر داغی نظیر تشدید جنگ و یتنام یا وقوع زلزله می‌شنیدند، روزنامه می‌خریدند و به قهوه‌خانه می‌آوردند تا کسی آن را برایشان بخواند. خواننده روزنامه هم هر تفسیری به خبر اضافه می‌کرد جزء مقاله محسوب می‌شد و توسط کارگران به دیگران منتقل می‌گشت.

بعضی از قهوه‌خانه که محل رفت‌وآمد روستائیان و کارگران فصلی بود، چند بسته لحاف و تشک نیز در بالکن داشتند و روستائیان و کارگران با پرداخت مبلغ مختصری می‌توانستند شب را در قهوه‌خانه بخوابند. همچنین، این امکان مناسبی برای کسانی بود که تحت تعقیب ساواک بودند و چون نمی‌توانستند به مسافرخانه و یا هتل بروند، شب را در قهوه‌خانه بیتوته می‌کردند. چون قهوه‌خانه شناسنامه نمی‌خواست و دفتر یادداشت اسامی مشتری‌ها را نداشت و قابل کنترل نبود. شاگرد قهوه‌چی‌ها هم شب را در قهوه‌خانه می‌خوابیدند؛ چون قهوه‌خانه شب تا دیروقت باز بود و نزدیک نیمه‌شب تعطیل می‌شد و صبح موقع اذان قهوه‌خانه دوباره باز می‌شد و شاگرد قهوه‌چی‌ها باید قهوه‌خانه را نظافت می‌کردند، سماورها را تمیز می‌کردند، لپه و نخود برای دیزی‌ها پاک می‌کردند و در همان حال به مشتریان آخر شب و نیز سحرخیزها می‌رسیدند.

قهوه‌خانه‌هایی که رختخواب داشتند بیشتر در محل کاروانسراهای قدیم ایجاد شده بودند. تبریز که در طول تاریخ محل تلاقی راه‌های کاروان‌رو و یک شهر تجاری مهم مسیر جاده ابریشم بود، کاروانسراهای زیادی داشت که حتی در دهه چهل تعدادی از آنها دایر بود و عشایر و روستائیان با دام‌ها و چهارپایان خود در کاروانسراها اطراق می‌کردند. یکی از عادات شناخته شده قهوه‌خانه‌روها تسبیح انداختن بود. تسبیحی که اهالی قهوه‌خانه استفاده می‌کردند، با تسبیح‌های معمولی عبادت که صد و یک دانه دارند فرق می‌کرد و ۳۳ مهره داشت و «چَرکه» نامیده می‌شد. این تسبیح‌ها که بعضی از انواع آن‌ها بسیار قیمتی بود، از سنگهای معدنی درست می‌شد. تسبیح بازها بخصوص موقع کشیدن قلیان تسبیح نیز می‌انداختند. من دقت کرده بودم که در موقع بازی با تسبیح افراد حالات روحی خود را نشان می‌دادند. وقتی هیجان زده بودند و با کسی جدل می‌کردند، تسبیح را تند تند و خشن می‌انداختند و هنگامی که به فکر فرو رفته بودند و نی قلیان بر لب داشتند به آرامی تسبیح را می‌چرخاندند. در آن سال‌ها ما سعی می‌کردیم برای هر کاری توضیح علمی پیدا بکنیم و در مورد تسبیح نیز می‌گفتیم که نوعی اعتیاد مکانیکی است. حالا باید روانشناسان قضاوت کنند که این نظر تا چه حد علمی بود.

معلوم نیست تسبیح انداختن از چه تاریخی در ایران متداول شده و چرا اکثر کسانی که با دست راست دسته قلیان را می‌گیرند دوست دارند با دست چپ تسبیح را بچرخانند و کسروی که تاریخچه چیق و قلیان را نوشته، به این نکته اشاره نکرده است. داش‌مشتی‌ها تسبیح‌هایی می‌انداختند که صدایش در قهوه‌خانه می‌پیچید. لوطی محله ما «کریم قوشداش» تسبیحی داشت که هفت مهره داشت و هرکدام از مهره‌ها به اندازه گردو بود!

«قهوه‌خانه نوحه‌خوان‌ها» (نوحه‌خوان لار قفه‌سی) نیز در نزدیکی مسجد جامع (جمعه‌مچید) واقع شده بود. این

قسمت از بازار تبریز یعنی بازار صفی، نجارا بازار، اماله بازار و تیمچه‌های نزدیک نسبت به سایر قسمت‌های بازار رنگ‌وبوی مذهبی بیشتری داشت و چون مسجد جامع حوزه علمی آذربایجان بود بدین جهت وجود طلاب و مدرسین روحانی، آن حدود را شبیه بازار قم می‌نمود. چند کتابفروش هم در آنجا بودند که منحصرًا کتب دینی می‌فروختند. بعضی از کاسبکاران محل نیز لباس روحانی می‌پوشیدند و یا حداقل عبایی بر دوش می‌انداختند. قهوه‌خانه نوحه‌خوان‌ها به خاطر اینکه در یک محدوده مذهبی واقع شده بود، محل تبادل اخبار سیاسی مذهبی بود. اعتصابات و بستن بازار معمولاً از این نقطه شروع می‌شد و اخبار رسیده از قم و مشهد در آنجا دهان‌به‌دهان می‌گشت.

قهوه‌خانه نوحه‌خوان‌ها متناسب با تقویم مذهبی رنگ و بوی متفاوتی می‌گرفت. در نیمه شعبان و عید غدیر چراغانی می‌شد و در ماه‌های محرم و صفر و روزهای شهادت امامان یکسره با علم‌ها و پرده‌های سیاه پوشیده می‌شد. جو قهوه‌خانه نیز متناسب با تزئینات آن تغییر می‌کرد. در ایام عزای نوحه‌خوان‌ها به جای چای، آب‌جوش شیرین (قند داغ) می‌خوردند تا صدایشان باز شود و تعارفات مذهبی از قبیل، «التماس دعا» و «اجر شما با خدا» از هر طرف شنیده می‌شد؛ اما در ایام جشن‌های مذهبی همه شوخی می‌کردند و بذله‌گو بودند.

اهمیت هیئت‌های مذهبی بیشتر با نوحه‌خوان اصلی آن هیئت بود. نوحه‌خوان‌های معروف آن دوره «ذبیح مؤذن زاده اردبیلی» و «دلریش» بودند که استاد شهریار در دیوان ترکی خود چند جا از دلریش تمجید کرده است. نوحه‌خوان‌ها اکثراً طبع شعری داشتند و نوحه‌ها را خودشان می‌سرودند. بعضی از این نوحه‌ها از نظر صنعت شعری جزو شاهکارهای ادبی محسوب می‌شدند و نوحه‌خوان‌هایی نظیر «صراف» نیز از مشاهیر ادبی آذربایجان است. بعضی مؤذن‌ها و همه چاووش‌ها نیز نوحه‌خوانی می‌کردند. بعد از حکومت ملی در آذربایجان چاپ آثار ادبی به زبان ترکی ممنوع بود، اما کتاب‌های نوحه استثناء بودند و بخشی از ادبیات مکتوب این سال‌ها در کتب نوحه حفظ شده است.

«قهوه‌خانه خوانندگان» در نزدیکی دانشگاه یکی دیگر از قهوه‌خانه‌های استثنائی تبریز بود. بر خلاف قهوه‌خانه عاشیق‌ها که دوستداران موسیقی فولکلوریک و ساز و آواز عاشیقی را جذب می‌کرد، این قهوه‌خانه بیشتر محل رفت‌وآمد و ملاقات اهالی هنر و موسیقی بود. مشتری‌های دائمی این قهوه‌خانه با فنون خوانندگی و نوازندگی آشنائی داشتند. بعد از ظهرها معمولاً برخی از استادان موسیقی در قهوه‌خانه حضور داشتند و علاقه‌مندان ضمن عرضه هنر خود می‌توانستند نکته‌هایی از رمز و راز موسیقی را از آنان سوال کنند. بعضی‌ها نیز قبل از آمدن به قهوه‌خانه در باغات اطراف قدم می‌زدند و با خواندن سه‌گاه و چهچه زدن، حنجره خود را جلا می‌دادند

برای بسیاری از تبریزی‌ها آواز خواندن نوعی عادت است. آواز خواندن هوس ملی آذربایجانی‌هاست و در این میان اهالی قره‌داغ به خوش صدایی و تبریزی‌ها به تصنیف‌خوانی معروفند. بسیاری از نوابغ موسیقی ایرانی از تبریز برخاسته‌اند. مانند: استاد ابوالحسن خان اقبال آذر که از بنیانگذاران موسیقی علمی در ایران است و رادیو تبریز نیز زمانی که وی در دوره پیشه‌وری شهردار تبریز بود تاسیس شده است. استاد بیگجه‌خانی و حاج محمود قوالچی نیز که از نوادر موسیقی آذربایجان محسوب می‌شوند پایه‌های مکتب تبریز را استوار ساخته‌اند. از خوانندگان مردمی دهه چهل نیز می‌توان فاطمه زرگری و مصطفی پایان را نام برد. مصطفی پایان کافه‌ای نیز در خیابان استانبول تهران داشت که پاتوق طرفداران صدای او و علاقه‌مندان موسیقی آذربایجانی بود. استاد ابوالحسن خان تعریف می‌کرد که روزی مصطفی پایان پیش او رفته و بعد از خواندن یک قطعه موعام نظر استاد را نسبت به صدا و آواز خود جویا می‌شود. استاد نیز بدون رودربایستی جواب می‌دهد که: پسرم آواز که چه عرض کنم، اما تو خوب حرف می‌زنی.

«قهوه‌خانه معماران» در میدان ساعت یکی از قدیمی‌ترین قهوه‌خانه‌های صنفی تبریز بود. در فصل ساختمان یعنی از اواسط بهار و بعد از بازنگی‌های نیشان تا اواسط پاییز که یخبندان شروع می‌شد، این قهوه‌خانه ساکت و کم‌مشتری بود، اما بعد از فصل ساختمان، مخصوصاً در زمستان، در این قهوه‌خانه جای نشستن پیدا نمی‌شد. در آن زمان هنوز دفترهای مهندسیین مشاور و آرشیکتک در خیابان‌های شهر به چشم نمی‌خورد و اغلب مهندسیین در کارهای ساختمانی دولتی و طرح‌های بزرگ مشغول کار بودند و خانه‌سازی به‌ویژه در اطراف شهر که در حال گسترش بود توسط بناها

و معماران محلی انجام می‌گرفت. قهوه‌خانه معماران هم محل ملاقات و کاربایی معماران و بناها بود. استادان معمار تماماً از بتاهای قدیمی بودند که اصول ساختمان‌سازی را نه در مدارس و دانشگاه، بلکه در عمل و زیر دست استادان قدیمی یاد گرفته بودند.

«قهوه‌خانه قله» در منطقه شرقی شهر نیز از قهوه‌خانه‌های تاریخی و بسیار معروف تبریز بود که رد پای سه نسل از مبارزان و بزرگان شهر تبریز را در خود داشت. وجود مال بندها برای بستن اسب روی دیوار این قهوه‌خانه، نشان از قدمت آن داشت. شکارچی‌ها و ورزشکاران زیاد به این قهوه‌خانه رفت‌وآمد می‌کردند. عسل و سرشیر (بال قیماخ) آن برای صبحانه زبانزد خاص و عام بود. بعضی از تجار سرشناس بازار قبل از رفتن به بازار برای خوردن صبحانه به این قهوه‌خانه می‌آمدند. محیط آرام، هوا و منظره دلپذیر قله نیز بیشتر به یک استراحتگاه درجه یک شبیه بود تا قهوه‌خانه معمولی. متأسفانه این قهوه‌خانه را بدون توجه به ارزش تاریخی آن، در دهه پنجاه تخریب کردند و در توسعه اراضی شهر، قله چنان ناپدید شد که گویی هرگز وجود نداشته است.

بی‌مناسبت نیست به موقعیت بعضی از قهوه‌خانه‌های حومه شهر تبریز نیز اشاره‌ای بشود. قهوه‌خانه‌هایی نظیر «قهوه‌خانه ونیار» در جاده اهر، «قهوه‌خانه یام»، «قهوه‌خانه خسروشاه» و «قهوه‌خانه سعیدآباد» (سیداوا) عموماً قهوه‌خانه‌های روستایی بودند که در دامنه کوه واقع شده بودند و در دهه چهل میعادگاه گروه‌های کوهنوردی دانشجویی و جوانان شدند. در خود شهر نیز قهوه‌خانه‌هایی بودند که کوهنوردان در آنجاها جمع می‌شدند مانند «ایوانلی قفه‌خانا» در نزدیکی سید حمزه؛ ولی قهوه‌خانه‌های حومه از این نظر اهمیت داشتند که محل ارتباط با روستائیان بودند. صاحبان این قهوه‌خانه‌ها با بعضی از کوهنوردان دوستی پایدار داشتند. معلمین روستایی نیز این قهوه‌خانه‌ها را پاتوق خودشان کرده بودند. رفت‌وآمد روشنفکران و افراد تحصیل کرده به این قهوه‌خانه‌ها باعث شهرت و محبوبیت آن‌ها شده بود و روستائیان با علاقه‌مندی و از روی کنجکاوی به این قهوه‌خانه‌ها می‌آمدند. معمولاً گروه‌های کوهنوردی شب را در این قهوه‌خانه‌ها می‌خوابیدند و صبح زود به طرف قله کوهی که مورد نظرشان بود حرکت می‌کردند.

جدا از قهوه‌خانه‌های حومه شهر، بطور خلاصه قهوه‌خانه‌های تبریز به سه دسته مجزا تقسیم می‌شدند: دسته اول که قهوه‌خانه‌های صنفی بودند و مانند کلوب صنف بخصوصی عمل می‌کردند؛ دسته دوم قهوه‌خانه‌های محلی بودند که به عنوان محل تجمع و خبرگیری اهل محل عمل می‌کردند و دسته سوم نیز قهوه‌خانه‌هایی بودند که ویژگی بخصوصی نداشتند و همه گونه آدم از اهل شهر، یا مسافر و غریبه برای استراحت و خوردن چایی و غذا به آنجا می‌رفتند. خارج از این تقسیم‌بندی استثناهایی نیز مانند کافه مایاک بودند که قهوه‌خانه تحصیل کرده‌ها محسوب می‌شدند و به کافه‌های اروپایی شباهت داشتند تا قهوه‌خانه‌های سنتی تبریز.

هسته اصلی مبارزین ضد رژیم پهلوی در دهه چهل را معلمین و دبیران دانشسرای تربیت معلم تشکیل می‌دادند. آن‌ها به نوعی با مبارزین سنتی شهر که عموماً از بازماندگان فرقه بودند تماس داشتند و تا اندازه‌ای از آن‌ها تأثیر می‌گرفتند؛ قهوه‌خانه رفتن را هم از آن‌ها یاد گرفته بودند. ما با خود کتاب به قهوه‌خانه می‌بردیم و به آشنایان علاقمند امانت می‌دادیم. گاهی هم وقتی قهوه‌خانه خلوت بود، می‌شد در گوشه‌ای نشست و نوشت. همراه شدن صدها معلم، روشنفکر و تحصیل کرده با مردم عامی در قهوه‌خانه‌ها فرهنگ جدیدی را ایجاد کرده بود که تا آن زمان ناشناخته بود. در تهران قهوه‌خانه‌ها و کافه‌هایی که پاتوق روشنفکران بود، در نقاطی از شهر قرار داشتند که عمله و فعله به آنجا نمی‌رفتند و یک نوع مرز ممنوع نامرئی بین روشنفکران با مردم کوچه و بازار وجود داشت که باعث شده بود آنها همدیگر را درک نکنند؛ اما روشنفکران تبریز مرزها را شکسته بودند. اگر به صفحه آخر بعضی از کتاب‌های صمد بهرنگی توجه شود، می‌بینیم که نوشته است: «این کتاب در فلان تاریخ و در فلان قهوه‌خانه تمام شد.» تیراژهای باور نکردنی کتاب‌های صمد بهرنگی را باید در همین نکته‌های ظریف جستجو کرد.

برای پیوستن به مراکز فروش مجله ایشیق با تلفن ۰۹۳۷۹۹۹۹۶۳۷ تماس بگیرید.

اردبیل

- کتابفروشی بهروز: اردبیل، چهارراه امام خمینی، مابین شریعتی و چهارراه امام خمینی تلفن: ۰۴۵۳۳۲۴۶۶۲۳
- کتابفروشی منصور: اردبیل، خیابان شیخ صفی، خیابان اسماعیل بیگ، روبروی فضای سبز تلفن: ۰۴۵۳۳۲۴۳۸۰۳
- کتابفروشی دانشجو (میرزایی): پارس آباد، خ جمهوری، روبروی بیمارستان ارس، تلفن: ۰۴۵۳۲۷۲۷۸۸۷

تهران

- نشر ثالث: تهران، خیابان کریم خان زند، بین خیابان ایرانشهر و ماهشهر، پلاک ۱۴۸ تلفن: ۷-۸۸۳۲۵۳۷۶
- انتشارات اندیشه نو: تهران، خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه زیر همکف، واحد ۱۰۱
- کتابفروشی آمه: تهران، بلوار کشاورز، تقاطع کارگر، شماره ۳۰۸ تلفن: ۶۶۹۳۹۲۴۵
- کتابفروشی نشر هنوز: تهران، خیابان کریمخان، پلاک ۱۳۴ طبقه دوم تلفن: ۰۲۱۸۸۸۱۰۹۹۱
- کتابفروشی یاشار: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۷۰۴۷۲

آذربایجان شرقی

- کتابسرای بیتیک: تبریز، چهارراه ۱۷ شهرپور، پاساژ اطلس، زیرزمین، پلاک ۳ تلفن: ۰۴۱۳۵۵۳۵۱۷۷
- کتابفروشی دهخدا: تبریز، خیابان طالقانی، نبش خیابان ارک جدید تلفن: ۰۴۱۳۵۵۶۰۶۰۱
- کتابفروشی شایسته: تبریز، خیابان امام، مقابل سه راه طالقانی تلفن: ۰۴۱۳۵۵۶۱۹۶۱
- کتابفروشی اختر: تبریز، ابتدای خیابان طالقانی، روبروی مصلی تلفن: ۰۴۱۳۵۵۵۳۹۳
- کتابفروشی ارشاد: سراب، چهارراه فردوسی تلفن: ۰۴۱۳۳۳۳۸۳۹

آذربایجان غربی

- کتابفروشی دورنا: اورمیه، خیابان امام، پاساژ میرداماد، طبقه پایین، تلفن: ۰۴۴۳۲۲۸۹۸۹

زنجان

- کتابفروشی حکیم هیدجی: زنجان، چهارراه انقلاب، کوچه باشگاه، پاساژ کسری، طبقه اول، پلاک ۴۳ تلفن: ۰۲۴۳۳۳۳۸۸۵

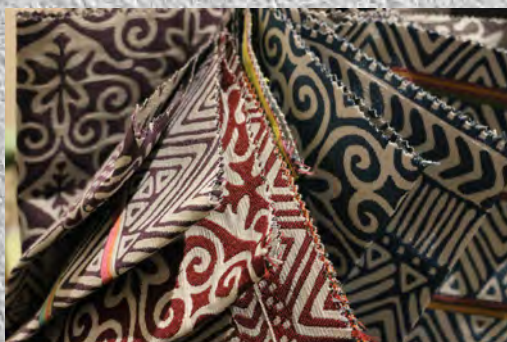
اشتراک نشریات یکی از ارکان بقا و ادامه کار آن هاست

برای اشتراک سال ۱۳۹۷، پس از تکمیل فرم زیر با شماره ۰۹۳۷۹۹۹۹۶۳۷ تماس بگیرید تا اطلاعات پرداخت هزینه اشتراک برای شما ارسال شود. همچنین امکان اشتراک آنلاین مجله از طریق سایت ایشیق نیز وجود دارد:

نام و نام خانوادگی: استان: شهر:

آدرس پستی:

کد پستی: تلفن همراه: ایمیل:

پارچه مبلی قالار مجموعه ای از بهترین ها

Kalar قالار
Textile پارچه مبلی

فروشگاه مرکزی:

یافت آباد شرقی، بازار میل شماره یک ایران
خیابان ولی محمدی، نبش کوچه طالقانی
مجتمع ایران زمین، پارچه مبلی قالار
تلفن: ۶۶۲۱۹۳۲۶ - ۶۶۲۱۱۵۳۰

شو روم:

احمد آباد مستوفی، بلوار پارسا، میدان پارسا شهرک
صنایع چوب بهسازان، سالن ۱۶۸
تلفن: ۵۶۷۱۷۷۱۸ - ۵۶۷۱۷۷۱۹
فکس: ۴۲۶۹۴۷۹۹

تُرکیش فرنیچر

پارچه | پرده | کوسن | کاغذ دیواری | پرده شید

بازرگانی صبا

نماینده انحصاری ترکیش فرنیچر در ایران

تهران، خیابان فلسطین شمالی،
پایین تراز زرتشت، پلاک ۵۲۹، واحد ۵
تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۷۱۷۵۵

www.sabap.co